

FRÁTER JÁNOSNÉ

**A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁROSAI**

1831 – 1949

BUDAPEST • 1987

**A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁROSAI
1831 - 1949**

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI**

**PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE**

18 (93)

ÚJ SOROZAT

**SOROZATSZERKESZTŐ:
REJTŐ ISTVÁN**

FRÁTER JÁNOSNÉ

**A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁROSAI**

1831 – 1949

BUDAPEST • 1987

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA KÖNYVTÁRA

Lektorálta: F. Csanak Dóra

ISBN 963 7302 25 5
ISBN 0133–8862

BEVEZETÉS

A kötettel az Akadémiai Könyvtár 1831 - 1949 közötti dolgozóinak biográfiáját kapja kézhez az olvasó, részint történeti összefoglalásban, részint életrajzi felsorolásban. A tanulmány három fő fejezetet tartalmaz: az első a könyvtár fejlődését vázolja, elsősorban a könyvtárosok kinevezésének, alkalmazásának és munkásságának szempontjából. A második fejezet a könyvtárosok anyagi helyzetének és munkakörülményeinek alakulásával foglalkozik. A harmadik a tulajdonképpeni biográfiai rész alfabetikus rendben.

A tanulmányban a szerző egyrészt ismeretlen, másrészt elfelejtett adatok feltárásával olyan összefüggésekre próbálja felhívni a figyelmet, melyek a könyvtár történetének további vizsgálatára ösztönöznek. Úgy véltük, hogy a könyvtárosok létszámalakulásakor a mindenkori könyvtárvezető személyét, hivatali magatartását és munkásságát kell bemutatnunk. Azt kívántuk ezzel érzékeltetni, hogy a vezetők működése hogyan vitte előre az intézmény fejlődését; a napi feladatok végrehajtásán túl, mennyire tartották szem előtt a gyűjtemény gondozásához szükséges szellemi erők gyarapítását, munkatársaik kiválasztása kapcsán gondoltak-e a könyvtár jövőjére, a kulturális életben betöltött szerepére.

Ha szigorúan tartottuk volna magunkat a fentebb ismertetett elvhez, tulajdonképpen 1851-től kezdve, az első főkönyvtárnok kinevezésétől kellett volna a személyzet létszámalakulását nyomon kísérni. Ez azonban nem lett volna helyes, hiszen az Akadémia Könyvtárának alapjait a Teleki-nemzettség 1826-ban adományozta az Akadémiának és a gyűjtemény 1844-ben tulajdonába is került. Ugyanakkor az Akadémia működése folytán saját könyvtára is kialakult és a két könyvtárrész gondozása az Akadémiára hárult. Ezért szükségesnek látszott kitérni arra, milyen helyet foglalt el a könyvtár az Akadémián belül; illetőleg megvalósulása hogyan tükröződött az Alapszabály és Ügyrendben. Miért nem került korábban kinevezésre főkönyvtárnok és kik voltak a könyvtár kezelői 1851 előtt. Mindezek indokolják, hogy az életrajzok között szerepelnek 1848-ig az Akadémia jegyzői- és levéltárnokai, valamint azoknak az írnokoknak az adatai, akikről megállapítható volt, hogy részük lehetett a könyvtár kezelésében.

A főkönyvtárnokok választása, illetőleg kinevezése egyben korszakhatárt is jelöl a tanulmányban. Időszakunkban a személyi változások az ő tevékenységükkel kapcsolatosan fordulnak elő.

A tanulmány második részében ismertetett adatok rávilágítanak arra, milyen viszonyok és milyen körülmények között dolgoztak az egykori könyvtárosok.

A harmadik részhez azt kell megjegyeznünk, hogy csak biográfiai összeállítást készíteni nem lett volna célszerű; könyvtártörténet nélkül nincs mihez kapcsolni az életrajzokat.

Az Akadémiai Könyvtár első otthona a Trattner-ház 2. emeletén

I.

**A KÖNYVTÁR FEJLŐDÉSE A KÖNYVTÁROSOK KINEVEZÉSE,
ALKALMAZÁSA ÉS MUNKÁSSÁGA SZEMPONTJÁBÓL
1831 – 1949**

A KÖNYVTÁR AZ AKADÉMIA ALAPSZABÁLY- ÉS ÜGYRENDJÉBEN 1833

Az Akadémia első "Alaprajza és Rendszabásai"-ban[1] hiába keressük a könyvtárra vonatkozó paragrafusokat. Az a különbizottság — Alkotó küldöttség néven is szokás emlegetni — amelyik 1828-ban hivatva volt az Alapszabály és Ügyrend kidolgozására, bár tudatában volt a Telekiek hazafias tetteinek, hogy tudniillik az Akadémia működéséhez egy tekintélyes főrangú család, országosan is elismert, mintegy 30 ezer kötetes könyvtára fog majd rendelkezésre állnia, az egyes paragrafusok kidolgozásakor a könyvtár meglétét és a könyvtárvezetőt (könyvtárnokot) mint tisztviselőt, nem regisztrálta.

A könyvtárt illető paragrafusok csak az 1860-ban megjelent szabályzatban fordulnak elő először. Ennek alapjait azok a reformtörekvések hozták létre és szabályozták, melyek 1833-ban illetőleg 1845-ben az Akadémia Alapszabály és Ügyrendje megváltoztatását tűzték ki célul.

Az Akadémia 1833.február 25-én tartott kisgyűlése, Széchenyi István ajánlására, határozatban mondta ki, hogy körlevél menjen minden rendes akadémiai tagnak, amelyben felkérendők, tegyék meg írásban észrevételeiket az alapszabály változtatással kapcsolatosan. A körlevélben felszólított tagok küldjék be véleményüket egy kinevezendő bizottságnak, az a tagok javaslatait egybeszerkeszti, és a nagygyűlési vitában kialakult észrevételek kiegészítése után a bizottság terjessze a módosított alapszabályt az Igazgatóság elé, amely azt továbbítja királyi jóváhagyásra.[2]

Teleki József 1833.március 23-án kelt levelében nem helyesli a kisgyűlés határozatát a körlevelet illetően, sem előzetes bizottság kiküldését az Alapszabály és Ügyrend reformjának kidolgozására, hanem "ha a Tekintetes Társaság kíván is némely változtatásokat tenni, azoknak csak némely egyes szabásokat [szabályokat] lehet érdekelni, a fővonásoktól a törvény tiszta értelme szerint az első országos küldöttségnek sem volt szabad eltávozni és így azt mi sem tehetjük". Azt ajánlotta tehát, hogy az alapszabályok érintése nélkül, a szükséges ügyrendi változtatásokat a nagygyűlés alatt végezze el az Akadémia "előleges küldöttség" nélkül.[3]

Az 1833. évi nagygyűlés november 2-án kezdődött és november 15-ig, a vasárnapokat kivéve, 12 napon át tartott. Voltak napok amikor délelőtt és

délután is folytak az ülések és november 9-ét kivéve minden alkalommal tárgyalták az Alapszabály és Ügyrend módosításait. A véghatározat eképpen szól: "... a titoknoki hivatalra bízatik a módosított rendszabályoknak a gyűlés jegyzőkönyveiből kiszedése; a heti ülésre pedig a latin fordításnak ezekhez alkalmazása, hogy e tárgy a jövő márciusban tartandó igazgatósági tanácsnak mulhatatlanul előterjesztethessék".[4]

Az 1833-ban készült módosított Alapszabály és Ügyrend megtalálható az Akadémia Könyvtára Kézirattárában. Jelzete: Tört. 4-rét 23. Több példány készült belőle Toldy Ferenc autográf példánya alapján. Ennek címe: "A Magyar Tudományos Akadémia Terve és Rendszabása. 1833. Leírta Toldy Ferenc".[5]

Az 1833. évi akadémiai nagygyűlés az Alapszabály és Ügyrend tárgyalása során foglalkozott a könyvtárt illető paragrafusokkal is, sőt a vita folyamán minden valószínűség szerint, eléggé kiélezetten vetődhetett fel a Teleki-könyvtár átvétele, mert a nagygyűlés állásfoglalása e tekintetben a következő: "Határozatik, hogy a Társaság pénztára jelen állapota mellett, mint azt a M. Elölülő úr megmutatta, ezen könyvtár felállítása még most eszközölhetetlen lévén; az úgy jövő nagygyűlésig halasztatik el".[6]

Az 1834. évi nagygyűlés azonban nem foglalkozott a könyvtár átvételével, mint ahogyan az Igazgatótanács sem a módosított alapszabállyal. Amint az az Akadémia jegyzőkönyveiből kiderül 1833. február 5.-től 1835. szeptemberéig nem volt teljes számú, határozatképes igazgatósági ülés, amely érvényre juttatta volna a nagygyűlés fentebbi határozatait. 1835 után pedig elfelejtődött.[7]

A könyvtár szempontjából mégis eredményes volt az alapszabályok megváltoztatására irányuló reformtörekvés, amennyiben a titoknoki hivatal által összeállított új Alapszabály és Ügyrend először foglalja szabályokba az akadémiai könyvtár és levéltár nevét, helyét, gyarapodásának módját, használati rendjét, és ami dolgozatunk szempontjából elsősorban fontos: az Akadémia tisztviselői között a könyvtárnok és levéltárnok feladatait. Ez az első "könyvtári szabályzat" feltételezi, illetőleg rögzíti azt a tényt, hogy az Akadémia a Teleki-könyvtárt saját használatába már átvette. Idézzük fel az alapszabályból a könyvtári vonatkozású részeket:

"VI. Cikkely. Az Akadémia tisztviselői. [22. oldal]

Könyvtárnok: Ezt a rendes vagy levelező tagok közül választja, a könyvtárt adományozó gr. Teleki-nemzetség; s az e hivatalért bizonyos évdíjat is húz. Ez szorgos gondját viseli a könyvtárhoz tartozó minden könyvek, kéziratok, tabellák, abroszok s rajzolatoknak, azokat a legjobb rendben tartja; rendszeres lajstromaikat készíti és folytatja; a tagoknak kölcsönzött darabokról pontos jegyzőkönyvet viszen, s felügyel, hogy azok a maga idejében hiány és kár nélkül visszatérítenek: végre a könyvtár szükségleteiről évenként előterjesztést teszen a nagygyűlésnek, mely azt helybenhagyván, az igazgatósághoz mozdtja elő.

A levéltárnok: kinek hivatalát a segédjegyző viszi, kötelessége az eltételre rendelt minden nemű irományokat híven őrizni; azokat a szokott jegyekkel megjelölve, a legjobb rendben tartani, s róluk lajstromot írni.

IX. Cikkely. Az Akadémia Könyvtára és Levéltára. [31-33. old.]

A Magyar Akadémiai Könyvtár alapját azon gazdag és nagybecsű könyv- és kéziratgyűjtemény teszi, mellyel a gr. Teleki-nemzetség hazafellekűsége áldozott a tudós-társaságnak: gyarapodását pedig részint a buzgóbb hazafiak és írók ajándékaitól veszi, részint az igazgatóságtól e végre a társaság szükségéhez képest évenként határozandó pénzsummának köszöni. Felügyelend rá egy, fáradságaiért illő fizetéssel felruházott könyvtárnok, ki mellé, a szükség úgy kívánván, segéd is rendeltethetik a társaság írnokai közül.

Noha pedig ezen könyvtár közvetlenül csak az akadémiai tagok használatára van szánva, s évégre vásár- és ünnepnapokat kivéve, mindég tárva van, mindazáltal hetenként egyszer nyitva áll olvasószobája a tudományok minden egyéb barátjainak is. Neve: Magyar Akadémiai Teleki-Könyvtár; helye ugyanazon épület, hol a Társaság gyűléseit tartja.

A levéltárban őriztetnek a társaság mindennemű irományai, levelei, üléseihez tartozó kéziratai, melyek eltételre rendeltettek; úgy jegyzőkönyvei s az úgynevezett Tagok könyve is: a segédjegyzőnek, ki egyszersmind levéltárnok, gondviselése alatt."

Az Ügyrend a következőket foglalja magába a könyvtárt és a levéltárt illetően:

"II. Cikkely. Tagok. [42-43. old.]

21. pont. A segédjegyző osztozik a titoknak gondjaiban, kinek szükség esetében képét is viseli, s a levéltarra ő ügyel fel.

24. pont. A könyvtárnok a könyvtárnak viseli gondját, azt jó rendben tartja, rendszeres lajstromokat ír, a kölcsönzött darabokról könyvet viszen, s megtérítésökre ügyel; s végre a gyűjtemény szükségéit évenként előterjeszti a nagygyűlésnek.

III. Cikkely. Választás. [46-47. old.]

37. pont. Titoknak és segédjegyző a rendes tagok közül... választatnak egyes ülésben, szavazatok többsége által.

38. pont. Könyvtárnokot a gr. Teleki-nemzetség nevez.

47. pont. Írnokot és cselédet, kiknek számát az igazgatóság határozza meg, az Elölülő nevez.

IV. Cikkely. Fizetések és jutalmak. [47. old.]

43. pont. Rendes tagok, titoknak, segédjegyző- és levéltárnok, könyvtárnok, pénztárnok, ellenőr és ügyvéd munkáikhoz illendő fizetést vesznek.

44.pont. Írnok és cseléd számra szolgálataikhoz képest az igazgatóság szab díjt.

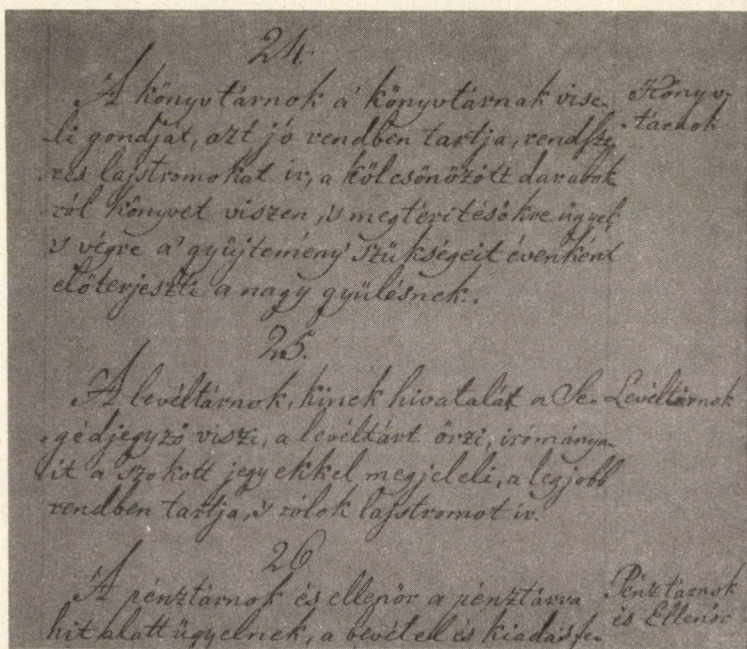
VI. Cikkely. Könyvtár. [51. old.]

61. pont. Az Akadémiai Teleki-Könyvtár minden nap vásár- és ünnepnapokat kivéve a tagok használásának tárva áll, külsőknek csak egyszer hetében.

62. pont. Minden rendbéli tag vehet költsön a Teleki-Könyvtárból könyvet, kéziratot nem. A könyvtárnok feljegyzi egy saját, arra szolgáló könyvben a költsönvetteket, a költsönvevő azt aláírásával megerősíti.

63. pont. Hat hétnél tovább könyv nem maradhat kívül; s ezen esetben a könyvtárnok annak visszaküldetését sürgeti. Elveszett vagy károsodott munka helyett, mást köteles szerezni az illető tag."

A szabályzat fenti részletei: a könyvtár elnevezése, elhelyezése a mindenkori akadémiai épületben, a személyzet választása, ill. kinevezése, a könyvtárhasználattal kapcsolatos előírások, a gyarapítás módjai, már mind előre mutattak az Akadémia Könyvtárának működését illetően. Annak ellenére, hogy ez az Alapszabály és Ügyrendtervezet, különböző okok miatt, nem léphetett életbe.

Részlet az 1833. évi Ügyrendi tervből

KÖNYVTÁRKEZELŐK 1851-IG

A KÖNYVTÁRI MUNKA KIALAKULÁSA 1831 - 1838

Az Akadémia Könyvtára kezdetektől fogva adományok és vásárlások útján különféle gyűjteményekkel gyarapodott. Könyv, kézirat és folyóiratokon kívül régi érmekeket és más régiséggyűjteményeket is elfogadott, illetve egyes hagyatékokkal ilyenek is tulajdonába kerültek. Ezeken kívül szaporodott saját levelezése, jegyzőkönyvei, irományai. Szükségszerű volt tehát, hogy a lassan kialakuló gyűjteményeket valaki a tisztviselők közül gondozza. Eleinte ez nem volt olyan terhes feladat, és nem töltötte ki egy ember egész napi teendőit. A gazdaságossági szempont is indokolta, hogy ne főfoglalkozású tisztviselő végezze ezt a munkát. Így csak a segédjegyzőre gondolhatott az Akadémia, akinek alapszabályban foglalt feladata a titoknok [főtitkár] helyettesítése, egyben a levéltárosi funkció ellátása volt.

Az első segédjegyző- és levéltárnok, akit 1831. február 20-án az elegyes ülés választott meg, Schedel (a továbbiakban: Toldy) Ferenc volt. Így kezdettől ráhárult a feladat, nemcsak az Akadémia irományainak, hanem az ajándékba küldött, a vásárolt könyveknek és folyóiratoknak kezelése. Ehhez járult az 1830-as évek közepétől a cserébe, majd később a kötelespéldányként küldött kiadványok gondozása.

A Régi Akadémiai Levéltárban fellelhető egy 1832-ből származó irat — "Schedel F. r. tag s Levéltárnok, mint a folyóírások gondviselője" —, aláírással, ami közli az Akadémia tagjaival a folyóiratok új használati rendjét.[8] Kitérünk ebből, hogy van egy használati könyv, melybe minden tag beírhatja neve mellé, mely folyóirat új füzetét kívánja kölcsönözni, és hogy a levéltárnok azt másnap elküldeti számára. A legközelebbi ülésnap reggelén a levéltárnok visszahozatja a kölcsönzött példányt és törli a használati könyvből.[9]

Nincsenek korai adatok a könyvkölcsönzésről. Az 1830-as évek elején erről nem is igen lehetett szó, mert az Akadémia saját könyvtára csak lassan szaporodott; a Teleki-könyvtár könyveinek kölcsönzésére 1840-től van adatunk.

Az Akadémia kiteljesedő munkálkodása nyomán halmozódtak a tennivalók a titoknoki hivatalban. A segédjegyző- és levéltárnoknak egyre többször kellett Döbrentei Gábor főtitkárt helyettesíteni. A könyvtárral kapcsolatos munkák ellátásába ekkor vonta be a segédjegyző- és levéltárnok az akadémiai írnokot. Az első írnok, akinek kezzenyoma megtalálható a könyvtári iratokban, Kecskeméthy Csapó Dániel. 1834-ben a Kresznerics-hagyaték megvétele során, a hagyaték könyveinek jegyzékét is ő állította össze.[10]

Toldy Ferencet 1835 szeptemberében választotta meg az Akadémia főtitkárnak. Helyébe új segédjegyző- és levéltárnok került Czuczor Gergely személyében, aki örökölte a könyvtárosi teendőket. Amikor 1836-ban az Akadémia tágasabb épületbe — a Trattner Károlyi házba — költözött, elkezdte az addig összegyűlt könyvek lajstromozását. 1837 augusztusáig kb. 2200 művet vett állományba. Ez a katalógus ma is megvan a könyvtár Kézirattárában.[11] Czuczor Gergely könyvtárosi tevékenységéhez fűződik az új "Folyóiratkölsönzési könyv" bevezetése ugyancsak 1836-tól, (K 879) melyet a kölcsönzők neveinek betűrendjében vezetett.

Az éppen csak megindult, rendszeres könyvtári munka hamarosan abba maradt, mert Czuczor Gergely 1837. augusztus végén lemondott funkciójáról. 1837. november 1-től Szalay László lett a segédjegyző- és levéltárnok.[12]

Szalay László folytatta a megkezdett könyvtári munkát. Egy-egy bejegyzése megtalálható a Czuczor-féle katalógusban és a folyóiratkölsönzési könyvben. Valószínűleg az akadémiai munkák torlódása miatt a könyvtári nyilvántartásokat ő már nem vezette olyan rendszeresen mint az előző években Czuczor. A dokumentumokban rajta kívül megtalálhatók Toldy Ferenc főtitkár, Kecskeméthy Csapó Dániel, Frankenburg Adolf akadémiai írnokok bejegyzései és térítvényei is. Mindkét dokumentumot 1839-ig, illetőleg 1842-ig vezették.

Az Akadémia saját könyvtára, az évtized közepére három nagy szekrényt töltött meg, amely az ülésterem melletti szobában volt elhelyezve.[13] 1840-től új kölcsönzési füzeteket találunk a könyvtárra vonatkozó iratok közt, most már nemcsak a folyóiratokról, hanem a könyvekről is. A fentebb felsoroltak alapján, indokoltnak látszik az a megállapítás, hogy a könyvtár történetének korai időszakában az Akadémia mindenkor segédjegyzőjét és levéltárnokát tekintstük a könyvtár kezelőjének, aki alkalmankint bevonta a könyvtári munkába az írnokokat is.

Az 1830-as évtized végéfelé az így kialakult akadémiai tisztviselői hatáskör egyszerre változott meg. Az történt ugyanis, hogy az Akadémia Igazgatótanácsa 1837-ben határozatot hozott a Teleki-könyvtár átvételére.[14] Elkezdődött az átvételt megelőző munkálatok megszervezése. (Az átvétel módszerének kidolgozása, helyiség bérelése, bútoroztatás, stb.) Mielőtt azonban a munkálatok befejeződtek volna, egy újabb nagyarányú — a Batthyány-féle — könyvtáradományozás, más intézkedést követelt az Akadémiától.

A KÖNYVTÁRÓR KINEVEZÉSÉNEK AKADÁLYAI

A könyvtárór kinevezése összefüggött a Teleki-könyvtárnak az Akadémia számára való átvételével. Az átvételnek több akadályja volt. Hiányzott a megfelelő helyiség a közel 30 ezer kötet elhelyezésére, mert az Akadémia hivatali tevékenysége előbb a dunaparti Deron-ház néhány szobából álló bérletében, majd 1836-tól a Trattner-Károlyi-féle házban, tágasabb körülmények között folyt ugyan, de egy ilyen nagyságrendű könyvtár elhelyezésére itt sem volt lehetőség. Felvetődött az is, hogy az Akadémia a könyvtárral együtt a Nemzeti Múzeum épületében nyerjen elhelyezést.

Kollányi Ferenc: Az Akadémia és a Nemzeti Múzeum c. művében,[15] azt írja, hogy az országgyűléseken 1812-től kezdve állandóan szerepelt a Nemzeti Múzeum és a Magyar Tudós Társaság egymás melletti, egymást kiegészítő, egy közös épületben való működésének a terve. "A terv felelevenítésére rendszerint az a jelentés szolgált alkalmul, amelyet József nádor rendeletéből a Nemzeti Múzeum állapotáról az országgyűlés elé terjesztettek". Az 1830-iki országgyűlésre készült jelentés vitatása során az fogalmazódott meg, hogy a két intézmény közös erővel építsen megfelelő épületet. Az 1832-1836. évi Nemzeti Múzeum-i jelentésben arról van szó, hogy az Akadémia is a múzeum épületében legyen. Amikor azonban 1836-ban az országgyűlés megszavazta az 500 ezer forintot a Nemzeti Múzeum épületére, a dekrétumban nem történt említés arról, hogy az Akadémia is hozzájáruljon tőkével az építkezéshez, és arról sem volt szó, hogy az új épületben a Tudós Társaságot is elhelyezzék.[16] Ettől eltekintve a rendelkezésünkre álló adatok azt bizonyítják, hogy József nádor az országgyűlés állásfoglalása után sem ejtette el azt a gondolatot, hogy az Akadémia és a Nemzeti Múzeum közös épületben működjön, és úgy látszik, hogy Teleki József elnök is egyetértett vele ebben a kérdésben.

1843-ban elkészült a Nemzeti Múzeum palotája és 1845-ben az Akadémia folyamodott a nádorhoz a több évvel korábban megígért múzeumi helyiségekért. A folyamodvány zárófejezetében az áll, hogy "Ezáltal az Akadémia nemcsak tetemes költséget takarítand meg évenként, hanem könyvkincseit, melyeket most csak a jószerencse véd, teljes biztonságba téve látandja..."[17]

József nádor nem zárkózott el az Akadémia kérésének teljesítése elől. 1846. február 17-én írt levelében értesítette az Akadémiát, hogy a Múzeumban a második emeleten rendelkezésére állnak a helyiségek,[18] Az Akadémia kisgyűlése örömmel fogadta a Múzeum épületében leendő elhelyezkedést, egy szersmind az értesítést az Igazgatótanács elébe utalta.[19] Ezt követően Toldy Ferenc készített egy elhelyezkedési tervet, amiben ajánlotta Telekinek egy főállású könyvtárnok kinevezését. Teleki azonban csak Toldy újabb sürgetésére válaszolt erre a levélre. 1846. május 9-én azt írta, hogy már régebben akart írni a nádor jóakaratáról az Akadémia iránt, de sok akadályja volt, "ez azonban minden sokféle elfoglaltatásaim mellett is csak azért történhetett meg, mivel a felküldött elhelyeztetési terv iránt legkisebb észrevételem sem fordulván elő, a dolog sürgetős nem volt. A könyvtárnok kineve-

zése iránt oly akadályok gördültek elő, melyeket csak testvéreimmeli személyes összvejtételben leszek képes elhárítani." [20]

Ezek a huzavonák évekre elodázták a Teleki-könyvtár átvételét, és ezzel összefüggően a könyvtárvezető kinevezését, amit maga a Teleki-család sem szorgalmazott. Nincsenek adatok arra vonatkozóan, milyen körülmények akadályozták a Teleki-családot a könyvtáros kinevezésében. Tény azonban, hogy Toldy már 1843-tól, Teleki József elnökkel való személyes találkozások alkalmával, többször szóvá tette a könyvtáros kinevezését, sőt az is lehetséges, hogy ezekben a beszélgetésekben Hunfalvy Pál neve is felvetődött. Mindez nem járt eredménnyel. Elképzelhető, hogy Teleki csak az Akadémia végleges elhelyezkedése után, a nádorral és az Akadémiával való egyeztetés alapján kívánta a könyvtár vezetőjét kinevezni.

Az 1846 decemberében tartott nagygyűlésen végérvényesen eldőlt, hogy az Akadémia nem költözhet a múzeumi helyiségekbe, mert a Múzeum gyűjteményei számára is elég szűk a hely, és hogy ezek szaporodása miatt az Akadémia előbb-utóbb kiszorulna az épületből. [21] József nádor 1847 elején meghalt, így az Akadémia költözködése elmaradt.

Teleki József élete végéig reménykedett abban, hogy a Nemzeti Múzeum és az Akadémia szorosabb kapcsolatba kerül. Minden jel szerint a könyvtári alapítólevél vonatkozó pontjai indították erre. 1853. március 14-én az Akadémia Igazgatótanácsában ő vetette fel azt a tervet, hogy a Nemzeti Múzeum telkén építsen az Akadémia házat. Ezt a tervet Kubinyi Ferenc a Múzeum igazgatója is pártolta. Miután az Akadémia igazgatóságának többi tagjai sem idegenkedtek a gondolattól, Teleki József az indítványt azzal is támogatta, hogy a két intézet "különösen a két könyvtárnak egymást kiegészítő használata, megtermékenyítené munkásságukat". [22]

Az építkezésre tervek készültek, közösen a Nemzeti Múzeummal, amelyben a Múzeum is bővíteni akarta helyiségeit. A terveket Albrecht főhercegnek nyújtották be, aki erre — már Teleki József halála után — 1856. február 19-én adott nemleges választ Dessewffy Emil akadémiai elnöknek. [23]

A TELEKI-KÖNYVTÁR ÁTVÉTELÉNEK ELŐZMÉNYEI 1833 - 1838

Az a reform-mozgalom, amely az 1830-as évek elején az Akadémia területén belül az intézmény célkitűzésének és alapszabályának megváltoztatására bontakozott ki, feladatául tűzte a Teleki-könyvtár átvételét és használatba állítását. A kezdeményező e téren Széchenyi István volt. Az 1833. június 3-i kisgyűlésben "Előadja a Másodelőülő gróf [Széchenyi István], hogy a Társaság pénzalapjának jelen állapota s egyéb körülményeket tekintvén, még soká nem lesz saját épülete az Akadémiának, hol könyvtárát melynek használata s jelennel első szükségéi közé tartozik, felállíthatná: s hogy eszerint, oly helynek kifogadása óhajtható, hol e megbecsülhetetlen ajándékát a Méltóságos Teleki nemzetségnek ki lehetne tártani. A heti ülés kéri a nagygyűlést terjeszteni ebbeli óhajtatását a Tekintetes Igazgatóság elébe; másfelől a Méltóság-

gos első Elölülő Úrnál is esedezvén, hogy a könyvtár átvételhetését mielőbb kieszközölni méltóztatnék".[24]

A három héttel későbbi kisgyűlésben a tagok szóvá tették a pesti nagy-könyvtárak (Múzeumi, Egyetemi) korlátozott használatát, és József nádor segítségét kérték ahhoz, hogy az Akadémia tagjai az említett könyvtárak kéziratait ott helyben, az olvasóteremben használhassák.[25] Az 1833. évi nagygyűlés, mint már utaltunk rá, Teleki József elnöknek az Akadémia anyagi helyzetéről szóló beszámolója alapján az 1834. évi nagygyűlésre halasztotta a Teleki-könyvtár felállításának tárgyalását.[26]

Toldy Ferenc főtitkárrá és Czuczor Gergely segédjegyzővé és levéltárnokká választásakor 1835-ben ismét felmerült a Teleki-könyvtár átvételének ügye: "A mélt. másodelölülő úr azon óhajását fejezvé ki, vajha a mélt. gr. Teleki-ház által nagylelkűen felajánlott könyvtár a tagok és a közönség számára minél előbb nyitthatnék fel".[27] A javaslatra a következő határozat született: "Küldöttség neveztetik e tárgy iránt bővebb jelentés és javaslat tétele végett, melynek az indítványtevő gr. előlülése alatt, tagjaival, Döbrentei, Kállay, Petrovics, Schedel r. tagok és Helmeczy pénztárnok neveztetnek: kijelentvén ekkor a M.gr. Elölülő, hogy familiája könyvtárnokul Petrovics Fridriket fogja választani".[28] Petrovics Frigyes egy ideig a Teleki-családnál nevelősködött és ezen túlmenően szoros barátság fűzte Teleki Lászlóhoz (1811-1861). Petrovicsot az elnök Teleki József is nagyrabecsülte.

A kinevezett bizottság elkészítette javaslatát a Teleki-könyvtár költöztetését illetően, melyet az Igazgatótanács 1836. szeptember 10-i ülésében tárgyalta. A javaslat a mi szempontunkból azért fontos, mert kitűnik belőle, hogyan képzelte el akkor az Akadémia a már átvett könyvtár személyi ellátottságát. Az előterjesztett bizottsági vélemény arról szólt, hogy a könyvtár költöztetése 600 forintból megoldható lenne. Ezután az első két év költségkiadásai a következőképpen alakulnának: a könyvtári szállásbér 500 forintot tenne ki, a katalógusok készítésére két könyvtári írnok volna alkalmazandó, akiknek fizetése, személyenként évi 300 forintot számítva, 600 forint, egy könyvtári szolga fizetése évi 200 forint, fűtésre 80, és egyéb kiadásokra 20 forint kellene. Két év alatt a katalogizálást be lehetne fejezni, s ekkor azután elég lenne egy könyvtári írnok, illetőleg egy könyvtáros. Így a könyvtár fenntartása azontúl évi 1100 forintba kerülne.

Az Igazgatótanács a javaslat megvitatása után egy évre ismét elhalasztotta a Teleki-könyvtár költöztetését. Minden valószínűség szerint közrejátszott a negatív döntésben Petrovics Frigyes hirtelen halála, de a döntő érv mégis az a tény lehetett, hogy az Akadémia jövedelme nem volt elég. Hogy az ügy mégis haladjon valamelyest, az igazgatóság felkérte a másodelnököt, keressen helyet a könyvtár elhelyezésére, lehetőleg az Akadémia jelenlegi szállásához közel.[29] Az Akadémia ekkor már a Trattner-Károlyi-féle ház első emeletén bérelt szálláshelyén működött.

A másodelnök, Széchenyi István, nem késett teljesíteni a rábízott feladatot. Az 1837. évi augusztus 31-től szeptember 9-ig tartó nagygyűlés foglalkozott a könyvtár ügyével, és ekkor az Igazgatótanács határozatban mondta ki, hogy a Teleki-könyvtár "a társaság használatára felállítatik".[30] Erre

a célra ugyanabban a házban, az első udvarra néző, második emeleti szobákat veszi bérbe évi 400 forintért, 1838. Szt. György napjától, (április 24-től). Azt is megszabta az Igazgatótanács, hogy a könyvtárhoz szükséges állványok "tölgyfából csinosan készüljenek".[31]

Ugyanez év november 26-án kelt az Akadémiának írt levelében Teleki József felszólítja a Társaságot, hogy dolgoztasson ki javaslatot a könyvtár átvételére és a felállítás módjára nézve. A legjobb lenne erre egy bizottságot kinevezni — írta Teleki József — amely tekintettel lenne az Akadémia rendelkezésére álló könyvtári helyiségekre, valamint a könyvtár alapítólevelére.[32]

Az Akadémia Jankovich Miklós, Almási Balogh Pál, Kállay Ferenc és a főtitkárból álló bizottságot nevezett ki, akik 1838. április 14-én tartott ülésükből azt jelentették, hogy a Teleki-könyvtár átvételét és felállításának módját, az alapítólevél értelmében csak a Nemzeti Múzeum közreműködésével együtt vélik megoldhatónak. Az 1838. április 23-i kisgyűlésen amikor a bizottság véleményét felolvasták, Teleki József úgy nyilatkozott, hogy az alapítólevél szerint csak a könyvtár átvételénél kívánatos az együttműködés a Nemzeti Múzeummal; a felállítás módjáról — minthogy a könyvtár használata egyenesen és főleg az Akadémiát illeti — az Akadémiának kell határozni, Ezért a kisgyűlés utasította a bizottságot, hogy a felállítás és használat módjára készítsen javaslatot és ezt adja át a család képviselőjének Teleki Józsefnek.[33]

A javaslat el is készült,[34] és az 1838. június 17-i kisgyűlésen vitatták meg. Azzal a határozattal zárták le a vitát, hogy a kisgyűlés kérje fel az elnököt, terjessze az iratot jóváhagyás végett a nádorhoz. "József nádor azonban nem akart a Nemzeti Múzeumot érdeklő ügyben ennek meghallgatása nélkül intézkedni: leküldötte tehát 1838. december 17-én az Akadémia által eléje terjesztett jegyzőkönyvi kivonatot Horvát Istvánnak (a Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára őrének), hogy erre esetleges megjegyzéseit megtegye".[35]

Horvát István 1839. február 18-án küldte vissza a nádornak a Teleki-könyvtárral kapcsolatos észrevételeit, amelyben sok mindennel nem értett egyet. József nádor 1839 tavaszától 1840 nyaráig a pozsonyi országgyűlésen volt elfoglalva. Lehet, hogy emiatt, de valószínűbb, hogy sem a Múzeum, sem az Akadémia érdekeit nem akarta sérteni; ezért nem válaszolt az Akadémiának, és nem reflektált Horvát István észrevételeire sem.[36]

Az Akadémia az Igazgatótanács határozata nyomán 1838-ban megkezdte a könyvtár szálláshelyének előkészítését. Falakat, ajtókat építtetett át a Trattner-Károlyi ház második emeletén, rendbehozatta az ablakokat, a padlókat és megrendelte a könyvvállványokat.

Az 1838. szeptember 8-i igazgatósági ülésben maga az elnök, Teleki József számolt be a könyvtár átvételével kapcsolatos megelőző munkálatokról. Beszámolójában kitért arra is, hogy "a rendes tagok közül könyvtár-

nok is fog a gr. Teleki-ház által kinevezetni; ennek tehát kineveztetése napjától az alapítványban kijelölt 250 forint évdíj kiadatni, s egy írnok 200 forint fizetéssel a könyvtár mellé adatni határoztatott".[37]

Az Igazgatótanács tudomásul vette a beszámolót és úgy rendelkezett, hogy a pénztárnokot utasítani kell a könyvtári alkalmazottak kinevezése napjától az évdíjak kifizetésére.[38]

ÚJABB NAGYARÁNYÚ KÖNYVTÁRGYARAPODÁS: A KÉT

BATTHYÁNY-KÖNYVTÁR

1838. szeptember 25-ki keltezéssel levél érkezett Teleki József elnök címére, amelyben gr. Batthyány Gusztáv kb. 30 ezer kötetet kitevő rohonci (ma Ausztriához tartozik) könyvtárát az Akadémiának ajándékozza. Később gr. Batthyány Kázmér a kisbéri könyvtárát ajánlotta fel, ugyancsak ajándékképpen. A nagyarányú könyvtárgyarápodás elodázta a Teleki-könyvtár átvételét és a könyvtáros kinevezését.

A Batthyány-könyvtárak átvételére csak olyan valaki jöhetett számításba, akiben megvoltak a képességek; bibliográfiai, könyvtárosi ismeretekkel és gyakorlattal rendelkezett. Teleki József Toldy Ferencet kérte fel a munkára.[39]

Toldy Ferenc 1839. május 12-én Teleki Józsefnek írt levelében jelentést tett a rohonci és kisbéri könyvtárak átvételéről, az onnan kapott könyvszekrényekről, és ezek Pestre történt szállításáról. Javaslatot tett azzal kapcsolatban is, hogyan lehetne az összes könyvgyűjteményt elhelyezni. Majd ezeket írta: "... hogy a könyvtár dolga általjában haladjon, kinyitása megközelíttessék, s a Teleki-könyvtár átvételéig elhaladható idő se vesszen el — Excellenciád azt méltóztatnék parancsolni, hogy az eddig kezünkben levő gyűjtemény összeírása, lajstromozása, leltározása s időleges felállítása megkezdessék: engedje meg Excellenciád, hogy szolgálatomat e célra ajánlhassam... Bibliográfiai s különösen bibliothecai csekély ismereteim talán elegendők lesznek ezen első munka megtételére... méltóztatnék különösen elrendelni azt is, hogy a segédjegyzőt s két írnokot, emezeket utasításuk korlátai között, a teendő munkánál alkalmazhassam..."[40] Feltevésünk szerint e levél alapján Toldy ugyanez év május 20-án beadványt írt az Akadémiának csaknem azonos tartalommal mint Telekinek, kivéve, hogy nem említi a segédjegyző és levéltárnok igénybevételét. A beadványban azt kéri, hogy a társaság két írnoka — jutalom ígéretében — a szokottnál hosszabb időn túl a könyvtár rendezésénél dolgozhasson, és még két írnok havi díj mellett alkalmaztassék; akkor a könyvtár felállítása 1840 tavaszáig megtörténhetne.[41]

Az Akadémia elfogadta Toldy ajánlatát mind a maga személyére, mind az írnokok foglalkoztatására nézve. Így tulajdonképpen ez időtől fogva tekinthetjük Toldy Ferencet a könyvtár első őrének. Ez azonban ideiglenes megbízás volt, nem kinevezés. Toldy ajánlatára Varga Somát rendelte az

Akadémia a könyvtár felállításához segítségül.[42] A másik segítség, akiről adatunk van, Prikkel Lajos volt, az akadémiai altiszt fia. Ő azonban valami hivatali visszaélést követett el, ezért a továbbiakban nem alkalmazták.[43]

Toldy Ferencnek, miután a két Batthyány-könyvtárt átvette, az volt az elképzelése, hogy először a Batthyány és az addig összegyűlt akadémiai könyvtárrészt állítsák, illetőleg dolgozzák fel; ezután vegyék át a Teleki-könyvtárt a Kresznerics hagyatékkal együtt amit amúgyis — Telekinek egy korábbi utasítása szerint — külön kell felállítani és kezelni.

A Batthyány-könyvtárakkal megszorodott akadémiai könyvtár rendezéséhez Toldy Ferenc valószínűleg nem kapta meg a kért segítséget, ezért a munkálatok elhúzódtak.

A TELEKI-KÖNYVTÁR ÁTVÉTELE

Az Akadémiának a Batthyány, valamint eddig összegyűlt saját könyvtárának rendezése, használatba állítása, egy időre lehetetlenné tette a gyűjtemény helybeli használatát és a kölcsönzést. A tagok kénytelenek voltak más könyvtárak szolgáltatásait igénybe venni. A Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára (a továbbiakban: OSZK) és az Egyetemi Könyvtár azonban csak az olvasótermi használatot engedélyezte. Az 1837. szeptember 9-i nagygyűlésen az Akadémia tagjai szóvá tették az említett könyvtárak használatának korlátozottságát, és azt vetették fel, hogy szívesen kölcsönöznének akár térítés mellett is. Az igazgatóság méltányolva a tagok kívánságát a könyvkölcsönzés elintézésére az elnököt kérte fel.[44] A pesti nagykönyvtárak használata az 1838-as tavaszi árvíz miatt még nehezebb lett, mert ettől kezdve csak az Egyetemi Könyvtár állományára számíthattak. Az OSZK ugyanis a városon kívül fekvő Ludoviceumban nyert elhelyezést és állományának nagyrésze hozzáférhetetlen volt.

Az Akadémia Könyvtárának felállítása a helyiségek bútorainak készülésével párhuzamosan haladt. Toldy Ferenc irányításával készült a már rendezett állományrészek betűrendes katalógusa. 1840-től a munkálatokkal egyidejűleg a kölcsönzés is folyt. Ennek ellenére a tagok mégis lassúnak találták a rendezési munkálatok ütemét.

1841-ben a kisgyűlésen többek között felvetődött a könyvtár helyzete. Különösen aziránt érdeklődtek a tagok, hogy a Teleki-könyvtár átvételére mikor kerül sor. "... A főtitkár azon felvilágosítást adta, hogy a Batthyány Gusztáv és Kázmér által ajándékozott rohonczy és kisbéri, s a Horváth Endre hagyományabeli könyvek lajstromozva, bélyegezve, a csonkák és többesek elkülönítve vannak s hogy ő maga éppen jelennen van azoknak osztályozásával és rendszeres felállításával elfoglalva; hogy ő azon okból volt kénytelen a könyvtári foglalkodást, melyet a felállítással kell vala kezdeni, s a lajstromozás és bélyegezéssel bevégezni, megfordított rendben vinni, mert a szobák bútorozása igen lassan haladott, minél fogva helyszü-

kében időnyerés végett azt kellett eszközölni mit éppen lehetett. A Teleki-könyvtárról továbbá azt adván elő, hogy a Társaság annak átvételéről 1839-ben készült munkálata az elnök által még azon évben felterjesztetett a nádorhoz oly kérelemmel, hogy a Múzeum részéről az átvételhez egy ellenőrző egyedet kinevezzen, ami eddig hihetőleg a közbejött országgyűlés miatt meg nem történt; de hogy különben is a fentemlített gyűjtemények átvétele közbejövén a Teleki-könyvtárnak nem jutott volna hely..."[45]

A kisgyűlés elfogadta a főtítkár indokalt azzal, hogy a Teleki-könyvtárnak legalább a hungarikákat magába foglaló részét a legsürgősebben vegyék át.[46]

A Batthyány és az akadémiai egyéb könyvtári állományrészek felállításának elhúzódnása, egyidejűleg a könyvtár használata, az akadémiai tagok sürgetése, valamint az a tény, hogy Toldyt időközben, 1843 tavaszán a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatóhelyettesévé választották, szükségessé tette volna a könyvtári munkaerők létszámának növelését. Toldy először egy könyvtári szolga kinevezését ajánlotta Telekinek, azonban az elnök 1843. június 4-én írt levelében azt válaszolta, hogy "könyvtári szolga kinevezésének szükségét addig nem látom, míg a könyvtár közhaszonra nem fog kinyittatni".[47] Maradt tehát minden amint eddig volt, hiszen a könyvtár felállítása befejezéshez közeledett és a kurrens könyvtári munkákat Varga Soma mindenki megelégedésére, jól ellátta.

1844 júniusában kezdődött meg a Teleki-könyvtár átvétele, anélkül, hogy a Nemzeti Múzeum képviselőtéről a nádor intézkedett volna. A Teleki-család ugyanis bérbeadta a Szervita téri házat, ahol eddig a gyűjteményt őrizték. A család megbízásából Károlyi István ügyvéd ideiglenesen átadta "az átvevőként szereplő akadémiai titkárnak az egész gyűjteményt".[48] Először a magyar és a magyar vonatkozású anyagot vette át az Akadémia, majd ugyanez év szeptemberétől a többi szakot is,[49] a hittudományi szak kivételével, amely valamikor Szirákra került. Innen szállította Pestre Teleki József elhunytá után, az elnök hagyatékával együtt, 1856-ban Hunfalvy Pál.[50]

A könyvtár átszállításáról készült költségjegyzék Ring Adorján akadémiai írnok kézírásában maradt ránk, amelyből látható, hogy a Szervita térről a Trattner-Károlyi házba történt könyvtár átszállítási és tisztítási költsége 40 forint 25 krajcárt tett ki.[51]

Az 1844. október 21-i kisgyűlésen "a titoknak bemutatta az academiái könyvtárnak, vezérlete alatt készült, betűrendű s névszerinti lajstromát, IX roppant kötetben; jelentvén, hogy a szűnhavakban átvett Teleki-könyvtár rendezését két hét alatt befejezi".[52]

Ismeretes, hogy a rendezett könyvtár hivatalos megnyitása 1844. december 23-án történt.

A KÖNYVTÁR ELSŐ BERENDEZÉSE

A könyvtár első berendezésére az Igazgatótanács 1837-ben hozott határozatot. A tölgyfából készítendő bútorok alatt tulajdonképpen könyvállványokat

értettek. A kb. 50 ezer kötet elhelyezésére szolgáló állványokat műbútor-asztalos készítette a kor szokásos stílusában, 1838 – 1845 között. Az Akadémia évi átlagban 812 forintot költött a bútorokra.[53] Összehasonlítás-képpen megjegyezzük, hogy a főtitkár fizetése 1838 – 1848 között évi 800 forint volt.

Az 1844. december 23-án történt megnyitás utáni időből fennmaradt "A magy. tud. társaság bútorainak leltára 1847-re" c. kimutatás Varga Soma könyvtári írnok írásában. A "Könyvtári bútorok" fejezetben a következők olvashatók:

1. Elnök ő exca márvány mellszobra fatalapzattal.
2. Nagy földteke, 1 kisebb föld- s 1 kis égteke.
3. Hét szobában falhoz illesztett könyvszekrények.
4. Egy, hét fokú lépcső.
5. Egy két fokú lépcső.
6. Kis és nagy porseprű vaslapáttal (l. a vegyesek közt).
7. Két vasajtó kulcsokkal.
8. Hét ablakon vastábla.

9. A könyvtár melletti kisszobában, ... három, a nm. gr. Teleki-család- ajándékozta könyvszekrény".[54] A nyolc évvel később készült összeállítás zsúfoltságot tükröz. A könyvállványokon kívül 10 asztalt, egy hosszú asztalszekrényt, külön folyóiratszekrényt, pulpitust, és még négy db magas létrát is feltüntet a leltárt készítő Toldy Ferenc.[55] Mivel olvasóterem nem volt, az asztalok szolgáltak olvasóhelyül, illetőleg ott folyt a feldolgozó munka is. Az 1855. évi leltárban szerepel "Huszonhárom fahátú, s harminchat bőrhátú, tölgyfaszék (részben az irodában és könyvtárban)".

A palotában a könyvtári termék – elsősorban a dunaparti főraktár – építése előre megtervezett módon készült, azzal az elhatározott céllal, hogy a meglévő könyvállványokat fel lehessen használni. A Kézirattárban található Toldy Ferenc korabeli tervezete, "A Magyar Akadémia helyiségi szükségletei" címen[56], amelyet 1860. február 6-án az Akadémia elnökének adott át. A tervezet F pontja tünteti fel a könyvtár helyiségeit. A főraktárra vonatkozó adatokban Toldy szempontjaira ismerünk. Bizonyítékul szolgál az a tény is, hogy a felépült palotában a "nagy könyvesterm"-ben könnyen és tetszetősen, fülkeszerűen elhelyezhető volt a régi négy méter magas, három egy méteres tagolású, 40 cm, az alsórészben 60 cm mélységű, (asztalszekrény-szerűen kiképzett) nyitott polcosor.

A könyvtár átszállítása a palotába, 1865. április elején, mintegy 10 nap alatt történt meg[57] és kb. öt-hat hét múlva, pünkösdre, készen állt a raktárterem is.[58] A könyvállványzat ilyen rövid idő alatti felállítása nem képzelhető el másként, csak úgy, hogy a meglévő állványokat használták fel a főraktár berendezéséhez. Ugyanezeket az állványokat látjuk sorakozni a Vasárnapi Újság 1865. évi 632. oldalán közölt jólismert metszeten. Ugyanezen könyvállványok között dolgoztak a könyvtár munkatársai – köztük jelen sorok írója is – a bútorok kicseréléséig, amire 1966-ban került sor.[59]

A könyvtár további raktár és bútorberendezéseinek változását az egyes fő-könyvtárnokok működésével kapcsolatban és a munkahelyek, munkakörülmények c. fejezetben mondjuk el.

A SZEMÉLYZET ÉS A MUNKA ALAKULÁSA A KÖNYVTÁR MEGNYITÁSA UTÁN

Az 1844. évi könyvtármegnyitástól számíthatjuk az Akadémia Könyvtárának rendszeres működését. Olvasóterem hiányában a könyvtárosi munka elsősorban a kölcsönzésre korlátozódhatott.

A kölcsönzésre két füzetben: 1840 szeptemberétől 1844 május 14-ig és 1844. május 4-től 1860-ig vannak adatok.[60] Az első füzetet Toldy Ferenc kezdte el, de már 1842-től Varga Soma vezette, kivéve amikor a kölcsönzők maguk írták be a kivett műveket. Megállapítható, hogy ekkor a Teleki-könyvtárból is kölcsönöztek, mert a füzetben a kölcsönzött művek mellett fel van tüntetve, hogy melyik való a Teleki-könyvtár és melyik az Akadémia Könyvtár állományából. Az 1844. május 4-dikén kezdődő kölcsönzési füzet, ugyanilyen módon, de rendszeresebben van vezetve, Varga Soma kézírásában, egészen 1846-ig. Ezután azonban összevissza beragasztott tértívények következnek, különösen az 1849-1860-as években. Mivel a Teleki-könyvtár csak a megnyitás előtt került helyileg együvé az akadémiai könyvtárrésszel, ezt megelőzően a Teleki könyvek kölcsönzése a család Szervita téri házából történhetett.

1846. január 1-vel új kölcsönzési könyvet fektettek fel (K 880) ugyancsak Varga Soma kezelése mellett, az előbb ismertetett módon, azzal a különbséggel, hogy a Teleki-könyvtár most már az Akadémiával egy házban, az Akadémia kezelésében, de külön felállítva állt a tagok rendelkezésére. Ez sok nehézséget és bonyodalmat jelentett a kölcsönzött művek reponálásában. Varga Soma 1847-ig vezette a második füzetet. Lehetséges, hogy ezután Gyurikovics István végezte a munkát, aki 1845-től dolgozott írnokként. 1848 augusztusától Repiczky János alkönyvtárnok kézírását ismerjük fel.

A folyóirathasználati könyv 1841-ben kezdődik újra,[61] valószínűleg az új kölcsönzési rend bevezetése kapcsán.[62] Ennek a könyvnek és a folyóiratgyűjteménynek kezelése is Varga Soma feladatához tartozott, akinek személye nagy nyereség volt a könyvtár számára. Nemcsak a Batthyány és Teleki könyvtárak felállításában, rendezésében volt segítségére Toldynak, hanem a könyvtár adminisztrációjának megbízható kezelésében is.

A kölcsönzés mellett ebben a korai időszakban egyéb, többé-kevésbé rendszeres könyvtári munka is folyt. Erről tanúskodnak például "A folyóiratok beérkezése"-ről készült jegyzékek, a budapesti Egyetemi Nyomda kötelezpéldányjegyzékei 1838-1847 között, "Reklamációs jegyzék 1845", "Könyvtárgyarápodás 1844-ben" címen fennmaradt kimutatások.[63] A rendszeresség legkitűnőbb bizonyítéka az 1846-tól bevezetett "Járlék" azaz Gya-

rapodási Napló (1865-ig vezették), amibe évenként beírták az újonnan beérkezett magyar és külföldi könyveket, folyóiratokat és kéziratokat, a beszerzés módjának, vétel, ajándék, stb. feltüntetésével. A vásárolt dokumentumok mellett szerepel a vételár és az eladó, küldő megnevezése. Az évenkénti sorszámozást azonban csak 1855-től vezették be. (K 857) A "Járléknapló"-t 1846-tól 1847 novemberéig Varga Soma, de 1847. július 10-től pár oldalon már Repiczky János írta. Feltételezhető, hogy Repiczky János Toldy meghívására napidíjasként már ekkor tevékenykedett a könyvtárban.

A felsorolt könyvtári dokumentumokból kitűnik, hogy ebben az időben Varga Soma volt a könyvtár felelős kezelője. Az összes munkálatokat természetesen Toldy Ferenc irányította.

A FŐKÖNYVTÁRNOK KIVÁLASZTÁSÁNAK SZEMPONTJAI 1846

Toldy Ferenc 1846-ban lemondott önként vállalt könyvtárvezetői tiszteréről és ennek következtében egy kijelölt bizottság foglalkozott azokkal a követelményekkel, amelyek szükségesek voltak a kinevezendő könyvtáros személyét illetően. Az érem- és pénzgyűjteményőri állás betöltése is gondot okozott az Akadémiának Érdy János lemondása folytán.

A kijelölt bizottság a fennálló helyzetet mérlegelve azt állapította meg, hogy az érem- és pénzgyűjtemény kezelése külön tudomány, a numizmatika ismeretét követeli meg, a könyvtár pedig jellegét tekintve, univerzális, tudományos, az Akadémiát érintően minden tudományágat magába foglaló intézmény. A két terület művelése külön-külön szakembert kíván, mert az ehhez szükséges képesség "felette ritkán van egy emberben együtt". Ennek ellenére az Akadémia tulajdonában levő két fentebb említett gyűjtemény egy személy által történő gondozását a jelen helyzetben a bizottság összeköthetőnek tartotta, mivel az érem- és pénzgyűjtemény már rendezett állapotban és katalógizálva az érdeklődők rendelkezésére állt. A további szaporodások véleményezésére és állománybavételére pedig Érdy János maga vállalkozott. Így tehát a bizottság a főfigyelmet a könyvtáros személyének kiválasztására fordította, amit az is indokolt, hogy "a könyvtár Teleki-féle része pedig s a kéziratok még lajstromozó kézre várnak; a könyvtár mindenkor nagyobb mértékben fog szaporíttatni... fő pedig csak a két helynek az összekapcsolása nyújt reményt; miszerint az annyira szükséges académiái könyvtárnoki hely valahára betölthetessék". Kíváncsús tehát, hogy a könyvtáros elsősorban tudománykedvelő személyiség legyen, aki — ha már némi gyakorlattal is rendelkezik — néhány év alatt könnyen megismerkedhet az őrzésére bízott gyűjteménnyel. A személyi ajánlásoknál tekintetbe kell venni azt is, hogy a könyvtárosság sok időt igénylő, gyors eredményt nem produkáló foglalkozás, amely hivatalos nyitvatartási időt is igényel. Az akadémiái könyvtár esetében számolni lehet azzal, hogy egyelőre segítség nélkül kell a könyvtárosnak munkálkodnia. Mindezen felül olyan férfiak hozhatók javaslatba, aki-

ket az Akadémiának is volt már alkalmá megismerni és akiktől elvárható, hogy mind az Akadémiának, mind a könyvtárnak "díszére" váljanak.

A fentebb vázolt szempontok alapján a bizottság nemcsak a helybeli (budapesti és környéki), hanem a vidéki tagok köréből is választható könyvtárosokra tett javaslatot az Akadémiának. Első helyen Lugossy Józsefet, másodiknak Hunfalvy Pált, harmadiknak Garay Jánost ajánlották. Hunfalvy Pál ajánlása így hangzik: "Hunfalvy Pál levelező tag, a késmárki lyceumban törvények és diplomatica tanítója s az ottani könyvtár felügyelője: kit alapos tudományossága, valóságos polyglott képzettsége s az irodalomtörténetbeni jártassága szinte alkalmassá tesznek e helyre". A könyvtáros fizetésével kapcsolatosan az volt a bizottság véleménye, amennyiben az érem- és pénzügyűteményőri, valamint a könyvtárosi állás összekötötése megvalósulna, a közös őr fizetésére egyelőre évi 600 forint jutna.[64]

A javaslatba hozott könyvtárosjelöltek személyét és fizetését tekintve annyiban érdemel ez kiemélést, hogy mindhárman levelező tagok voltak, akik az Akadémia alapszabálya szerint fizetésben nem részesültek: tehát a sok időt igénylő könyvtári elfoglaltság mellett, — amennyiben csak a Teleki-féle alapítvány 300 forintja szolgált volna jövedelmül — a könyvtárosnak külön munka vállalást tett volna szükségessé.

A bizottság ajánlása az Akadémia fórumain (kisgyűlés, nagygyűlés) helyesléssel, sőt minimális kiegészítéssel, támogatásra talált. A könyvtáros kinevezése ennek ellenére nem történt meg.

ALKÖNYVTÁRNOKI MEGBÍZATÁS

Az 1846. december 15-i nagygyűlés észrevételezte azt az ellentmondást, hogy a két gyűjtemény (a könyvtár, az érem- és pénzügyűtemény) egyesítése kapcsán a könyvtáros választása a Teleki családot illeti, a pénzügyűteményőri kinevezése pedig az Akadémia Igazgatótanácsának hatáskörébe tartozik. Ezért határozatba foglalta; hogy "... minden e részben lehető összetűtközés elkerülése végett az Igazgatóság megkéretni határozottatott, hogy az ajánlottak közül, kik a hivatalra mindnyájan alkalmasak, hagyná előbb választani a gr. Teleki-családot, s az eképpen a könyvtárnoki állomásra kinevezett egyént ruházná fel egyszersmind a pénzügyűteményőri hivatallal is, magától értetvén, hogy azon nem remélt esetben, ha a ... család az ajánlottak közül egyet sem választana, a pénzügyűteményőri hivatal a könyvtárnokságtól mint eddig különválasztva maradván, szokott módon fogna a Társaság, ill. az Igazgatóság által betöltetni." [65]

Ez a határozat ismét hátráltatta a könyvtáros megválasztásának folyamatát.

Egy év múlva a nagygyűlésen ismét felvetődött a könyvtáros kinevezése, de vagy az igazgatóság nem foglalkozott a problémával, vagy — és ez a valószínűbb — Teleki József elnök halogatta a döntést, hiszen az úgy pillanatnyilag nem volt égetően fontos. Toldy Ferenc lemondása a könyvtári tisztségről azt eredményezte, hogy Varga Soma egyedül végezte a könyvtári teendőket több mint másfél esztendeig. Ő valószínűleg nem látott maga előtt előbbrejutási lehetőséget az Akadémián belül, ezért 1848 nyarán vármegyei hivatalt vállalt. Ezáltal megüresedett a könyvtári írnoki állás és teljesen felügyelet nélkül maradt a könyvtár. Sürgős intézkedésre volt szükség. Miután Teleki József elnök nem volt elérhető, Toldy Ferenc a másodelnöknek, gr. Széchenyi Istvánnak terjesztette elő Repiczky János levelező tag kinevezését alkönyvtárnoki ranggal, amit Széchenyi teljesített. [66] Repiczky kinevezésével egyidőben Gyurikovics István lett a könyvtári írnok, de még az év őszén ő is eltávozott.

Repiczky János megbízatása olyan időben történt, amikor nyugodt könyvtári munka aligha folyhatott. Erről tanúskodnak a könyvtár kölcsönzési feljegyzéseinek töredékei is, amelyekből kiderül, hogy 1848-tól nem vezették rendszeresen a kölcsönzéseket; mind a folyóiratok, mind a könyvek kölcsönvételeinek csak az összevissza beragasztott térítvényei találhatók meg. [67] 1849 elején a könyvtár és a kéziratgyűjtemény megmentésével kellett foglalkozni, mivel Pest ostroma veszélyeztette a gyűjteményeket. A kéziratokat az első emeletre a titoknok és az alkönyvtárnok vitte le, és a "... leszállítás május 4-én éppen azon percben végeztetett be, amelyben a várfokon az első ágyúk elsűtettek. [68]

Repiczky János alkönyvtárnok kinevezését az Akadémia 1850. június 10-i összes ülése hagyta jóvá, amikor elfogadta az Akadémia 1848-1849. évi tevékenységéről készített jelentést. [69] Az alkönyvtárnok főfeladata — a kurrens könyvtári munkákon kívül — a Teleki-könyvtár helyrajzi katalógusának elkészítése volt.

AZ ELSŐ FŐKÖNYVTÁRNOK KINEVEZÉSE

Az Akadémia 1850. június 22-én tartott kisgyűlésében Szilasy János fordult Telekihez a könyvtáros választása érdekében. Az elnök ígéretet tett, hogy családtagjainál "közben fog járni" a kinevezés dolgában. Ugyanekkor közölte Toldy, "hogy a buzgó és szorgalmas alkönyvtárnok egy szekrény hiján teljesen befejezte ugyan már a Teleki-könyvtár alapcímárát, de mind a ma bejelentett új és több ezer kötetre menő szaporodások [Jancsó Imre könyvtára, Borsiczky Dénes hagyatéka, stb.] alapcímároozása, mind a még feldolgozatlan kéziratár, de végre a most munkába veendő kiselejtezés, eladások és árverések tekintetéből a könyvtárnoki hely betöltése mulhatatlan". [70]

Az egy év múlva tartott összes ülésben "olvastatott az elnök... Szirákon június 27-én kelt levele, melyben testvérei nevében is jelenti az Akadémiának, hogy országosan megerősített alapítványuk alapján s a társaságnak még 1846. december 15-i ajánlása következtében a 300 forint fizetéssel járó könyvtárnokságra Hunfalvy Pál I. tagot nevezték ki..." [71]

Az összes ülésben nem esett szó arról, hogy a könyvtár gondozása mellett az érem- és pénzgyűjtemény kezelése is a könyvtáros feladata legyen.

VÁLASZTOTT FŐKÖNYVTÁRNOKOK

HUNFALVY PÁL

Hunfalvy Pál és Toldy Ferenc kapcsolata

Hunfalvy Pál tudományos pályája 1839-ben kezdődött, amikor a Bajza József által szerkesztett "Athenaeum" II. kötetében megjelent "Drezdai levelek" c. tanulmánysorozata. A "Drezdai levelek"-et Hunfalvy még 1836-ban a Podmaniczky családnál Drezdában történt nevelősködése idején írta. Ekkor kezdődött kapcsolata a kor vezető íróival, tudósaival, ekkor barátkozott össze többek között Bajza Józseffel és Toldy Ferencsel is. Rendszeres szerzője lett az Athenaeum-nak és melléklapjának a "Figyelmező"-nek. Írásaiban filozófiai, etikai, nyelvészeti, politikai és társadalmi problémákat fejtegetett. A Figyelmező szerkesztője, Toldy Ferenc mellett "egész kritikai gárda" működött; ezek között találjuk Hunfalvy Pált is. Akadémiai levelező tagul 1841-ben Bajza József ajánlotta: "... több jeles philosophiai és philologiai értekezések íróját, a görög és keleti nyelvekben jártas ifjú férfit, kinek az Akadémia nagy hasznát fogja venni a szótármunkálatokban is." [72]

Toldy Ferencsel az 1840-es évek elején került szorosabb kapcsolatba. Ekkor vetődik fel először közöttük a "könyvtárórság" témája. 1845. június 10-én kelt, Toldynak írt levelében Hunfalvy Pál azt írja, hogy "Eszendő mülva, azaz 1846 hatodhavától fogva disposibilis vagyok, csak az iskolai évek alatt volna lehetetlen itthagynom az iskolát..." [73] Ugyanez év december 4-én: "Tisztelt barátom! Nem emlékszem, hogy engem valaha tudósítás annyira megörvendeztetett volna, mint az, melyben híremül adtad, hogy 'azon órában melyben akarom akadémiai könyvtárnok vagyok'. S igaz-e az valóban? No, de akarok akadémiai könyvtárnok lenni, akarok valahára csendben s nyugalomban dolgozni. Fogadd el édes Barátom, legszívesebb és őszintébb köszönetemet közbenjárásodért; fogadd el szívesen új kérésemet, hogy amely utat előttem nyitottál, azon célhoz érnem is segíts. — A háromszáz forint fizetéssel megelégszem pro hic et nunc, isten éltesen sokáig mindnyájunkat, megsegít ő azután is: csak akadémiai könyvtárnok lehessek. Azon helyen és helyről úgy kecsegtet a remény, csekély erőmhöz képest, megteendém, mire szívem vágya régtől fogva ösztönöz: csak 20 évig egészséget könyörgök hozzá istenemtől. Ez levelemmel együtt indul felszólításom Podmaniczknéhoz, ki mellettem a legnagyobb örömmel fog nyilatkozni; megnyílvél hamarább és jobban érek így célt mint különben érhettem volna! Jövő postanapon Ó N. méltóságához Kolozsvárra indul el levelem: adja isten, hogy kineveztetésemet minél előbb valósítsa..." [74]

Több szempontból érdekes ez a levél, de most csak arra szeretnénk rámutatni, hogy Toldy Ferenc — aki ekkor már a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója — minden eszközzel szerette volna elérni, hogy az Akadémia Könyvtár élén kinevezett könyvtárnok álljon. Ő ugyanis új posztja mellett is tovább végezte az Akadémiánál önként vállalt könyvtárosi teendőit. Hunfalvy Pál bizonyára elküldte Podmaniczknénak a pártfogását kérő levelét, és Telekinek is a könyvtárosságért folyamodó kérvényét. Toldyval együtt, mindketten bizakodtak a gyors elintézésben. A kinevezés azonban késett. Hunfalvy 1846. március 4-i levelében azt írja: "... Sokat nem gondolok már kinevezetésemmel: mégis lemondtam hivatalomról, mivel kellett. Egész életem nem lehet habozás, elég koros vagyok, hogy ide, vagy oda eldöntsem sorsomat. Ha még vagy három évig tanítóskodom, benne kellend maradnom, mert hátralévő életemben méltót becsületre nem tehetnék többé; sőt akkor lemondanék minden vágyról, tanítanék ameddig bírom s amit bírok. Lemondván hivatalomról, erőmet és időmet bizonyos kítűzött tárgyakra fordítandom. Mellette a könyvtárnokságot, sőt még a görög nyelv tanítását is vihetném, ha kezembe esk..." [75] A kinevezés nemcsak hogy késett, de az év folyamán teljesen el is maradt. Toldy Ferenc azonban az év végén lemondott akadémiai könyvtári teendőiről. Ugyanakkor megürült az Akadémia érem- és pénzügyűjteményőri állása is. Az Akadémia állásfoglalásáról az említett státuszok betöltésével kapcsolatban Hunfalvy Pál az újságokból értesült. Ezután írta Toldynak: "... Az újságokból tudom, hogy engem is az akadémiai könyvtárnokságra jelöltettek, mit barátimtól szíves rám emlékezés jeléül veszek. Ki fogok-e nevezetni vagy nem, az most nem egyedüli kérdés reám nézve, mert én velem nagy változás történt, mindjárt azután, hogy veled lehetni szerencsém vala, én t. i.

vőlegény vagyok... De mi köze van ennek a könyvtárnoksággal? Ez a pénzörzés is hozzátétetett a könyvtárnoksághoz; kelletik-e hozzá, mint mondják most éremisme? vagy megengedtetik, hogy még ezután szerezni lehet, ha eddig nincs? Lesz-e több fizetés mint a tudvalevő 300 pforint? — Kérlek barátságodra, e kérdésekre néhány sorban válaszolj. Mert jóllehet pesti lány az én mátkám, mégis szívesen jó fel hozzám Késmárkra, s én már most nem mehetek oly könnyen, bármint akarnám is, Pestre. De ha 500-600 pfor. volna a fizetés, meg ha éremismétlen — anumismaticus, e szó maga egy aranyat ér — létem nem akadály, bizony barátságodba bízva, elfogadnám két kézzel a kineveztetést, ha kineveztetem. De Garay eleibe hágnom nem bűn-e? Ha ez hivattal állapottján segíteni lehet, ugye neki kívánjam? Még egy kérdés van hátra, ha kineveztetném s a fizetés miatt el is fogadhatnám, lehetne-e időm két hónapig kis utat előbb felsőbb Olaszországba, tán Florenczig tennem, s Müncheni megvizsgálnom? Régóta készülök arra, nem akarnék előbb Pesten alkalmazkodni!..."[76]

A Teleki-család az Akadémia ajánlására sem nevezett ki könyvtárnokot. Hunfalvy Pál, miután lemondott tanári állásáról s az akadémiai könyvtárnokság elnyerése pedig bizonytalanná vált, más elfoglaltságot keresett. Iskolai teendői mellett fordítással foglalkozott; 1847-től nemzetgazdasági cikkeket írt az akkor megjelenő "Ellenőr"-be, majd őt is elragadták a szabadságharc eseményei. A politika mindig is érdekelte. Már 1845 őszén azt írta Toldynak: "... Nem tudod, hogy Debrecenben a politika katedrájára kétszer vágyakodtam s kétszer kudarcot vallottam. Úgy gondoltam, vagy a te barátságod, vagy az én érdemem győz. Ha az előbbi történik, én barátságodból érdemtelen könyvtárnok leszek, ha az utóbbi, érdemes politicus".[77]

Hunfalvy Pál első könyvtári évei

Mint már írtuk, az 1851. június 30-án történt összes ülésben olvasták fel Teleki József elnök levelét, amelyben "... könyvtárnoki állomásra Hunfalvy Pál levelező tagot neveztük ki..."[78]

Hunfalvy Pál 1851. július 6-án tette le a hivatali esküt. Az eskütétel szövege saját fogalmazásában: "Fogadástétel. Én Hunfalvy Pál fogadom, hogy a Tekintetes Magyar Akadémiának nekem mint könyvtárnoknak általadott összes könyvtárára hű gondot viselek; azt sem magam meg nem csonkítom, sem mások által megcsonkíttatni nem engedem; a teendő munkálatokban az alkönyvtárnokkal együtt buzgón eljárók, s magamat mindenben szorosán az utasításhoz tartom. Jobbommal fogadom."[79]

Hunfalvy Pál az eskütétel után azonnal elkezdte könyvtárosi munkáját. Az első időszak nyilvánvalóan a tájékozódással telt el. A kb. 50-60 ezer kötetet kitevő könyvtár felállításának rendszere, áttekintése, az elvégzésre váró munkák felmérése sok gondot okozhatott számára. A gondokat fokozta, hogy 1851. október 6-án az Akadémia Repiczky János alkönyvtárnokot bízta meg a Török-magyar történeti kútfők gyűjtésével és ismertetésével, így ő csak félidőben végezhetett

könyvtárosi munkát. Beteg ember lévén egyébként is kíméletre szorult. Ebben az időben sem könyvtári írnok, sem könyvtári szolga nem állt a két könyvtárnok rendelkezésére. Külön szolgát csak 1854 második felében kapott a könyvtár Emődy Mihály személyében, aki a palotába költözés után megvált a könyvtártól, akadémiai szolga lett.[80]

A két könyvtárnok közel négy évig dolgozott együtt. Repiczky betegsége miatt lassan minden munka Hunfalvy Pálra hárult. Ő naplózta, katalogizálta az új beszerzéseket, végezte a kölcsönzést, a reklamációkat, gondoskodott a kötetésekről, és a még feldolgozatlan statisztika szakot katalogizálta.[81]

A könyvtár gyarapodásával nemcsak a tennivalók szaporodtak, hanem a férőhely is mind szűkebb lett. Az Akadémia saját székháza építéséről Albrecht főherceghez küldött — Hunfalvy Pál fogalmazta — előterjesztésének B. pontjában olvasható indoklás szerint: "... annyira megszőkült a hely, hogy miután a hetenként szaporodó könyvek nemcsak általán kétsorososan, jó-részt még háromsorosan is felállítván s emellett is több szobának középhe-lye is egészen el van lepve, sőt nemcsak olvasó, de könyvtárnoki dolgozó szoba sincs..."[82]

Teleki József elnök 1855 februárjában történt halála után, saját könyv-tára is az Akadémiába került. Ez év március végén elhunyt Repiczky János alkönyvtárnok is. Hunfalvy Pál magára maradt. Az új elnök, Dessewffy Emil Toldy Ferencnek írt levelében közli, hogy a Teleki-könyvtár utolsó osztályát, a "Theologiai szakot", valamint Teleki József elnök hagyatékát Hunfalvy Pál átvette és az Akadémia üléstermében és más szobáiban felhalmozva állnak. Még a nyári akadémiai szünetben kell ezeket szakonként szétválasztani és felállítani, amire a könyvtárnok maga elégtelen. Ezért mellé rendelte Podhorszky Lajost, akit az Akadémia még 1855-ben Repiczky János helyébe ajánlott.[83] Podhorszky Lajos valóban dolgozott is a könyvtárban mint ha-vidíjas, kinevezése azonban halasztódott.

Az Akadémia 1857 tavaszán tartott összes ülésében: "Hunfalvy Pál könyv-tárnok jelentette, hogy miután Repiczky János halála óta a hivatalban maga van, s a folyó hivatalos foglalatosságok által gátolva a gyűjtemény nagymérvű szaporodásainak feldolgozásában csak lassan haladhat; az intézet érdekében kéri a gyűlést, hogy Repiczky János helyének állandó betöltését kérje a Tek. Igazgatótanácstól; mégpedig Podhorszky Lajos úr kinevezése által."[84]

Az összes ülés egyetértett Hunfalvy Pál javaslatával, és ajánlotta az igazgatótanácsnak Podhorszky Lajos alkönyvtárnoki kinevezését és egyben a Török-magyar történeti kútfők szerkesztőjévé történő megbízatását.[85]

Újabb könyvtárosok kinevezése

Podhorszky Lajos ajánlásával egyidőben Toldy Ferenc újabb személyi in-dítványt terjesztett az Akadémia elé: Az eltávozott Érdy János érem- és pénzgyűjtemény öre helyett, szükség volna "egy, az okmánytárba és kézirat-

ismébe szakilag beavatott örre". Indokolásul azt hozta fel: 1. nincs akadály a az érem- és pénzgyűjtemény, valamint a kéziratgyűjtemény összevonásának, mert az érem- és pénzgyűjtemény rendezett állapotban van, 2. a kézirat és oklevélállomány viszont az újabb hagyatékokkal tetemesen megsaporodott, 3. az Akadémiát újabb anyagi megterhelés nem érné, mivel a kéziratár gondozója kapná azt az évi juttatást, amit eddig az érem- és pénzgyűjtemény őre élvezett. "Az ülés az előhozott okoknál fogva, az indítványt teljes kiterjedésében elfogadván; e helyre a Tek. Igazgatóságnak Paur Iván urat ajánlja, ki mind akadémiai előadásai, mind folyóirati dolgozásai után régiség és okmánytanbani jártasságáról ismeretes".[86] Paur Iván eddig a Nemzeti Múzeumban ezen a területen dolgozott.

Az Akadémia Igazgatótanácsa 1857. június 8-án nevezte ki Podhorszky Lajost alkönyvtárnoknak, és rá egy évre Paur Ivánt érem- és kéziratárnoknak. Az utóbbi 1858. június 7-én vette át a gyűjteményeket.[87] Podhorszky Lajos közel három évig dolgozott a könyvtárban, Paur Iván néhány hónap múlva távozott. A személyi ellátottságban tehát, átmeneti javulás után, ismét zökkenő jelentkezett. A magyar társadalom figyelme pedig éppen ezekben az években fokozottabban fordult az Akadémia felé. Az Akadémia pozitív működését méltató újságcikkek, a Kazinczy-centenárium ünneplésére hívó levél a intézmény köré mozgósított. Eddig soha nem ismert méretekkal országos gyűjtés bontakozott ki az alaptőke növelésére és saját ház építésére. A gyűjtés hosszú időre megalapozta az Akadémia anyagi alapjait. Ekkor fordult Hunfalvy Pál ismét az elnökséghez a könyvtár érdekében: "...Most újra bátorodom igen érdemes férfiút, Budenz Józsefet ajánlani, ki dr. philosophiae, a tudós külföld előtt is már ismeretessé váló philologus, jeles szanszkritista, hellénista s a török nyelvben nagyon járatos, s ki mint magyar író az "Új Magyar Múzeum" és "Magyar Nyelvészet" olvasói előtt ismeretes; végre ki könyvtári dolgokra, egyebek közt az orosz nyelv tanulása miatt is, felette alkalmas, s kit egy hónap óta már be is gyakoroltattam a szokott könyvtárnoki ügyviselésbe. Könyvtárnoki segédnek való kineveztetését, azon kötelezettséggel, hogy a török oklevelek és codexek olvasója és értelmezője is legyen, kérem a Méltóságos elnökségtől.

Kérésemet nemcsak az akadémiai könyvtár mind inkább szaporodó munkájával és kivált azzal bátorodom indokolni, hogy az Akadémia saját házába való költözésre kilátás igen szükségessé teszi, hogy addiglan egy új ember is megismerkedjék a könyvtárral; — hanem azon biztos reménnyel is támogatom, hogy Budenz úr, ki máris akad. tagságra méltónak látszik nekem, állandó munkása és utóbb buzgó hivatalnoka lesz a Magyar Akadémiának..."[88]

Eötvös József másodelnök azonnal intézkedett Budenz József 1861. február 1-től kezdődő fizetéséről és — addig is míg az alkönyvtárnoki hely betöltéséről az Igazgatótanács dönt — könyvtári segédnek nevezte ki.[89] Végleges alkönyvtárnoki kinevezését 1862. február 24-én nyerte el.[90] Ugyancsak Hunfalvy Pál ajánlására nevezte ki az Akadémia még 1861. július 1-én Rómer Flórist az érem- és kéziratár örvévé. Hunfalvy Pál szerencsésen választotta ki az új könyvtárosokat, mind hivatástudat, mind emberi kvalitás tekintetében.

A könyvtár az akadémia székházában

Az akadémiai palota elkészülte, a beköltözés gyökeres változást hozott a könyvtár életében és munkájában. Az átköltözés, új szakrend szerinti könyvtár-felállítás és rendezés, a könyvtár gyűjtőkörének, működési szabályzatának kidolgozása, az állandó Könyvtári Bizottság megalakulása részleteiben ismertek.[91] Itt a könyvtári munka néhány főbb területének kiemelésére szorítkozunk, melynek alapjai — mint a fentebb említettek is — Hunfalvy Pál igazgatásához kapcsolódnak. Az ő könyvtárosi működésének vizsgálata egyébként arra a kérdésre is választ adhat, hogyan töltötte be feladatát a könyvtár a tudományos kutatás és a köz-művelődés szolgálata tekintetében a 19. század második felében.

A könyvtár korszerű körülmények közötti elhelyezésével megnyílt a lehetőség arra, hogy az "Utasítás"-ban megfogalmazott katalógusrendszer kiépítéséhez fogjanak a könyvtárosok, természetesen alkalmazkodva az Akadémia anyagi körülményeihez és a kor kívánalmaihoz. Az egységes szakrend alapján 1866-ban felállított könyvtárról először a szakok szerinti, folió alakú — bizonyára utólag egybekötött — inventáriumok készültek el, elsősorban belső használatra. (Az inventáriumok ma is megvannak a könyvtárban.) Ezután, vagy ezzel párhuzamosan készült a negyedréteg nagyságú lapokból álló, szakok szerinti, betűrendes katalógus az olvasóközönség használatára. Az 1880-as évek közepén indították meg az ugyanilyen alakú általános betűrendes katalógus készítését, alkalmi másolók igénybevételével. (Egyrésze ma is használatban van.)

1866-tól új "Gyarpodási Napló"-t kezdtek el, amelybe évenként újrakezdődő sorszámmal vezették be a vétel, csere, ajándék- és kötelespéldányba érkezett könyveket, folyóiratokat. (K 858-859) 1870-ben kezdődik a kéziratgyarapodást nyilvántartó külön naplókötet. (K 888). Jelentős hangsúlyt kapott az állományvédelem. 1859-től kezdve megvannak a könyvtár kötetési naplói, amelyekből kitétni, hogy még az újjászervezés alatt sem szünetelt a munka. (K 903-907) Ugyancsak az állományvédelem érdekében hozták létre később a reklamálási könyvet. (K 887)

A könyvek kölcsönzése több éven át szünetelt, hiszen a kölcsönlevő könyveket nem lehetett volna az inventáriumba bevezetni. Van azonban a kéziratok használatáról ebből az időből egy használati (kiadó) könyv, mely nemcsak a használatot, hanem a kölcsönzést is nyilvántartotta. (K 889) Bizonyossága ez a dokumentum annak, hogy Rómer Flóris idejében, a kéziratár rendezésével egyidejűleg, az akadémiai tagok használták és kölcsönkapták a még feldolgozatlan kéziratokat. Rendszeres könyvkölcsönzési napló vezetésével 1870-től találkozunk (K 881).

A lehetőségek bővülésével fokozódott a produktív könyvtári munkára való törekvés, az ügyvitel áttekinthetőbbé tétele. 1876-tól külön nyilvántartás szolgált a megrendelt dokumentumokra, (K 867) valamint elkezdődött a "Könyvtári Napló", (K 926) amelynek célját az "Utasítás" 58. paragrafusa jelölte ki, és amely előzménye volt a könyvtári irattár kialakulásának. A kötelespéldányok beküldésének ellenőrzésére nyomdakimutatást vezettek be. (K 871)

Ha könyvtártörténetet írnánk, feltétlenül szólni kellene a könyvtár első olvasótermének megnyitásáról, az olvasóforgalom növekedéséről, a szerzeményezési munkáról és még sok minden másról. Erre nincs mód, de Hunfalvy Pál idejéből egy döntő momentumot ki kell emelnünk: az Akadémia állásfoglalását a könyvtár személyzetével kapcsolatban. Ugyanis az első években kialakított könyvtári működési gyakorlat és a négy tagú könyvtárogárda (Hunfalvy Pál, Budenz József, Rómer Flóris, Lindner Ernő, valamint a három kiegészítő altiszt) úgy látszott hosszú időre biztosítani fogja az intézet kiegyensúlyozott működését. De másképpen alakult. A 19. század második felében a kedvező országos politikai és gazdasági változás, a társadalomban kialakuló viszonylagos stabilizáció, a tudományos, kulturális életben is tapasztalható volt. Többek között fellendülés következett be a tudományos kutatásban a könyvkiadás- és terjesztésben, a könyvtárak látogatottságában. Egy évtized könyvtári gyakorlata felszínre hozta azokat a problémákat, amelyeken a könyvtárnak is változtatni kellett. Így vált szükségessé a könyvtár nyitvatartásának, használati szabályzatának reformja, amely maga után vonta a személyzeti politika eddig követett gyakorlatának módosítását.

A Könyvtári Bizottság 1875. március 16-i ülésén Lónyay Menyhért az Akadémia s egyben a bizottság elnöke, a következőket mondta: "... felhívja a bizottság figyelmét az akadémiai alapszabályok 52. paragrafusára, amelynek értelmében az alkönyvtárnokot, a netáni könyvtártisztet, vagy tiszteteket közvetlenül, s a gyűjteményőröket, az illető osztály ajánlata alapján, az összes ülés titkos szavazással, egyszerű többséggel, szintén a belső tagok sorából választja. Bizottsági elnök nem tartja indokoltnak és célszerűnek, hogy a könyvtár tiszti állomásait csakis akadémiai tagokkal lehessen betölteni; sőt éppen ellenkezőleg kívánatosnak tartja, hogy az alkönyvtárnoki állomásokra olyanok alkalmazzassanak, akiknek idejét és figyelmét szakszerű tudományos és irodalmi munkásság a könyvtárnoki teendőktől el nem vonja. Ennek folytán javasolja, hogy a bizottság a legközelebbi nagygyűlésen az alapszabályok 52. paragrafusának megváltoztatását hozza javaslatba..." A Könyvtári Bizottság a fentiek alapján a következő módosítást indítványozta: "A főkönyvtárnokot, az Akadémia ajánlata alapján a gr. Teleki-nemzetség alapító ága nevezi ki a belső tagok sorából; az alkönyvtárnokokat és a könyvtár egyéb tisztviselőit, a Könyvtári Bizottság ajánlata alapján, az akadémiai elnökség nevezi ki..."[92]

A paragrafus megváltoztatásának királyi jóváhagyása után a Könyvtári Bizottság 1875. október 29-i ülésében foglalkozott a megüresedett könyvtári állások betöltésével (Rómer Flóris 1869-ben, Budenz József 1875-ben mondott le) és az alábbiakat terjesztette az Igazgatótanács, illetőleg az Akadémia elnöksége elé: Az Akadémia főkönyvtárnoka alatt két állandó tisztviselő álljon; egy alkönyvtárnok és egy könyvtári tiszt. Az alkönyvtárnoki státuszba a bizottság Lindner Ernőt, könyvtártisztnek Likaveczt Jánost ajánlja. A kéziratok feldolgozására elfogadja Jakab Elek levelező tag ajánlközását, aki délutánonként vállalja a gyűjtemény rendezését.[93]

A Könyvtári Bizottság javaslata a gyakorlatban megvalósult azzal a különbséggel, hogy Likaveczi János helyébe a főkönyvtárnok Hellebrant Árpádot vontak be 1876 januárjától. A kisegítő altisztek Mészáros János, Szebenyovszky András és Molla Izsák voltak. Ez a könyvtárosegylet másfél évtizeden át maradt állandó és együttműködésük minden szempontból hatékony szellemi légkört teremtett a könyvtár fejlődésére. Szerepe volt ebben Hunfalvy Pál értő és szakavatott vezetésének, bölcs irányításának, és természetesen a kor tudományos és technikai fejlődésének. Ez az időszak volt a könyvtár történetének egyik legproblémamentesebb fejezete.

A Könyvtári Bizottság útmutatásával, Hunfalvy Pál, 1891. november 30-án bekövetkezett haláláig vezette a könyvtárat. Halála korszakot zárt le a könyvtár történetében. Az ő nevéhez fűződik az Akadémia Könyvtárának, egy zárt tudós testületi könyvtárból, modern igényeknek megfelelő nyilvános könyvtárrá alakulása. Életének utolsó két évtizede viszonylagos nyugalomban telt el.

FRÖHLICH RÓBERT

A 19. század utolsó évtizedében az Akadémia felső vezetésének megválasztásában uralkodó bizonytalanság[94] hatással volt a könyvtárra is; megmutatkozott ez a főkönyvtárnok választásakor. Hunfalvy Pál halála után az Akadémia Igazgatótanácsa Szily Kálmánt a nemrégiben választott főtítkárt bízta meg a főkönyvtárnok helyettesítésével,[95] és csak egy év múlva tett javaslatot a Könyvtári Bizottság az összes ülésnek a főkönyvtárnok kinevezésére. A javaslat így hangzott: "1. A m.tud. Akadémia állandó könyvtári Bizottsága, hivatkozással az Alapszabályok 52. paragrafusa és az Ügyrend 43. és 53. paragrafusaira, amelyek az akadémiai könyvtár felügyeletét, szükségleteinek állandó szemmeltartását, vezetésének irányzatát és a rávonatkozó javaslatok tételét e bizottságra ruházzák, bátorodik javaslatát a megüresedett főkönyvtárnoki állás betöltésére nézve a következőkben előterjeszteni.

A Könyvtári Bizottság, noha azon szerencsés helyzetben van, hogy az Akadémiának több olyan tagját nevezhetné meg, akik tudományos működésük alapján ez állás betöltésére teljesen hivatottak volnának, ha másnemű hivatalos elfoglaltságaiktól megválva, egész erejüket a könyvtár szolgálatának szentelhetnék, de figyelembe véve, hogy az ily nagyterjedelmű és gyakori használatú könyvtárnál, mint aminő a m.tud. Akadémia Könyvtára, amelynek több szakja még kellően lajstromozva és rendezve nincs, s amely éppen a tudományos folyóiratokra és társasági kiadványokra nézve még tetemes kiegészítésekre vár, fölöttébb kívánatos az, hogy a főkönyvtárnoknak, mint akadémiai tagnak, a tudományos irodalmi munkásság mellett első és főfoglalatossága a vezetésére bízott könyvtár legyen, mindezeket megfontolva, a Könyv-

tári Bizottság a megüresedett állásra közakarattal és egyhangúlag Fröhlich Róbert l. tagot ajánlja, ki alapos nyelvismereténél, tudományos hajlamainál s az ókori történet önálló művelésénél s a külföldi tudományos intézetek körében szerzett összeköttetéseinél fogva teljesen hivatott ez állás betöltésére. A Könyvtári Bizottság meg van győződve, hogy Fröhlich Róbert társunk, ha az Akadémia ajánlata alapján ez állásra a gr. Teleki-család kinevezi, minden tekintetben meg fog felelni a m. tud. Akadémia könyvtárnokára váró fontos feladatoknak." [96].

A bizottság e javaslata 1892. november 28-án került az összes ülés elé, ahol vita alakult ki. Többen azt vetették fel, hogy halasszák el a főkönyvtárnok választását, mások Heller Ágost nevét említették, mint főkönyvtárnok jelöltet. Végül is megszületett a határozat. A tagok többsége szerint "... az elhalasztás iránt tett indítvány szótöbbséggel mellőztetvén, az összes ülés az Ügyrend 15. paragrafus n. pontja értelmében titkos szavazással döntött a főkönyvtárnoki tisztre ajánlás kérdésében. Húsz szavazat adatott le s ebből Fröhlich Róbert l. tagra 13, Heller Ágost l. tagra 2 esett, 5 szavazócédula üresen nyújtatott be. Eszerint a főkönyvtárnoki állásra Fröhlich Róbert l. tag fog ajánlani a Teleki-nemzetségnek kinevezés végett". [97]

Fröhlich Róbert 48 éves ekkor, és a budapesti egyetemen 1882-től az ókori történelem és régészet magántanára. [98]

A könyvtár előtt álló feladatok megoldására a fiatal főkönyvtárnok személye reménnyel kecsegtetett. Nem így történt. A valamivel több mint egy év, melyet Fröhlich Róbert akadémiai könyvtárosi funkciójában töltött, ha elég volt is arra, hogy a könyvtárelméleti és könyvtártechnikai problémák részleteivel megismerkedjék, munkálkodásra nem maradt ideje. 1894. májusában meghalt. Tevékenységének nyomaival sem a könyvtár iratanyagában, sem az Akadémia régi levéltárában nem találkozunk.

HELLER ÁGOST

A Tudományos Akadémián a 19. század utolsó negyedében kezdett a természettudomány súlya növekedni, s így az e téren működő tudósok befolyása érezhető lett a személyi változásoknál is. Az elnök és a főtítkár egyaránt, valamint az új főkönyvtárnok is természettudós lett.

Fröhlich Róbert halála után a Könyvtári Bizottság az év vége felé foglalkozott a főkönyvtárnok jelölésével. A bizottság két jelölt (Heller Ágost és Csánki Dezső) közül választhatott. Elismerte Csánki Dezső történettudományi munkásságát és levéltárnoki gyakorlatát, de mivel "... a MTA Könyvtára olyan modern jellegű könyvtár, melynek legfőbb feladata a tudományos intézetek és egyesületek kiadványainak és a tudományos folyóiratoknak lehetőleg teljes egybegyűjtése és rendbentartása, s tekintetbe véve azt, hogy Heller Ágost r. tag éppen e téren ..." gyakorlattal rendelkezik, őt ajánlja a főkönyvtárnoki posztra. [99]

Heller Ágost fizikus, tudománytörténész, főkönyvtárnoki kinevezését 1894. november 12-én kapta meg. Kinevezését feltehetően Eötvös Loránd segítette, aki már Heidelbergben ismerte Hellert.[100]

Heller Ágost buzgalommal látott munkához. Neki már volt könyvtárosi tapasztalata; 1875-től a Természettudományi Társulat választotta könyvtárosává. Hivatalba lépése után egy év múlva terjesztette első jelentését a Könyvtári Bizottság elé.[101] Jelentésében feltárta a könyvtár helyzetét és megjelölte a legszükségesebb feladatokat. Néhány célszerű javaslatot tett: a könyvtár új szerzeményeinek kezelésére, a kölcsönzés reformjára. Távolabbi célként tűzte ki a még feldolgozatlan szakok katalogizálását, és a folyóiratok új rendszerű nyilvántartását. Külön naplókat állított fel: 1. A hazai és külföldi tudományos társulatok kiadványainak (K 870), 2. A könyvtárba beérkezett magyar és külföldi folytatásos művek (folyóiratok) nyilvántartására (K 872). Elrendelte a gyarapodási naplóban a rendszeres vételár bejelölését (K 859).

Új állományleltár (Törzskönyv) és új cserenyilvántartás bevezetését kezdte el, valamint a meglévő szakkatalógus reformját hajtotta végre.[102] A katalógust ezután kötött állapotban kapták kézhez az olvasók. Érdemei vannak a könyvtár adminisztrációjának ésszerűsítésében. Az ő idejéből találunk naplókat a beiratkozott olvasókról (K 893). Felállította a könyvtári kiadások utalványozási könyvét (K 909), és iktatókönyvvé alakította át az eddigi könyvtári ügykezelési naplót (K 928).

A régi szakok katalogizálására külön alkalmi segéderőket alkalmazott. Részükre 1897-ben 434 forintot fizetett ki.[103] A keleti könyvek és kéziratok katalogizálását szakemberrel végeztette: Goldziher Ignác ajánlására Máder Bélát alkalmazta. A régebbi szakokból és az újabb restanciák közül kiválasztották a duplumokat és ezeket értékesítették.[104]

Heller Ágost kiváló főkönyvtárnok volt. Vezetése alatt a könyvtár működése nemcsak magasfokú szervezettségével tűnt ki, hanem a zavartalan működéshez oly szükséges anyagi alapokat és raktári férőhelyeket is neki sikerült biztosítania. A könyvtár évi ellátmánya az ő idejében emelkedett átlagosan 6500 forintra. Az ő érdemének tekinthető a Goethe-szoba létrehozása, a könyvtár nagyraktárába és a kéziratárba villanyvilágítás bevezetése. Ő harcolta ki az udvari nagy raktárterem bebútoroztatását és ezáltal a raktárhány megszüntetését.[105] A raktárban csak a helyet foglaló napilapokat az ő idejében adta át a könyvtár a Nemzeti Múzeum Könyvtárának, a ritkán használt, nem tudományos rendeltetésű folyóiratokat a nagyolvasóterem alatt lévő helyiségben helyezték el.[106] Hallatlanul sokat tett és dolgozott a könyvtárért; az ő kezénymát őrzi többek között a könyvtár iktatókönyve 1894-98 között (K 928), a "Gyarapodási Napló" amelyet 1896 tavaszától 1900 végéig ő vezetett (K 859).

Nem sikerült elérnie a könyvtári személyzet bővítését. Az 1898. évről szóló jelentése tárja fel a tarthatatlan helyzetet: Lindner Ernő alkönyvtárnok tartósan beteg, a másik alkönyvtárnok Hellebrant Árpád, a kötelespéldányok

és cserekiadványok beérkezését látja el, a többi munka, az egész könyvtár kezelése, a katalogizálás és az összes adminisztráció a főkönyvtárnokra marad.[107]

Az Akadémia megkísérelte, hogy könnyítsen a főkönyvtárnok terhein. Részben úgy, hogy katalóguscédulák írására másolók beállítását engedélyezte, (Tomka Gusztáv, Lesskó Béla és Gruber Lajos dolgozott ekkor a könyvtárban)[108], részben Heller Ágost szabadságidejére, 1901 januárjában alkalmazta ideiglenesen Pápay József finnugor nyelvészt,[109] és a délutáni könyvtári szolgálat ellátására, tiszteletdíjasként Melich Jánost.[110]

Heller Ágost az Akadémia megbízásából hozzákezdett a fizika története megírásához. A sok munka erősen igénybevette szervezetét; hosszabb ideig betegeskedett. 1901. szeptember 17-én Eötvös Loránd azt írja neki, hogy örül állapotja javulásának és a fizika története megírásához 1903. január 3-ig szabadságot engedélyez számára. Közli vele azt is, hogy a főkönyvtárnoki teendőkkel Hellebrant Árpád alkönyvtárnokot bizzák meg, de a főfelügyeletet továbbra is ő gyakorolja.[111] Ugyanerről írt neki Szily Kálmán főtítkár is.[112]

1902. szeptemberében egyszerre két könyvtárosát gyászolta az Akadémia, Heller Ágostot és Lindner Ernőt.

SZILY KÁLMÁN

Már Heller Ágost életében helyettes főkönyvtárnok volt Hellebrant Árpád. Úgy tűnik Pápay Józseffel és a három tagú altiszti személyzettel (Horn Antal, Fuchs János és Király István) a jó együttműködés következtében zökkenőmentesen sikerült a könyvtár működését biztosítani, és talán ez is egyik oka volt annak, hogy az Akadémia ismét halogatta a főkönyvtárnok kinevezését. A halasztást az is magyarázhatja, hogy Szily Kálmánban érlelődött főtítkári tiszteről való lemondásának gondolata, sőt — Illosvay Lajos szerint — "törekedett" a főkönyvtárnoki állás elnyerésére.[113] Illosvay Lajos feltevését alátámasztja az a tény, hogy Heller Ágost halála után Szily Kálmán látta el a könyvtár főfelügyeletét. Az adatok tanúsága szerint Szily Kálmán még főtítkári tisztsége folyamán igyekezett a csekély számú könyvtári személyzetet növelni. Még abban az időben határozta el az Akadémia "Széchenyi-Múzeum" létesítését. A múzeum számára összegyűlt kéziratok, könyvek és egyéb relikviák rendezésére, a múzeum bútorainak elkészíttetésére 1902-ben Viszota Gyulát kérték fel, aki pedagógiai munkája mellett, minden szabadidejében a múzeum anyagának rendezését végezte. A Széchenyi Múzeum 1905. évi megnyitása után az Akadémia őt bízta meg a múzeum igazgatásával. Bár a múzeum gyűjteménye a könyvtár egyik külön kezelt anyagát képezte, kezelője nem tartozott szorosan a könyvtár dolgozói közé; fizetését mindvégig a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium (a továbbiakban: VKM) utalványozta.

Szily Kálmán, ugyancsak még mint főtítkár, kísérletet tett a Jakab Elek halála óta gazdátlanul maradt kéziratárban felgyűlt, újabb iratok rendezte-

tésére, illetőleg a gyűjtemény katalogizáltatására. Először Illéssy János levéltárostól kért erre javaslatot,[114] majd Heinlein Istvántól.[115] Heinlein István 1904. október elején adta be tervezetét. (Ehhez Hellebrant Árpád is észrevételeket tett.) Tervezetét elfogadták, mert 1905 január 1-ével, mint ideiglenes könyvtártisztet találjuk a kéziratárban havi tiszteletdíjért. A kiegészítő altisztek (Hegedűs József és Rieger Péter) kineveztetése is ebben az időszakban történt.[116]

Szily Kálmánt főkönyvtárnoknak Eötvös Loránd ajánlotta az Akadémiának kinevezésre.[117] A Teleki-család 1905. április 6-án nevezte ki. Hivatalba lépése idején a könyvtárban a következő dolgozók teljesítettek szolgálatot: Hellebrant Árpád alkönyvtárnok, Pápay József könyvtártiszt, Heinlein István könyvtári segéd tiszt a kéziratárban, Viszota Gyula a Széchenyi Múzeum igazgatója. Altisztek: Király István, Hegedűs József, Rieger Péter. Időszakunkban ő volt a második természettudós főkönyvtárnok, aki az 1890-es évek elejétől nyelvtudóssá is átképezte magát.

Szaktudományi és tudományszervezési működésének értékelésére nem vállalkozhatunk; ez nem is tartozik feladataink közé. Főkönyvtárnoki tevékenységének átfogó ismertetése is csak az egész könyvtár részletes történetének elemzése kapcsán képzelhető el. Néhány pozitívum kiemelése mégis fontos a könyvtár fejlődését elősegítő ténykedésében. Érdemének tudható be, hogy a könyvtárba került nagyobb adományokat késedelem nélkül feldolgoztatta. (Ráth György, Kaufmann hagyatéka) A már meglévő állományrészeket igyekezett ismertetni. Egymás után jelentek meg a könyvtár egyes gyűjteményeinek katalógusai:

Szily Kálmán - Viszota Gyula: A MTA Széchenyi Múzeumának tárgyjegyzéke. 1905.

Ráth György Régi Magyar Könyvtára. 1905.

Folyóiratok és időszakos kiadványok a MTA Könyvtárában. 1906.

Weisz Miksa: Kaufmann Dávid könyvtárának héber kéziratai és könyvei. 1906.

Hellebrant Árpád: Diplomatariumok és monumenták a MTA Könyvtárában. 1909.

Szily Kálmán idejében növekedett a könyvtár költségvetése. 1905-től évi 15 ezer korona, a későbbi években évi 16 ezer korona állt a könyvtár rendelkezésére.[118] Természetesen az I. világháború alatti és utáni évek költségkiadásait nem lehet figyelembe venni, mert az akkori árak és az infláció növekedése miatt a költségvetés irreálisnak tekinthető. A különféle beszerzési forrásokból származó nyomtatványok beáramlása mind a feldolgozás, mind a raktári elhelyezés tekintetében nehéz helyzetbe hozta a könyvtárt. Az ő munkája eredményeként két esetben sikerült újabb raktári férőhelyeket biztosítani: az egyik, vasállványzatos raktárt az első emeleti ún. Schenek-lakás öt helyiségét, a "Schlick-féle Vasöntőde és Gépgyár R.T." 1910-ben 6115 koronáért építette meg, ez 32.650 kötet elhelyezését tette lehetővé.[119] A másik raktárrészt a volt főkönyvtárnoki lakásból alakították ki, amit Szily

Kálmán ajánlott fel a könyvtár céljaira.[120] Ezen kívül a századforduló utáni első évtizedben a főraktár állványainak tetejét toldalékpoltokkal építették be. A háború után pedig elkészítették a dunaparti főraktárhoz kapcsolódó bérházi alagsor raktárrá alakításának tervezetét.

A könyvtári szabályok újrafogalmazása — elsősorban a kölcsönzés miatt — már régóta szükségessé vált. A módosítás Szily Kálmán idejében valósult meg.[121]

A könyvtárosok kiválasztásakor Szily mindig képzett tisztviselők alkalmazására törekedett. A debreceni református főiskolára kinevezett Pápay József helyébe Trócsányi Zoltán került ideiglenes, majd kinevezett könyvtártiszt minőségben. Az I. világháború idején a tisztviselők és altisztek katonai felmentésének ügyei sok munkát róttak a könyvtár vezetésére.[122] Az eltávozottakat vagy bevonultakat gyakran nehezen sikerült pótolni. 1914-től – 1924 júliusáig a könyvtári alkalmazottak változásait az alábbi kimutató szemlélteti:

A tisztviselők közül a könyvtárba jött:

Mészöly Gedeon 1914. szept. 1.

Munkácsy Mihály 1915. okt. 1.

Rásonyi László 1921. jún. 21.

Főgel József 1922. szept. 1.

Györkösy Alajos 1923. dec. 1.

Eltávozott:

Trócsányi Zoltán 1914. jan. 1.

Heinlein István 1915. dec. vége

Mészöly Gedeon 1922.

Hellebrant Árpád 1924.

Altisztek:

Hegedűs József, Rieger Péter, Csima János katona lett.

Horváth János 1920-ban került a könyvtárba.

A kimutatás bizonyítja, hogy a fluktuáció időszakában 3–4 könyvtárosnál több sohasem dolgozott azonos időben a könyvtárban. A betegeskedő fő és alkönyvtárnok mellett 1923–24-ben ténylegesen 4 tisztviselő dolgozott. Munkácsy Mihályon kívül valamennyinek rövid gyakorlata volt az akadémiai könyvtárban. Az ez idő tájt már a negyedmilliót meghaladó könyvtári egységhez közeledő könyvtár összes teendőinek elvégzése, a helyi viszonyok csekély ismeretével bíró fiatal könyvtárosokra hárult. Így történhetett meg az a sajnálatos esemény, amely Szily Kálmán utolsó napjait megkeserítette: 1924 tavaszán nagyértékű lopás lepleződött le. Holik Flóris kutató 6 ősnymtatványt tulajdonított el a könyvtár állományából. Ennek az ügynek a feltárásával és az ebből adódó feladatokkal a Könyvtári Bizottság is foglalkozott.[123]

A háború szétzilálta a könyvtár nemzetközi kapcsolatait. Szily Kálmán vezetése alatt 1920-ban a könyvtár együttműködést kezdeményezett a budapesti nagykönyvtárak között a külföldi beszerzések ügyében.[124] 1921-ben megkezdődött a beszerzési kapcsolatok újrafelvétele: részben maga a könyvtár volt a kezdeményező, részben a könyvkereskedők és régi cserepartnerek jelentkeztek.[125] 1922-ben három ilyen tárgyú összeállítás készült: 1. Külföldi társulatok, amelyek 1921-óta küldik kiadványaikat, 2. angol és francia folyóiratok, amelyekre 1914-ben előfizetett a könyvtár, 3. külföldi társulatok elmaradt kiadványai [126], s a munka 1923-ban is folytatódott.[127]

A háború utáni súlyos gazdasági viszonyok miatt az Akadémia s így a könyvtár is sok nehézséggel küzdött.

A Magyar Tudományos Akadémia állami támogatásáról szóló 1923. I. tc. két területen hozott eredményt a könyvtár számára. Az egyik a tíz millió korona rendkívüli állami segély [128], amelyből Szily Kálmán a Könyvtári Bizottság jóváhagyásával új, hiánypótló kiadványok beszerzését indította el.[129] A másik, hogy a VKM által létesített Országos Magyar Gyűjteményegyetem átvette létszámába az akadémiai könyvtár összes altisztjét és a tisztviselők legtöbbjét. Ez nemcsak a könyvtárosok és altisztek fizetésétől mentesítette az Akadémiát, hanem megnyitotta az utat a könyvtárosok és az altisztek létszámának jövőbeni gyarapítására.

FERENCZI ZOLTÁN

Szily Kálmán után rövid ideig Balogh Jenő főtitkár — a Könyvtári Bizottsággal egyetemben — gyakorolta a könyvtár főfelügyeletét. A bizottság egyik tevékenysége a könyvtár személyzetének megerősítése volt. 1924. október 13-án egy háromtagú operatív albizottságra ruházta a sürgős feladatok kidolgozását. Az albizottság Balogh Jenő, Ferenczi Zoltán és Lukinich Imre akadémikusokból állt, közülük kettő kitűnő könyvtári szakember. (Ferenczi Zoltán akkor már 25 éve állt a budapesti Egyetemi Könyvtár élén, Lukinich Imre pedig az Országos Levéltárban töltött idő után 1924-től az OSZK igazgatója lett.)

Az albizottság október 20-án tartotta meg ülését, amikor 10 pontba foglalta össze a könyvtár előtt álló közvetlen feladatokat, és javaslatot tett a tisztviselők számának emelésére. Ennek eredményeként 1924. október 29-én kezdte meg munkáját a könyvtárban Bártfay Szabó László és az ösztöndíjjal külföldön tartózkodó Rásonyi László helyébe 1924 végétől Bezzegh Antalné Rüblein Livia került a Gyűjteményegyetem létszámából.

Az Akadémia ajánlatára a Teleki-család 1925 januárjában nevezte ki Ferenczi Zoltánt főkönyvtárnoknak, aki február 5-én foglalta el hivatalát.[130] Ferenczi Zoltán számára nem volt ismeretlen az Akadémia Könyvtára. 1905 után a Könyvtári Bizottság tagjaként[131] közel két évtizedig foglalkozott a könyvtár munkájával, mint az Egyetemi Könyvtár vezetője. és mint akadémiai

tag, pedig jó kapcsolatban állt Szilly Kálmán főkönyvtárnokkal. Ferenczi Zoltán a Könyvtári Bizottság intencióinak megfelelően hozzájárított a feladatok megoldásához. Már 1925 első felében sikerült megvalósítania – a még Szilly Kálmán életében megtervezett – dunaparti, bérházi alagsor raktárrá alakítását. Egy kb. 17 X 7 méteres nagyraktárt, továbbá egy 4.40 X 3.60, és egy 4.40 X 2.20 m alapterületű raktárt (a két utóbbi a bérház egyik udvarára nyíló ablakkal) nyert így a könyvtár, amely vasajtóval csatlakozott a főraktárhoz.[132] Ide állították fel a Stein Aurél-könyvtárt, a természettudományi szakok egy részét és a Kégl-könyvtárt.[133] Elvesztette viszont a könyvtár a palota földszintjén levő volt főkönyvtárnoki lakásból épített raktárát, mert azt Zsirai Miklós gondnok számára lakássá alakították vissza.[134] A dunaparti raktárak építése csaknem 55 millió koronába került.[135] 1926 folyamán még egy helyiséget alakítottak át raktárrá. Ezt abból tudjuk, hogy a könyvtári iratok között van Tarcsy József asztalosmesternek egy közel négy millió koronás költség számlája.[136]

A feldolgozó munkában Ferenczi Zoltán arra törekedett, hogy a korábbi években összegyűlt restanciát, mintegy 50 ezer darabra becsült nyomtatványt, szakokba osszák és katalogizálják. Ebből mintegy 14 ezer darabot sikerült teljesíteni.[137]

1926 márciusától Fögel József helyébe Török Pál kapott – alkönyvtárnoki minősítéssel – kinevezést és beosztást az akadémiai könyvtárba a Gyűjteményegyetem létszámából.[138]

A könyvtári beszerzés egyik alapvető feladata volt a köteleespéldányok beszolgáltatásának ellenőrzése, ami mindenkor jelentékeny munkaerőt kötött le. Az I. világháború alatt és után a megváltozott nyomdai és kiadói viszonyok és a könyvtárosok állandó fluktuációja arra késztették a könyvtár vezetését, hogy hathatósabb munkamódszereket vezessen be ezen a területen. A Könyvtári Bizottság is súlyponti feladatként jelölte meg ezt a tevékenységet. Ferenczi Zoltán olyan ésszerű nyilvántartást vezetett be, hogy a tudománytalan irodalom beáramlása a minimálisra csökkent. Elrendelte a beérkezett kiadványok újfajta naplózását és katalogizálásra való szétosztását. Hat írógépet sikerült beszereznie a könyvtár számára, úgy, hogy a címfelvételeket ezután géppel írták a könyvtárosok.[139]

Ferenczi a Könyvtári Bizottság észrevétele alapján körlevélben szabályozta a könyvtári szolgáltatások rendjét. Eszerint a könyvtár hétköznapokon délelőtt 9-12 óra között, délután 15-19 óráig volt nyitva. Ezenkívül nyitvatartott a nagy ünnepek előtti napokon. Zárva volt vasár- és ünnepnapokon és az eddigi két hónapos nyári szünet helyett csak augusztus 15-től 31-ig, takarítás címen.[140] Ezzel megszüntette a könyvtár eddigi hosszú szüneteit. Lépéseket tett új könyvek és folyóiratok megrendelésére. Ehhez felhasználta elődei összeállított jegyzékeit a háború miatt felfüggesztett kiadványokról. (Még Hellebrant Árpád állított össze a főtktár számára 34 folyóirat címet, amelyek 1914-ig jártak a könyvtárba. A jegyzékben külön felhívta a figyelmet Hiersemann lipcsei könyvkereskedő által kiadott ösnyomtatvány

jegyzékre, ami "elsőrendű könyvtári munka, melynek megszerzése föltétlenül kívánatos").[141]

Az ő szorgalmazására elevenedtek fel újra az összeköttetések a nyugati könyvkereskedő cégekkel, állandósultak a cserekapcsolatok a távolkelettel, pl. Japánnal, és szélesedtek illetőleg bővültek — már a 19. század derekán kialakult orosz kapcsolatok — a Szovjetunióval: a leningrádi Tudományos Akadémiával, a taskenti, permi (ma Molotov) egyetemmel, a moszkvai kulturális kapcsolatok társaságával.[142] Nagyértékű, többkötetes művek és folyóiratok érkeztek a könyvtárba. ("GW", Encyclopaedia Britannica, stb.)[143]

A könyvtári költségvetés soha nem tapasztalt magas összegre emelkedett, 1926-ra az Akadémia 70 millió koronát irányzott elő a könyvtárra, és 10 milliót a Széchenyi Múzeumra,[144] amiből Ferenczi Zoltán hiányzó folyóiratokat és könyveket pótoltt és újakat rendelt meg. Ezzel azonban túl is lépte a könyvtár számára engedélyezett költségkeretet. Balogh Jenő főtitkár 1926. október 1-én írta, hogy "... szerencsém van tisztelettel közölni, hogy a könyvtár részére megrendelt folyóiratok ára fejében felszámított 1423 német márka kifizetése végett a M. Földhitelintézet f. hó 29-én az illető cégnek, K.F. Koellers Antiquariumnak K. 24,247,630, azaz Huszonnégymillió-kettőszáznegyvenhétezer-hatszázharminc koronát átutalt.

Minthogy a f. félévi költségvetésben új folyóiratokra csak 10 millió K. volt előirányozva és különben is a jövő évben Akadémiánknak az eddigivel szemben csak kb. feleannyi államszegélye lesz, szerencsém van Méltóságodat már most, szíves tájékozás szerezhetése végett, tisztelettel értesíteni arról, hogy legnagyobb sajnálatomra 1927-ben nem lesz módunkban a költségvetésben a folyóiratok kiegészítésére újabb, nagyobb összeget előirányozni.

Későbbi években, pl. 1928-tól kezdve, szükséges lenne mindenek előtt árajánlatot kérni a folyóiratok megrendelési áráról, és csak annyit rendelni, amennyinek kifizetésére a költségvetésben valamely összeget előirányozni lehetett".[145]

Ferenczi Zoltán visszaalakította az eddig kötött állapotban használt szak-katalógust; szétszedette és az általános betűrendes katalógussal egyformává tette.[146] Igaz, hogy ezután nem adták az olvasók kezébe; ők csak a könyvtárossal együtt használhatták a katalógusokat. Még számos kisebb nagyobb intézkedéssel (a könyvtár összes helyiségeinek fűtése, új katalógusok készítése, egy könyvtáros beosztása a főkönyvtárnok mellé részmunkaidőben, a titkári teendők ellátására, stb.) tette könnyebbé s főleg gördülékenyebbé a könyvtár munkáját. "Így lassanként visszatértünk a háború előtti állapotokhoz" — írta 1925/26. évi jelentésében.[147]

Vörösmarty Mihály kéziratai és könyvtára 1927 áprilisában kerültek az Akadémia tulajdonába. Ebből a gyűjteményből jött létre — hasonlóan a Széchenyi és Goethe múzeumokhoz — a könyvtárhoz tartozó Vörösmarty-emlékszoba.[148] Az emlékszoba kialakítása a hagyaték átvétele még Ferenczi idejében megtörtént, de az 1927. június 20-i megnyitást már nem érte meg.[149]

Ferenczi Zoltán rövid ideig tartó vezetése idején hozott intézkedései maradéktalanul a könyvtár modernizálását szolgálták. Eredményes könyvtári te-

vékenységét elsősorban az tette lehetővé, hogy az Akadémia éppen ebben a két évben készült centenáris fennállásának megünneplésére. 1925-ben a társaság, 1926-ban pedig a könyvtár alapításának 100. évfordulóját ünnepelte. Ez alkalomból az Akadémia a kormánytól több juttatást kapott. Ugyanekkor új alapítványokat is tettek részére. A megnövekedett alaptőkéből több jutott a könyvtárnak is.

A könyvtár centenáris ünnepélyét 1926. március 15-én tartotta az Akadémia. Az ünnepi szónok Ferenczi Zoltán volt. Beszéde tartalmazta a könyvtár vázlatos történetét, és rövid összefoglalást adott az intézmény állapotáról. Ebből tudjuk meg, hogy állománya száz év alatt majdnem a tízszeresére nőtt.

SZINNYEI JÓZSEF

Ferenczi Zoltán halála után a könyvtár feletti főfelügyeletet néhány hónapig Balogh Jenő főtitkár gyakorolta. A Könyvtári Bizottság 1927. október 11-i ülésében felkérte a jelenlévő Szinnyi Józsefet, hogy hosszú ideig lássa el helyettesként a főkönyvtárnoki tiszte; ezt ő elfogadta. Félév múlva a bizottság felterjesztést készített az összes ülésnek főkönyvtárnoki kinevezésére. Az előterjesztésben kiemelték a helyettesítés során végzett szakszerű, ügybuzgó munkáját, ajánlották részére évi 4 ezer pengő fizetés megállapítását, valamint — ha a bérház lakbérszabályzata megengedi — természetbeni lakás biztosítását. Ugyanakkor kérték Szinnyi József kinevezésének a Teleki-családhoz való továbbbítését.[150] A kinevezésre 1928. május 1-én került sor. Szolgálati lakásnak a palotában üresen álló főtitkári lakást kapta meg.[151]

Szinnyi József 70 éves korában került a főkönyvtárnoki posztra, melyet közel 16 esztendeig látott el. Igazgatási ideje a könyvtár fejlődése szempontjából nem volt szerencsés időszak; ez a másfél évtized nem nyújtott lehetőséget az intézet átfogó fejlesztésére. Az Akadémia alaptőkéje az I. világháborús évekbeni gazdálkodása következtében majdnem teljesen megsemmisült; tőkéje legnagyobb részét hadikölcsönbe fektette. Később állami támogatásból, újabb alapítványokból és az 1928-as Vigyázó-örökségből rendeződött ugyan anyagi helyzete, de vagyonát a tudományos kutatás támogatásán kívül tőkebefektetésre pl. bérházépítésre használta fel. A gazdasági világválság, az új háborúra készülés, majd Magyarország belesodródása a II. világháborúba újabb nehéz helyzetet teremtett. Emellett az Akadémián akkor uralkodó konzervatív felfogás minden bizonnyal gátolta a már nagyon aktuális könyvtári korszerűsítést.

Amikor Szinnyi József 1927-ben átvette az irányítást, a könyvtár ellátmányára évi 10 ezer pengő jutott, amit hamarosan 5 ezerre csökkentettek. 1936-tól négy évre ismét megemelték a könyvtárra fordítható összeget, de ez az időszak már nem adott lehetőséget komolyabb fejlesztésre. 1940-ben ismét csökkent a könyvtári költség. Ilyen körülmények között nemcsak terv-

szerű állományfejlesztés nem folyhatott, hanem felújítási munkákra sem volt mód. Egy sokkal energikusabb könyvtárvezetés sem tudott volna nagyarányú eredményeket elérni. Nem jutott pénz az olvasóterem berendezésének kicserélésére. A bútorok még a 19. századból valók; kényelmetlenek, elhanyagoltak az olvasóasztalok. A fűtés rekonstrukciójának elmaradása miatt hideg, húzatos az olvasóterem, rosszak a mellékhelyiségek stb. Az olvasótermi bútorzat nem tette lehetővé a kézikönyvtár modernebb elhelyezését; az értéke-sebb segédkönyvek, szótárak nem voltak hozzáférhetőek. A katalógusokat az olvasók délután nem használhatták, és ilyenkor nem folyt a kölcsönzés sem. Mindezek következtében csökkent a könyvtár használata.

1934 áprilisától kezdve az egy alkalomra szóló 10 filléres, utóbb 20 filléres, majd az évi 5 pengős olvasójegyek bevezetése [152] tovább csökkentette a használatot. Az elődöktől a könyvtárra maradt sokezeres nyomtatványhalmaz nem szelektálva dolgozták fel, így súlyos raktárhiány keletkezett, amit anyagiak miatt nem lehetett megnyugtatóan megoldani. A könyvtár nagyságához viszonyítva a tisztviselői kar nem volt elegendő a kurrens könyvtári és a fent említett nagyarányú feldolgozó munkák elvégzésére. Az altisztek létszámának emelését is hiába kérte a főkönyvtárnok.[153]

Bizonyos területeken mégis születtek pozitív részeredmények. Ilyen pozitívumnak nevezhető a II. világháború kitöréséig a megnövekedett nemzetközi kiadványcserében beérkezett tudományos anyag, amely némileg ellensúlyozta a hiányzó külföldi vásárlásokat. A VKM kezdeményezte, hogy az Akadémia Könyvtára a továbbiakban nyilvános "Közkönyvtár"-ként működjék: minthogy azonban a főkönyvtárnok ellenezte a javaslatot, a főtktár — az elnökkel egyetértésben — nemet mondott.[154]

Szinnyei József, kinevezése után azonnal szorgalmazta a könyvtárosok létszámának emelését. 1928-ban kezdte meg fizetés nélküli munkáját Rudas Erzsébet, és ugyanezen év végétől napidíjas tisztviselőként lépett be Faragó József gimnáziumi tanár. Kinevezésükre 1935-ben illetve 1936-ban került sor. Valószínűleg a Vigyázó-örökség, illetőleg a Vigyázó-könyvtár átvételére és feldolgozására került a könyvtárba 1929 június 1-én, — előbb ideiglenes, majd 1937-től végleges — akadémiai kinevezésű könyvtár-tisztnek Simonyi Dezső. 1929 novemberétől Rozgonyi Margit díjtalan gyakornokként dolgozott 1934. március 15-i kinevezéséig. 1936 végén kapott segédőri kinevezést Fludorovits Jolán.

1928 májusában a főkönyvtárnok körlevélben adta ki a könyvtár használati rendjét mind a könyvtárosok, mind az olvasók számára.[155] Ez elsősorban a kölcsönzési jog szabályozása miatt vált szükségessé. A kölcsönzéssel és az olvasótermi rendtartással függött össze egy későbbi, belső használatra készült körlevél is, mert a dolgozók sokáig visszatartották az új könyveket, és az olvasótermi asztalokon halmozták fel a feldolgozandó kiadványokat.[156] Úgy tűnik, hogy bizonyos években nem állt ruhatár az olvasók rendelkezésére (csak az olvasóteremben felállított fogasokat használták), mert az 1928-ról szóló évi jelentésben arról is szó van, hogy a "rend és tisztaság" érdekében újból felállították a ruhatárt.[157]

Amikor a könyvtárfejlesztés lehetetlenné vált a főkönyvtárnok a napi feladatok elvégzésére fordította figyelmét. Arra törekedett, hogy a korábbi feldolgozatlan hátralékokat megszüntesse. Ekkor került sorra a 11.000 kötetes Kégl-könyvtár, ami 1925-ben jutott a könyvtár birtokába, majd a Stein Aurél-féle könyvtár, a kötelespéldányként és cserében érkezett feldolgozatlan kiadványok s végül 1929-től a gr. Vigyázó-könyvtár mintegy 17 ezer kötetes gyűjteménye. Ennek a nagy katalógizálási munkának a során az 1930-as években több mint 130 ezer művet dolgoztak fel s ezzel gyakorlatilag megszűnt a restancia. Amilyen üdvös volt a hátralékok felszámolása, olyan nagy nehézséget okozott az állomány elraktározása. Eleinte a kevésbé használt szakok elé rakták az újonnan katalogizált anyagot, emiatt azonban az eltorlaszolt szakokból lehetetlenné vált a kiszolgálás. Az 1931. évi jelentés számot ad arról, hogy 42 db polcot állítottak a már meglévő bérházi raktár állványainak tetejére, és mindenhová, ahol csak egy kis helyet is találtak a raktárakban. Így 500 folyóméter nyomtatványnak sikerült helyet biztosítani, bár ehhez 20 szakot kellett megmozgatni, illetőleg átrendezni.[158] Egy 1939-ből származó adatból látható, hogy még ez évben sikerült a raktárteret bővíteni: az Arany János utcában a bérházi fronton lévő Méhészek Értékesítő Hitelszövetkezete 3 helyiségből álló bérletét kapta meg a könyvtár. Ezek a helyiségek közvetlenül csatlakoztak a bérház dunaparti könyvraktárához, átalakítást nem, csak kisebb rendbehozást igényeltek.[159]

Szinnyei József életének utolsó két esztendejében, a II. világháború kitörése után egyre jobban előtérbe került a könyvtár értékes könyv- és kéziratgyűjteményeinek biztonságba helyezése. A beteg főkönyvtárnok helyett ezt a munkát, Török Pál irányításával a dolgozók kezdték el.

MELICH JÁNOS

Szinnyei József 1943. április 14-i halála után a Könyvtári Bizottság május 10-én Melich Jánost, a budapesti tudományegyetem nyugalmazott tanárát jelölte főkönyvtárnoknak. Az Akadémia összes ülése elfogadta az ajánlást, s a Teleki-nemzetség képviselője is jóváhagyta a kinevezést május 27-én.

Melich János nagy könyvtári tapasztalattal rendelkezett. Hivatala elfogalásakor mondott beszédében 27 éves könyvtárosi tapasztalatairól szolt, és utalt arra, hogy az alapító gróf Teleki József intencióinak szellemében akarja vezetni a könyvtárat. Tudatában van annak, hogy az Akadémia Könyvtára nemcsak a tudós társaság könyvtára, "... magyarságunk ez egyik legerősebb vára..." Meggyőződése, "hogy könyvtárosi pályára a legtöbb esetben csak az megy, akinek lelkében olthatatlan láng ég a tudomány művelése, ápolása s alkotásainak örök időkre való megőrzése iránt..."[160]

Az új főkönyvtárnok először tájékozódott: a könyvtár belső helyzetével, problémáival kívánt tisztába jönni; megbeszéléseket tartott a régebbi tiszt-

viselőkkel (Török Pállal, Györkösy Alajossal, Simonyi Dezsővel és Munkácsy Mihállyal), majd az összes dolgozókkal együttes értekezleten állapították meg a legfontosabb teendőket. Ezután kapcsolatot teremtett az OSZK főigazgatójával Fitz Józseffel, és az Egyetemi Könyvtár igazgatójával Pasteiner Ivánnal. Velük együtt végigjárta a könyvtár részlegeit és az így szerzett benyomások alapján állapította meg a megoldásra váró feladatokat, amelyeket a Könyvtári Bizottság elé szándékozott terjeszteni. A fő feladatok a következők voltak:

1. Legfontosabb a könyvtár elhelyezése. Összefüggő, egységes raktári – lehetőleg modern, vasállványzatos – férőhely biztosítása a könyvtár és a kéziratár számára.
2. A hatékonyabb könyvtári munka végzése érdekében megfelelő munkahelyek létesítése a tisztviselők számára.
3. Új, pontos, könyvtári és kéziratári gyűjtőkör meghatározására van szükség, melyet szabályzatba kell foglalni, hogy útmutatásul szolgáljon a könyvtárosoknak. Ezáltal elérhető lesz, hogy felesleges anyag ne kerüljön be az állományba.
4. Múlhatatlanul szükséges a személyzet gyarapítása mind a tisztviselők, mind pedig az altisztek létszámát illetően. Különösen fontos a kéziratári dolgozók létszámának emelése a feldolgozásra váró anyagok miatt.
5. Elengedhetetlen a könyvtár évi ellátmányának emelése, mert a jelenlegi 10 ezer pengő elégtelen. A könyvtárra fordított összegek tulajdonképpen az I. világháború óta nem tették lehetővé a tervszerű fejlesztést. Az állományban található, korszerű tudományos irodalomban igen nagyok a hiányok.
6. Választassék külön a könyvtártól minden olyan anyag, amely kegyeleti értékkel bír, és az Akadémia létesítsen ezekből külön "Kegyeleti Múzeum"-ot, külön vezetés és külön tisztviselők beállításával.[161]

Az 1. és 6. pontban foglaltakat a főkönyvtárnok az Igazgatótanács elé terjesztette, amely elvben nem zárkózott el a teljesítésük elől.[162] A többi problémát a könyvtár megnyitásának 100 éves évfordulójára – 1944 december 23-ára készítendő nyomtatott emlékkötetben szándékozta részletesen kifejteni Melich János, ezt előzetesen felolvasás formájában a Könyvtári Bizottság előtt kívánta előadni, majd szövegét az összes ülés elé terjeszteni. A két kötetre tervezett mű anyaggyűjtési munkálatai – a könyvtár valamennyi dolgozójának részvételével – megindultak ugyan, de az összeállításra és közreadásra a háborús események miatt már nem kerülhetett sor. Ugyancsak a háborús események tették szükségessé a könyvtár értékeinek megmentésére irányuló munkák meggyorsítását. Minden erőt erre kellett koncentrálni. Az állomány legértékesebb anyagának elrejtését a főkönyvtárnok irányításával sikerült is befejezni mielőtt a hadszíntér a várost elérte volna. Budapest ostroma alkalmából súlyos rombolás és pusztulás keletkezett a könyvtár helyiségében, és veszteségek érték az állományt is.[163]

A háborút követően a romeltakarítás, a megsérült helyiségek és állvá-

nyok kijavíttatása volt az első feladat. Ezután az összekeveredett szakok szétválasztása, az elrejtett anyagok visszaszerzése és helyreosztása kötötte le a könyvtárosok munka erejét. A munkálatok a pénzhány miatt egészen 1947/1948-ig elhúzódtak. Az újjáépítésről és a rendezésről a könyvtár vezetője több részletes jelentésben számolt be az Akadémiának. A jelentések tükrözik a könyvtár vigasztalan állapotát, a pénz hiányát és azokat a küzdelmeket, melyeket a könyvtár vezetője és dolgozói folytattak a könyvtár érdekében.[164] Amint lehetőség nyílt rá, Melich János az intézmény új munkaszervezetének kialakítását tűzte ki célul: azt, hogy a munkaterületek szorosabban kapcsolódjanak egymáshoz, illetőleg jobban személyekhez kötődjenek. Szervező munkája nyomán a következőképpen körvonalazódtak a könyvtár munkacsoportjai:

1. Igazgatás;
2. Könyvtárhasználat (olvasóforgalom, kölcsönzés);
3. Feldolgozóreszleg (katalogizálás, katalógusgondozás);
4. Külön kezelt nyomtatványok részlege (őnyomtatványok, RMK, MTA őrzött példányok, különlenyomatgyűjtemény, térképtár, régi hírlapok);
5. Kézirattár (melynek állományába a kódexeken és újkori kéziratokon kívül a keleti kéziratok, oklevelek, továbbá a Kaufmann-gyűjtemény is beletartozott), s végül a
6. Különgyűjtemények (Széchenyi Múzeum, Vörösmarty-, Goethe-, Goldziher-szoba, Bolyai-, Hollós Oszkár-gyűjtemény, stb.).

Ezek az alakulóban lévő, különálló munkaterületek sok nehézség és akadály után csak később realizálódtak.

A főkönyvtárnok az Akadémia vezetésén kívül a Könyvtári Bizottságot is tájékoztatta a könyvtár állapotáról és sürgette a mielőbbi helyreállítást, az anyagi ellátás biztosítását. Az utóbbira különféle javaslatokat is tett, melyek megvalósításához a bizottság támogatását kérte (pl. könyvtárhasználati, kölcsönzési díjak bevezetése). A bizottság ezekkel nem értett egyet.[165] A főkönyvtárnok tervei az Akadémia akkori anyagi helyzete miatt nem valósulhattak meg. A régóta hangoztatott tisztviselőhiány viszont öröndetesen kezdett rendeződni. Különböző státuszokból egyre többen kaptak beosztást a könyvtárba. 1946. március 5-én egy kimutatás szerint a következők tartoztak a személyi állományba:

- I. A Magyar Nemzeti Múzeum státuszába tartozó alkalmazottak:
  - a. tudományos tisztviselők: Nyireő István, Schiller Pálné, Szandtner Pálné és Fludorovits Jolán;
  - b. tudományos és műszaki segédszemélyzet: Wodetzky Imréné, Tirai Richárdné;
  - c. műszaki segédszemélyzet és altisztek: Csima János, Szabó József;
- II. A MTA alkalmazottai:
  - a. tudományos tisztviselők: Melich János, Simonyi Dezső, Györkösy Alajos;
  - b. -
  - c. műszaki segédszemélyzet és altiszt: Mohácsi Károly;

III. A VKM szerződéses alkalmazottja:

Halmi János;

IV. A VKM "Központi igazgatás" tisztviselő státuszába tartozó:

K. Kováts Gyula;

V. Az állami gimnáziumok státuszába tartozó alkalmazottak:

Faragó József, Hartai (Hartnágel) Erzsébet.

Összesen tehát 13 tisztviselő és három altiszt.[166] Ez a létszám 1948. szeptember 30-ig 17 tisztviselőre (újak: Ponyi István, Horváth Barna, Pataky Mária, ifj. Szentpétery Imre) és 4 altisztre emelkedett.

Melich János, a Teleki-nemzetség által kinevezett utolsó főkönyvtárnok 1948 júniusában nyugdíjazását kérte, amit az Akadémia Igazgatótanácsa elfogadott. Az akadémiai élet lassú kibontakozása, a könyvtár átalakításáért folytatott sikertelen küzdelem elkedvetlenítette, és talán nem tévedünk, ha ebben keressük lemondásának egyik okát.

KERESZTURY DEZSŐ

Az új főkönyvtárnok megválasztása 1948 késő tavaszán már a háború utáni Magyar Tudományos Akadémia újjászerveződésének idején történt. Az ország fokozatos gazdasági talpraállása lehetővé tette, hogy a 3 éves terv keretében nagyobb anyagi támogatást lehetett fordítani a tudomány támogatására. Meggyorsultak a feltételek az Akadémia átalakulására. A Könyvtár újjáépítése szervesen összefüggött az Akadémia átalakulásának előtérbe kerülésével. Ezt érzékelteti az Akadémia Alapszabályában több alkalommal történt változtatás, amely a könyvtárt is érintette.[167] Az 1946. augusztus 10-én jóváhagyott alapszabály 50. paragrafusa úgy intézkedik, hogy "A főkönyvtárnokot az összes ülés egyszerű szótöbbséggel 5 évre választja, nem szükségképpen az Akadémia tagjai közül, és a gr. Teleki-nemzetség alapító ága nevezi ki. Megbízása leteltével újból választható.

A könyvtár egyéb tisztviselőit a Könyvtári Bizottság ajánlata alapján, az Akadémia elnöke nevezi ki.

A könyvtári személyzet a főkönyvtárnok közvetlen rendelkezése alatt áll."[168] Ennek a paragrafusnak az alapján, ami 1949. november 14-ig volt érvényben, a Könyvtári Bizottság 1948. június 25-én, Melich János lemondásakor, Keresztury Dezső főkönyvtárnokká választását ajánlotta az összes ülésnek.[169] Még ebben az évben az Akadémia levelező tagjának is megválasztotta Keresztury Dezsőt, tagsága azonban 1949 végén az új alapszabályban rögzített széptudományi alosztály (írók, költők osztálya) megszüntetésével automatikusan megszűnt. Az új főkönyvtárnok 1948. október 1-én foglalta el hivatalát, addig Melich János helyettesítette.[170]

Az Igazgatótanács 1948. október 22-i ülésére meghívást kapott Keresztury Dezső, aki ekkor vázlatosan ismertette legközelebbi elgondolásait a könyv-

tár újjáépítésére. Ezen az ülésen a főtitkár átadta a folyamatban lévő ügyeket a főkönyvtárnoknak, (mint pl. újabb tisztviselők: Tassy Ferenc, ifj. Szentpétery Imre, Berlász Jenő beosztása, új kéziratletéti ügyek stb.) és rendelkezésére bocsátotta a VKM által az intézet újjáépítésére kiutalt 16 ezer forintot. Hosszú évek óta ekkor sikerült ismét elérni, hogy a könyvtár kisebb kiadásaira (postaköltség, telefon, takarítóeszközök stb.) az Akadémia rendszeres, egyelőre havi 1500 forint összeget folyósítson. Az Igazgatótanács jóváhagyta a főkönyvtárnok ismertetett terveit, a főtitkárral együttesen tett eddigi intézkedéseket, és közölte a főkönyvtárnokkal, hogy az Akadémia palotájában az Építésügyi Minisztérium költségén helyreállított volt főtitkári lakást kiutalja számára.[171]

A könyvtár megújulása érdekében történt kezdetek ilyenformán biztatóak voltak. A folytatásról abból az összefoglaló jelentésből értesülünk, melyet Keresztury Dezső állított össze, és amely a könyvtár történetét az 1948. október 1-től – 1950. március 1-ig terjedő időszakban mutatja be. A jelentés utal arra, hogy a könyvtár az Akadémia megértő támogatásával igyekezett az illetékes kormányzati és társadalmi szervekkel, a társintézményekkel olyan kapcsolatot létesíteni, amely elősegítette a könyvtár újjáépítését. Hangsúlyozta a jelentés, hogy a könyvtár vezetőjének elsőrendű feladata volt azoknak a forrásoknak felkutatása, melyektől remélni lehetett az újjáépítés támogatását. Nem célunk ennek a jelentésnek az elemzése. Néhány szempontot csak azért emelünk ki, hogy érzékeltessük azt az erőfeszítést, melyet a könyvtáros kollektíva, rendkívüli körülmények között, rövid másfél év alatt tett.

"... Az összes fórumok, melyekhez segítségért folyamodtunk szívesen és megértéssel támogatták erőfeszítéseinket. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, a Tervhivatal, az Építésügyi Minisztérium és az építésügyi hatóságok, a Magyar Tudományos Tanács, a Külügyminisztérium, a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság s más hivatalok és hatóságok, a MTA vezetősége és különösképpen főtitkársága olyan segítséget nyújtott, amely nélkül hiábavaló és eredménytelen lett volna a könyvtári vezetőség minden igyekezete és a dolgozók minden erőfeszítése".[172]

A jelentés "Bevételek és kiadások" c. fejezete (45-46.l.) arról számol be, hogy a könyvtár újjáépítésének előfeltétele a szükséges anyagi fedezet előteremtése volt. 1948/49 fordulóján a "VKM és az időközben megalakult Magyar Tudományos Tanács, megértve a könyvtár nehéz helyzetét és fellesztésének fontosságát, havi 5 ezer forintos állandó jellegű céltámogatást bocsátott a könyvtár rendelkezésére"[173] s alkalmankint kisebb-nagyobb segélyeket is adományozott. Építkezésre az Országos Tervhivatal 150 ezer, majd könyvtári felszerelésre további 40 ezer forint célhitelt nyújtott. Ezen felül az Akadémia is átvállalt bizonyos anyagi terheket. Egyéb kisebb adományok (Joint, Külügyminisztérium) is könnyítést jelentettek. "A személyi kiadások csaknem teljes egészükben a VKM-t terhelték, amennyiben a könyvtár alkalmazottainak nagyrésze különböző címeken a kultusztárca terhére kapta fizetését s azok is, akik az akadémiai státusz keretén belül helyezkedtek

el, végső soron szintén a VKM nyújtotta államsegélyből kapták javadalmukat".[174]

Az újjáépítés során a könyvtári problémák sorozata vetődött fel, melyeket menetközben kellett megoldani. Ilyenek voltak a könyvtár gyűjtőkörének korszerű meghatározása, a használati szabályzat kidolgozása, a felszereltség az állományelhelyezés, raktárépítés, munkahelyek, munkaszervezet kialakítása, stb. Ekkor körvonalazódott a külön kezelt gyűjtemények, az egy-máshoz szorosabban kapcsolódó részlegek elhelyezésének feladata. Ekkoriban fogalmazódtak meg a "keleti-gyűjtemény" létrehozásának lehetőségei. Tiszta tázódott, hogy milyen állományfondok kerülnek a létesítendő fentebbi gyűjteménybe; (a Kégl-, Goldziher-, Kaufmann-, Vámbéry-hagyatékok, a volt Balkán-intézet török nyelvű könyvei, a Kőrösi Csoma-anyag, Stein Aurél könyvtára, néhány más budapesti és vidéki könyvtár keleti részlege, stb.) [175] hogy a kéziratár új helyiségeiben kap helyet az ősnymtatvány-gyűjtemény, a régi magyar nyomtatványok gyűjteménye és a muzeális könyvanyag. Elhatározták a raktározási rendszer és a katalógushálózat modernizálását, (folyószám szerinti raktározás, decimális rendszerű szakozás és ormig-sokszorosítás) az ujonnan berendezett olvasóterem nyitvatartásának meghosszabbítását, a kézikönyvtár átalakítását és még sok minden mást.

Az Akadémia Könyvtára bekapcsolódott az országos könyvtárügyi szervezet munkálataiba. Részt vett az egységes címleírási szabvány kidolgozásában, szorosabb kapcsolatot tartott az Országos Könyvtári Központtal; (a továbbiakban: OKK) vele együtt készítették el a keleti-gyűjtemény létesítésének részletes terveit, és az ő közvetítésével bonyolították le a nemzetközi kölcsönzéseket. Ugyancsak szélesedtek a könyvtár kapcsolatai a hazai könyvtárakkal, múzeumokkal és más tudományos társulatokkal.[176]

Az újjáépítés gyorsütemű munkálatainak eredményeképpen 1949. november 7-én megnyílt a 34 férőhelyes olvasóterem a közönség használatára. Befejezéshez közeledett az ehhez csatlakozó 8 férőhelyes új folyóiratolvasó, és az I. emeleten, a volt főtitkári hivatal 3 szobából álló irodájának átalakítása a kéziratár elhelyezésére.

Keresztury Dezső főkönyvtárnoksága idején 9 fővel növekedett a dolgozók létszáma. A könyvtár munkáját ennek ellenére nehezítette a betegségek miatt sok hiányzás és a dolgozók állandó fluktuációja. A jelentésből kitűnik, hogy másfél év alatt az általános státuszrendezés miatt, 10 dolgozó állása vált bizonytalanná, a könyvtárba beosztott gimnáziumi tanárok visszarendelése is szóba került.[177] Sok utánjárással sikerült elérni, hogy a könyvtári munkában jártas, a helyi viszonyokat jól ismerő munkaerők megmaradhassanak beosztásukban. A státuszrendezés érdekében az Akadémia elnöke 1949-ben az alábbi levelet írta a VKM-nak:

"A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának csaknem minden tisztviselője részben a Magyar Nemzeti Múzeum, részben a középiskolai-, főiskolai stb. státuszokról berendelt állami alkalmazott.

A berendelések megszüntetéséről szóló kormányrendelet tehát abba a veszélybe hozta az Akadémia Könyvtárát, hogy gyakorlott és az üzem menetét ismerő tisztviselői nagyrészt adminisztratív okokból elveszti. Az újjáalakult Akadémia státusz-kérdései még hónapokig tartó tárgyalást igényelnek; az arra érdemes tisztviselőket tehát csak az általános státusz-kérdés megoldása után lehet az Akadémián alkalmazni. Hogy azonban az intézmény munkája ne szenvedjen komoly károkat, szükséges lenne, hogy az Akadémia Könyvtárában levő összes tisztviselők berendelésének határideje az Akadémia státusz-rendezéséig meghosszabbíttassék. Kérem Miniszter Úr ilyen irányú szíves rendelkezését".[178]

Keresztury Dezső főkönyvtárnok jelentésének végén betűrendes összeállítás tünteti fel a dolgozók minősítését, munkakörét, státuszát és fizetési osztályba sorolását.[179] (Ld. az I. sz. Mellékletet.)

A könyvtárvezetés célul tűzte ki, hogy a dolgozó gyakorlatban is megismerjék az egyes könyvtári osztályok tevékenységét, és szakmai továbbképzésben részesüljenek. Könyvtártörténeti és elméleti előadások szervezésével, más könyvtárakban végzett tapasztalatcserével, új munkamódszerek megismertetésével kívánta a továbbképzést előmozdítani.

A másfél év alatt megfogalmazott s részben megoldott könyvtári problémák, s kilátásba helyezett anyagi fedezet lehetővé tették újabb tervek készítését a könyvtár további fejlesztésére, most már az 5 éves terv irányelveinek megfelelően, az újjászervezett Akadémia keretén belül. A könyvtár a testület legrégibb intézeteként, az elnök közvetlen felügyelete alá került és nagymérvű anyagi támogatást kapott a kidolgozott tervek megvalósításához.

Könyvtárosok egy csoportja 1949-ben

MELLÉKLET I.

Kimutatás

a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának dolgozóiról:

Ssz.	Név	Állás	Kvtári beoszt.	Státus	Fiz. o.
1.	Bakó József	ált. isk. tanító	olvasótermi felügyelő	Ált. isk.	
2.	Dr. Berlász Jenő	egyet. ny. rk. tanár	kézirattár vezetője	Közzgazd. Egyetem	VI. 2.
3.	Faragó József	gimnáziumi tanár	címleíró	Gimnáziumok	Ped. 10.
4.	Czagány József	szakaltiszt	olvasótermi altiszt	MTA	XIII. 1.
5.	Dr. Fludorovits Jolán	múzeumi könyvtárnok	RMK Őre decimátor, pénztáros	MN. Múz.	VII. 1.
6.	Dr. Földes-Papp Károly	főiskolai tanár	címleíró	Főiskolák	VI. 2.
7.	Dr. Györkösy Alajos	egyet. tanár- képző-int. tanár	beszerzési és raktároz. oszt. vez.	Akadémiai tisztlet díjas	havi 500. - Ft
8.	Dr. Halmi János	theol. m. tanár	olvasótermi felügyelő, Kaufmann Gyűjt. Őre	MN Múz. "nem rendsze- res"	VI. 1.
9.	Dr. Hartay Erzsébet	gimnáziumi tanár	kézirattáros, a Goethe- Gyűjt. Őre	Gimnáziumok	Ped. 9.
10.	Dr. Keresztury Dezső	Eötvös Coll. ig., v. miniszter	a MTA főkönyvtár- noka	Főiskolák	V. 1. + szem. pótl.
11.	E. Kovács Kálmán	tudományos tisztviselő	ideológiai tanácsadó	MN Múz.	V. 1.
12.	Litvay Albert	szakaltiszt	a beszerzési oszt. altisztje	MTA	XIII. 1.

Ssz.	Név	Állás	Kvtári beoszt.	Státusz	Fiz.o.
13.	Dr. Mérei Ferencné Dr. Juhász Margit	gimnáziumi tanár	raktárfelügye- lő	Gimnáziumok	Ped. 9.
14.	Dr. Moravek Endre	VKM oszt- tályfőnök	a címtározá- si oszt. veze- tője	MN Múz.	IV. 1.
15.	Dr. Nyireő István	könyvtár- igazgató	a külön gyűjt. vezetője, a műszaki mun- kák vezetője	MN Múz.	V. 1.
16.	Dr. Pataky Mária	tanügyi főtanácsos	raktárfelügy. a Széchenyi Gyűjt. őre	VKM külső igazgatás	Ped. 14.
17.	Dr. Ponyi István	múzeumi al- könyvtárnok	raktárfelügy. decimátor	MN Múz.	VIII. 2.
18.	Dr. Rásonyi László	egyet. ny. rk. tanár	a Keleti Gyűjt. őre	Kolozsvári Egyetem	IV. 1.
19.	Dr. Sáfrán Györgyi	tanítóképző -int. tanár	titkár	MN Múz.	Ped. 8.
20.	Dr. Schiller Pálné dr. Ru- das Erzsébet	múzeumi fő- könyvtár- nok	a címtározá- si oszt. h. ve- tője	MN Múz.	VI. 2.
21.	Dr. Simonyi Dezső	akadémiai könyvtárnok	a forgalmi oszt. veze- tője	MTA	VI. 2.
22.	Szabó József	szakaltiszt	a forgalmi o. altisztje	MN Múz.	XII. 3.
23.	ifj. dr. Szandtner Pálné dr. Tóth Laura	múzeumi könyvtárnok	címleíró	MN Múz.	VII. 2.
24.	ifj. dr. Szentpétery Imre	VKM minisz- t. oszt. taná- csos	címtárfelü- gyelő	VKM belső igazgatás	VI. 1.

Ssz.	Név	Állás	Kvtári beoszt.	Státus	Fiz.o.
25.	Dr. Tassy Ferenc	gimnáziumi tanár	olvasótermi felügyelő, a kölcsönzés vezetője	Gimnáziumok	Ped. 12.
26.	Tirai Richardné Tangl Erika	MN Múz. főtiszt	folyóirat-kezelő	MN Múz.	VII. 2.
27.	Varga György	v. könyvkeresk.	ruhatáros	MTA	alkalmi munkás
28.	Varga Mária	v. tisztv.	ruhatáros	MTA	alkalmi munkás
29.	Dr. Weöres Sándor	szabadműv. titkár	olvasótermi felügyelő	Népművelési Miniszt.	VIII. 2.
30.	Wodetzky Imréné Rüblein Livia	MN Múz. főtiszt	köteles példányok kezelője	MN Múz.	VII. 1.

Tudományos illetménykiegészítésben részesülnek

1. Faragó József
2. dr. Fludorovits Jolán
3. dr. Hartay Erzsébet
4. E. Kovács Kálmán
5. dr. Ponyi István
6. dr. Tassy Ferenc

II.

AZ AKADÉMIAI KÖNYVTÁROSOK ANYAGI HELYZETÉNEK ÉS MUNKAKÖRÜLMÉNYEINEK ALAKULÁSA 1831 – 1949

AZ ILLETMÉNYEK ALAKULÁSA

A MTA működése megindulásakor az 1831. február 2-án tartott igazgatósági ülésben tárgyalta az alapszabályba foglalt tagoknak és tisztségviselőknél juttatandó javadalmazást. A RAL-ban fennmaradt a "Fizetést húzó a m. Tudós társaság pénztárából" c. jegyzék, amelyből kitűnik, hogy a segédjegyző- és levéltárnok (Schedel Ferenc) évi 400, az írnok és a szolga évi 200 forint fizetést kapott, pengő, vagyis ezüst forintban.[180] A tisztségviselők negyedévenként, az írnok és a szolga havonként kapta a fizetését. A fent említett felsorolásban könyvtáros nem volt. Ez érthető, hiszen a könyvtári alapítólevélből ismeretes, hogy a könyvtáros kinevezését és javadalmazását a Teleki-család magának tartotta fenn.

A könyvtáros évi jövedelmének akadémiai elgondolásáról mégis van adatunk az Akadémia első költségvetési összeállításából, mely "Javallat miként lehet a M. Tudós Társaságot mostani jövedelméhez képest mindjárt felállítani" címen ismeretes.[181] Ebben a dokumentumban 23 alapító neve és általuk az Akadémiának felajánlott összeg kimutatása is megtalálható, akik között tizenharmadikként Teleki József és testvérei 5 ezer forinttal szerepelnek. Megjegyzésben van a következő: "... A gr. Telekiek... a Magyar Tudós Társasághoz oly móddal csatolták ajánlásukat, hogy... az 5000 forintnak esztendőnként való 300 forint kamatja az általuk a Tudós Társaságnak ajándékozott könyvtár őrzője fizetésére fordíttassék..."

A költségvetésnek a "A Tudós Társasághoz tartozók fizetése" c. fejezetben: "... A gr. Telekiek által a Társaságnak ajándékozott könyvtár őrzőjének, ugyanazon grófok elintézése szerint 300 forint, a társaság kasszájából pedig mint valamelyik osztályhoz tartozandó rendes tagnak 400 forint és így mindössze 700 forint" a fizetése.[182]

Ez az előírányzott könyvtárosi fizetés némileg alatta maradt az akkori idők szokásos tisztségviselői javadalmazásnak, (1831-ben a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatójának évi 800 ezüst forint fizetése volt.) de az Akadémia működése indulásakor a rendelkezésére álló tőkéjét tekintve, ez az összeg elfogadható és kinevezett könyvtáros hiányában különben is elméleti jelentőségű volt.

Utaltunk rá, hogy a Batthyány, illetőleg a Teleki-könyvtár átvételéig a mindenkor akadémiai segédjegyző- és levéltárnokra hárult a könyvtár rendben-

tartása, akik szükség esetén az írnokok segítségét vették igénybe. A segédjegyző fizetéséről már szóltunk, az írnokokra vonatkozóan azt kell megjegyeznünk, hogy a reformkorban általában napi, vagy havidíjasként dolgozó írnokokat alkalmaztak. Az Akadémiánál az volt a gyakorlat, hogy rendszerint havidíjasokat vettek fel és egy idő után, általában egy év múlva, nevezték ki őket. A havidíjas írnok 16 forint 40 krajcárt keresett. A kinevezés után az összeg valamivel emelkedett; évi 200–300 forint körül mozgott.[183] Ehhez még annyit kell hozzátennünk, hogy az írnokok legtöbbször jogot végzett, hites ügyvéd, valamelyik újság, folyóirat munkatársa, vagy más szabadfoglalkozásúakból került ki, akik rendszerint mellékfoglalkozásként vállaltak írnoki, másolási munkákat. Az Akadémiánál bizonyos rangot jelentett az írnoki munka végzése, mert a megüresedett állás betöltésére mindig több jelentkező közül választhattak. Erre utalt Teleki József is, amikor azt írta Toldynak, hogy alkalmazza a jelentkezőket egymás után két hétre napidíjasként, ezalatt kiderül ki alkalmas az állásra.[184] A tisztségviselőknél szólnunk kell még az 1839-ben kinevezett érem- és pénzügyűtemény őrének Érdy Jánosnak fizetéséről. Őt a szaporodó gyűjtemény katalogizálására, gondozására nevezte ki az Akadémia évi 300 forint tiszteletdíjjal.

Amikor a Batthyány-könyvtárak felállítása és rendezése kapcsán, — Toldy Ferenc önként vállalt könyvtárvezetése mellett — szükségessé vált egy könyvtári írnok alkalmazása, az 1838 óta a titkári hivatalnál havidíjasként dolgozó Varga Somát nevezte ki az elnök 200 forint évdíjért. Varga Soma 1845-ben fizetésemelést kért: "... Ezen fáradságos és nem csupán leírói képességet igénylő foglalkozásom miképp teljesítéséről a tek. Társaság érdemdús titoknokai tegyen bizonyosságot, kinek előbb útmutatása, majd felügyelete mellett dolgozám, mit méltán nyereségemül tekintek. A könyvtárt fennállása óta kezelem és őrzöm, miáltal a tekintetes társaságot könyvtárnokfizetési nevezetes költségrovattól van szerencsém mentesíteni... Kezelem f. évi Jakab nap óta a nyomtatványok raktárát is. Foglalkozásom más természetűknél fogva nemcsak feleletterhesek, de szünidővel élnetést sem engednek".[185]

Az Akadémia méltányolta Varga Soma érdemeit és 1846-tól évi 300 forint dotációban részesítette. Ebből megállapítható az a tény, hogy a könyvtár felelős gondozójának fizetését nem a Teleki-alapítványból fedezték, hanem az Akadémia tőkéjéből. Továbbá ez meghatározó jelentőségű volt a könyvtárosi státusz kialakulására, amennyiben ettől az időtől kezdve rendszeres gyakorlattá vált az Akadémia költségvetésében a könyvtár fenntartására szánt összeg mellett a könyvtáros illetményének beállítása, illetőleg utalványozása. Így nyílt lehetőség arra, hogy — amikor 1848-ban Varga Soma távozása után hirtelen kellett gondoskodni a könyvtár gondozásáról — a 300 forint évdíjért kinevezett utódot, már nem könyvtári írnokként, hanem alkönyvtárnoki címmel nevezték ki Repiczky János személyében.

A Teleki-család által elsőnek 1851-ben kinevezett főkönyvtáros, Hunfalvy Pál fizetése az első években az alapítványból 300 forint. Nincs adatunk arra

vonatkozóan, hogy az Akadémia ezt az összeget bármilyen címen kiegészítette volna. Pedig Hunfalvy Pál ekkor már családós ember és Toldynak írt leveléből tudjuk, hogy több jövedelmet szeretett volna kapni. Hogy mégis elvállalta a könyvtárosságot olyan összegért, amely a létminimumot biztosította csak számára, arra részben magyarázatot adhat, — tudománszereteten és kötelességtudásán kívül — hogy felesége Röck Karolina jómódú pesti asztalosmester leánya volt és a család segíthette a fiatalokat. Azonkívül Hunfalvy már 1850 őszétől, Pestre költözésétől egyik szerkesztője és munkatársa az Új Magyar Múzeum-nak és tanulmányaiért, más folyóiratokba írt cikkeiért bizonyos honoráriumot kapott. Megjegyezzük, hogy az Akadémia jövedelme a szabadságharc alatt és után, a kamatok rendszertelen fizetése, új alapítványok hiánya és egyéb okok miatt erősen csökkent, ami határt szabott a kiadásoknak.

A főkönyvtárnok évi jövedelmének emelését néhány év múlva ugyancsak a Teleki-család tette lehetővé. 1855. február 15-én elhunyt Teleki József elnök. Végrendeletében saját könyvtárán felül 24 ezer forintos alapítványt is hagyományozott az Akadémiának, azzal a céllal, hogy az összeg kamatainak egyhatod része az Akadémia alaptőkéjéhez csatoltassék, "... a fennmaradó öthatodból a Teleki könyvtárnoknak fizetése emeltessék évenként ötszáz forint-ra, ezen könyvtár mellé fogadtassék egy szolgáló, s ami ezen felül megmarad fordíttassék a mondott könyvtár gyarapítására..." A testamentum arról is rendelkezett, hogy amilyen mértékben növekszik az alapítvány összege a hatodik által, olyan mértékben emelje időről-időre az Igazgatótanács a könyvtáros fizetését.[186] Ezzel kapcsolatos Toldy Ferenc levele az Akadémia pénztárnokának, amelyben felhívja, hogy a főkönyvtárnok fizetését Teleki József halálának időpontjától számítva 200 forinttal megemelve fizesse, negyedéves részletekben.[187] Az 1850-es évek második felétől fokozatosan javuló anyagi helyzet módot nyújtott az Akadémiának újabb könyvtárosok alkalmazására. Repiczky János halála után kapott alkönyvtárnoki kinevezést 1857. június 8-tól Podhorszky Lajos évi 300 forint fizetéssel, aki könyvtárosi munkáján felül a Török-Magyar Történeti Kútfők szerkesztését is ellátta külön évi 200 forint tiszteletdíjért.[188] Toldy Ferenc ajánlatára kapott kinevezést 1858 késő tavaszán Paur Iván az érem- és pénzügyűjtemény, és az ehhez csatolt kéziratár kezelésére, ill. rendezésére és feldolgozására évi 300 forintért.[189] A kinevezett könyvtáros és kéziratáros nem találta meg számítását az anyagiakat illetően, mert Hunfalvy Pál későbbi megfogalmazása szerint is "... a kinevezettek, illetőleg megválasztottak jövedelmezőbb állomásra menvén el..." helyük üresen maradt és csak 1861-ben töltötték be, Budenz Józseffel és Römer Flórisssal. A személyzeti státusz tervezésénél ettől az időponttól vált gyakorlattá, hogy a főkönyvtárnok mellé — az alkönyvtárnoki funkción kívül — az érem- és kéziratgyűjtemény gondozására külön "őr" rendszeresítése szükséges.[190]

A könyvtárnak a palotába költözésével fokozatos lassú javulás kezdődött a könyvtárosok anyagi helyzetében. Az első időben ez annyiban realizálódott, hogy 1865-től Hunfalvy Pál megkapta a palota földszintjén az akadémiai utcai

oldalon levő 4 szobás szolgálati lakást; 1866 elején pedig Budenz Józsefnek rendelte az Igazgatótanács a II. emeleten, ugyancsak az akadémiai utcára néző kétszobás lakást.

1868 végére a könyvtárosok és altisztek évi jövedelme az alábbiak szerint alakult:

Hunfalvy Pál főkönyvtárnok évi 530 forint és szolgálati lakás. (Ezen felül 500 forint, mint akadémiai fizetéses rendes tagsági járandóság.)[191]
 Budenz József alkönyvtárnok évi 500 forint és ugyancsak szolgálati lakás.
 Rómer Flóris kéziratárőr évi 300 forint.
 Lindner Ernő segédőr évi 300 forint.

Altisztek: Mészáros János, évi 300 forint és két öl fa. (A palotában lévő lakását gr. Waldstein János fizette.) Molla Izsák, évi 300 forint és két öl fa. Hellebrant Ágoston, évi 300 forint. Ezen felül minden altisztnak évenként egy öltözöt ruha járt. (Kalap, atilla, mellény, nadrág, csizma.)[192] A fenti kimutatáshoz a következő megjegyzés kívánczik: a könyvtárosok több ízben folyamodtak fizetésjavításért az igazgatósághoz és bizonyos emelésekben részesültek is.[193] Ennek ellenére 1870. április 27-én az Akadémia költségvetése tárgyalásakor "Hunfalvy Pál főkönyvtárnok fizetése 925 forintról, az osztálytitkárok fizetésének megfelelőleg 1000 forintra van kikérve".[194] Nem lehet tudni ebbe beleértendő-e az akadémiai rendes tagságért járó évi fizetés. Említésre méltó még a kimutatással kapcsolatosan, hogy azonnal szembeötlik az alkönyvtárnok, a kéziratárőr és a segédőr fizetésének alacsony összege. Ez nem magyarázható másként, csak azzal, hogy a könyvtári tisztviselők dotációjának megállapításakor, a családi állapot mellett mindig figyelembe vették az egyéb forrásból származó egyéni jövedelmeket is. A már említett költségvetés tárgyalásakor Csengery Antal igazgatósági tagnak a jövedelmek emeléséhez fűzött összefoglalása tanúsítja azt is, hogy bérfeizültség lehetett a tisztviselők illetményei miatt: "Általában megjegyeztetik, hogy mind a könyvtárnokok, mind az irodai és javítnoki személyzet, mind a cselédek folyamodtak fizetés javításért. E folyamatok azonban csak együtt az összes fizetések végleges szabályozása alkalmával, az Akadémia vagyoni állapotának rendezése után javasoltnak tárgyalás alá vétetni".[195]

A könyvtárosok dotálásának problémája a fenti határozattól függetlenül arra "kényszerítette" az Igazgatótanácsot, hogy 1875-ben behatóan foglalkozzon bérkérdésekkel. Mint láttuk — ekkor került sor az alapszabálynak a könyvtárosok kinevezésére vonatkozó paragrafus módosítására és ennek alapján a kinevezendő könyvtárosok státuszának meghatározására. Évi 1200 forint fizetéssel és 20% lakbérpótlékkal 1875. július 1-től Lindner Ernő lett az első alkönyvtárnok, aki nem volt akadémiai tag. A kinevezendő könyvtártiszt számára évi 800 forintot és a palotában lévő 2 szobás lakást rendelt az igazgatóság. Bár határozatilag nem mondta ki, de a gyakorlatban tudomásul vette egy kéziratárós alkalmazásának szükségességét, aki számára évi 300 forint tiszteletdíjat állapított meg a könyvtár évenként kapott állami dotációjának terhére.

A súlyosbodó gazdasági viszonyok, a lassan de folytonosan emelkedő árak, ugyanakkor a stagnáló bérek, időről-időre gondot okoztak az Akadémia elnökségének a tisztviselők fizetésének javításával kapcsolatban. 1882 elején a könyvtárosok ismét béremelésért folyamodtak. Az elnökség felmérve a helyzetet, méltányolta ugyan a felhozott indokokat, de nem ajánlhatta az Igazgatótanácsnak a dotáció emelését. Egyfelől azért, mert az Akadémia személyi járandóságának rovatát két nyugdíj folyósítása is terhelte abban az időben, és "a fizetést emelni csak az Akadémia tudományos munkásságának rovására lehetne". Másfelől a felmérés alkalmával kitűnt az a bérfeszültség, amely a vezető könyvtáros fizetése és az alárendelt egyik tisztviselő fizetése között fennállt. "Míg ugyanis a főkönyvtárnok fizetése 1000 forint, az egyik tiszté már 1300 forint". Az elnökség további megállapítása szerint a két besosztott könyvtáros dotációja közötti különbség aránytalanul nagy, "munkásságuk pedig minden tekintetben egyenlő: ezért javasolja, hogy a második könyvtár tisztisznak a vegyes kiadások rovatából 100 forint személyes pótlék engedélyeztessék".[196] Az 1883. évi költségvetés tárgyalása után az elnökség a fentebbi megállapítást ismertette a főkönyvtárnokkal és közölte vele, hogy 1884-től rendezi a fizetéseket.[197]

A fizetések alakulása 1884-től:

Hunfalvy Pál évi 1300 forint és lakás.

Lindner Ernő évi 1200 forint és lakáspénz.

Hellebrant Árpád évi 1000 forint és lakás.

Jakab Elek évi 400 forint.[198]

Legközelebb 1892. december 4-i igazgatósági ülésen került sor a könyvtárosok jövedelmeinek tárgyalására a Könyvtári Bizottság előterjesztésére. Az Igazgatótanács ekkor egyszersmindenkorra rendezte a könyvtárosok javadalmazására vonatkozó szabályokat. Kimondta, hogy a főkönyvtárnok fizetése 1893-tól évi 2000 forint és 600 forint lakbérpótlék. "A két alkönyvtárnok fizetése ugyanonnan számítva 1500-1500 forintban, lakáspénzük pedig 300-300 forintban állapíttatik meg". Mindhárman ötévenként 100-100 forint korpótlékban részesülnek, mely egymásután ötször ismételhető. Továbbá, a három könyvtáros közül egynek az Akadémia palotájában kell laknia, s a bentlakó tisztviselő lakbérpótlékot nem kap. Az összes ülés dönti el, hogy ki lakjon a palotában.[199] Ennek az elvnek alapján tudjuk, hogy Lindner Ernő fizetése pl. 1897-től évi 1600 forint és 500 forint lakbérpótlék volt. Jakab Elek kézirattáros 1892-ben tett jelentést a kézirattár befejezett rendezéséről. Az Akadémia elismerését fejezte ki a végzett munkáért azáltal is, hogy "A Könyvtári Bizottság előterjesztésére a pénzügyi bizottság ajánlja, hogy a könyvtár tételénél a kézirattár rendezéséért eddig járó tiszteletdíj Jakab Elek rendes tagnak, tekintettel arra, hogy az utóbbi egy év alatt sok év munkáját végezte el, hagyassék meg élethossziglan. Elfogadtatik azon feltétel mellett, hogy Jakab Elek e nembeli munkásságát a Széchenyi iratok rendezésében folytatni fogja."[200]

Itt kell megemlíteni a könyvtári ruhatáros és az altisztek illetményeit.

A ruhatáros nem volt kinevezett akadémiai dolgozó. Hunfalvy Pál igazgatása folyamán ezt a munkát rendszerint rokkant katonák látták el havi 9-10 forint díjazásért, melyet alkalmi munkaként a könyvtári költségvetés terhére számoltak el. Ez a gyakorlat a díjazást illetően továbbra is fennmaradt.[201] A könyvtári altisztek díjazásáról már volt szó. Fizetésük emelését először Hunfalvy Pál kérte az elnökségtől 1875-ben havi 5, évi 60 forinttal, azzal az indokolással, hogy ők az új könyvtári rendtartás szerint napi 8 órai munkát teljesítenek.[202] Az altisztek (szolgák) díjazása is emelkedett időnként, mert tudjuk, hogy az 1870-es évek végén Molla Izsáknak már 540 forint volt a fizetése.

Az Akadémia 1898-tól tért át a koronában történő fizetésekre. "Az 1898-ban utoljára kifizetett osztrák értékű forint az 1899-ben számolt aranykoronához viszonyítva 1:2 arányos. 1 Ft = 2 korona".[203] A koronarendszer bevezetése egyelőre változatlanul hagyta az 1892-ben elvileg megállapított tisztviselői illetmények rendszerét. Újabb módosítás az I. világháború alatt történt, amikor az Igazgatótanács 1917. november 15-i ülésében elfogadta a pénzügyi bizottság által is helyeselt indítványt, hogy az okleveles tisztviselők mindenkor az állami középiskolai tanárokkal nézve az illető időpontban érvényben levő fizetési szabályok szerint javadalmaztassanak.[204] A háború következtében bekövetkezett pénzromlás és drágaság viszont arra indította a tisztviselőket és a többi alkalmazottakat, hogy ismételten forduljanak az Akadémiához előléptetés, vagy egyéb, az állami alkalmazottakat megillető ellátási kárpótlás, fizetéskiegészítés iránt.[205] Az Akadémia egy külön bizottság által tett javaslat alapján intézkedett mind az előlépések, mind az egyéb juttatásokra vonatkozóan. Példaként említjük meg, hogy 1921-ben Hellebrant Árpád alkönyvtárnok évi fizetése 6000 korona, Mészöly Gedeon kéziratárosé évi 4000 korona, amelyhez egyéb juttatás is járt.[206]

A tisztviselők és altisztek anyagi ellátottságának problémáját, mind az Akadémia hivatala, mind a könyvtár tekintetében végül a MTA állami támogatásáról szóló 1923. évi I. törvénycikk oldotta meg. Ugyanis az 1922-ben létrehozott Országos Magyar Gyűjteményegyetem [207] 1923 januártól átvette létszámába az akadémiai hivatal és a könyvtár akkori tisztviselőinek és altisztjeinek legnagyobb részét, illetőleg állományából tisztviselőket és altiszteket bocsátott a könyvtár rendelkezésére. Ez kétszeres előnyt jelentett. Egyrészt az alkalmazottak többségének illetményei ezentúl nem terhelték az Akadémiát és a könyvtár személyi költségrovátát, másrészt lehetőség nyílt a személyzet nagyobb mértékű növelésére.

A Gyűjteményegyetem 1934-ben megszűnt; feladatát az új Múzeumi Törvény (1934. VIII. tc.) értelmében az ugyanez évben alakult Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsa vette át. A Tanácsban az Akadémia főtitkára és két tagja is részt vett. (Az egyik tag Szinnyi József főkönyvtárnok volt.) Ők képviselték az Akadémiát személyzeti ügyekben. 1937. május 5-én az Akadémia és a Nemzeti Múzeum között szerződés jött létre, amelyet a VKM is jóváhagyott 1937. június 8.-án. A szerződés alapján a Magyar Nemzeti Múzeum összlétszámából 4 tudományos tisztviselői, 3 tudományos segédszemélyzeti és 8 altiszti státuszt bocsát az Akadémia rendelkezésére. A 15 státuszhelyen

közösen osztozott a főttkári hivatal és a könyvtár. A szerződésben azt is kimondták, hogy az mindaddig érvényben marad, míg az Akadémia és a Nemzeti Múzeum között miniszteri jóváhagyással újabb megállapodás nem jön létre.[208] Az elmondottakon kívül a könyvtár személyzeti segítséget kapott a VKM-től is, amely különböző státuszalból — tanárképzőintézet, fő- és középiskolai tanári státusz, stb. — tisztviselőket rendelt szolgálattételre a könyvtárba. A VKM 1933-as rendelete állástalan diplomások elhelyezésére, egy főt juttatott havi 100 pengő támogatással a könyvtárba is.[209] Az Akadémia elnöksége továbbra sem mondott le arról a jogáról, hogy tisztviselőket nevezzen ki a könyvtárba. Az általa kinevezett könyvtárosokon kívül, a többi fent felsorolt helyről a könyvtárba került alkalmazottak előléptetéséről, illetményéről az illetményhivatal gondoskodott.

A könyvtári alkalmazottak fizetéséről összesített kimutatás — a két háború közötti időszakból — nem áll rendelkezésünkre. Szórványadatokból tudjuk, hogy 1927-ben a Gyűjteményegyetem státuszában lévő (az akadémiai könyvtárban 33 évi szolgálat után) Király István altiszt törzsfizetése 173.60 pengő volt. Szinnyi József főkönyvtárnok 1928-tól évi 4000 pengő tiszteletdíjat és lakást kapott.[210] Mohácsi Károly 45 éves akadémiai könyvtári altiszt havi fizetése 1938-ban 120 pengő. Simonyi Dezső 44 éves akadémiai alkönyvtárnok 13 évi szolgálat után, 1942-ben évi 5516 pengő dotációban részesült.[211] Melich János főkönyvtárnok havi jövedelme nem érte el az 1000 pengőt.[212]

Egy fizetési jegyzékből ismerjük, hogy a nem akadémiai státuszba tartozó alkalmazottak 1945. április havi illetménye az alábbi volt:

Szandtner Pálné alkönyvtárnok a Nemzeti Múzeum	státuszában	458.28 pengő	
Fludorovits Jolán I.oszt. segédőr a Nemzeti Múzeum	státuszában	350.43 "	
Schiller Pálné könyvtárnok a Nemzeti Múzeum	státuszában	521.87 "	
Hartai Erzsébet középisk. tanár a VKM státuszában		406.91 "	
Csima János szakaltiszt a Nemzeti Múzeum státuszában		303.08 "	[213]

1947 júniusában Melich János kérvényt nyújtott be az Akadémia elnökének, amelyben azt kérte, hogy az Akadémia hivatalában és a könyvtárban szolgálatot teljesítő minden múzeumi és akadémiai dolgozó kapjon állandó jellegű külön munkadíjat, amint azt a múzeumi, egyetemi könyvtárban, a Csillagvizsgáló és más tudományos intézetekben is bevezettek. A főkönyvtárnok hivatkozott arra, hogy a nem egyforma elbírálásban részesülő tisztviselőkre rossz hatással van a hátrányos megkülönböztetés. Kérvényében javaslatot tett a különmunkadíjak összegére is.[214]

Az Igazgatótanács 1948 elején foglalkozott a könyvtárosok illetménykiegészítésével és ezt összezszerűen meg is határozta.[215] Ez azonban az átszervezésre kerülő Akadémia keretében a gyakorlatban nem valósult meg.

A MTA Könyvtárában szolgálatot teljesítő állami alkalmazottak 1949. dec. 14-i havi járandóságának összesített jegyzéke a II. sz. mellékleten látható.[216]

MELLÉKLET II.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában szolgálatot teljesítő
állami alkalmazottak:

Név	Állás	státusz	Fizet. oszt.	Összes járandóság
1. Bakó József	Áll. tanító	Általános isk.	Ped. 11.	750. - Ft
2. Dr. Berlász Jenő	egyet. ny. rk. tanár	Közgazd. Egyetem (a státusz megszűnése miatt ügye függőben)	VI. 2.	1.145. - "
3. Faragó József	gimn. tanár	Gimnáziumok	Ped. 10.	891. - "
4. Dr. Fludorovits Jolán	múzeumi könyvtárnok	MN Múzeum	VII. 1.	784. - "
5. Dr. Földes-Papp Károly	főisk. tanár	Főiskolák	VI. 2.	1.047. - "
6. Dr. Halmi János	szerződéses VKM tisztviselő	Nem rendszeres illetmények	VI. 1.	915. - "
7. Dr. Hartay Erzsébet	gimn. tanár	Gimnáziumok	Ped. 9.	772. 50 "
8. Dr. Keresztury Dezső	főisk. igazg. v. miniszter Akad. főkönyvtárnok	Főiskolák	V. 1. + szem. pótl.	2.053. - "
9. E. Kovács Kálmán	tudományos tisztviselő	MN Múzeum	V. 2.	1.180. - "
10. Dr. Mérei Ferencné Dr. Juhász Margit	gimn. tanár	Gimnáziumok	Ped. 9.	772. 50 "
11. Dr. Morayek Endre	miniszteri o. főnök	MN Múzeum	IV. 1.	1.416. - "
12. Dr. Nyireő István	könyvtár-igazgató	MN Múzeum	V. 1.	1.328. - "

Név	Állás	státus	Fizet. oszt.	Összes járandóság
13. Dr. Pataky Mária	tanügyi főtanácsos	VKM külső igazg.	Ped. 14.	1.065. - Ft
14. Dr. Ponyi István	múzeumi alkönyvtárnok	MN Múzeum	VIII. 2.	644. - "
15. Dr. Rásonyi László	egyet. ny. r. tanár	Kolozsvári Egyetem	IV. 1.	1.887. - "
16. Dr. Sáfrán Györgyi	tkp-int. tanár	MN Múzeum	Ped. 8.	720. - "
17. Dr. Schiller Pálné Dr. Rudas Erzsébet	múzeumi főkönyvtárnok	MN Múzeum	VI. 3.	879. - "
18. ifj. Dr. Szandtner Pálné Dr. Tóth Laura	múzeumi könyvtárnok	MN Múzeum	VII. 2.	784. - "
19. ifj. Dr. Szentpétery Imre	miniszteri o. tanácsos	VKM külső igazg.	VI. 1.	1.034. - "
20. Dr. Tassy Ferenc	gimn. tanár	Gimnáziumok	Ped. 12.	988. - "
21. Tirai Richardné Tangl Erika	múzeumi fő-tiszt	MN Múzeum	VII. 2.	737. - "
22. Dr. Weöres Sándor	szabadműv. s. titkár	Népművelési Min.	VIII. 2.	750. - "
23. Wodetzky Imréné Rűblein Livia	múzeumi fő-tiszt	MN Múzeum	VII. 1.	737. - "
Főtitkári hivatalban:				
24. Dr. Komjáthy Aladár	könyvtár igazgató	MN Múzeum	V. 1.	1.293. - "

Név	Állás	státus	Fizet. oszt.	Összes járandóság
-----	-------	--------	--------------	-------------------

Altisztek:

25. Horváth János	szakaltiszt	MN Múzeum	X. 2.	502. - Ft
26. Kuti István	szakaltiszt	MN Múzeum	X. 2.	502. - "
27. Major István	szakaltiszt	MN Múzeum	XI. 2.	610. - "
28. Szabó József	szakaltiszt	MN Múzeum	XIII. 1.	482. 50 "

Az Akadémia kimutatásában nem szereplő, a Könyvtárban szolgálatot teljesítő, de nem állami alkalmazottak:

1. Varga György	olvasótermi ruhatáros	alkalmilag fizetett segédmunkás	havi 250. - "
2. Varga Mária	olvasótermi ruhatáros	alkalmilag fizetett segédmunkás	havi 250. - "

Fizetési idő	Levonás		Járandóság		A pénztárnok ellenjegyzése
	frt	kr.	frt	kr.	
1193					
Január			166	67	1893. évi költség
Február			50	-	
Március			166	67	
Április			150	-	
Május			166	67	költség 3/4
Június			166	67	költség 1/4
Július			166	67	költség 3/4
Augusztus			150	-	költség 1/4
Szeptember			166	67	költség 3/4

Részlet Fröhlich Róbert fizetési könyvéből

MUNKAHELYEK, MUNKAKÖRÜLMÉNYEK

Az 1847 és az 1855-ből származó bútoreltárnak a könyvtári berendezést tartalmazó fejezete tanúsítja, hogy a könyvtárt kezelő tisztviselők munkahelye jó időben a könyvtári termekben volt. Fűtés és világítás hiányában a téli könyvtári szolgáltatás a kölcsönzésre korlátozódhatott, a könyvtárosok munkahelye pedig az egy emelettel lejjebb lévő főtitkári hivatal irodahelyisége lehetett. Korábbi munkahelyek 1865-től a palotába költözéstől álltak a könyvtárosok rendelkezésére. A fő- és alkönyvtárnok a külön, vagyis az akadémiai tagok számára készült olvasótermet használta munkahelyül, az 1868-ban kinevezett könyvtári tiszt pedig a közolvasóteremben teljesített szolgálatot. Rómer Flóris a kéziratárban dolgozott. Az altisztek munkaszobája az előtérből jobbra nyíló udvari helyiség lehetett. Később ezt a szobát az akadémiai háziszolga kapta meg, szolgálati lakásul [217] és a könyvtárnak hosszú időn át kellett sürgetnie, hogy visszaszerezze. Szily Kálmán óta ebben a szobában álltak a fontosabb hírlapok de 1943-ban Melich János a kötelespéldányok kezelésére szolgáló helyiséggé alakította át. (RAL 146/1946. 29. l.) A munkahelyekhez tartozik még a ruhatár. Az első időszakban csak a közolvasóteremben állítottak fel fogasokat erre a célra, ez azonban nehezítette az ellenőrzést és 1879-ben kihelyezték az előtérbe, amit vaskályhával fűtöttek. Időszakonként ruhatáros hiányában ezt a posztot is altisztek látták el; így munkahelyük áttevődött az előtérbe és az ebből nyíló, a közolvasó teremhez vezető átjáró-előszobába. Ugyancsak a munkahelyek tartozéka a bútorszat, a világítás, fűtés és egyéb könyvtári felszerelés állapota. A két olvasóteremben és a kéziratárban eleinte vaskályhával fűtöttek. A központi forróvízfűtést 1875-ben vezették be az olvasótermekbe, amely a főraktárban padlófűtésben folytatódott. A többi helyiségek vagy fűtetlenül álltak, (udvari nagyraktár) vagy hagyományos cserép- és vaskályha fűtött (pl. a kéziratárban). [218] Az olvasótermekben a megnyitás után gázlámpák világítottak, a raktárakban semmiféle világítást nem alkalmaztak. Az elektromos áramot egy átalakítás kapcsán vezették be a könyvtár előtérébe, a főkönyvtárnoki szobába és a közolvasóterembe. Ugyanis 1884 tavaszán Hunfalvy Pál kérte az Igazgatótanácstól az olvasótermi asztalok megnagyobbítását és a lámpák megváltoztatását. [219] A főraktárba és a kéziratárba 1895-ben, az udvari nagyraktárba 1900-ban került bevezetésre a villanyvilágítás. [220]

Az akadémiai tagok olvasótermében két íróasztal a könyvtárosok részére, egy iratszekrény és több kisebb asztal, szék szolgált berendezésül. A szabadon maradt falrészekre nyitott könyvszekrények, vagy polcos állványok kerültek, részben a friss folyóiratok és könyvek bemutatására, részben a feldolgozás céljára. Ma már nem tisztázható okok miatt ezt az olvasótermet

1884 után megszüntették és egy részét raktárrá alakították.[221] Másik része továbbra is a főkönyvtárnok munkahelye maradt egészen 1949-ig. A le-
 választás után itt tartották az inventáriumokat és a szakkatalógusokat. A ge-
 nerális katalógus helye a főraktárban volt.[222] A közolvasóterem berende-
 zéséről, illetőleg az olvasóasztalok megnagyobbításáról szóló igazgatótanácsi
 határozatból tudjuk meg, hogy a megnyitás után, több asztalnál összesen 40
 férőhely állt az olvasók rendelkezésére. Hunfalvy kérésére az Igazgatótanács
 úgy intézkedett, hogy "...Az akadémiai könyvtár olvasótermének átalakítása...
 olyképpen történjen, hogy az 40 olvasó helyett, legalább 60-at legyen képes
 befogadni."[223] Ekkor cserélték ki az asztalokat 4 db 322 x 126 cm nagy-
 ságúakra, asztalonként 14-15 olvasóhellyel. Elhelyezésüket Munkácsy Mihály
 írta le egy 1943-ban készült összeállításban.[224] Az asztalok tetejét posz-
 tóval vonatták be. A berendezést kiegészítette egy nem sokkal kisebb felülyelől
 asztal, két üveges szekrény a kézikönyveknek és egy ruhafogas. A későbbi
 években kisebb módosítások történtek. Az ablakközökbe polcos állványok ke-
 rültek a kézikönyvtár számára, és a szekrényekbe különgyűjteményi részeket
 helyeztek el. Az egyik szekrényben Kőrösi Csoma Sándor, a másikban Bolyai
 Farkas művei és ereklyéi kaptak helyet. Ezen kívül a könyvtáralapító Teleki
 József fehér márvány mellszobra és több akadémiai tag, közte Hunfalvy,
 Budenz és Heller portréi és más képek díszítették a termet.[225] A beren-
 dezés csak az 1949-es rekonstrukcióval változott meg.

A könyvtári munkához szükséges egyéb felszerelések beszerzése (papír,
 írószer, katalógusdobozok, stb.) nem okozott gondot, mert erre mindig biz-
 tosított anyagi fedezetet az Akadémia. Ferenczi Zoltán a munka megkönnyíté-
 sére 6 db ajándék-írógépet szerzett a könyvtár számára. A könyvtár funkció-
 nális helyiségeinek kialakítása egyik alapfeltétele a jó munkakörülményeknek,
 amely megfelelő biztonságot nyújt a gyűjtemény állagára és nem zavarja az
 olvasótermi kutató- és a könyvtári feldolgozó munkát. Az akadémiai könyvtár
 kölcsönzési szolgáltatásának helye időszakonként változott. A 19. században
 a főkönyvtárnoki szobában, később az olvasóteremben, legutóljára a főraktár
 egyik benyílójában folyt.[226] 1923-tól az újonnan munkábaállt dolgozóknak
 csak a főraktár Dunára néző benyílóiban tudott a könyvtár munkahelyet te-
 remteni. Az ide bejáró látogatók miatt ez nem volt elég biztonságos és a
 gyenge padlófűtés nem adott kellő hőmérsékletet. A két háború között a mun-
 kahelyi és a raktári helyzet általános romlása, valamint a fűtés rekonstruk-
 ciójának elmaradása sokat rontott a helyzeten. Közel egy évtizedig — 1930
 és 1940 között — az olvasóterem délelőttönként, a téli időszakban zsúfolt és
 zajos munkahellyé változott; ugyanis a hideg miatt ide kényszerültek dolgoz-
 ni a könyvtárosok munkaeszközeikkel együtt. A fűtési rendszer átalakítására
 1940-ben került sor.[227]

Időszakunkban a munkahelyeket és a munkakörülményeket illetően nem kö-
 vetkezett be lényeges javulás.

MUNKAIÐÓ

A könyvtárosok időbeosztásáról az akadémiai könyvtár esetében 1844-től, a könyvtár megnyitásától értesülünk. A munkarend és munkaidő mindenkor a szabályzatba foglalt nyitvatartás függvénye volt. Az 1848-ban megjelent Utasításból visszakövetkeztethetünk a könyvtár használati rendjére, vagyis a munkaidőre. 1845-től kezdve a könyvtár nyitva állt — a vásár- és ünnepnapokat kivéve — naponta délelőtt 9-13-ig, a nyári több hónapos akadémiai szünet alatt csak hétfőn és pénteken 11-12 óra között.[228] A megnyitás utáni időkben Varga Soma kezelte a gyűjteményt; ő tartotta meg a könyvtári hivatalos órákat. A később kinevezett könyvtárosok Repiczky János, Hunfalvy Pál és mások között oszlott meg a könyvtári munka és valószínűleg a nyitvatartási idő alatti szolgálat is. A szolgáltatás kialakult rendszere a könyvtárosok munkaidejének vonatkozásában változatlan maradt 1865-ig az Akadémia székházának felpüléséig.

A beköltözés, a könyvtár új rendszer szerinti felállítása miatt csaknem négy év múlva, 1868 utolsó negyedében nyílt meg a közolvasóterem a tudósok és a nagyközönség számára. A megnyitásra elkészült új használati szabályzat rendelkezett a nyitvatartási időről, az olvasótermi és a kölcsönzési rendtartásról. Eszerint: délelőtt 10-13 óráig mindkét olvasóterem nyitva állt, vasárnap, hétfőn, valamint ünnepnapokon zárva volt. Az akadémikusi olvasóterem ülésnapokon csak délután, 15-17 óra között és kizárólag akadémiai tagoknak, valamint külföldi és hazai tekintélyesebb vendégeknek állt nyitva. A könyvtári munkaidő igazodott a nyitvatartáshoz — mivel azonban a könyvtár újrendezése óriási erőfeszítést jelentett — a könyvtárosok munkaideje naponta 4-5 órát (délelőtt 8-13-ig) is igénybe vett. A munkaidő betartását nem lehet a mai szabályozottságban értelmezni. Természetesen volt olyan eset, amikor minden könyvtáros egyidőben tartózkodott a könyvtárban, és volt amikor csak egyikük volt bent. A heti, vagy havidíjas tisztviselők feltehetően mindig ugyanazon időben a szerződésben megállapított munkaidőben, az altisztek napi hét órában teljesítettek szolgálatot. A megnövekedett könyvtári használat 1875-től változást követelt a nyitvatartási rend és a könyvtárosi munkaidő eddig követett gyakorlatában. A közolvasóterem látogatását a délelőtti órákról délután 15-19 órára helyezték át. A kötelező szorgalmi időt délelőtt 10-13-ig szabták meg, amikor minden tisztviselőnek az intézetben kellett tartózkodni. A délutáni közolvasótermi felügyeletet a két tisztviselő egy altiszt segédletével, felváltva látta el. Az új munkarend gondot okozott a könyvtárnak, mert a tudós könyvtárosok nem vállalták a napi átlagban megállapított 5 órás munkaidőt. Budenz József 1875-ben éppen erre hivatkozva mondott le az alkönyvtárnokságról.[229] Az ekkor megállapított munkarend

és munkaidő kb. fél évszázadon át maradt érvényben. Nyilvánvalóan problémát jelentett a munkabeosztásban a tisztviselők cserélődése s a mindig kevés altisztlétszám valamint a külső körülmények. Az utóbbira példaként említhető az I. világháború alatt és után a hosszú ideig tartó téli zárvatartás a szénhiány miatt. Kedvező állapotok tulajdonképpen csak Ferenczi Zoltán főkönyvtárnoksága alatt következtek be, amikor a tisztviselők száma megnövekedett és 1927-ben a VKM hivatalosan szabályozta a Gyűjteményegyetem kötelékébe tartozó dolgozók munkaidejét. A rendeletnek az Akadémiára vonatkozó pontja az alábbi: "A hivatalos óra a gyűjteményegyetem kötelékébe tartozó valamennyi intézetnél és a Magyar Tudományos Akadémiánál 9 órától 14 óráig tart; az intézetek első tisztviselői, ill. az Akadémia főtitkára, ha a szolgálat érdeke úgy kívánja, a hivatalos órákat másként is megállapíthatják, azzal a feltétellel azonban, hogy a napi rendes munkaidő 5 óránál kevesebb nem lehet..." [230]

A kötelező munkaidő az Akadémia Könyvtárában a II. világháborúig naponként 9-13 óráig tartott. A hiányzó egy órát a délutáni olvasótermi nyitvatartás idején, hétfőtől-péntekig, ügyeletes szolgálattal pótolták. Szombaton csak délelőtt volt szorgalmi idő, amikor mindenkinek a munkahelyen kellett tartózkodni. Az altisztek munkaideje egyhuzamban napi 8 óra volt, a délutáni plusz 2 órai szolgálatért külön díjazásban részesültek.[231] A háború után 1946 tavaszán egy készülő törvényerejű kormányintézkedés kapcsán az Akadémia elnökhelyettese Moór Gyula útján kísérlet történt a könyvtári tisztviselők munkaidejének 8-tól 16.30-ig meghosszabbítására. A könyvtár vezetője és dolgozói egyetértően memorandumban kérték ennek megváltoztatását. Hivatkoztak arra, hogy még egyetlen nagykönyvtárban, sőt minisztériumok és szakszervezetek hivatalaiban sem vezették be a hosszabbított munkaidőt. A dolgozók önként vállalták a "hivatalos idő" egy órával való megtoldását, (9-től 14-ig) melyet ügyelettel láttak el.[232] Mielőtt azonban a memorandum az MTA elnöksége elé került volna, az elnökhelyettesi rendeletet visszavonták.

1948. április 6-tól a könyvtári munkarend – bár még folytak a rekonstrukciós munkálatok – naponta 9-től 18 óráig tartott. A dolgozók munkaideje viszont változatlan maradt. A könyvtárhasználatot délelőtt 9-14-ig, délután 13-18-ig biztosították. Délutánonként ügyeletes szolgálatot teljesítettek, amikor két tisztviselő és egy altiszt tartózkodott a könyvtárban. Délután új könyvkérést és kölcsönzést nem teljesítettek, csak a kikészített, vagy folytatólagosan olvasott könyveket, folyóiratokat adták ki használatra. Szombaton csak délelőtt volt hivatalos idő.[233]

Keresztury Dezső főkönyvtárnoksága alatt, az 1949. nov. 7-én megnyitott és korszerűsített olvasóterem nyitvatartását 9-20 óráig terjesztették ki, amely azután az Akadémia Könyvtárának gyakorlatában ma is érvényben van. Ugyanebben az évben, a többi tudományos intézettel együtt, a könyvtárosok munkaideje 8-16.30-ig hosszabbodott meg. Az olvasóterem felügyeletét, a munkaidőn túl, ügyelettel látták el.[234]

MUNKAKÖR

A könyvtárosi munkakörök kialakulásának kezdeteiről nincsenek adatok. Valószínűleg azért, mert a könyvtár működése első két évtizedében elkülönült munkakör nem volt. A később kinevezett könyvtárosok nem beosztott, hanem mellérendelt viszonyban álltak, akik a könyvtári mesterség minden fázisát végezték. A munkaterületek megosztására való törekvésről először 1867-ben, az igazgatótanácsnak készített előterjesztésből, illetőleg jelentésből értesülünk.[235] Eszerint, a fő- és alkönyvtárnok feladata a könyvtár rendezése, az új szerzemények, könyvek, folyóiratok naplózása, feldolgozása, kötetítés és az olvasói igények kiszolgálása. Az előterjesztésben kíváncsian szerepel egy könyvtári segédtsízt alkalmazása, akinek munkaköre – a két vezető könyvtáros felügyelete alatt – a katalóguscédulák megírása és a közolvasóteremben a felügyelői poszt ellátása. Az adminisztráció intézésére kívánatos lenne továbbá egy könyvtári írnok, aki csak a másolásokat végezné. Ez az előterjesztés, habár a reális szükségleteket vette figyelembe, akkor nem valósult meg.

A könyvtár forgalmának növekedésével az új szükségletek kielégítése 1875-ben halaszthatatlan intézkedéseket követelt. A Könyvtári Bizottság február 14-i ülésében foglalkozott a könyvtári szolgálat ellátásával és a könyvtári "hivatal", vagyis a könyvtárosok feladatainak szabályozásával. Ajánlotta az igazgatóságnak, hogy a könyvtár dolgozóinak létszáma 4 főből álljon, és feladatköriük az alábbiak szerint alakuljon: A főkönyvtárnok hatásköre: a./ a könyvtár gyarapítása és kiegészítése; ennek érdekében az irodalom és a könyvpiac figyelemmel kísérése. (A Könyvtári Bizottság feladatai közt ez úgy jelenik meg, hogy "Az újabb könyvek szerzése iránt az Akadémia egyes osztályai és bizottságai, úgyszintén a könyvtárnok részéről előterjesztendő javaslatokat és kívánatokat tárgyalja".[236]) b./ A könyvtár régi állománya, valamint új szerzeménye rendezése, feldolgozási munkálatainak vezetése. A két alkönyvtárnok feladatköre a gyűjtemény rendezésének, katalógizálásának és kezelésének összes egyéb teendőinek végzése. A kéziratáró munkaköre ekkor nem került megfogalmazásra, nyilvánvalóan abból a megfontolásból, hogy a kéziratáró kezelése speciális képzettséget, (oklevéltani, közép- és újkori irodalmi ismereteket stb.) igényel.[237]

A bizottság javaslatára – már utaltunk rá – alapszabályi változtatás következett be a könyvtárosok alkalmazásában, amennyiben az ő kinevezésük joga ezentúl az elnökséget illette. Az Igazgatótanács november 7-i ülésében hagyta jóvá a bizottságnak a könyvtárt érintő munkák megosztására vonatkozó javaslatait, olyan

módosítással, hogy a főkönyvtárnok alatt két állandó beosztott tisztviselő álljon, egy alkönyvtárnok és egy könyvtári tiszt. A kéziratáras munkakörének irányítása ekkor még nem tartozott a főkönyvtárnok alá. (Ez majd csak Szily Kálmán idejétől valósult meg.)[238] Az ekkor kialakított munkaszervezeti keretben dolgoztak a könyvtárosok több mint négy évtizeden át. Az időközönként alkalmazott, szerződéses kisegítő tisztviselők rendszerint katalóguscédulák írását és másolást végeztek a főkönyvtárnok irányításával. A könyvtár ügyvitelét, elsősorban a levelezést és a jelentések készítését a főkönyvtárnok végezte egyik, vagy másik könyvtártiszt bevonásával. Először Ferenczi Zoltán idejében találkozunk azzal, hogy a főkönyvtárnok mellett állandó ügyintézőként ugyanazon személy (Munkácsy Mihály) vezette az iktatókönyvet, végezte a levelezést, amit a főkönyvtárnok csak aláírt. Az igazgatás melletti adminisztrációs tevékenység ettől kezdve állandósult, de csak rész munkaidőben. (Ennek dokumentálására szolgáltnak Munkácsy Mihály beadványai a főkönyvtárnoknak 1935-1939 között.)[239]

A két világháború között a számszerűleg megszaporodott tisztviselőgárda hatékonyabb munkaszervezet kialakítását követelte volna meg. Annál is inkább szükség lett volna erre, mert időközben a könyvtár olyan gyűjtemények, hagyatékok birtokába jutott, amelyek együtt-tartását feltételek szabták meg. Szinnyi József főkönyvtárnok 1941. január 30-án kiadott körlevelében csak részleges munkaköri változtatásokat rendelt el. Ennek főbb pontjai: A főkönyvtárnok hivatalos helyettesítésére Török Pált kérte fel. Az altisztek munkarendjének beosztását, és személyi ügyeik intézését Simonyi Dezső alkönyvtárnokra bízta, a két felettes vezető jóváhagyása mellett. A könyvkölcsönzést, a hivatalos levelezést és az irodai anyagszertár kezelését Wodetzky Imréné kapta feladatul. A könyvtár délelőtti használatának engedélyezési jogát magának tartotta fenn, egy-egy délelőttre azonban a helyettese Török Pál is adhatott engedélyt. A körlevél utolsó fejezete az információ adással kapcsolatos rendelkezését tartalmazta: a külföldi csereanyagok ügyében Simonyi Dezső, az olvasótermi szolgálattal kapcsolatosan az olvasótermi ügyelet, a könyvkölcsönzésekkel előadódó problémákban a felelős kölcsönző könyvtáros fogadja az ügyfeleket. "Tudományos kérdésekben mindig az a tisztviselő ad felvilágosítást, aki a felvetett kérdésben, vagy könyvtári munkakörénél, vagy szakképzettségénél fogva a legjáratosabb."[240] Melich János főkönyvtárnok is felfigyelt a tisztviselők munkabeosztásával kapcsolatos problémákra, de a változtatásra irányuló elgondolását a II. világháború miatt nem lehetett megvalósítani.

A háború után 1947 második felében jutott olyan állapotba a könyvtár, hogy gondolni lehetett a rendezeres könyvtári munka folytatására. Szeptember 1-én összkönyvtári értekezleten Melich János tájékoztatta a könyvtárosokat az új munkabeosztás rendjéről. A munkabeosztás még sok bizonytalanságot, sőt zavaros viszonyokat tükröz, de már felfedezhető benne az egyes feladatkörök szerinti munkacsoportok kialakulása:

- A beszerzéssel kapcsolatos növedéknaplózást Györkösy Alajos végzi, segítője Hartai Erzsébet.
- A feldolgozó munkakörben két állandó munkatárs Faragó József és Szandtner Pálné dolgozik, kisegítők: Hartai Erzsébet és Halmi János.
- A folyóiratok, a cserekiadványok és a kötetítés ügyét Simonyi Dezső és Tirai Richárdné végzi.
- A Régi Magyar Könyvtár felállításáért és kezeléséért felelős Fludorovits Jolán, segítői: Ponyi István és Földes-Papp Károly.
- A Kaufmann-gyűjtemény feállítására és revideálására Halmi János kapott megbízást.
- A titkári teendőket Schiller Pálné végzi, szükség szerinti segítője Hartai Erzsébet.
- A főkönyvtárnok az igazgatáson kívül a kölcsönzést is ellátja, távollétében helyettese Simonyi Dezső.
- A helyreállítási munkák Györkösy Alajos és Simonyi Dezső vezetésével az altisztekre hárulnak. Több gyűjteménynek: Széchenyi-Múzeum, Goethe-, Vörösmarty-szoba, duplumgyűjtemény, stb. ebben az időben nem volt gondozója; ezek összecsomagolva álltak.[241]

A racionálisabb munkaszervezetkialakítás, az osztályok és csoportok keretében történő munkabeosztás Keresztury Dezső főkönyvtárnok nevéhez fűződik. Ennek természetes előfeltétele volt a könyvtár átfogó jellegű korszerűsítése, a személyzet létszámának emelése. 1949. november 7-e, az új olvasóterem megnyitása után az alábbi keretben folytatta munkáját a könyvtár:

1. Igazgatás: Keresztury Dezső, Sáfrán Györgyi
2. Beszerzés: Györkösy Alajos, Wodetzky Imréné
3. Feldolgozás: a) Moravek Endre, Schiller Pálné, Földes-Papp, Károly, Szandtner Pálné, Szentpétery Imre, Faragó József
b) Tirai Richárdné, Weöres Sándor
4. Raktár: Nyireő István, Mérei Ferencné, Pataky Mária, Szabó József, Litvay Albert
5. Olvasószolgálat: Simonyi Dezső, Tassy Ferenc, Halmi János, Ponyi István, Czagány József
6. Különgyűjtemények: a) Kézirattár: Berlász Jenő, Hartai Erzsébet
b) Könyvmúzeum: Fludorovits Jolán
c) Keleti Gyűjtemény: Rásonyi László [242]

Magyar tudományos akadémia

A MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET

FIZETÉSI KÖNYVE.

Név és hivatal *Fröhlich Róbert*
fő könyvtárnok

Évi fizetés *2000 ft*

Járandóság *hazai. 600 ft*
1893 január 1.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

1893 január 21. kelt. kelt. 51. számú levél
alagján

FRANZÖS TÁRSULAT NYOMDÁJA

Fröhlich Róbert fizetési könyvének címlapja

JEGYZETEK

- [1] Megjelent, Pest, 1831.
- [2] MTA Kisgyűlési jegyzőkönyvek, (a továbbiakban: Kisgy. Jk.) 1833. febr. 25., in: K 1389
- [3] Kisgy. Jk. 1833. ápr. 1., in: K 1389
- [4] MTA Nagygyűlési jegyzőkönyvek, (a továbbiakban: Nagy. Jk.) 1833. nov. 15., in: K 1353
- [5] Az egyik példány Teleki József elnök számára készült és ugyancsak a MTAK Kézirattár, Tört. 4-rét 23. jelzet alatt van. Mi a dolgozatban erre hivatkozunk. Másik két példánya megtalálható a Széchenyi-gyűjteményben, K 166/106-107 jelzet alatt.
- [6] Nagy. Jk. 1833. nov. 15., in: K 1353
- [7] A MTA Igazgatótanácsának jegyzőkönyvei, (a továbbiakban: Igt. Jk.) 1835. szept. 9., in: K 1303
- [8] Régi Akadémiai Levéltár, (a továbbiakban: MTAK Kézirattár, RAL)
- [9] MTAK Kézirattár, RAL 130/1832
- [10] MTAK Kézirattár, Ms 10.350/c.
- [11] MTAK Kézirattár, Könyvészet, 2-rét 38
- [12] Akadémiai Névkönyv, (a továbbiakban: Névkönyv) 1838. 78. l.
- [13] Toldy F.: Az académiái könyvtár rövid története és mibenléte. A MTA Évkönyvei, (a továbbiakban: Évkönyvek) VII. köt. 86-91. l.
- [14] Igt. Jk. 1837. szept. 9., in: K 1303
- [15] Kollányi F.: Az Akadémia és a Nemzeti Múzeum. Bp. 1910. 64-65. l.
(A továbbiakban: Kollányi...)
- [16] Kollányi, i. m. 97. l.
- [17] MTAK Kézirattár, RAL 125/1845
- [18] MTAK Kézirattár, RAL 18, 60/1846.
- [19] Kisgy. Jk. 1846. febr. 23., in: K 1399
- [20] MTAK Kézirattár, M. irod. lev. 4-rét 100. (Teleki József levele Toldy Ferencnek.)
- [21] Nagy. Jk. 1846. dec. 15., in: K 1358
- [22] Igt. Jk. 1846-1861. XVI. gyűlés 8. pont, in: K 1307

- [23] Kollányi, i.m. 119.l.
- [24] Kisgy. Jk. 1833.jún.3. 155.pont, in: K 1389
- [25] Kisgy. Jk. 1833.jún.24., in: K 1389
- [26] Nagy. Jk. 1833.nov.15., in: K 1353
- [27] Igt. Jk. 1835.szept.11., in: K 1303
- [28] Uo.
- [29] Igt. Jk. 1836.szept.10., in: K 1303
- [30] Igt. Jk. 1837.szept.9., in: K 1303
- [31] Uo.
- [32] MTAK Kézirattár, RAL 1/1837
- [33] Kisgy. Jk. 1838.ápr.23., in: K 1393
- [34] MTAK Kézirattár, RAL 63/1838. (Részletesen ismertette F.Csanak Dóra: Az akadémiai könyvtár története a szabadságharcig. Bp. 1959. 17-19.l.)
- [35] Kollányi, i.m. 103-105.l.
- [36] Uo.
- [37] Igt. Jk. 1838.szept.8., in: K 1303 (A 250 Ft elírás lehet, mert a könyvtárosi fizetést kezdetben is 300 Ft-ban állapították meg. L. a A könyvtárosok illetményeinek alakulása 1831-1949 c. fejezet 2. bekezdésében.)
- [38] Igt. Jk. 1838.szept.8., in: K 1303
- [39] MTAK Kézirattár, RAL 93/1842 (Ezt Toldy Ferencnek 1842-ben könyvtárosi tevékenységéről bizonyítványt kérő leveléből tudjuk.)
- [40] MTAK Kézirattár, K 801: 1839/2. (A levél fogalmazvány.)
- [41] MTAK Kézirattár, RAL 61/1839
- [42] MTAK Kézirattár, RAL 192/1839
- [43] MTAK Kézirattár, M. irod. lev. 4-rét 100.
- [44] Igt. Jk. 1837.szept.9., in: K 1303
- [45] Kisgy. Jk. 1841.nov.8., in: K 1394
- [46] Uo.
- [47] MTAK Kézirattár, M. irod. lev. 4-rét 100.
- [48] Kisgy. Jk. 1844.jún.24., okt.14., in: K 1396
- [49] F.Csanak, i.m. 22.l.
- [50] MTAK Kézirattár, K 801: 1856/1.
- [51] MTA főpénztári számlák, 1844/162. sz., in: K 1626
- [52] Kisgy. Jk. 1844.okt.21., in: K 1396
- [53] L. a Névkönyvekben a pénztári jelentéseket.
- [54] MTAK Kézirattár, RAL 395/1847
- [55] MTAK Kézirattár, RAL 140/1855
- [56] MTAK Kézirattár, Vegyes 2-rét 40/I.
- [57] Akadémiai Értesítő, (a továbbiakban: Ak. Ért.) 1868. 34.l.
- [58] MTAK Kézirattár, K 801: 1865/4.
- [59] Akadémiai Levéltár, (a továbbiakban: AL MTAK iratai) 82/3.doboz.

- [60] MTAK Kézirattár, Tört. 2-rét 83/I. 3/c-d.
- [61] MTAK Kézirattár, Tört. 2-rét 83/I. 3/a.
- [62] Kisgy. Jk. 1841.dec.15., in: K 1394
- [63] MTAK Kézirattár, Tört. 2-rét 83/I. 1-4.
- [64] Kisgy. Jk. 1846.dec.7., dec.12., in: K 1399., MTAK Kézirattár,
RAL 30/1846
- [65] Nagy. Jk. 1846.dec.15., in: 1358
- [66] MTAK Kézirattár, Tört. 2-rét 23. (Széchenyi I. levele Toldy F.-nek.)
- [67] MTAK Kézirattár, Tört. 2-rét 83/I. 3.
- [68] Kisgy. Jk. 1849.jún.4., in: K 1402
- [69] MTAK Kézirattár, RAL 9/a/1850., Új Magyar Múzeum, 1850-1851.I.
évf. II.köt. I-VI.1.
- [70] Kisgy. Jk. 1850.júl.22., in: K 1404
- [71] Kisgy. Jk., Összes ülési jegyzőkönyv, (a továbbiakban: Öü.Jk.)
1851.jún.30., in: K 1403
- [72] Fraknói Vilmos: Hunfalvy Pál életéből. Hunfalvy Album, Bp.1891.IX.1.
- [73] MTAK Kézirattár, M.irod.lev.4-rét 70. (Hunfalvy Pál levele Toldy
Ferencnek.)
- [74] Uo.
- [75] Uo.
- [76] Uo.
- [77] Uo.
- [78] MTAK Kézirattár, K 801: 1851/1.
- [79] MTAK Kézirattár, K 801: 1851/2. (Az esküszövegben szereplő "Uta-
sítás"-hoz kifejezés az ebben az időben már nyomtatásban is
meglévő "Utastítás az M. Akadémiai Könyvtár tisztviselői szá-
mára. Budán, 1848.", - a továbbiakban: Utastítás... c. könyv-
tári szabályzatban foglalt feladatokra vonatkozott.)
- [80] MTAK Kézirattár, RAL 697/1859
- [81] MTAK Kézirattár, K 857., Tört. 2-rét 83/I., K 880., K 886., K 801:
1851/4., K 920 - 921
- [82] Igt. Jk. 1853.márc.11., in: K 1307
- [83] MTAK Kézirattár, RAL 74/1856
- [84] Kisgy. Jk. 1857.máj.25. Öü.Jk. 103.pontja, in: K 1413, 1414
- [85] Uo.
- [86] Uo.
- [87] MTAK Kézirattár, RAL 130, 133/1857., Kisgy. Jk. 1858.jún.28.,
in: K 1414
- [88] MTAK Kézirattár, Nyelvtud. 4-rét 156/D
- [89] Uo.
- [90] MTAK Kézirattár, K 801: 1862/1
- [91] Fráter Jánosné: Részletek az akadémiai könyvtár történetéből 1865-1875.
A MTA Könyvtárának közleményei 45. Bp. 1965.

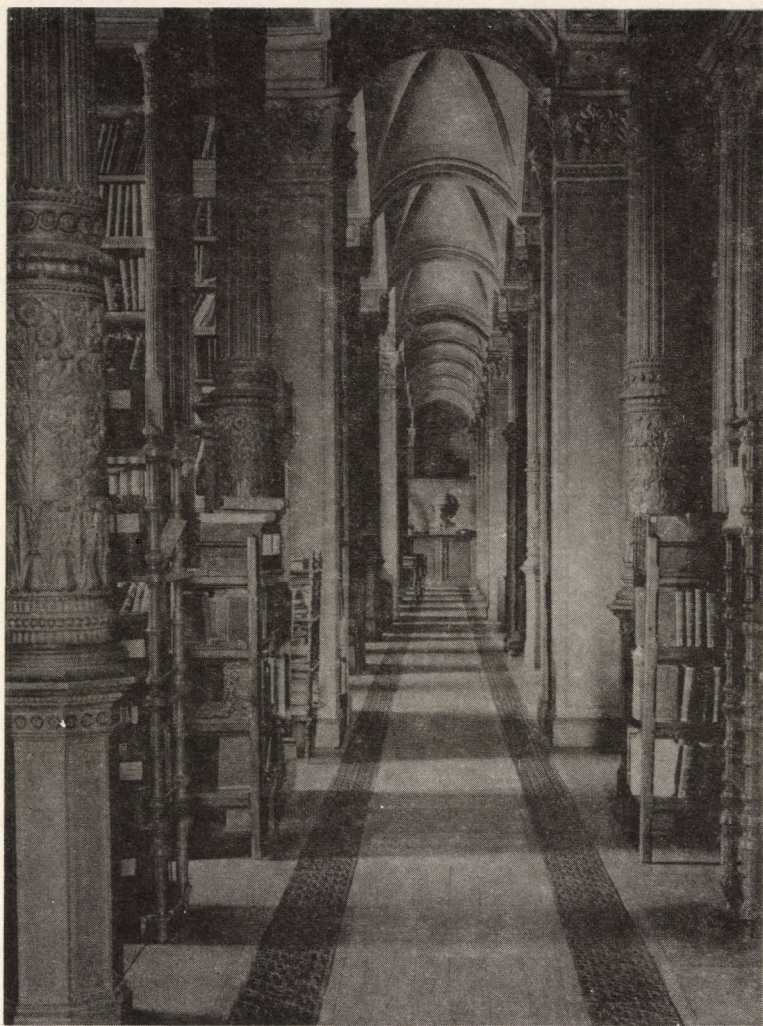
- [92] MTAK Kézirattár, RAL 1174/1877., in: K 1563
- [93] Uo.
- [94] A MTA másfél évszázada 1825-1975. Bp. 1975. 157-158.l.
- [95] MTAK Kézirattár, RAL 2/1893
- [96] Akadémiai Értesítő, (a továbbiakban: Ak.Ért.) 1892. 682.l.
- [97] Őü. Jk. 1892. nov. 28., in: K 1467
- [98] A Budapesti M. kir. Tudományegyetem története. IV. köt. Szentpétery Imre: A bölcsészettudományi kar története 1635-1935. (A továbbiakban: Szentpétery...) Bp. 1935. 682.l.
- [99] MTAK Kézirattár, RAL 573/1894
- [100] MTAK Kézirattár, RAL 279/1885., Ms 5026/172
- [101] Ak.Ért. 1895. 707-709.l.
- [102] Ak.Ért. 1895. 706-707.l.
- [103] Ak.Ért. 1898. 229.l.
- [104] MTAK Kézirattár, RAL 68/1898
- [105] Ak.Ért. 1901. 225-226.l.
- [106] Ak.Ért. 1899. 223-228.l.
- [107] Ak.Ért. 1899. 227.l.
- [108] MTAK Kézirattár, K 803: 1900/193, 448., K 803: 1901/52
- [109] MTAK Kézirattár, RAL 135/1903
- [110] MTAK Kézirattár, Ms 369. 16.l.
- [111] MTAK Kézirattár, Ms 5026/176
- [112] MTAK Kézirattár, RAL 426/1901
- [113] Szily Kálmán emlékezete. A MTA elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszéd. (A továbbiakban: Emlékbeszéd...) 21. köt. 21.sz., 24.l.
- [114] MTAK Kézirattár, K 803: 1900/28
- [115] MTAK Kézirattár, RAL 421/1904
- [116] MTAK Kézirattár, RAL 10,427, 516/1905
- [117] A MTA másfél évszázada 1825-1975. Bp. 1975. 130.l.
- [118] MTAK Kézirattár, K 807: 1911/536
- [119] MTAK Kézirattár, K 806: 1910/6., Ak.Ért. 1910. 541.l., 1912. 266.l.
- [120] Ak.Ért. 1919. 263.l.
- [121] Akadémiai Almanach, (a továbbiakban: Almanach) 1916. 141-145.l.
- [122] MTAK Kézirattár, RAL 68,284,435,607,766/1915
- [123] MTAK Kézirattár, RAL 850/1924
- [124] MTAK Kézirattár, K 809: 1920/63
- [125] MTAK Kézirattár, K 810: 1921/33, 38, 44-45, 50, 65, 67, 73, 77
- [126] MTAK Kézirattár, K 810: 1922/51
- [127] MTAK Kézirattár, K 810: 1923/12, 24-25, 34
- [128] MTAK Kézirattár, K 810: 1924/60
- [129] MTAK Kézirattár, RAL 850/1924., K 810: 1924/13, 22, 49, 54

- [130] MTAK Kézirattár, K 810: 1925/29., RAL 190,254/1925
- [131] Ak.Ért. 1905. 353.l.
- [132] MTAK Kézirattár, K 810: 1925/96
- [133] MTAK Kézirattár, K 811: 1925/140
- [134] MTAK Kézirattár, K 812: 1927/11., Ak.Ért. 1927.20.l.
- [135] MTAK Kézirattár, K 812: 1927/11
- [136] MTAK Kézirattár, K 811: 1926/162
- [137] Magyar Bibliofil Szemle, II. évf. 1925. 257.l.
- [138] MTAK Kézirattár, K 812: 1927/11
- [139] MTAK Kézirattár, K 811: 1926/226., K 812: 1927/11
- [140] MTAK Kézirattár, K 810: 1925/78
- [141] MTAK Kézirattár, K 811: 925/240
- [142] Fráter Jánosné: Az akadémiai könyvtár iratai 1831-1949. A MTAK Kézirattárának Katalógusai 14. Bp. 1984. 69-70.l., K 810: 1926/105
- [143] MTAK Kézirattár, K 811: 1926/114,119,198
- [144] MTAK Kézirattár, K 811: 1926/55
- [145] MTAK Kézirattár, K 811: 1926/198
- [146] MTAK Kézirattár, Ms 369 Melich János: A MTA Könyvtárának története.
- [147] MTAK Kézirattár, K 812: 1927/11
- [148] F. Csanak D.: Vörösmarty Mihály-levelezés. A MTAK Kézirattárának Katalógusai. 3. Bp. 1967.12.l.
- [149] MTAK Kézirattár, K 811: 1926/269., K 812: 1927/24
- [150] A MTA Könyvtári Bizottságának jegyzőkönyve, (a továbbiakban: KB.Jk.) 1928. ápr.25., in: K 1563
- [151] MTAK Kézirattár, K 827: 1944/290
- [152] MTAK Kézirattár, K 819: 1935/121
- [153] MTAK Kézirattár, RAL 308/1939
- [154] MTAK Kézirattár, RAL 241/1937
- [155] MTAK Kézirattár, K 812: 1928/148
- [156] MTAK Kézirattár, K 819: 1935/346
- [157] MTAK Kézirattár, K 813: 1929/80
- [158] MTAK Kézirattár, K 816: 1932/313
- [159] MTAK Kézirattár, K 827: 1944/290
- [160] Ak.Ért. 1943. 153-154.l.
- [161] MTAK Kézirattár, RAL 146/1946
- [162] Igt.Jk. 1943.nov.12., in: K 1351
- [163] Erről részletesen l.: Berlász J. - Sz.Németh M.: Az akadémiai könyvtár múltja és jelene. Bp. 1956. 15.l. A MTA Könyvtárának Közleményei 2.
- [164] MTAK Kézirattár, Ms 10.295/I. Melich J.: Jelentések az akadémiai könyvtár állapotáról az 1945-1947. években.
- [165] MTAK Kézirattár, K 829: 1946/178

- [166] MTAK Kézirattár, K 829: 1946/101
- [167] A MTA Alapszabályai. 1946., 1948., 1949
- [168] A MTA Alapszabályai. Bp. 1946.12.1.
- [169] Öü. Nagy. Jk. 1945-1949. 114.1., in: K 1483
- [170] MTAK Kézirattár, RAL 285/1948
- [171] Igt. Jk. 1948. okt. 22., in: K 1352
- [172] MTAK Kézirattár, Ms 10.295/II. 5.1. Jelentés a MTA Könyvtárának
1948. okt. 1. - 1950. márc. 1-ig végzett munkájáról. Összeállítot-
ta: Keresztury Dezső. (A továbbiakban: Keresztury...)
- [173] Keresztury, i.m. 45.1.
- [174] Keresztury, i.m. 46.1.
- [175] Keresztury, i.m. 35.1.
- [176] Keresztury, i.m. 43.1.
- [177] Keresztury, i.m. 12.1.
- [178] MTAK Kézirattár, RAL 299/1949
- [179] MTAK Kézirattár, Ms 10.295/II. 47-49.1. (Melléklet I.)
- [180] Akadémiai pénztári iratok 1831., in: K 1287
- [181] MTAK Kézirattár, RAL 3/1824-1830
- [182] Uo.
- [183] MTAK Kézirattár, RAL 172/1844
- [184] MTAK Kézirattár, M. irod. lev. 4-rét 100
- [185] MTAK Kézirattár, RAL 94/1845
- [186] MTAK Kézirattár, RAL 40/1856
- [187] MTAK Kézirattár, K 801: 1856/2
- [188] MTAK Kézirattár, RAL 130,133/1857
- [189] Kisgy. Jk. 1857-1858. 101. f., in: K 1414
- [190] MTAK Kézirattár, Nyelvtud. 4-rét 156/D., RAL 439/1861
- [191] MTAK Kézirattár, RAL 1400:61/1868
- [192] A MTA jegyzőkönyvei, IV. köt. 1866. 7.1., MTAK Kézirattár, RAL 214/
1868
- [193] MTAK Kézirattár, K 801: 1870/1
- [194] Igt. Jk. 1870. ápr. 27., in: K 1319
- [195] Uo., Ak. Ért. 1870. 130.1.
- [196] Igt. Jk. 1882. jan. 26., in: K 1334., Ak. Ért. 1882. 13.1., RAL 1201/1881
- [197] Igt. Jk. 1883. jan. 28., in: K 1335., MTAK Kézirattár, RAL 55/1883
- [198] MTAK Kézirattár, RAL 120/1882, KB. Jk. 1879. dec. 22. in: K 1563
- [199] Igt. Jk. 1892. dec. 4., in: K 1340., Ak. Ért. 1893. 44.1.
- [200] Ak. Ért. 1893. 169.1.
- [201] MTAK Kézirattár, K 801: 1885/6., 1886/5., Ak. Ért. 1897. 151.1.
- [202] MTAK Kézirattár, K 801: 1875/1
- [203] A MTA 150 éve adatokban 1825-1975. Bp. 1975. 92.1.
- [204] Igt. Jk. 1917. nov. 15., in: K 1343., Ak. Ért. 1917. 608-609.1.
- [205] MTAK Kézirattár, K 809: 1920/68

- [206] Igt. Jk. 1921. jan. 31., in: K 1344., Ak. Ért. 1921. 37-38. l.
- [207] Országos Magyar Gyűjteményegyetem. (A továbbiakban: Gyűjteményegyetem.) Feladatáról I. A könyv- és könyvtár a magyar társadalom életében, 1849-1945. Összeáll. Kovács Máté. Bp. 1970. II. köt. 384. l.
- [208] MTAK Kézirattár, K 826: 1943/211
- [209] MTAK Kézirattár, K 818: 1934/87, 104
- [210] KB. Jk. 1928. ápr. 25., in: K 1563
- [211] MTAK Kézirattár, K 822: 1938/96., RAL 74/1942
- [212] MTAK Kézirattár, RAL 230/1943
- [213] MTAK Kézirattár, K 828: 1945/7
- [214] MTAK Kézirattár, RAL 196/1947
- [215] Igt. Jk. 1945-1949. 103. l., in: K 1352
- [216] MTAK Kézirattár, K 833: 1949/253 (Melléklet II.)
- [217] KB. Jk. 1879. okt. 27., in: K 1563
- [218] MTAK Kézirattár, RAL 1400: 58/1868., A MTA Igazgatótanácsának jelentései az Akadémia munkásságáról és pénztárának mibenlétéről 1847-1889. Bp. 1889. (1874/75.) 14. l. (A továbbiakban: Igt. jelentései...)
- [219] MTAK Kézirattár, K 801: 1884/1
- [220] Ak. Ért. 1895. 705-709. l.
- [221] MTAK Kézirattár, K 801: 1884/2
- [222] MTAK Kézirattár, RAL 146/1946. 11. l.
- [223] Igt. jelentései 1884/1885. 32. l.
- [224] MTAK Kézirattár, K 827: 1944/290
- [225] Divald K.: A MTA palotája és gyűjteményei. Bp. 1917. 99-102. l.
- [226] MTAK Kézirattár, RAL 146/1946
- [227] MTAK Kézirattár, K 823: 1939/116, 167, 261., K 824: 1940/191., K 824: 1941/67
- [228] Utasítás, 49. paragrafus
- [229] MTAK Kézirattár, RAL 1233/1875., in: K 801: 1875/1
- [230] MTAK Kézirattár, K 812: 1927/131., K 812: 1928/148
- [231] MTAK Kézirattár, K 813: 1929/340
- [232] MTAK Kézirattár, K 829: 1946/290
- [233] MTAK Kézirattár, K 832: 1948/147
- [234] Keresztury, i. m. 11, 42. l.
- [235] MTAK Kézirattár, K 801: 1867/1
- [236] Almanach, 1877. A Könyvtári Bizottság feladata b. pont.
- [237] KB. Jk. 1875. febr. 14., in: K 1563
- [238] Igt. Jk. 1875. nov. 27., in: K 1326., Ak. Ért. 1875. 248. l.
- [239] MTAK Kézirattár, K 827: 1944/290
- [240] MTAK Kézirattár, K 824: 1941/325
- [241] MTAK Kézirattár, K 831: 1947/394., KB. Jk. 1947. nov. 12., in: K 1563
- [242] MTAK Kézirattár, K 833: 1949/407

Az Akadémiai Könyvtár főraktára 1932-ben
(Rásonyi László felvétele)

III.

A KÖNYVTÁROSOK BIOGRÁFIÁJA

BAKÓ JÓZSEF (1896–1962)

Általános iskolai tanító, író, könyvtáros. Paraszteszaládból származott és 15 éven át cipészként kereste kenyerét. A Tanácsköztársaság alatti magatartásáért 7 hónapi börtönbüntetést kapott. Kiszabadulása után sokféle munkát végzett, miközben "autodidakta szenvedéllyel képezte magát, nyaranta pedig bebarangolta fél Európát Milánótól Konstantinápolyig".

1930-ban szerzett tanítói oklevelet. Szeptember 1-től helyettes tanító, majd 1938-tól rendes tanítóként több helyen dolgozott. A felszabadulás után 1946-tól a VKM-ban teljesített szolgálatot. 1949-től a minisztérium beosztotta a MTA Könyvtárába. Keresztury Dezső okt. 10-én jelentette munkábaállását a főtítkárnak.

Az akadémiai könyvtárban mint olvasótermi felügyelő dolgozott, de néhány hónap után áthelyezését kérte. Az Életrajzi lexikon szerint legutóbb az Országgyűlési Könyvtárban dolgozott.

Irod.: MTA Kézirattár K 833:1949/264.

MTA Kézirattár K 834:1949/410.

MTA Kézirattár Ms 10.295/II, 11.1.

Nekrológ: Kortárs, 1962/5.sz.

BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ lásd SZABÓ LÁSZLÓ, BÁRTFAI

BERLÁSZ JENŐ (1911–)

A Közgazdasági Egyetem c.rk. tanára, levéltáros, könyvtáros. 1935-ben a pesti egyetemen bölcsészdoktori oklevelet nyert, 1936-ban a VKM státuszában a bécsi történetkutató intézet ösztöndíjasa. 1937-ben próbaszolgálatos gyakornok az Országos Levéltárban, 1938–1939-ben ideiglenesen foglalkoztatott diplomás az OSZK-ban. 1940–1941-ben levéltári gyakornok az Országos Levéltárban. 1941-

1945-ig a Teleki Pál Történeti Intézetben dolgozott, 1947-től egyetemi ny. rk. tanár a József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen. A MTA Könyvtárában 1948. okt. 14-től — 1957. júl. 11-ig dolgozott. A könyvtárba kerülésekor a kéziratár vezetését bízták rá. A kéziratár újjárendezésében, mint a mellérendelt munkacsoport vezetője, szervező és tudományos munkát végzett; számos gazdaságtörténeti- és könyvtártörténeti tanulmányt írt. 1957-től az OSZK munkatársa.

Irod.: MTAK Kéziratár K 832:1948/436.
 MTAK Kéziratár K 833:1949/367.
 AL MTAK iratai 67/4.

BEUTUM MIKSA (?)

Heller Ágost főkönyvtárnok alkalmazta néhány hónapra kisegítő munkára. Két levél maradt, (1899, ill. 1901-ből) amelyből kitűnik, hogy a könyvtári cserekiadványokat rendezte és naplózta havi 30 forintért. Műegyetemi hallgató lehetett. Feltételezésünket alátámasztja, hogy Buchwald Vilmos technikus, IV. éves műegyetemi hallgató ugyancsak 1899-ben ajánlkozott Beutum Miksa helyett alkalmi munkára.

Irod.: MTAK Kéziratár K 802:1899/327, 341.
 MTAK Kéziratár K 803:1901/105.

BEZZEGH ANTALNÉ RÜBLEIN LIVIA lásd WODETZKY IMRÉNÉ

BUDENZ JÓZSEF (1836–1892)

Nyelvész, könyvtáros, egyetemi tanár, akadémiai rendes tag. A németországi Fulda melletti Rasdorf községben született. Apja tanító volt. A gimnáziumot Fuldában, az egyetemet Marburgban, majd Göttingenben végezte, ahol indogermán nyelvészettel foglalkozott. Érdeklődése az urálaltaji nyelvekre is kiterjedt; magyarul is kezdett tanulni. A göttingeni egyetemen magyar barátai is voltak és valószínűleg nekik köszönhető, hogy Budenz József 1858-ban 22 éves korában Magyarországra látogatott és még abban az évben ideköltözött. Megismerkedett Hunfalvy Pállal, aki közölte Budenz nyelvészeti cikkeit az Új Magyar Múzeum és a Magyar Nyelvészet c. folyóiratokban. A két férfi között

tudományos érdeklődésen túl, barátság is szövődött és Hunfalvy Pál mindent elkövetett, hogy Budenzet az Akadémia Könyvtára számára megnyerje. Budenz József két évig a székesfehérvári cisztercita gimnáziumban, majd 1860-ban Pesten tanár. 1861 januárjától az Akadémiai Könyvtárban ideiglenes segéd-könyvtáros. Az Igazgatótanács 1862. febr. 24-én alkönyvtárnoknak nevezte ki. Budenz csaknem másfél évtizedig dolgozott együtt a könyvtárban Hunfalvyval a legnehezebb években, amikor a könyvtárt költöztetni, újrendezni és felállítani kellett. Tevékenységének bizonyítékai az alkönyvtárnoksága alatt készített jelentések, tervezetek, beadványok, stb., melyek a könyvtári iratokban ma is fellelhetők. 1875-ben azért távozott a könyvtárból, mert nem tudta összeegyeztetni egyetemi tanári tevékenységét az egyre halmozódó könyvtári munkával. Budenz József 1861-ben lett az Akadémia levelező, 1871-ben rendes tagja. 1868-ban egyetemi magántanár. Az urálaltaji összehasonlító nyelvészeti tanszék 1872-ben történt felállításakor ny. r. tanári kinevezést kapott. Haláláig, 1892-ig vezette a tanszéket.

Irod.: MTAK Kézirattár Nyelvtud. 4-rét 156/D.

MTAK Kézirattár K 801:1862/1.

Szentgyőry, i. m. 495, 499, 521-523, 525. l.

Megemlékezés: Magyar Tudomány, 1957/53-57. l.

BURGSCHAFER JÓZSEF (?)

Mint rokkant katona, havidíjas ruhatárosként dolgozott néhány éven át.

Irod.: MTAK Kézirattár K 803:1900/187, 222, 248, 252, 282.

MTAK Kézirattár K 803:1900/302, 327, 356, 379.

CSIMA JÁNOS (1885-?)

Könyvtári altiszt. Egyes iratokban Csoma néven is szerepel; ez névelírás. 6 elemi végzettségű, érdi lakos. 1912. július 1-én Szily Kálmán főkönyvtárnok ajánlata egy évi próbaidőre alkalmazták, 1913-ban véglegesítették, azzal, hogy "... a nevezett szolga tartozik úgy a főtitkári irodában, mint a könyvkiadó vállalatnál a könyvek expedíciója körül, valahányszor annak szüksége mutatkozik, szolgáltatást teljesíteni, többi idejét pedig a könyvtári szolgálatnak fogja szentelni". 1923. jan. 9-én az Országos Magyar Gyűjteményegyetem létszámába nevezték ki altisztnek. Ezután csak a könyvtárban teljesített szolgálatot és alkalmanként a Széchenyi-Múzeum felügyeletét is ellátta. A felszabadulás utáni munkaterülete: olvasótermi, kölcsönzési kiszolgálás, raktárkezelés, reponálás, bélyegzés,

a törzsanyag újrafelállítása, revíziója, és altiszti teendők a könyvtárigazgatásban. 1946. nov. 1-én ment nyugdíjba.

Irod.: MTAK Kézirattár K 808:1913/212
 MTAK Kézirattár K 829:1946/101, 315
 MTAK Kézirattár K 830:1946/464, 492
 MTAK Kézirattár RAL 400/1913.
 MTAK Kézirattár RAL 136/1946
 Almanach, 1943. 122. l.

CZAGÁNY JÓZSEF (1912–1975)

Altiszt, tanult mestersége: szabó. Kisebítő szolgálta minőségben alkalmazta az Akadémia elnöke és a könyvtárba osztotta be, ahol — 1944. febr. 15-től — az olvasóterem melletti szolgálatot látta el. Még ugyanebben az évben behívták katonának. Hadifogság után, 1945. október 1-én jelentkezett először a könyvtárban, de betegsége miatt csak 1946. ápr. 17-től kezdte meg ismét szolgálatát. Munkaköre: a raktár egy részének gondozása mellett, eleinte olvasótermi és kölcsönzési kiszolgálás, később a postaforgalom intézése, (beérkezett csomagok átvétele, expedíálendő könyvek csomagolása, postázása) majd a könyvek felszerelése, (jelzetelés, bélyegzés) raktári elhelyezése 1972-ben történt nyugdíjazásáig.

CZUCZOR GERGELY (1800–1866)

Nyelvész, költő, bencés tanár, akadémiai tag. Érsekújváron, Pannónhalmán, Győrött és Pesten végezte tanulmányait. 1824-től gimnáziumi tanár Győrött, majd a rendi növendékek tanára. 1829-től Komáromban gimnáziumban tanít. 1831-ben lett az Akadémia levelező, 1836-ban rendes tagja. 1835-ben megválasztották segédjegyző- és levéltárnokká, s mint ilyennek helyben kellett laknia, ezért Pestre költözött. Ebben a funkciójában elsőként kezdte katalogizálni az Akadémia addig összegyűlt könyvtárát. 1837. aug. 31-én lemondott funkciójáról, mert egyházi felettesei visszahívták Pestről. Irodalmi tevékenységét hatósági cenzurának vetették alá. Ezután kb. fél évig könyvtáros Pannónhalmán, majd 1838-tól a győri bencés iskolában magyar irodalmat és görög nyelvet tanított. Kevés idő múlva a győri kir. Akadémia hívta meg a magyar nyelv- és irodalom professzorának, de feljelentés miatt, rövid idő múlva ismét a rend növendékeit tanította.

1845-ben az Akadémia megbízta a magyar nyelv szótárának szerkesztésével, így ismét Pestre költözött. 1848-ban a szabadságharc mellé állt; Riadó c. költeménye az akkori idők egyik leghatásosabb verseként mozgósított. 1849-ben

a császári hadsereg elfogta, de a honvédsereg kiszabadította. A szabadságharc-bani részvétele miatt 6 évi várfogságra ítélték. Az Akadémia több ízben kérelmezte szabadonbocsátását, míg végül 1851-ben kegyelmet kapott.

Élete végső másfél évtizedében szakadatlanul dolgozott az akadémiai nagyszótáron.

66. életévében egy napi betegség után elragadta a kolerajárvány.

Irod.: Czuczor Gergely életrajzának fő vonalai és tudományos pályája., in:

MTAK Kézirattár K 1230:32

Magyar Irodalmi Lexikon, Bp. 1963, I. köt. 231. l.

Megemlékezés: Ak. Ért. 1896. 503-506. l.

Évkönyvek, II. köt. 9. sz. 12-27. l.

EMÖDY MIHÁLY (?)

Könyvtári szolga. Kinevezte az Akadémia elnöke 1854-ben. Kinevezéséről értesítés a MTA pénztárnokának: Tört. 2-rét 23. (1855. jan. 25. és jan. 26.)

A palotába költözés (1865) után megvált a könyvtártól, akadémiai szolga lett.

Irod.: Almanach, 1861. 44. l.

Ak. Ért. 1878. 34-35. l.

ÉRDY JÁNOS (1796–1871)

Történész, régész, akadémiai rendes tag. Iskoláit Nagyszombatban és Győrött végezte. A bencés-rend tagja volt, később kilépett és ügyvédi gyakorlatot folytatott. Történettudománnyal és régészettel is foglalkozott. Az Akadémia 1832 tavaszán levelező, ugyanez év őszén rendes tagjává választotta. 1836-tól Almási Balogh Pállal együtt szerkesztette a "Tudománytár" c. folyóiratot. 1840-ben a pesti egyetem törvénytudományi (jogtudományi) r. tanára. Az Akadémia 1839. márc. 8-án az "Érem-, pénz-, és régiséggyűjteménye" őrévé választotta évi 300 pengőforintnyi fizetéssel. Érdy János 1846-ig gondozta az Érem- és pénzgyűjteményt, ekkor azonban állásától megvált és a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának őre lett. Ha intenzíven nem is foglalkozott ezután az akadémiai gyűjteménnyel, mindaddig őrizetében maradt, míg az Akadémia új gyűjteményőrt nem nevezett ki. 1858. jún. 11-én jelenti Kiss Károly akadémikus az Akadémiának, hogy "Jelenlétemben Érdy János rendes tag úr átadta az Akadémia érmegyűjteményét az újon kinevezett érmegyűjteményőrnek Paur Iván úrnak. Amennyire a tízévvvel előtti viszonyok miatt létrejött, s mindeddig ki nem egyenlíthetett zavarok engedhették az átadás kellő rendben meg is történt..."

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 177/1840.
 MTAK Kézirattár K 801:1858/3.
 Névkönyv, 1845. 29. l.

FARAGÓ JÓZSEF (1895–1981)

Magyar–német szakos középiskolai tanár volt az Újpesti Állami Könyves Kálmán gimnáziumban. Apja foglalkozása kisbirtokos. Intenzíven foglalkozott az orosz és a finn nyelvekkel. A felszabadulás után gyakran vették igénybe orosz nyelvtudását, ezért többször hiányzott a munkahelyéről. 1928. okt. 15-től mint napidíjast alkalmazta a könyvtár katalógus készítésére és más jegyzék összeállítására. 1934 szeptemberében a VKM ideiglenes könyvtári gyakornoknak nevezte ki, emellett helyettes tanári tisztet is betöltött. A könyvtárban akadémiai tiszteletdíjat kapott. 1936. dec. 28-tól a VKM státuszában a könyvtárba beosztott állami tisztviselőként dolgozott 1955-ig, nyugdíjazásáig. Nyugdíjazása után finn származású feleségével Finnországba települt és ott halt meg.

Munkaköre: A II. világháború előttről már szoltunk; 1945/46-ban a Siskovics-könyvtár feldolgozását végezte Szabó Miklóssal együtt. Az 1946. márc. 5-i kimutatás szerint: Olvasótermi szolgálat, címleírás, raktárkezelés, a törzsanyag újrafelállítása, revíziója, katalógusrendezés, kiegészítés.

Irod.: MTAK Kézirattár K 812:1928/248.
 MTAK Kézirattár K 818:1934/288.
 MTAK Kézirattár K 821:1937/10.
 MTAK Kézirattár K 827:1944/230.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/101, 178
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328.
 MTAK Kézirattár RAL 594/1936.
 MTAK Kézirattár KB, Jk. 1946. jan. 11.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/L. 20. l.

Halálára vonatk. irat: Martta Salske levele Büky Bélának, Helsinki, 1983.
 május. 31. (A szerző tulajdona)

FEKETE SÁMUEL (?–1859)

Születésének évét nem sikerült kideríteni. 1844-től írnok és javítnok, vagyis korrektor az Akadémia titkári hivatalában. 1848. júl. 1-től raktárnok is, valószínűleg az akadémiai kiadványok raktározásának gondozója. Miután Makay László leköszönt írnoki, javítnoki állásáról Fekete Sámuel jelentkezett az

állásra. Előtte a Merkur c. folyóirat segédszerkesztője volt; ez az adat Toldy Ferenc 1844. márc. 18-i Teleki Józsefnek írt levelében található. Az Akadémia 1844. jún. 22-én nevezte ki, de előtte Toldy Ferenc főtitkár már állandóan foglalkoztatta mint havidíjast. Hivatala mellett fordítóként is működött. Francia, angol, német és orosz nyelvből fordított regényeket és novellákat. Elképzelhető, hogy Toldy mint írnokot a könyvtárrendezési, kezelési, katalogizálási munkákba is bevonta.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 172/1844.

MTAK Kézirattár RAL 122/1845.

MTAK Kézirattár RAL 697/1859.

MTAK Kézirattár Tört. 2-rét 23. Széchenyi I. levele Toldy-nak
1848. júl. 1.

Névkönyv, 1845. 30. l.

Szinnyei F.: Novella és regényirodalmunk a Bach korszakban.

Bp. 1941. II. köt. 8., 13., 15. l.

FERENCZI ZOLTÁN (1857–1927)

Irodalomtörténész, könyvtártudományi szakember. 1905-től levelező, 1917-től az Akadémia rendes tagja. A kolozsvári egyetemen szerzett tanári és bölcsészdoktori oklevelet 1879-ben. 1880-ban ugyanott előbb polgári iskolai, 1884–1896 között szakiskolai igazgató volt. 1881-től a kolozsvári egyetemen a magyar irodalom m. tanára, 1895-től rk. tanára, 1903-tól a budapesti egyetem rk. tanára, 1891-től a kolozsvári Erdélyi Múzeum Egyelet és az Egyetemi Könyvtár igazgatója, 1899-től Szilágyi Sándor halála után a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója, majd 1925. febr. 4-től a MTA főkönyvtárnoka haláláig. 1924-től magyar irodalomtörténeti c. ny. r. tanár a budapesti egyetemen.

Irod.: Szentpétery, i. m. 682. l.

Emlékbeszédek 20. köt. (1930) 16. sz.

Ak. Ért. 1927. 205–208. l.

FLUDOROVITS JOLÁN (1904–1955)

Latin-magyar szakos középiskolai tanár, bölcsészdoktor. Egy vendéglős leányként végezte bölcsészeti tanulmányait a budapesti egyetemen Gombocz Zoltán tanítványaként. 1930-ban doktorált. Ezután belföldi, majd külföldi (bécsi) állami ösztöndíjasként képezte tovább magát. Ideiglenes szolgálatté-

telre, mint nemzeti múzeumi könyvtárnok, beosztott az Akadémia Könyvtárába 1936. nov. 9-én. Itt a "Nemzetközi latin szótár állandó munkatársaként" 1936. nov. 27-én tette le az esküt és a szótárkészítő bizottságtól 1937. jan. 1-től havi 80.- pengő tiszteletdíjat kapott.

1942. jún. 30-án kapott kinevezést az Akadémia Könyvtárába, mint könyvtári segédőr.

Munkaköre: 1942-től olvasótermi felügyelő és Török Pál mellett az ősnymtatványok és a régi magyar könyvek gondozója, katalogizálójá. Török Pál távozása után (1943. okt. 31.) önállóan kezelte a gyűjteményeket, valamint a régi akadémiai kiadvány-részleget is. Az 1945. márc. 5-1 kimutatás szerint feladata: az ősnymtatványok, régi magyar könyvek, a hungarikák gondozása, az MTA tagjai műveinek kezelése, katalogizálás, folyóirat — és térképkezelés. A törzssanyag revíziója, katalógus rendezés, kiegészítés, a hiányok pótlása. 1948-ban a régi magyar könyvtár őre, decimátor, pénztáros. Hosszú betegség után, 1954. okt. 17-én ment nyugdíjba.

Irod.: MTAK Kézirattár K 820:1936/379.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/101.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328.
 MTAK Kézirattár RAL 921/1936.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946.
 MTAK Kézirattár RAL 274/1947.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/II. 47.1.
 Ak. Ért. 1931.177.1.
 Almanach, 1936.113.1.

FÖGEL JÓZSEF (1884–1941)

Történész, egyetemi tanár, akadémiai levelező tag. A budapesti egyetemen nyert középiskolai, bölcsészdoktori oklevelet, valamint magántanári képesítést "A Magyar művelődéstörténet a XV. és XVI. században" tárgykörben. Középiskolai tanárként működött, majd az Országos Magyar Gyűjteményegyetem létszámába alkönyvtárnokká nevezték ki 1922. okt. 14-én, könyvtárnokká 1923. febr. 8-án. Az Akadémia Könyvtárában 1922. szept. 1-től teljesített szolgálatot. Főmunkaterülete a kézirattár rendezése és a kéziratok feldolgozása volt, de emellett egyéb munkákat is végzett. Például főttkári köszönőlevelet kapott azért "... a kiváló odaadásért, amellyel az Akadémia nagy könyvraktárának összeírását vezetni és ellenőrizni és a Könyvkiadó Hivatal vezetőjének munkásságát felügyeleti hatáskörben állandóan felülvizsgálni méltóztatott".

1926. márc. 18-án a szegedi Ferenc József tudományegyetem bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi karán a közép- és újkori egyetemes történeti tanszékre egyetemi ny. r. tanárrá kinevezték; ekkor megvált az Akadémiai Könyvtártól. Az Akadémia 1928-ban választotta levelező tagjának.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 742/1926.
 MTAK Kézirattár K 812:1927/11.3.1.
 Almanach, 1924.77.1.
 Szentpétery, i.m. 682.1.
 Megemlékezés: Ak.Ért. 1941.366-367.1.

FÖLDES-PAPP KÁROLY (1911-?)

Főiskolai tanár, egyetemi m.tanár. Értelmiségi származású, apja tanító volt. Tanulmányait a debreceni és a kecskeméti ref.gimnáziumban és a budapesti teológiai Akadémián végezte. 1934-ben a Pázmány Péter tudományegyetemen doktori oklevelet szerzett. 1934/35-ben állami ösztöndíjjal a berlini Collegium Hungaricum tagja volt és filozófiai tanulmányokkal foglalkozott. 1939/43-ban vallásoktató s.lelkész volt Budapesten előbb az ev. leánygimnáziumban, majd a Kemény Zsigmond gimnáziumban tanított. A Dunamelléki Református Egyházkerület lelkészvizsgáló bizottsága előtt református lelkészi oklevelet szerzett 1935-ben.

1945-ben a pesti egyetemen magántanárrá képesítetett és éveken át a szegedi egyetemen a filozófia megbízott előadója volt. Több filozófiai dolgozat szerzője. Ugyancsak 1945-ben miniszteri titkárnak nevezték ki és a VKM egyetemi ügyosztályán teljesített szolgálatot. 1947. szept. 22-én kinevezték főiskolai tanárnak az Eötvös Kollégium státuszába és okt.10-én szolgálatátelre az Akadémia Könyvtárába osztották be.

Munkaköre: 1947 végén Fludorovits Jolánnal együtt állították fel, ill. újrarendezték a RMK-t, 1948/49-ben címleíró, vagyis katalogizáló, Melich János, távolabbi perspektívában őt szeretne volna második kéziratártnoknak. 1949.dec. 27-i kelettel Földes-Papp Károly a VKM-től állásától való felmentését ill. rendelkezési állományba helyezését kérte, amelynek következtében 1950 elején távozott a könyvtárból.

Irod.: MTAK Kézirattár K 831:1947/427,461,510,541.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328.
 MTAK Kézirattár K 833:1949/349,362,395.
 MTAK Kézirattár K 834:1949/410.
 Igt.Jk. 1945-1949 103.1., in: K 1352.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/I.1947.17.1.
 MTAK Kézirattár Gulyás P.: Magyar írók életrajzi adatai cédulákon.
 Keresztury, i.m. 11.1.

FRANKENBURG ADOLF (1811-1884)

Író, szerkesztő, akadémiai levelező tag. Korábban kir. táblai hites jegyző, akadémiai írnok. Írnoknak kinevezte az Elnök 1836. máj. 27-én. Kineveztetése előtt

Somogy megyei birtokán gazdálkodott, korábban majdnem egy évig Széchenyi István írnoka volt. Mátray Gábor közvetítésével került akadémiai állásba. Már ezidőben írt a "Regélő" és a "Honművész" c. folyóiratokba novellákat, karcolatokat. Szinnyi szerint (Magyar írók életrajza, 3.köt.) "összeütközései voltak Toldyval, s mivel gyanú támadt ellene, hogy az irodából adatokat szolgáltat az Akadémia tagjai ellen, Teleki József felszólította, hogy adja be lemondását, amit meg is tett". Ő maga azonban 1837. aug. 21-i Toldy Ferencnek írt levelében tiltakozott a gyanúsítás ellen. Intrikálásának oka az volt, "hogy ő és barátai (Munkácsy, Stancsics, Kunoss, Kovacsóczy) nem tudtak bejutni az Akadémiába" — írta róla Szücsi József, Bajza Józsefről írt monográfiájában. (341.l.) 1838-tól az udvari kincstári hivatalban dolgozott. 1845-ben az Akadémia Nyelvtudományi osztálya, Fáy András, Id. Schedius Lajos, Czuczor Gergely és Nagy János ajánlására "mint ismeretes novelláíró, és az Életképek szerkesztőjét" levelező tagnak választotta és a nagygyűlés jóváhagyta. 1860-tól az udvari kancelláriai hivatal titkárának nevezték ki. Élete folyamán "fontos események tanújaként, színes, érdekes, forrásértékű emlékiratokkal gazdagította irodalmunkat. 1844-ben jelent meg egy novelláskötete. Ebben pesti jeleneteket figyel meg és ír le helyenként mikszáthi derűvel" — írja róla: Nemeskürty István: Diák, írj magyar éneket c. kötetében. (458.l.)

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 345/1836.
 MTAK Kézirattár M.irod.lev.4-rét 66.
 Névkönyv, 1837, 53.l.
 Almanach, 1885, 329-334.l.
 Ak. Ért. 1906, 635.l.
 Szücsi J.: Bajza József. Bp. 1914.
 Nemeskürty I.: Diák, írj magyar éneket. I-II. köt. Bp. 1983.
 Megemlékezés: Emlékbeszédek 4. köt. 3. sz.

FRÖHLICH RÓBERT (1844–1894)

Régész, egyetemi tanár, főkönyvtárnok, akadémiai levelező tag. Tanulmányait Budapesten végezte, itt érettségizett. Ezután két évig járt a pesti protestáns teológiai intézetbe, majd ismét két évig a bázeli egyetemre. E négy év alatt teológiai tanulmányai mellett klasszika-filológiával és a keleti népek ókori történetével is foglalkozott. 1866-tól három évig Budapesten és vidéken mint segédlelkész működött. 1869-ben a csurgói ref. gimnázium tanára lett; 1870-ben a budapesti ref. gimnáziumban három évig a német nyelv tanára volt. Emellett a Protestáns Teológiai Intézetben két éven át a héber nyelvet is tanította. 1873-tól a budapesti Ág. Hitv. Ev. Főgimnázium tanára lett és még ez évben latin, görög és német nyelvből tanári vizsgát tett. A budapesti Tudományegyetemen 1883-tól az ókori történelem és régészet magántanára volt haláláig. A MTA 1892. máj. 5-én levelező tagjának válasz-

totta, és ugyanez év december elején főkönyvtárnokká nevezték ki. Hunfalvy Pál halála után, Fröhlich Róbert kinevezéséig az Akadémia Igazgatótanácsa Szily Kálmánt bízta meg a könyvtár felügyeletével, de gyakorlatilag Hellebrant Árpád vezette a könyvtárt, aki ekkor 48 éves és már közel húsz éve dolgozott a könyvtárban. Volt ugyan nála a könyvtári munkában nagyobb tapasztalattal rendelkező alkönyvtárnok: Lindner Ernő, ő azonban 66 éves, beteges ember lévén, nagyobb megterheléseket nem vállalhatott.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 472/1892.
 MTAK Kézirattár RAL 2,18/1893.
 Ak. Ért. 1894. 5.köt. 439-451.l.
 Emlékbeszédek. 5.köt. 1894.

FUCHS ISTVÁN (?)

Könyvtári szolgál. Kinevezte az Akadémia Elnöke 1893. febr. 25-én. Rossz modora miatt az Akadémia felmondott neki.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 117/1893
 MTAK Kézirattár RAL 579/1903
 MTAK Kézirattár K 803:1900/219
 Almanach, 1894.129.l.

GRUBER LAJOS (?)

Alkalmi másolási munkákat végzett a főtítkári iroda és valószínűleg a könyvtár számára. Szily Kálmánnak írt folyamodványában másolási, fordítási munkát kér. Szily Kálmán főtítkár Heller Ágost főkönyvtárnoknak utalta át a folyamodványt. 1901. febr. 28-i kelettel Gruber Lajosnak egy 12 koronáról szóló nyugtája található a Kézirattárban.

Irod.: MTAK Kézirattár K 803:1901/52
 Ak. Ért. 1877. 11-12, 178-180, 193-194.l.
 Ak. Ért. 1885. 212.l.
 Ak. Ért. 1886. 6, 169.l.
 Ak. Ért. 1887. 182.l.

GULYÁS ISTVÁN (?)

Könyvtári szolgál. Kinevezte az elnök 1883.márc.1. Lakása a palotában volt. Öt gyermeket nevelt, a legutolsó születésekor a felesége meghalt.

1893-ig volt a könyvtárnál altiszt, majd 1894-től a főtitkári hivatalba ment át. Az 1894. évi Almanachban mint a főtitkári hivatal szolgálja szerepel. Az 1918. évi Almanachban szerepel utoljára.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 768/1887.

Almanach, 1894. 129. l.

Ak. Ért. 1919. 105. l.

GYÖRKÖSY [JIRKA] ALAJOS (1896–1973)

Középiskolai tanárképző-intézeti tanár, könyvtáros. 1922-ben bölcsészdoktori, 1923-ban a pesti egyetemen latin-görög szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Ugyanez év decemberétől, Hellebrant Árpád elhúzódó betegsége, majd nyugdíjazása miatt, már dolgozik a könyvtárban és a főtitkár (Balogh Jenő) 1924. márc. 27-én kéri az Országos Magyar Gyűjteményegyetem ügyvezető elnökétől Csánki Dezsőtől Jirka Alajos kineveztetését a Gyűjteményegyetem tudományos tiszti létszámába alkönyvtárnoknak, és intézkedni aziránt, hogy őt a VKM az MTA könyvtárába ossza be szolgálattételre. Györkösy 1925-től helyettes, 1927-től végleges rendes tanár a budapesti gyakorló középiskolában. 1938–1949-ig középiskolai tanárképzőintézeti tanár volt. 1959. dec. 31-i nyugdíjazásáig mint beosztott állami tisztviselő az MTA Könyvtárában dolgozott. Harmincöt éven át az Akadémiától havi tiszteletdíjban részesült.

Munkakörére vonatkozólag 1937-től van adatunk. Ez évtől kezdve a feldolgozásra váró könyvanyagnak a katalógizálók közti szétosztását Györkösyre bízta Szinnyi József főkönyvtárnok, mivel ezt az anyagot ő ismerte a legjobban. (Előtte Bártfay Szabó László végezte ezt a munkát.) "... Egész tisztviselőt megillető munkát végez... , mert könyvtári teendőit a többi tisztviselővel egyidőben d. e. 9-1-ig, s ha kell azontúl is végzi. Ügyköre: Intézi a kötelespéldányok és az új szerzemények dolgát, naplózza, osztályozza, s a további katalógizálásra a tisztviselőknek kiosztja..." — írta a főkönyvtárnok. Melich János legfőbb segítőtársa volt a könyvtárba bekerülő mindennemű könyv- és folyóiratanyag kezelésében és raktározásában. Az 1946. márc. 5-i munkaköri kimutatás példázza ezt a legjobban.

1949-ben a könyvtári "Beszerzési osztály" a régi kéziratár előtti ügynevezett "kisirodában" dolgozott. Itt folyt a könyvek átvétele, naplózása, a címleírásra való előkészítés; a kötelespéldányok teljes és a csereforgalom egy részének adminisztrációja. A polcokon, vagy szekrényekben állt a feldolgozásra váró kurrens anyag. A könyvek kiválogatása és szakozása is itt történt, valamint a folyóiratok nyilvántartása. A részleget Györkösy Alajos vezette, a beosztottja: Wodetzky Imréné. Ők ketten végezték az összes munkákat — írta Keresztury Dezső már idézett munkájában. Amikor a könyvtárban a fő munkaterületeket 1949-ben először szervezték osztályokká, Györkösy Alajos lett a beszerzési és raktározási osztály vezetője. Később ez módosult,

Könyvtárosi tevékenysége mellett jelentős munkát végzett más kulturális területen is. A budapesti Philológiai Társaság főtitkáráként és a társaság folyóiratának az "Egyetemes Philológiai Közlöny"-nek szerkesztőjeként. Fő műve a "Latin-magyar" és "Magyar-latin" kéziszótár, nélkülözhetetlen segédkönyv.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 1027,1351/1924.
 MTAK Kézirattár K 827:1944/183.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/101.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/138.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/II.22.,47.1.

GYURIKOVICS ISTVÁN (?)

Könyvtári segédírnok. Életéről és képzettségéről keveset tudunk. Széchenyi István másodelnök Toldy Ferencnek 1848. júl.1-én írt levelében az áll róla: "Végre gondja leszen, hogy Gyurikovics István, kit Ön segédírnokul alkalmazhat a könyvtárhoz, kötelességeiben a legszigorúbban eljárjon." Gyurikovics István 1850. okt.15-én Toldy Ferencnek írt levelében bizonyítvány-másolatot kért akadémiai működéséről, mert az eredetit elvesztette. Ebben azt írja, hogy 1845 júniustól 1848 október végéig szolgált az Akadémiában. A szabadságharc alatt a hadügyminisztériumnál mint irodaigazgatói segéd kapott alkalmazást, s e minőségben maradt Szegeden vissza. Vagyis Szegedre költözött és ott 1850-ben mint "cs.kir. kormánybiztosi levéltárnok" dolgozott.

Irod.: MTAK Kézirattár Tört.2-rét 23.
 MTAK Kézirattár M.irod.lev.4-rét 67.

HALMI JÁNOS (1894-?)

Református lelkész, teológiai akadémiai m. tanár. A nyomdász családból származó tanulmánygyőztes fiú a középiskolát Budapesten, a felsőbb tanulmányokat Tübingenben, Berlinben, Belfastban, Edinburghban és Cambridgeben végezte. Négy diplomája volt: lelkész (1917), filozófiai doktori (1919), görög-latin szakos középiskolai tanári (1920), és teológiai akadémiai m. tanári (1923). A két háború között több ízben képviselt magyar egyházi és ifjúsági mozgalmakat nagy európai és egyetemes világkonferenciákon (1920,1923,1933,1936). Dolgozott Anglia és Németország több nagy hírű könyvtárában és így alkalma volt módszereikkel megismerkedni. 1922-től Gyömrőn volt református lelkipásztor. Anyanyelvi szinten bírta az angol és a német nyelvet. Azért akart az Akadémia Könyvtárába kerülni, hogy tudományos munkát végezhesen. Már

1944-ben szó volt akadémiai kinevezéséről (Balogh Jenő és Hóman Bálint után), de ezt megakadályozta a II. világháború. Mint a VKM szerződéses alkalmazottja 1945. okt. 1-én nevezték ki az Akadémia Könyvtárába. Melich János főkönyvtárnok a héber és más keleti tárgyú kéziratok, elsősorban a Kaufmann-gyűjtemény gondozását bízta rá. (A keleti kéziratok abban az időben a kéziratár állományában voltak.) Munkaköre az 1946. márc. 5-i kimutatás szerint: a Kézirattárban a keleti kéziratok rendezése, katalogizálás, állományrevízió és adományok ügyintézése. A későbbiekben az olvasótermi felügyeletet is ellátta. Egy ideig a Teleki-családnál is nevelősködött. Az itt tárgyalt időszak végén még a könyvtárban dolgozott.

Irod.: MTAK Kézirattár K 828:1945/22.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/101.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328.
 MTAK Kézirattár K 837:16.
 MTAK Kézirattár RAL 274/1947.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/I, 21.1.
 Keresztury, i. m. 47.1.

HARTAI [HARTNAGEL] ERZSÉBET (1909–1970)

Középiskolai tanár, egyetemi tanársegéd, könyvtáros. Katonatiszt családból származott (apja ezredes volt). A budapesti egyetem bölcsészeti karán végezte tanulmányait, itt szerezte magyar-német szakos középiskolai tanári oklevelét és 1934/35-ben a "sub auspiciis gubernatoris" felavatott bölcsész-kari doktori címet. Ezután az egyetemen tanársegédként dolgozott, majd 1943. dec. 10-ével mint állami tisztviselőt "ideiglenes" szolgálatátételre az Akadémia Könyvtárába osztották be. Itt dolgozott 1960. okt. 15-ig, rokkantsági nyugdíjazásáig. (Hartay néven is szerepel.)

Munkaköre az 1946. márc. 5-i kimutatás szerint: Ügyintézés, a könyvtárigazgató mellett a titkári teendők ellátása (jelentések készítése), katalogizálás, térképkézelés, valamint állományrevízió, katalógusrendezés, a hiányok pótlása. Ezek mellett azonban más munkákat is végzett, mert adatunk van arról, hogy pl. a Kézirattárban Katona Lajos hagyatékának feldolgozásával foglalkozott, és Keresztury Dezső sokszor idézett jelentésében úgy szerepel mint "kézirattáros, a Goethe-gyűjtemény őre".

Irod.: MTAK Kézirattár K 826:1943/136.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/101.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328, 331, 376.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/II, 47.1.
 AL MTAK iratai, 67/24.
 Szentpétery, i. m. 688.1.

HEGEDŰS JÓZSEF (1873–1962?)

Könyvtári altiszt, 6 elemi végzettségű. Kinevezte az elnök 1905.máj.1-én. Kinevezése előtt egy évig próbaszolgálatos volt a könyvtárban. 1921-ben a főtitkári hivatalba ment át és mindvégig ottmaradt.

Irod. MTAK Kézirattár RAL 427, 516/1905.

MTAK Kézirattár RAL 766/1915

MTAK Kézirattár RAL 553/1910

MTAK Kézirattár RAL 808/1937

Ak. Ért. 1962. 270.l.

Almanach, 1906.140.l.

HEINLEIN ISTVÁN (1874–1945)

Ókortörténész, egyetemi tanár, 1927-től akadémiai levelező tag. Pozsonyban született, alsó és középiskoláit szülővárosában végezte. Tanulmányait a budapesti egyetemen folytatta, melyet a bécsi és berlini egyetemeken végzett kutatásokkal egészített ki. Az egyetem elvégzése után hosszú ideig tartó tanulmányúton vett részt Görögországban. Már egyetemi hallgató korában a klasszikus ókori, elsősorban a görög história érdekelte. Tanulmányai is Spárta és Athén története a perzsa háborúk idejében témakörben készültek. Munkái részben magyarul, részben németül jelentek meg. 1905.jan.1-én került ideiglenes könyvtártisztnek az Akadémiára és ekkor Szily Kálmán ajánlatára a Könyvtári Bizottság a kézirattár rendezésével és katalogizálásával bízta meg. Pápay József 1909-ben történt távozásakor őt nevezték ki könyvtártisztnek.

Heinlein István a kézirattár gondozása mellett egyéb könyvtári munkákat is végzett, pl. idegen nyelvű levelezést. 1944.nov.5-i Melich Jánosnak írt, önéletrajzi adatokat tartalmazó leveléből azt is megtudjuk, hogy 1915. szept. 21-én nevezték ki egyetemi tanárnak, de még azon év dec. 31-ig, tiszteletdíj mellett dolgozott. 1916. jan.1-vel Mészöly Gedeon lett utóda a kézirattárban, akit bevezetett a katalogizálásba, sőt egészen 1918-ig tanácsaival továbbra is támogatott.

A budapesti egyetem bölcsészettudományi kar ókori tanszékére, pályázat alapján 1915. szeptemberében kapott ny.rk. tanári kinevezést. 1918.dec.31-től ny.r. tanár, 1931/32-ben a bölcsészkar dékánja volt. Mint egyetemi tanár 1941.május 1-én vonult nyugalomba. "Haláláról a tudós körökben is alig tudott valaki. Amilyen szerényen élt, ugyanolyan halkán távozott az élők sorából" — írta róla Fischer Endre.

Irod. MTAK Kézirattár RAL 86,88/1908
 MTAK Kézirattár RAL 132, 152/1909
 MTAK Kézirattár RAL 591/1914
 MTAK Kézirattár RAL 83,574/1915
 MTAK Kézirattár K 806: 1909/45
 MTAK Kézirattár Gulyás P.: Magyar írók életrajzi adatai cédulákon.
 MTAK Kézirattár Ms 4748/272.
 KB.Jk. 1905.máj.22., in: K 1563.
 Almanach, 1910.138.l.
 Szentpétery, i.m. 615, 663, 673.l.
 Megemlékezés: Fischer E.: Heinlein István., "Századok" 1945-1946.
 304-305.l.

HELLEBRANT ÁGOSTON (?-1875)

Könyvtári szolga. Az elnök kinevezte 1867.jan.27-én. 9 évig dolgozott altisztként. 1868-ban a könyvtárosok fizetésemelésért folyamodtak. Ebben azt írják: "... Hellebrantot, ki amúgyis legügyesebb s legtöbbet győz, ajánljuk a M. Igazgatótanácsnak, hogy ugyanazon jótéteményekben részesítse, amelyeket a többi akadémiai szolgák élveznek, mert ő nagyon megérdemli."

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 214/1868.
 MTAK Kézirattár RAL 630/1875.
 Almanach, 1868.211.l.

HELLEBRANT ÁRPÁD (1855-1925)

Középiskolai tanár, könyvtáros. Édesapja, Hellebrant Ágoston útján már ifjúkorában közelebből megismerkedhetett az Akadémia Könyvtárával, és ez minden valószínűség szerint olyan mély benyomást tett rá, hogy egész életét a könyvtárosi hivatásnak szentelte.

Tanulmányait a kir.kat. (ma: V.kerületi) gimnáziumban, majd a budapesti egyetemen végezte, ahol 1878 decemberében középiskolai tanári oklevelet nyert. 1876 elejétől mint könyvtári gyakornok lépett az Akadémia Könyvtárának szolgálatába. 1877.dec.16-án a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségének írt folyamodványában kérte véglegesítését, amelyből kitűnik szolgálatának kezdőpontja: "Innen-onnan két éve, hogy a könyvtárnál működöm; s ezen idő alatt a rábízottakban pontosan és hibátlanul eljárám. Tanulmányaimat elvégezvén semmi más kötelezettség nem fekszik rajtam; s a könyvtárban szükséges teendőket akadálytalanul elvégezhetem".

1878. jan. 1-től kapta meg könyvtárügyi kinevezését. Eötvös Loránd elnök 1892-ben alkönyvtárnokká léptette elő: 1902-1905 között helyettes főkönyvtárnokként is dolgozott. Tudományos munkássága alapján Szabó Károly (történész, bibliográfus) halála után (1890) az RMK III. kötetének kiegészítésével és sajtó alá rendezésével bízták meg. Akadémiai támogatással 1891-93-ban a könyvtári nyári szünetekben külföldi tanulmányútra ment; Ausztria, Németország, Hollandia, Svájc mintegy 35 nagykönyvtárban dolgozott. Sok értékes magyar nyelvű s magyarországi vonatkozású könyv-unikumot fedezett fel. Erről szóló jelentései az Akadémiai Értesítő 1891-93.-i évfolyamaiban jelentek meg. 1895-ben az Akadémia Irodalomtörténeti Bizottsága meghívott (segéd) tagjává választotta.

A századforduló évelben tudományos pályáján törés következett be, melynek oka, több mint valószínű, magánéletének szerencsétlen alakulása lehetett. Ismeretes, hogy felesége 1886-tól Gyulai Pál Aranka nevű leánya volt. A házasság nem sikerült és 1898 elején válással végződött. Gyulai Pál a rossz házasságért "vejét tette felelőssé és meggyűlölte őt". (Vértesy M.: Hellebrant Árpád. Könyvtáros, 1958. 653-655. l. és Papp F.: Gyulai Pál. Bp. 1941. II. köt. 335-336, 568. l.) Hellebrant Árpád is magabazárkózott, nehéztermészetű emberré vált és életének utolsó éveiben egyre jobban elkeseredett.

Az Akadémia megbecsülését tükrözi az az előterjesztés, melyben a "királyi tanácsos"-i cím adományozásának kieszközölését kérte Hellebrant Árpád számára Jankovich Béla Vallás- és Közoktatásügyi minisztertől 1915. okt. 10-én. Ez az előterjesztés fényt vet Hellebrant Árpád tudós könyvtárosi tevékenységére: "... ki nemcsak mint a Magyar Tudományos Akadémia egyik legrégibb tisztviselője, hanem úgyis mint a tudományos bibliographia egyik legkiválóbb művelője teljes elismerésre méltó érdemeket szerzett magának... Úgyiszlóván egész élete e könyvtár szolgálatának volt szentelve s e hosszú idő alatt nemcsak a felügyeletében, rendezésében, hanem fejlesztésében is kiváló szakértelmet és soha nem lankadó buzgalmat tanúsított s tanúsít ma is."

Hellebrant Árpád könyvtári munkáját részletesen elemezni lehetetlen, de nem is szükséges. Mint alkönyvtárnoknak az 1875. febr. 14-i Könyvtári Bizottság határozata szerinti feladatköre: a könyvtár rendezése, lajstromozása és kezelése összes teendőinek végzése, amely azt jelenti, hogy a beérkezett összes nyomtatványok, könyvek, folyóiratok, stb. állománybavétele, naplózása, katalógizálása, szakbeosztása és raktározása. A katalógusok gondozása; kiegészítése, a köteles és cserepéldányok nyilvántartása, reklamálása; levelezés a különféle nyomdakkal, kiadókkal, cserepartnerekkel, stb. Mind olyan munkafolyamatok melyek időigényesek és melyeknek minden egyes fázisa ma külön embert igényel. Hellebrant azonban még ennél is jóval többet dolgozott. Amikor a századforduló táján főkönyvtárnokhelyettes volt, szükségszerűen foglalkozott az állománygyarapítással, a szakirodalom figyelésével, a vásárlások lebonyolításával, az egész könyvtár munkájának vezetésével. Hallatlan munkabírással és szakismerettel végezte ezt a tevékenységet. A beszerzési

munka nagyrésze azután is munkaköre maradt, amikor betöltötték a főkönyvtárnoki tiszte. Könyvtárosi munkája mellett egyéb feladatokat is kapott. 1917-ben pl. az Igazgatótanács rendelkezése kapcsán az akadémiai kiadványok raktárát rendezte, leltározta nyolc hónapon át.

1923. jan. 9-én átkerült a VKM státuszába, melyet mint az Akadémia egyik legrégibb kinevezett tisztviselője, úgy tűnik eléggé sérelmesnek talált, mert ugyanez év novemberében nyugdíjazását kérte. Csaknem félszázadi könyvtári szolgálat után végül is csak 1925. febr. 22-én vonult nyugalomba.

- Irod.: MTAK Kézirattár K 801:1877/1.
 MTAK Kézirattár RAL 352/1878.
 MTAK Kézirattár RAL 1174/1877., in: K 1563.
 MTAK Kézirattár RAL 566/1915.
 MTAK Kézirattár RAL 763, 935/1917.
 MTAK Kézirattár RAL 1056/1924.
 MTAK Kézirattár RAL 166/1925.
 Öt. Jk. 1876. máj. 29., in: K 1459.
 KB. Jk. 1924. máj. 5., in: RAL 850/1924.
 Ak. Ért. 1876. 126. l.
 Ak. Ért. 1927. 22. l.
 Almanach, 1879. 198. l.
 Irodalomtörténet, 1926.
 Magyar Bibliofil Szemle, 1925. 260. l.
 Magyar Könyvszemle, 1925.
 Papp F.: Gyulai Pál. Bp. 1941. II. köt. 335-336, 568. l.
 Könyvtáros, 1958. 653-655. l.

HELLER ÁGOST (1843–1902)

Fizikus, tudománytörténész, főkönyvtárnok, akadémiai rendes tag. A lexikonok szerint a budai József Ipartanoda (a későbbi műegyetem) hallgatója volt, ahol vasút-mérnöki oklevelet szerzett 1866-ban. Ezután az egyetemen tanársegédként dolgozott és ezalatt 1868-ban matematika-fizika szakos tanári képesítést nyert. 1869-ben ösztöndíjjal Heidelbergbe ment s ott az akkori idők legnevesebb professzorainak Gustav Kirchhoff, Hermann Helmholtz, Robert W. Bunsen előadásait hallgatta. Heidelbergi tanulmányai mellett Kirchhoff laboratóriumában is dolgozott. Feltételezhető, hogy innen datálódott közelebbi ismeretsége Eötvös Loránddal, akivel a későbbi idők folyamán is állandó kapcsolatban maradt. Eötvös Loránd ajánlotta akadémiai levelező tagnak 1885-ben.

1870 októberétől a budai (II. kerületi) állami reáliskola matematika-fizika szakos tanáraként dolgozott. 1872-ben a természettanból egyetemi m. tanári

képesítést szerzett; 1875-ben a Magyar Természettudományi Társulat könyvtárosának választotta, mely funkciót két évtizedig látta el. Az Akadémia 1894-ben választotta meg főkönyvtárnoknak.

Könyvtárvezetői munkája mellett Heller Ágost nem hanyagolta el szaktudományát sem. Életének utolsó éveiben kapott megbízást a magyarországi fizika történetének megírására, amelynek befejezésére az Akadémia elnöke Eötvös Loránd 1903. jan. 3-ig szabadságot engedélyezett számára. A könyvtár gyakorlati irányítását ekkor az elnök Hellebrant Árpádra bízta, de a főfelügyeletet továbbra is Heller Ágost látta el.

Tagja, illetőleg előadója volt az ő főkönyvtárnoksága alatt folyamatosan működő Könyvtári Bizottságnak és a III. Mathematikai és Természettudományi osztály delegált tagjaként részt vett a Könyvkiadó Bizottság munkájában 1890-1902 között.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 279/1885.

MTAK Kézirattár Ms 5026/89-92, 176.

MTAK Kézirattár RAL 426/1901.

MTAK Kézirattár K 803:1900/228.

Jelentések a könyvtár munkájáról a Könyvtári Bizottság számára:

Ak. Ért. 1895. 705 - 1.

1897. 150 - 1.

1898. 229 - 1.

1899. 223 - 1.

1901. 225 - 1.

Megemlékezés: Emlékbeszédek, 12. köt. 2. sz.

HORN ANTAL (?)

Könyvtári szolga. Kinevezte az elnök 1884. dec. 28. Kevés adat utal személyére és munkájára. Annyi ismeretes, hogy a rendes napi altiszti munka mellett, külön munkákat is végzett. Egy nyugtája található a könyvtári iratok között, melyből kiderül, hogy raktározási munkákért 3 hónapra 30 koronát vett fel. Szily Kálmán főtitkár egyik leveléből kitűnik, hogy nem magyar anyanyelvű és, hogy 1904-ben "megérett a pensiora". Neve az 1904. évi Almanachban szerepel utóljára (139. l.).

Irod.: MTAK Kézirattár K 803:1900/292.

MTAK Kézirattár RAL 365/1904.

HORVÁTH BARNA (1896–1973)

Jogász, filozófus, akadémiai levelező, utóbb tanácskozó tag. Középiskolai és egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Jogi, majd ügyvédi oklevelet szerzett. 1919-ben kincstári jogügyi fogalmazó. 1923-tól közalapítványi ügyész, 1927-től a VKM tudománypolitikai osztályában előadó a budapesti egyetem gazdasági hivatalának miniszteri biztosa lett. Bécsben, Londonban járt tanulmányúton. 1934-ben a szegedi egyetemen a jogbölcselet tanára lett; az egyetemmel együtt 1940-ben ő is Kolozsvárra került. 1945 decemberében újból a szegedi egyetemen, ezúttal a jogelmélet ny.r. tanára volt. 1945 májusában akadémiai levelező tagnak választották, 1949 novemberétől tanácskozó tag volt.

Melich János 1945.szept.17-én azt jegyezte fel róla, hogy "a mai nappal megkezdte kutató munkáját a könyvtárban. Kutatása jogbölcseleti irányú". Az adatok ellentmondásossága miatt nem lehetett pontosan kideríteni, hogy a könyvtárban dolgozott-e? Van egy kimutatás 1949.márc.4-ről, amelyben úgy szerepel, hogy az Akadémiánál teljesít szolgálatot.

Egy 1946-ból származó kenyérjegygénylési jegyzéken a könyvtár dolgozói között szerepel.

Irod.: MTAK Kézirattár K 828:1945/202.

MTAK Kézirattár K 829:1946/101.

MTAK Kézirattár K 833:1949/52.

MTAK Kézirattár Gulyás P.: Magyar írók életrajzi adatai cédulákon.

HORVÁTH JÁNOS (1884–?)

Szakaltiszt (kapus). Hat elemi végzettségű. Régen urasági szolga volt gr.Széchenyi Bélánál. Mint kapus már dolgozott az Akadémiánál 1908–1918 között. 1920. ápr.1-től próbaidős altisztként dolgozott a könyvtárban, majd véglegesítették 1921.ápr.1-én. A Magyar Nemzeti Múzeum (Országos Magyar Gyűjteményegyetem) létszámába altisztté kineveztetett 1923.jan.9. Szakaltisztté kinevezték 1942.jan.1.

Először ideiglenesen osztották be kapus-szolgálatra 1926.dec.3-án. 1950. márc. 24-én azt írják róla, hogy 30 éve teljesít szolgálatot az Akadémiában.

Irod.: MTAK Kézirattár K 810:1925/3.

MTAK Kézirattár K 812:1927/11.

MTAK Kézirattár K 834:1949/410.
 MTAK Kézirattár RAL 335/1944.
 MTAK Kézirattár RAL 274/1947.
 MTAK Kézirattár RAL 35/1950.
 Ak. Ért. 1920. 232. l.
 Almanach, 1943. 122. l.

HUNFALVY PÁL (1810–1891)

Nyelvész, etnográfus a MTA első főkönyvtárnoka, akadémiai rendes tag. Szepesi szász családban született Nagyszalókon. Iskoláit szülőfalujában, Késmárkon, majd Miskolcon végezte. Kora gyermekkorától nyelvtelenség volt. Német anyanyelvén kívül 17 éves korára megtanult latinul, franciául, jártas lett a görög nyelvben és bizonyára jól ismerte a tót nyelvet is. A Késmárkon töltött négy gimnáziumi év után Miskolcra ment, hogy megtanuljon magyarul. Itt retorikát és bölcsészetet tanult. 1829 őszén ment vissza Késmárkra, hogy befejezze a filozófiai tanfolyamot, majd teológiát tanult, amelynek során foglalkozott a héber és arab nyelvvel is. Egyidejűleg jogtudományi studiumokkal is foglalkozott. Jogi tanulmányainak befejezésére 1833-ban Pestre költözött és itt br. Podmaniczky Károly fiainak nevelője lett, akikkel részben Pesten, részben a család kastélyában Aszódon élt és tanult. Podmaniczkyékkel jutott el Drezdába, ahol alkalmá volt a képtár és a külföldi irodalom tanulmányozására. Nevelősködése alatt vett részt az 1832–1836-os pozsonyi országgyűlésen, mint a család képviselője. 1838-ban szerezte meg ügyvédi képesítését Pesten. 1842-től a késmárki ev. lyceum jogtudományi tanszékére kapott kinevezést. Az 1846/47. tanév elején a lyceum igazgatójává választották. 1848-ban a szepesszombati választókerület képviselőjeként jelen volt a július 5-i pesti népképviselői országgyűlésen. Egyik vezércikkírója volt a "Kossuth Hírlapja" c. napilapnak. 1849. január 1-én követte a Honvédelmi Bizottmányt és az országgyűlést Debrecenbe, ahol a képviselőház egyik jegyzője volt. A képviselőházzal együtt 1848. július 2-án Szegedre ment, majd Aradra 1849. augusztus 1-én. Tanúja volt az augusztus 13-án bekövetkezett összeomlásnak. Nem menekült külföldre; felesége rokonainál Békéscsabán talált menedéket. 1850 nyarán amnesztiát kapott, amikor azután Pestre költözött és többedmagával még ez év augusztusában részt vett az "Új Magyar Múzeum" c. akadémiai folyóirat megindításában. 1851. június 30-án nevezte ki a Teleki-család Hunfalvy Pált főkönyvtárnoknak, azaz könyvtár igazgatónak, mely tiszte haláláig 1891. november 30-ig viselt. Akadémiai pályája alakulásának időpontjai: 1841-ben levelező, 1858. december 15-én rendes taggá választják.

1883 májusában az I. osztály (Nyelv- és széptudományi) elnökének, ugyanakkor az Igazgatótanács tagjának választották meg. Könyvtárigazgatói működésével egyidőben jelentős szerkesztői tevékenységet folytatott. 1856-1862 között szerkesztette a Magyar Nyelvészet c. folyóiratot, mely szinte az ő "magánvállalata" volt. Az Akadémia költségén ő szerkesztette, ő írta — és ő olvasta, ahogyan jóvalisán mondogatta. 1862-1878-ig az Akadémia Nyelvtudományi Bizottságának ő volt az előadója és egyben a Nyelvtudományi Közlemények szerkesztője. Amikor ezt a munkaterületet átengedte Budenz Józsefnek, 1877-től az Akadémia, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Kisfaludy-Társaság, a Magyar Történelmi Társulat és más tudományos egyesületek által alapított Literarische Berichte aus Ungarn c. folyóiratot szerkesztette. Ez a folyóirat 1881-től Ungarische Revue címen, nagyobb terjedelemben jelent meg és először Hunfalvy Pál két évig egyedül, majd 1883-tól haláláig Heinrich Gusztávval együtt szerkesztette.

Hunfalvy Pál tudományos munkásságának értékelését Munkácsi Bernát írta meg emlékbeszédben, amit 1911. március 20-án tartott akadémiai székfoglalójában olvasott fel. Újabban — más szempontból — írt értékelést R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történet szemlélet a magyar történetírásban c. munkájában. Hunfalvy nemzetközi elismerését bizonyítja, hogy külföldi tudományos társaságok választották tagjaik közé: a párizsi Société Philologique tiszteleti, a philadelphiai American Philosophical Society levelező, a dallasi (Texas) Trinity Historical Society tiszteleti, a cseh kir. tudós társaság, a porosz kir. akadémia, a bécsi és a berlini anthropologiai társaság levelező tagnak. Tudományos működése, valamint hosszú könyvtárigazgatói tevékenysége folyamán Hunfalvy Pál a közéleti munkából is kivette részét. Már fentebb szóltunk az 1848-as szabadságharcban szerepléséről. Mint a Deák párt követője 1861-ben a szepesszombati választókerület ismét képviselőjéül választotta, 1865-ben pedig Késmárk városa. Élete végefelé előbb a kir. tanácsosi, majd a főrendiház örökös tagja kitüntetések is megkapta. 1889. október 27-től a Magyar Néprajzi Társaság elnöke. A társaság az "ő munkásságának volt egyik nagyjelentőségű eredménye; a néprajzi tudomány alapjait ő vetette meg hazánkban, s ő volt... leghivatottabb művelője is". Az etnográfia művelésén kívül ugyancsak az ő nevéhez fűződik a hazai összehasonlító nyelvészet megteremtése, módszerének kidolgozása. Ő maga, a Néprajzi Társaság ülésén 1891. november 28-án — amikor akadémiai tagságának 50 éves jubileumát ünnepelték — azt mondta, hogy "Ami keveset vagy sokat írtam, az mind a Magyar Tudományos Akadémia költségén lett kinyomtatva. Magam egyedül semmit sem tehettem volna". Irodalmi munkásságának időrendben összeállított jegyzékét Hellebrant Árpád készítette. Megjelent a "Hunfalvy-Album"-ban, Bp. 1891.

Irod.: R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetiszemlélet a magyar történetírásban. I-II.köt. Bp. 1973. Hunfalvyról: II.köt. 369-374.l. és másutt.

Megemlékezés: Emlékbeszédek, 15.köt. 11.sz., Fraknói V.: Hunfalvy Pál életéből. Hunfalvy Album.Bp.1891.IX. - 1.

JAKAB ELEK (1820–1897)

Történész, levéltáros. Az Akadémia 1870-ben levelező, 1889-ben rendes tagjának választotta. Iskoláit Székelykeresztúron, majd Kolozsvárt végezte, utóbbi helyen bölcseletet, teológiát és jogot tanult az ev.ref.kollégiumban. A marosvásárhelyi kir. táblánál gyakornokoskodott egy évig, azután 1841-től Nagyszebenben a kincstárnál szolgált fizetés nélkül 1848 áprilisáig. Az ügyvédi vizsgát 1846/47-ben tette le. Fegyveresen vett részt a szabadságharcban. 1849. augusztus 17-én tette le a fegyvert az oroszok előtt, akik Nagyszebenbe vitték fogságba. 1850. ápr. 26-án szabadult azzal, hogy szülőhelyét nem hagyhatja el. 1856-tól Kolozsvárott élt, ahol 1861-től az erdélyi főkezményszéki levéltár munkatársa, két év múlva igazgatóhelyettese, 1867-től igazgatója volt. 1875-ben az erdélyi levéltárral együtt ő is Pestre költözött és az Országos Levéltárban allevéltárnokká, majd levéltárnokká nevezték ki. Rómer Flóris távozása után (1871) gazdátlanul maradt az Akadémia Kézirattára. A rendezési és katalogizálási munkák folytatása érdekében Hunfalvy Pál főkönyvtárnok szorgalmazta új kéziratárú kineveztetését. Az Igazgatótanács 1876 januárjától elfogadta Jakab Elek ajánlközását, aki hajlandó volt délutáni szabadidejét a kéziratok feldolgozására fordítani évi 300 forintért.

Jakab Elek másfél évtizeden át alapvetően fontos munkát végzett a kéziratárú gondozásában. Munkájának nyomaival a mai napig lépten-nyomon találkozunk a kéziratárú régi szakjaiban. Az általa készített helyrajzi katalógus, nélkülözhetetlen segédeszközként szolgál. A kéziratárúban folytatott munkájáról többször adott jelentést az Akadémiának, tevékenységét mégis legjobban az a tanulmánya tükrözi, amely 1892-ben külön is megjelent nyomtatásban: "A Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárának ismertetése. Bp. 1892." címen. Működését az Akadémia is méltányolta; Jakab Elek tiszteletdíját az 1880-as évektől kezdve évi 400 forintra emelte és 1893-tól a Könyvtári Bizottság előterjesztésére ezt élethossziglan meghagyta.

Irod.: MTAK Kézirattár Igt.Jk.1875.nov.7., in: K 1326.

MTAK Kézirattár K 801:1878/2.

MTAK Kézirattár RAL 120/1882.

Ak.Ért. 1875.248, 262.l.

Ak.Ért. 1892. 132-139.l.

Ak.Ért. 1893. 169.l.

Megemlékezés: Ak.Ért. 1901.

JAKUBOVICH EMIL (1883–1935)

Paleográfus, nyelvtörténész, 1924 májusától akadémiai levelező tag. 1905-től kapott kinevezést a Magyar Nemzeti Múzeum tudományos tisztviselői létszámába. 1923-tól a Múzeum kéziratárának munkatársa, 1927-től ugyanott a levéltár vezetője, 1931-től az OSZK igazgatója. 1934-től a Múzeumi Levéltár és az Országos Levéltár diplomatikai osztályának vezetője lett.

Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem elnökségének határozata következtében 1924. május közepétől – szeptember 1-ig az Akadémia Könyvtárában teljesített ideiglenesen szolgálatot, ekkor a könyvtári revízió munkálataiban vett részt. Szily Kálmán és Hellebrant Árpád betegeskedése, illetőleg Főgel József római tanulmányútja, a Holik Flóris-féle ősnymtatvány eltulajdonítása miatt volt sürgős a revízió, főleg a kódexek, ősnymtatványok, régi könyvek és oklevelek gyűjteményében.

Jakubovich Emil a könyvtárban végzett munkájáról jelentésben számolt be.

Irod.: MTAK Kézirattár K 810:1925/3.

MTAK Kézirattár. RAL 838, 1025, 1354/1924.

Megemlékezés. Ak. Ért. 1936. 208–210.l.

Századok, 1936. Kniezsa Istvántól.

JÓNI LAJOS (1909–)

Géplakatos. Szolgálatát 1942.dec. 1-én kezdte, mint fűtő és szolga a fűtőkári hivatalban. 1950. márc. 1-től a könyvtárban kézbesítő altisztként, az 1960-as évek végén mint anyagbeszerző dolgozott 1971. aug. 31-ig, nyugdíjazásáig.

JÓNI LAJOSNÉ BAKOS ILONA (1911–1981?)

1949. november 1-től takarítónőként, az 1950-es évek végétől ruhatárosként dolgozott a könyvtárban, nyugdíjazásáig, 1966. június 30-ig.

KAKASS BÉLÁNÉ RÜBLEIN LIVIA lásd **WODETZKY IMRÉNÉ**

KECSKEMÉTHY CSAPO DÁNIEL (?)

Akadémiai írnok és korrektor. Kinevezte az elnök 1834.nov. 8-án. Az Igazgatótanács jegyzőkönyvében azt olvashatjuk róla, hogy kinevezéséig mint diurnista

(napidíjnok) dolgozott 1833 márciusától fogva és "minden rábízott dolgokat pontosan és jól végzett..."

Feltételezésünk szerint a könyvtári munkában is részt vett: ezt tanúsítja az az adat, ami a Kézirattárban található a Ms 10.350/c. jelzet alatt. Ez Kresznerics Ferenc könyvtára tartalmának részletes felsorolását tartalmazza, Schedel Ferenc és Kecskeméthy Dániel aláírásával. Mellette hiányjegyzék. Kecskeméthy Dániel írása. Poss. MTAK 488/1952. Adatok hiányában az, hogy meddig dolgozott az Akadémián írnokként — nem megállapítható. Az 1843. évi Akadémiai Névkönyvben már nem szerepel. A lexikonok sem tudnak róla.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 173/1835

MTAK Kézirattár RAL 103/1836

MTAK Kézirattár RAL 283/1839

MTAK Kézirattár RAL 239, 296/1941

Igt. Jk. 1835. szept. 10., in: K 1303.

Névkönyv, 1836. 32. l.

Névkönyv, 1842. 22. l.

KERESZTURY DEZSŐ (1904–)

Költő, irodalomtörténész, kritikus, főkönyvtárnok, akadémiai levelező tag. Az Eötvös-kollégium tagjaként 1927-ben magyar-német szakos középiskolai tanári, 1928-ban bölcsészdoktori oklevelet szerzett a budapesti egyetemen. 1929-től 1936-ig a berlini egyetem magyar lektoraként dolgozott, 1936-tól 1945-ig az Eötvös-kollégiumban a magyar irodalom tanára, 1945–1948-ig a kollégium igazgatója volt. 1945-ben a budapesti tudományegyetem magántanára s az Írószövetség alapító tagja lett. 1945–1948-ig, mint parasztpárti politikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1948 májusától 1950. márc. 1-ig a Magyar Tudományos Akadémia főkönyvtárnoka, ezután az OSZK tudományos főosztályvezetője volt nyugdíjazásáig.

1948-ban az Akadémia levelező tagnak választotta, de tagsága a Széptudományi Alosztály megszűnése folytán az Akadémia 1949-ben történt átszervezése kapcsán, megszűnt. Újra választották 1973-ban.

Keresztury Dezső 1948. okt. 1-én vette át a könyvtár vezetését Melich János-tól, bár kinevezése már előbb megtörtént. Másfél évig tartó igazgatói munkásságáról részletes jelentést készített, amelyből a könyvtárt érintő minden kérdésről tájékozódhat az érdeklődő. (Keresztury Dezső: Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1948. okt. 1-től 1950. márc. 1-ig végzett munkájáról. Ms 10.295/II.)

1949. okt. 31-én Ortutay Gyula kultuszminiszternek írt levelében maga kérte áthelyezését a Nemzeti Múzeum státuszába, a Múzeum tisztviselői karába.

KIRÁLY ISTVÁN (1859–?)

Műszaki altiszt a könyvtárban. Hat elemi végzettségű, németül olvas, beszél. 1894. jan. 1-óta dolgozott az Akadémia Könyvtárában, 1923. jan. 9-től a Gyűjteményegyetem státuszában. 1931-ben nyugdíjba ment, de nyugdíjasként továbbra is dolgozott 1937-ig.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 553/1910.
 MTAK Kézirattár RAL 248/1921.
 MTAK Kézirattár RAL 808/1937.
 MTAK Kézirattár K 813:1929/174.
 MTAK Kézirattár K 815: 1931/103.
 MTAK Kézirattár K 816: 1932/165.
 MTAK Kézirattár K 819: 1935/188.

KOCSISOVSZKY LAJOS (?)

Hítes mérnök és Magyar tudós társasági írnok. Kinevezte az elnök, Budán 1841. ápr. 23-án.

Nagyon kevés időt tölthetett állásában az Akadémián, mert a Névkönyvben 1843-ban már nem szerepel.

Könyvtári munkájának nincs nyoma.

Irod.: Névkönyv. 1842. 22. l.

KÓKA JÁNOS (?)

Rokkant katona. Ruhatárosként dolgozott a könyvtárban, ahol pl. 1886 májusában havi 9 forintot kapott szolgálataiért.

Hunfalvy Pál könyvtári alkalmi munkákra gyakran igénybe vett rokkant katonákat. Ez ügyben levelezésben is állt a katonai parancsnoksággal.

Így kerülhetett a könyvtárba Kóka János is, aki több éven át volt ruhatáros.

A ruhatáros illetményét mindig a könyvtár költségvetéséből fedezték nemcsak Hunfalvy Pál idejében, de még Heller Ágost korában is. Az adatokból kiderült, hogy évi 108 forintot kapott a ruhatáros.

Irod.: MTAK Kézirattár K 801:1885/6.
 MTAK Kézirattár K 801:1886/5.
 Ak. Ért. 1897. 151. l.

KOVÁCS FERENC (1909–?)

A Nemzeti Múzeum státusába tartozó II. oszt. altiszt. Képzettsége: szobafestő, mázó segéd.

1939.febr.16-án kapott beosztást az Akadémia Könyvtárába és 1944.márc. 11-én visszaosztott a Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárába.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 146/1946.35.1.

MTAK Kézirattár K 827:1944/22.

KOVÁCS KÁLMÁN, E.KOVÁCS (1912–)

Író, kritikus, könyvtáros. Kisiparos családból származik. Iskoláit nehéz körülmények közt végezte. Felsőkereskedelmi érettségi után a Közgazdasági Egyetemre iratkozott be, ahonnan baloldali magatartása miatt eltávolították 1933–1938 között különféle fizikai munkákból élt. A harmincas évektől kezdve versei, elbeszélései és cikkei jelentek meg baloldali lapokban. 1946-tól népművelési területen dolgozott; 1947–1948-ban négy-négy hónapot töltött Franciaországban. A Nemzeti Múzeum tudományos tisztviselőinek státusából 1949.máj. 1-én kapott beosztást az Akadémia Könyvtárába, ahol ideológiai tanácsadóként dolgozott.1951 áprilisában távozott a könyvtárból.

Az Irodalmi Lexikon szerint "1953 óta színház- és filmdramaturgiai munkát végez; a párizsi Élő Keleti Nyelvek Főiskolájának meghívott előadója..."

Irod.: MTAK Kézirattár K 833:1949/264, 265.

AL MTAK iratai 65/10.

AL MTAK iratai 68/8.

K.KOVÁTS GYULA (?)

Volt miniszteri osztályfőnök. Szolgálatátételre az Akadémia Könyvtárába osztották be 1945. júl. 24-én. Akkoriban arról volt szó, hogy Klebelsberg Kunó volt kultuszminiszter könyvtárát az Akadémia kapja meg, ezért K. Kováts Gyulát — aki Klebelsberg Kunó sógora volt — Melich János főkönyvtárnok a Klebesberg-könyvtár rendezésével, illetve katalógizálásával bízta meg. K. Kováts Gyula a megbízást nem teljesítette, mert adatunk van arról, hogy 1945.dec. 21-től 1946. aug. 5-ig nem is jelentkezett és a Klebesberg-könyvtárra vonatkozó megállapodásokat sem tartotta be. 1946-ban B. lista útján került el a könyvtárból.

Irod.: MTAK Kézirattár K 828:1945/125, 191.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/336.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/I. 20. 44.1.

KUTI [KLELL] ISTVÁN (1893–?)

I. osztályú altiszt. Iskolai végzettsége 2 polgári, tanult mestersége: női szabó. Beszél, ír, németül. Harcolt az I. világháborúban 1915–18-ig, leszerelése után az Akadémia könyvkiadó hivatalának szolgálja lett. Ugyanide altisztté nevezte ki az elnök 1919.márc.1-én. A Magyar Nemzeti Múzeum (Orsz.M.Gyűjteményegyetem) létszámába vették 1923.jan.9. Mindvégig a kiadóhivatal, illetőleg az Akadémia könyvesboltjának (1936-tól) altisztje volt. A II. világháború utáni nehéz években részben az akadémiai kiadványok készletraktárának kezelője és az 1947-ig még fennálló Akadémiai Könyvesbolt altisztje, részben a könyvtár olvasótermét kiszolgáló hivatalsegége volt. Szükség esetén olvasótermi felügyelő. Csak 1950 május 1-ével került a könyvtárba, ahol 1956 szeptember 30-ig, nyugdíjazásáig dolgozott. Feladatköre: a külföldi postázás, a kiadvány-készlet kezelője, olvasótermi altiszt. Névváltozás: 1937-ben.

Irod.: MTAK Kézirattár K 813:1929/134
 MTAK Kézirattár K 828:1945/15.
 MTAK Kézirattár RAL 274/1947
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/I. 5.1.
 MTAK Kézirattár K 837/16.
 Ak. Ért. 1918,362.1.
 Almanach, 1943.122.1.

LAUKA GUSZTÁV (1818–1902)

Magyar Tudós társasági írnok. Kinevezte az elnök Pesten, 1842.márc.1-én. Szatmár-megyében született és gazdatiszti pályára készült gr.Károlyi Lajos erdődi uradalmában, ahol édesapja mérnök volt. Az iskola elvégzése után Erdődön számvevői írnok lett 1838-tól, innen a Károlyiak alföldi uradalmába került a gazdaságba. Irodalmi érdeklődése Erdődön kezdődött, ahol társasági kapcsolatban volt Szendrey Júliával.

Az alföldi uradalomban nem látott a maga számára előbbrejutási lehetőséget, ezért leköszönt állásáról és Pestre költözött, ahol Tóth Lőrinc ügyész a későbbi akadémiai pénztárnok mellett dolgozott. Szabad idejében verseket, irodalmi és más értekezéseket írt és elsősorban német nyelvből fordított. Többek között az Athenaeumban jelentek meg írásai. Bajza József a kor regény- és novellaírói-

ról szólva, kiemelte Lauka ötletességét Szinnyi Ferenc pedig mint a negyvenes évek egyik kedvelt humoristáját emlegeti. Lauka Gusztáv 1842. febr. 8-án folyamodott Teleki József akadémiai elnökhöz írnoki állásért, melyet az év márc. 1-ével el is nyert. Írnoki teendőit azonban rendkívül hanyagul végezte és annyi adósságot csinált, hogy az Akadémia méltóságát sértette a naponta megjelenő hitelezők követelése a titoknoki irodában. Toldy Ferenc 1844. márc. 18-án Telekinek írt levelében valóságos botrányról írt Lauka viselt dolgairól és arra kérte Telekit mentse fel Laukát írnoki állásából. Az elnök 1844. ápr. 17-én teljesítette Toldy kívánságát. Valamivel több mint két évig volt az Akadémia írnoka. "A szabadságharc alatt az első magyar élelapot a Charivari Dongó-t szerkesztette. Később hivatalnok lett Szatmáron, Váradon, Pesten, végül Torontál megye levéltárosa".

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 187/1842.
 MTAK Kézirattár RAL 172/1844.
 Névkönyv. 1843. 170. l.
 Athenaeum. 1843. II. 128. l.
 Szinnyi F.: Novella- és regény irodalmunk a Bachkorszakban.
 II. kötet. Bp. 1941. 118. l.
 Bisztray Gy. — Kerecsényi D.: Új magyar próza. Bp. 1948. 779. l.

LESSKÓ BÉLA (?)

Egyike lehetett azoknak a havi, vagy napidíjas tisztviselőknél akiket Heller Ágost főkönyvtárnok alkalmazott a könyvtári restanciák feldolgozására, illetőleg másolási munkákra. Mindössze egy nyugta tanúsítja, hogy 1901 jan. 16-án 40 korona előleget kért a könyvtárban teljesített írásbeli munkákért járó fizetésének terhére.

Irod.: MTAK Kézirattár K 803:1901/93-94.

LIKAVECZ JÁNOS (?)

A Nemzeti Múzeumban (az OSZK-ban) mint napidíjas dolgozott 1875-ben. Az Akadémia Könyvtári Bizottsága 1875. okt. 29-i ülésében ajánlotta az Igazgatótanácsnak könyvtártisztte való kinevezését az éppen akkor üresedésben álló akadémiai könyvtári állásra.

Az Igazgatótanács mind az ajánlást, mind a kinevezést jóváhagyta. Munkáballásáról az Akadémia Könyvtárában nem találtunk adatokat. Mindenesetre néhány hetet, vagy egy-két hónapot tölthetett csak a könyvtárban mert Hunfalvy

Pál könyvtári jelentéséből 1876. máj. 29-én azt tudjuk meg, hogy "Likaveczt helyét Hellebrant Árpád tökéletesen jól betölti".

Irod.: Igt. Jk. 1875. nov. 7., in: K 1326.
KB. Jk. 1875. okt. 29., in: K 1563.
Ak. Ért. 1875. 248, 262. l.
Ak. Ért. 1876. 127. l.

LINDNER ERNŐ (1826–1902)

Gimnáziumi tanár, könyvtáros, műfordító. Jogi tanulmányait Késmárkon, majd Debrecenben végezte. Időközben Bécsben rövid ideig orvostant is hallgatott. Ezután Eperjesen volt jurátus, és az ügyvédi oklevél megszerzése után ugyanitt tanári állást vállalt. A szabadságharcban részvétele miatt külföldre távozott, majd az amnesztia után előbb a késmárki ev. Lyceumban, majd 1859-től ismét Eperjesen tanított. 1862–1864 között a bécsi ev. reáliskola tanáraként működött. Pár évi hanyattatás után Hunfalvy Pál közbenjárására az Akadémia Könyvtárában kapott állást, előbb mint havi díjas tisztviselő: 1868 decemberétől kinevezett könyvtári írnok, segédőr. Budenz József távozása után 1875-től, haláláig alkönyvtárnoki minőségben dolgozott a könyvtárban. Költészettel késmárki tanársága idején kezdett foglalkozni. Hajlott járású, vézna, közepmagas ideges ember volt. Hallgató, ritkán szóló, de akkor szellemes költő, műfordító — írja róla Vikár Béla 1926-ban: Lindner Ernő születése 100. évfordulója alkalmából.

Lindner Ernő elsősorban mint műfordító tevékenykedett. Petőfi Sándor és Arany János költeményeit fordította németre. Szepesi német tájszólásban írt fordításai népszerűek voltak, de csak kevés jelent meg nyomtatásban. Csaknem 35 évet töltött az Akadémia Könyvtárában, ahol fő munkaterülete a katalogizálás és az ezzel kapcsolatos minden egyéb (a kiadványok jelzete-lése, katalógusok készítése, gondozása stb.) munka elvégzése volt. 1899. dec. 11-e előtt már három alkalommal érte agyvérzés.

A legutolsó, a harmadik agyvérzés után a jobb keze és lába majdnem megbénult, ezért tartósabb ideig írni és járni képtelen volt. Ezért 1899. december 11-én nyugdíjazásért és lakbérhozzájárulásának további utalványozásáért folyamodott. Az Akadémia Igazgatótanácsa 1900. február 25-i ülésében szolgálatképtelenségére való tekintettel előbb egy év, később 1901 és 1902-re is fizetett szabadságot engedélyezett számára. 1902 szeptemberében halt meg.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 657/1899.
MTAK Kézirattár RAL 49/1901.
MTAK Kézirattár RAL 58/1902.
MTAK Kézirattár Ms 5203/11.
Almanach, 1870. 217. l.

LITVAY ALBERT (1908–)

6 elemi végzettségű, altiszt. Az örökölt Vigyázó-birtokok kezelésére létesült gazdasági iroda altisztjeként dolgozott 1943.márc.1-től, majd ennek megszűnte után a Könyvtárba helyezték 1946. április 1-én. Feleségével együtt kb. negyedszázadon át az Akadémia bérházának házfelügyelőjeként is működött. Könyvtári munkaterülete: a raktár kezelésén túl, egyben a beszerzési osztály altisztje. 1971.december 31-én vonult nyugalomba.

Irod.: MTAK Kézirattár Ms 10.295/I. 45.1.
MTAK Kézirattár K 829:1946/139.

LOHONYAY PÁL (?)

Hites ügyvéd, akadémiai írnok. Kinevezte az elnök 1837.december 8.
A harmadik írnoki helyre a titoknok ajánlására évi 200 Ft fizetéssel Lohonyai Pált nevezte ki, Teleki József akadémiai elnök.
Kb. 4 évig dolgozott az Akadémiánál. (Az 1842. évi akadémiai Névkönyvben már nem szerepel.)
Könyvtári tevékenységének nyomaival nem találkoztunk, de mivel éppen azokban az években vette át az Akadémia a két Batthyány-féle könyvtárt, feltehető, hogy a könyvtárrendezési, katalogizálási, másolási munkálatokban Toldy Ferenc mellett segédkezett.

Irod.: MTAK Kézirattár M.irod.lev.4-rét 100.
Névkönyv, 1839.93.1.

LOVÁSZ KÁROLY (1909–?)

Nemzeti Múzeumi (Orsz.M.Gyűjteményegyetemi) állami II. osztályú altiszt. Eredeti foglalkozása: géplakatos segéd. 1942.január 1-től a főtítkári hivatalban teljesített szolgálatot. A II. világháború után, hadifogságból 1945 szeptemberében jött vissza. Ezután betegsége, igazoltatása után szolgálatát csak 1946.május 14-én kezdte meg a könyvtárban Simonyi Dezső felügyelete alatt. 1946.augusztus 8-án állásáról lemondott, mivel a háború alatt, felesége, apja meghalt és Kocsordon élő édesanyját, valamint 3 testvérét nem hagyhatta magára.

Irod.: MTAK Kézirattár K 829:1946/152, 231, 346.
 MTAK Kézirattár RAL 1050/1936.
 MTAK Kézirattár RAL 630/1940.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/I. 45.1.

LUCZENBACHER [ÉRDY] JÁNOS lásd ÉRDY JÁNOS

LUKINICH IMRE (1880–1950)

Történész, egyetemi tanár, akadémiai rendes, utóbb tanácskozó tag. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott végezte, utána Székelyudvarhelyen, Désen, 1912-től Budapesten tanított. 1918-tól pozsonyi egyetemi tanár. 1923-ban igazgatói címmel felruházva az Országos Levéltárban dolgozott, 1924-től az OSZK igazgatója volt. 1929-től a budapesti egyetem Kelet-európai történeti tanszékén ny. r. tanár. Az Akadémia 1919. októberében levelező, 1931. májusában rendes tagjának választotta. A II. (Bölcseleti, társadalmi és történeti tudományok) osztályának titkára 1935. május 15 – 1946. július 24. között, ugyanebben az időszakban tagja az Igazgatótanácsnak is. Osztálytitkár ismét: 1948. jan. 12 – 1949. nov. 29-ig. Az Akadémia átszervezése után tanácskozó tag lett. Viszota Gyula 1947. január 11-én bekövetkezett halála után, Melich János könyvtárigazgató javaslatára a Könyvtári Bizottság Lukinich Imrét kérte fel a volt Széchenyi Múzeum anyagának gondozására, aki ezt a feladatot még ugyanaz év május 29-től elvállalta. Az Igazgatótanács 1947. novemberében hagyta jóvá a megbízatást.

Irod.: MTAK Kézirattár K 830:1947/36.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/I. (1947) 4.1.
 Szentpétery, i. m. 674.1.

MÁDER BÉLA (?)

Egyike azoknak a havi, vagy hetidíjas tisztviselőknek, akiket Heller Ágost könyvtárigazgató alkalmazott a könyvtári restanciák feldolgozására. Életrajzi adatokat nem sikerült felkutatni. Könyvtári munkájáról az alábbiakban kapunk tájékoztatást.

"... a keleti irodalom osztálya, mely szintén nagyjából lajstromozatlan volt. Jelenleg a Szilágyi Dánieltől szerzett könyvek majdnem teljesen lajstromozva vannak, a Bak-féle adományból származók még ezután következnek. A

lajstromozással Máder Béla urat bíztam meg, ki Goldziher Ignác társunk nyilatkozata szerint e célra kiválóan képes".

Irod.: Ak. Ért. 1895. 707. l.
Ak. Ért. 1898. 231. l.

MAKAY LÁSZLÓ (?)

Akadémiai írnok, egyszersmind javítnok (korrektor). Csongrádi születésű, 1838. szeptemberétől 1839. febr. elejéig mint ideiglenes írnok, febr. 9-től 1844. jan. 20-ig, s így összesen öt évig és négy hónapig mint rendes írnok és az akadémiai nyomtatványok javítója szolgált. Erről bizonyítványt is kapott, mivel szülőföldjén hivatalt nyert és oda költözött — írta róla Toldy Ferenc. Akadémiai állása mellett 1840–1843 között az Athenaeum expeditora aki a folyóirat pénztári, levelezési ügyeinek vitele mellett, havi 25 pengőforintért köteles volt 2 ívnyi idegen nyelvű fordítást is végezni. Tudomásunk szerint nem dolgozott a könyvtárban, mint írnok azonban, kisegítő munkákat végezhetett.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 170/1844.
MTAK Kézirattár M. irod. lev. 4-rét 100.
Szücsi J.: Bajza József. Bp. 1914. 303. l.

MATICS IMRE (1810–1862)

Akadémiai írnok és javítnok. Előbb napidíjas, 1836. szept. 7-től kinevezett korrektor, 1837. szept. 9-től írnok is. Pápán, Székesfehérváron és Pesten tanult, itt szerzett tanári oklevelet. Előbb Zomborban nevelősködött, majd 1836. elejétől az Akadémia szolgálatába lépett, ahol 1840-ig dolgozott. Ezután a pozsonyi Hírnök-höz ment segédszerkesztőnek. Nincs nyoma, hogy a könyvtárban dolgozott volna.

Irod.: MTAK Kézirattár M. irod. lev. 4-rét 100.
Névkönyv, 1837. 53. l., 1838. 80. l.

MELICH JÁNOS (1872–1963)

Nyelvész, egyetemi tanár, főkönyvtárnok, akadémiai rendes, utóbb tanácskozó tag. Apja foglalkozása: kisbirtokos. Iskoláit Szarvason, egyetemi tanulmányait Kolozsvá-

rott és Bécsben végezte. 1895-ben a budapesti egyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Ezután 27 éven át az OSZK munkatársa, legutóljára mint igazgatója dolgozott. Fiatal könyvtáros korában 1900-ban tíz hónapon át tiszteletdíjas alkalmazottja volt az Akadémia Könyvtárának is, délutáni szolgálattal. 1911-től a budapesti egyetem szláv filológiai tanszékén ny.rk. tanár; 1921-1941-ig ny.r. tanár és a magyar nyelvtudomány jogosított tanára. 1935/36-ban a bölcsészettudományi kar dékánja. A Magyar Tudományos Akadémia 1902.májusában levelező, 1920.májusában rendes tagjává választotta. 1933.május 19-től - 1946.júl. 24-ig tagja volt az Akadémia Igazgatótanácsának és 1935.máj.16 - 1945-ig az I. (nyelv- és széptudományi) osztály elnöki tisztségét is betöltötte. Főkönyvtárnok: 1943.május 24 - 1948.okt. 1-ig. 1949.nov. 29-től az Akadémia tanácskozó tagja lett.

Melich János egyetemi tanulmányainak befejezése után, szinte azonnal kapcsolatra került a Magyar Tudományos Akadémiával: már 1897-ben a Nyelvtudományi Bizottság tagjai között találjuk és 52 esztendőn át maradt munkás tagja. Időközben 1919-1939 között a bizottság előadója, 1943-1945 között elnöke is volt. A Nyelvtudományi Bizottságon kívül számos más akadémiai bizottság munkájában vett részt, amint azt az alábbi felsorolás szemlélteti.

1906 - 1949 között volt tagja a Szótári Bizottságnak, melynek egy-egy időszakában elnöki, ill. előadói tisztségét is vitte.

1913 - 1949 Történettudományi Bizottsági tag.

1915 - 1945 a Keleti Bizottság-,

1918 - 1923 a Könyvtári Bizottság tagja, 1943-1948 között ugyanennek a bizottságnak előadója.

1923 - 1940 a Commission Internationale de Coopération Intellectuelle Magyar Nemzeti Bizottság;

1925 - 1949 Klasszikus-filológiai Bizottság;

1929 - 1945 a Néptudományi Bizottság;

1934 - 1949 a Nyelvművelő Bizottság;

1935 - 1943 a Könyvkiadó Bizottság tagja, mint az I. osztály elnöke.

1937 - 1944 a Középkori Latinság Szótára Magyar Nemzeti Bizottságának tagja.

Melich János hazai nyelvészeti működésének jelentőségét méltatta Kniezsza István a Magyar Nyelv, 1964.1. számában és Lovas Rózsa a Nyelvtudományi Közlemények 1964.1. számában. Hazai és nemzetközi elismerésének bizonyítéka, hogy akadémiai működésével és egyetemi tanári tevékenységével párhuzamosan több hazai és külföldi tudományos társaság választotta tagjának: "a porosz, a finn, a bolgár és a krakkói lengyel Tudományos Akadémia levelező tagja, a Helsinki Suomalais-ugrilainen Seura tiszteleti tagja, a tartui Õpetatud Eesti Selts tiszteleti tagja, a

Magyar Nyelvtudományi Társaság egyik alelnöke, a Magyar Történelmi Társulat vál. tagja, a Budapesti Filológiai Társaság és a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagja, a budapesti Áll. Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság volt ügyv. alelnöke, a budapesti M. Kir. Középiskolai Tanárképzőintézet volt elnökhelyettese" stb.

Melich János könyvtárigazgatói működése a könyvtár fejlődése szempontjából még feldolgozásra vár. Az ebben a tisztségben eltöltött 5 év, oly gondterhelt, nehéz éveket jelentett a könyvtár vezetője számára, hogy nála többet tenni a könyvtár gyökeres átalakítása érdekében, abban a korszakban, senki sem tudott volna.

Irod.: MTAK Kézirattár K 803: 1900/103, 192, 208.

MTAK Kézirattár K 825:1943/86.

MTAK Kézirattár K 829:1946/101, 178.

MTAK Kézirattár K 832:1948/238, 301, 311, 328.

MTAK Kézirattár RAL 146/1946.

MTAK Kézirattár RAL 175/1948.

MTAK Kézirattár Ms 369.

MTAK Kézirattár Ms 10. 295/I.

Szentpéter, i. m. 663, 673. l.

Almanach, 1943. 7-8. l.

Ak. Ért. 1943. 152-157. l.

Megemlékezés: Magyar Könyvszemle, 1964. 175-176. l.

Magyar Nyelv 1964/1.

Nyelvtudományi Közlemények 1964/1.

MÉREI FERENCNÉ JUHÁSZ MARGIT (1902-1965)

Irodalomtörténész, költő, könyvtáros. A budapesti egyetemen szerzett középiskolai tanári oklevelet. 1949. márc. 25-én osztotta be a VKM a könyvtárba, ahol először raktárfelügyelőként, később a feldolgozó, illetőleg a bibliográfiai osztályon dolgozott 1958. augusztus 31-ig, nyugdíjazásáig.

Irod.: MTAK Kézirattár K 833:1949/47, 90.

MTAK Kézirattár Ms 10. 295/II. 10. l.

Magyar Tudomány, 1960. 761-764. l.

MÉSZÁROS JÁNOS (?)

Altiszt. 1858-tól dolgozott az Akadémia főtitkári hivatalában. 1865 után tulajdonképpen helycsere történt az altisztek között. Emődy Mihály, aki a könyvtár-

ban teljesített szolgálatot 1854-től, a palotába költözés után a főtitkári hivatalba ment át. Helyette Mészáros Jánost rendelte a könyvtárhoz az Igazgatótanács 1866.jan.21-i ülésében. Az adatok alapján úgy látszik, hogy a könyvtárosok nem voltak elégedettek vele, mert 1868.márc.10-én az Igazgatótanácsnak készített beadványukban a következőket írták: "...Mészároست bizonyosan a titkári hivatalban lehetne alkalmazni, hol leginkább kijárásokban állana a tennivalója: a könyvtárban öreg már. Helyette egy amanuensisre van legnagyobb szükség, ki másolhatna is, s az olvasóteremben felügyelő volna. Egy ilyennek alkalmazása elkerülhetetlenül szükséges, s Mészáros nem arra való, hogy az olvasóteremben felügyelő legyen".

Nem találtunk adatot Mészáros János áthelyezésére. Az Akadémiai Almanachban 1880-ban szerepel utoljára.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 697/1859.

MTAK Kézirattár RAL 214/1868.

MTA jegyzőkönyvei 1863-1866.IV.köt.6-7.1.

MÉSZÖLY GEDEON (1880-1960)

Nyelvész, műfordító, egyetemi tanár, akadémiai levelező, utóbb tanácskozó tag. Felsőbb tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte és itt szerezte meg középiskolai tanári és bölcsészdoktori oklevelét. 1903-tól 1914-ig Kun-szentmiklóson tanított, 1914.szeptember 1- és 1915.aug.31-e között próbaidős könyvtárstízként dolgozott az Akadémia Könyvtárában.

Véglegesítése 1915.szept.1-én történt mint első könyvtárstízt, s a Kézirattár szakszerű rendezésével s kezelésével bízták meg. Kézirattári feldolgozó munkája mellett egyéb más munkákban is részt vett, pl. 1919-ben őt bízta meg az Akadémia elnöke (Berzeviczy Albert) az Akadémia kiadványraktárának kezelésével. 1921.májusában választotta az Akadémia levelező taggá; 1949.nov.29-étől tanácskozó tag.

1922-ben felmentését kérte a Kézirattárban viselt állásától, mivel ez évben kinevezték a szegedi egyetem urál-altaji nyelvészet ny.r. tanárává.

Irod.: MTAK Kézirattár K 809:1915/85.

MTAK Kézirattár K 809:1917/51.

MTAK Kézirattár RAL 389/1914.

MTAK Kézirattár RAL 68,348,364/1915.

MTAK Kézirattár RAL 353,684/1919.

MTAK Kézirattár RAL 1148/1922.

MOHÁCSI [MORAVCSIK] KÁROLY (1893–?)

II. osztályú altiszt. 1929-óta dolgozott az Akadémián mint háziszolga, fűő és kisegítő szolga. 1935-ben kapott ideiglenes kinevezést a könyvtárba és egy év múlva véglegesítették. "Olasz és tót nyelvismeretével, szorgalmával és értelmes munkájával kiérdemelte a könyvtár tisztviselőinek és olvasóinak megelégedését", — írta róla Török Pál.

Két alkalommal (1945 és 1946-ban) kérte nyugdíjaztatását, vagy végkielégítését, mert — mint kérelmében írta — 6 gyermekes családapája a földosztáskor 7 hold földet kapott és emellett nem tudta volna ellátni könyvtári munkáját is.

Munkaköre 1946. márc. 5-i kimutatás szerint: Olvasótermi kiszolgálás, kikölcsezés, raktárkezelés, reponálás, bélyegzés; a törzsanyag újrafelállítása, re-víziója.

Irod.: MTAK Kézirattár K 819:1935/188.
 MTAK Kézirattár K 820:1936/115.
 MTAK Kézirattár K 825:1942/11.
 MTAK Kézirattár K 828:1945/66-67, 80.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/101, 364, 376.

MOLLA IZSÁK (?–1892)

Könyvtári altiszt. Kinevezte az Akadémia Igazgatótanácsa 1866. január 21. Ó azonban már kinevezése előtt dolgozhatott az Akadémiában, mert adatunk van róla, hogy az Igazgatótanács 1864-ben segélyt utalt ki számára. Molla Izsák életéről keveset tudunk. Mint tatár utazó papot (dervist) Vámbéry Ármin hozta magával Közép-ázsiai utazásaiból 1864. májusában. Feltehető, hogy 1864-65-ben a főtáskári hivatalban, vagy inkább a könyvtár körüli munkálatokban segédkezett, hiszen az Akadémia és a könyvtár 1865 tavaszán költözött át a Trattner-Károlyi (ma Petőfi Sándor u. 3.) házból a palotába. Egy 1865. novemberéből származó nyugta szerint mint könyvtári szolga (valószínűleg szerződéses) havi 25 Ft. díjazásban részesült, ezenkívül a szolgáltnak járó egyéb juttatásokat is (lakbér, tűzifa, drágasági pótlék) megkapta. Hunfalvy Pál írja 1865-ben a Nyelvtudományi Bizottság működéséről szóló jelentésében: "A rokon nyelvek ismeretét különösen Budenz József gyarapítja... Közlemény a khivai tatár nyelvről, amely Mollah Izsák anyanyelve, kit Vámbéry Ármin hozott magával Közép-Ázsiából, s ki most az Akadémia Könyvtárában alkalmazva van".

Molla Izsák nem tudott egyhelyben megmaradni. 1872-1878 között nem találjuk őt az Akadémia Almanachjában a könyvtár altisztjeinek névsorában. 1879-1892-ig

azonban ismét feltünteti nevét az Almanach. Vámbéry Ármin leveleiből tudjuk, hogy nagyon szeretett "kóborolni". Beutazta Magyarországot; járt Esztergomban, Győrben, Komáromban, Pozsonyban és másutt, eljutott Bécs és talán Párizsba és Londonba is.

Ismeretlen életének az a hét éve, melyet az Akadémián kívül töltött. Mindenesetre kóborlásából visszatért, Budapesten telepedett le (1888-1892 között a Ferenc József rakpart 24-ben lakott, l. az évi Almanach-okat) megnősült és gyermekei is voltak.

- Irod.: MTAK Kézirattár RAL 821, 1416/1865.
 MTAK Kézirattár RAL 576/1888.
 MTAK Kézirattár RAL 465, 468, 602/1891.
 MTAK Kézirattár RAL 32/1897.
 A MTA jegyzőkönyvei 1863-1866.IV.köt. 6.l.
 Igt. Jk. 1865.jan.26., in: K 1312, 1313.
 MTA Nyelvtudományi Bizottságának jegyzőkönyve, 1864.jul.2.,
 in: K 1566.
 MTAK Kézirattár, Vámbéry Á. levelei Szilády Áronnak, 1865.márc.19.,
 ápr. 11., 1866.aug.24. Szilády levelezés.

MORAVEK ENDRE (1902-1971)

Középiskolai tanár, könyvtáros. Apja foglalkozása: postafőfelügyelő. Iskoláit Léván, egyetemi tanulmányait Pesten az Eötvös-kollégiumban végezte. 1924-ben a pesti egyetemen görög-latin nyelv- és irodalomtanári oklevelet szerzett. Ugyanebben az évben klasszika-filológiából doktorált. Hivatali pályáját 1926-ban az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központban díjtalan gyakornokként kezdte. Még ez év végén a budapesti Egyetemi Könyvtárba került a feldolgozó osztályra, ahol hamarosan az osztály vezetője lett. 1930-ban vendégkönyvtárosként a lipcsei Deutsche Bücherei-ban dolgozott. 1936-ban átkerült a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba, ahol végül a nemzetiségi osztály osztályfőnökeként működött. 1948. május 7-től a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába rendelték szolgálattételre. Itt előbb a Kézirattár revíziójában vett részt Györkösy Alajossal együtt, majd a könyvtár új címfelvételi szabályzatának egyidejű kidolgozása mellett a feldolgozó osztályt vezette 1962. április 30-án történt nyugdíjazásáig.

- Irod.: MTAK Kézirattár K 832:1948/225, 240, 328.
 Igt. Jk. 1945-1949. 103.l., in: K 1352.
 Megemlékezés: Könyvtáros, 1971.12.sz. 737.p.

MUNKÁCSY MIHÁLY (1875–1952)

Görögkeleti lelkész, könyvtáros, műfordító. Középiskolai tanulmányait a bajai és az egri cisztercita főgimnáziumban, egyetemi képesítését az innsbrucki tudományegyetem hittudományi karán (itt szerezte a papi képesítőt) és a budapesti egyetem bölcsészeti karán végezte. Főiskolai tanulmányai után lelkészi hivatalt vállalt, majd a Budapesti Hírlap, később a Pester Lloyd külpolitikai munkatársa volt szláv vonatkozású ügyekben. Latin, német, orosz, szerb-horvát és szlovák nyelvismerettel rendelkezett.

Könyvtárosi pályája 1911-ben kezdődött, amikor az OSZK-ban mint szakgyakornok és fizetéstelen segédőr dolgozott. 1915-ben folyamodott az Akadémia Könyvtárához könyvtárügyi állásért. Szily Kálmán főkönyvtárnok azon év október 1-től próbaidőre alkalmazta délutáni olvasótermi szolgálatra 3 korona napidíjért, azzal a céllal, hogy "...ebben az időben egyszersem mind begyakorolja majd a könyvtári teendőket, amelyeket majd később mint könyvtárügyi tisztnak végeznie kell". 1916. január 1-től kapott könyvtárügyi kinevezést az Akadémiától és bár 1923. jan. 1-től az Orsz. Magy. Gyűjteményegyetem létszámába került át, csaknem harminc évig, 1945. április 30-ig egyhuzamban az Akadémiai Könyvtárban dolgozott. 1941. januárjában nyugdíjba ment, de Szinyei József főkönyvtárnok, érdemeire való tekintettel, tiszteletdíjasként továbbra is alkalmazta a könyvtárban. Könyvtári működésével párhuzamosan a Budapesti Kereskedelmi és a Kéleti Kereskedelmi Akadémián a szerb-horvát és a szlovák nyelv meghívott előadója, a budapesti Műegyetemen az orosz, szerb-horváth és szlovák nyelv lektora volt. Elbeszéléseket, novellákat és regényeket fordított oroszból, főleg Dosztojevszkij, Turgenyev és Tolsztoj műveiből.

Munkácsy Mihály könyvtári munkaterülete az olvasótermi felügyelői munka mellett, a könyvtár szláv anyagának feldolgozása volt egészen 1925-ig. Ekkor az olvasótermi feladata mellett minden bizonnyal ő látta el a kölcsönzési, reklamálási és más adminisztrációs ügyeket is, pl. iktatás, levelezés, stb. 1941-ig ő töltötte be a könyvtárigazgató mellett — akkor még alakulóban levő titkári munkakört. A háborús esztendőben is végig az olvasótermi, kölcsönzési ügyek vitelével bízták meg. 1936-ban készített könyvtárfejlesztési javaslatában azt írja, hogy ő a könyvtár adminisztrátora.

- Irod.:   MTAK Kézirattár K 809:1915/195.
           MTAK Kézirattár K 809:1920/49.
           MTAK Kézirattár K 820:1936/139.
           MTAK Kézirattár K 826: 1943/235.
           MTAK Kézirattár K 827:1944/290.
           MTAK Kézirattár K 828:1945/18.
           MTAK Kézirattár K 829:1946/178. 5.1.

MTAK Kézirattár RAL 757/1915.
 MTAK Kézirattár RAL 794/1915.
 MTAK Kézirattár RAL 167/1941.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946.
 MTAK Kézirattár Ms 10, 295/L, 11.1.
 KB, Jk. 1924, május 5., in: RAL 850/1924.

NAGY FERENC (?–1836)

Akadémiai írnok. Kinevezte az elnök, 1833.márc. 10. Élete utolsó időszakában nagyon beteg volt, s így helyette Kecskeméthy Csapó Dániel és egy diurnista dolgozott. Hamarosan meghalt és helyettesítéséről az alábbiakat írta Teleki József – Toldy Ferencnek: "A Nagy Ferenc fizetése ki fog menni özvegyének Januárus végéig. Az ő helyére kineveztetni kívánókra nézve ne sajnálja az Úr mindegyikétől a testimoniálisa párját elkérni, e mellé tenni mindegyiknek egy pár sor írását..."

Irod.: MTAK Kézirattár Teleki József levelei Toldy Ferencnek 1836.jan. 29., febr. 3. M. irod. lev. 4-rét 100
 Névkönyv, 1833.18.1.

NAGY SÁNDOR (?)

Történelem-latin szakos középiskolai tanár. Szily Kálmán főkönyvtárnok 1914. jan. 5-én kérte az Akadémiától ideiglenes könyvtártiszt kinevezését. A kérés így hangzik:

"Nagyméltóságú Elnök Úr!

Dr. Trócsányi Zoltán könyvtári tisztet Nagyméltóságod 1914.jan.1-től az Akadémia főtítkári hivatalának irodaigazgatójává nevezte ki. Az ő távozásával megüresedett könyvtártiszt állásra Nagy Sándor történet-latin szakos, okleveles középiskolai tanárt óhajtanám alkalmazni, kinek mint képviselőházi könyvtár-tisztviselőnek, már hét éves könyvtári gyakorlata van. Kérem ... méltóztassék az ő egyelőre ideiglenes alkalmaztatásához hozzájárulni s részére a próbaszolgálat idejére a szokásos összeget, havi 125 koronát fizetésül engedélyezni". Felzetén Berzeviczy megjegyzése: "Hozzájárulok". A fentiekén kívül más adat eddig nem került elő, amely bizonyította volna, hogy valóban dolgozott a könyvtárban. Miután 1915.október 1-től Munkácsy Mihály lett ideiglenes rapidíjas könyvtártiszt, feltételezésünk szerint, Nagy Sándor, néhány hónapi munka után távozatott a könyvtárból.

A lexikonok két Nagy Sándorról tudnak:

Nagy Sándor 1844 - 1918 műegyetemi könyvtáros és Nagy Sándor 1877 - 1963, közelebbi adatok nélkül, így sajnos nem lehet megállapítani melyikükről volt szó.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 5/1914.

NYIREŐ ISTVÁN (1893–1977)

Államtudományi doktor, volt egyetemi m. tanár, könyvtáros. Ügyvédi családból származott. A kolozsvári tudományegyetem bölcsészettudományi karán végezte tanulmányait, ugyanitt doktorált. 1916-tól előbb a kolozsvári, 1918-tól a pozsonyi Egyetemi Könyvtárban könyvtárosként dolgozott. 1920-ban Budapesten a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőségéhez került, ahonnan 1923-ban áthelyezték az OSZK-ba. 1929-ben nevezték ki a debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatójává, mely tisztet 1945-ig töltötte be. Ez év szeptemberében szolgálat-tételre az Akadémia Könyvtárába osztották be. Melich János főkönyvtárnok őt bízta meg a volt Nemzeti Kaszinó könyvtárának az Akadémia Könyvtár számára való átvételével és átszállításának munkálataival. A B lista alapján 1946.október 25-én felmentették könyvtári állásából és 1947-ben történt igazolása után december 20-án helyezték vissza.

Könyvtári munkaterülete 1948-tól a külön kezelt gyűjtemények gondozásában állt, később pedig a könyvtár újjáépítésének időszakában a helyiségek átalakítása részletes terveinek kidolgoztatását, a kivitelező mesteremberek ellenőrzését fogta kézbe. A nagyolvasóterem, a folyóiratolvasó, a keleti-gyűjtemény berendezésének a palota stílusához és a várható olvasóforgalom igényeihez megfelelő új bútorzat elkészíttetésének műszaki munkálatait vezette. Az ő szorgalmazása nyomán készültek el a tervek a könyvtár előterének megnagyobbítására, a régi ruhatár és az ebből nyíló kiskirakár valamint a mosdók átalakítására, melyek anyagi fedezet hiányában majd csak 1950-1951-ben készültek el. 1953-ban történt nyugdíjbavonulásakor még láthatta az elképzelt tervek megvalósulásának eredményét.

Irod.: MTAK Kézirattár K 828:1945/127.

MTAK Kézirattár K 829:1946/101, 178.

MTAK Kézirattár K 830:1946/464.

MTAK Kézirattár K 831:1948/14.

MTAK Kézirattár K 832:1948/328.

MTAK Kézirattár Ms 10.295/I, 11, 44-45.1.

MTAK Kézirattár RAL 274/1947.

PÁPAY JÓZSEF (1873–1931)

Finnugor nyelvész, debreceni egyetemi tanár, akadémiai levelező tag 1908. ápr. 30-tól. Tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, itt szerezte meg középiskolai tanári oklevelét. 1897–1899 között nagyobb utazáson vett részt gr. Zichy Jenő oroszországi harmadik expedíciójában, ahol nyelvészként működött. A kazanyi kormányzóság csebokszari kerületét kutatták végig. Lindner Ernő alkönyvtárnok hosszan tartó betegsége és Heller Ágost főkönyvtárnok szabadsága miatt vált szükségessé egy új könyvtártiszt beállítása. Pápay József mint ideiglenes könyvtártiszt 1901. január elsején foglalta el hivatalát, végleges könyvtártiszt kinevezését Lindner Ernő 1902-ben történt halála után, 1903. január 1-től kapta meg. 1908. febr. 17-én alkönyvtárnokká léptették elő és ugyanez évtől kezdve vett részt az Akadémia Nyelvtudományi Bizottságának munkájában is. 1909–1914 között a debreceni ref. főiskolán a magyar nyelvtudomány és az összehasonlító finnugor nyelvészet tanáraként, 1914-től a debreceni egyetemen a magyar és a finnugor tanszék professzoraként működött.

Könyvtári beosztásáról kevés adat áll rendelkezésünkre, de abban az időben, amikor ő a könyvtár szolgálatában állt, oly kevés tisztviselője volt a könyvtárnak, hogy elhatárolt munkaterületről, véleményünk szerint, nem lehet szó. A könyvtár katalógizálási és más adminisztrációs munkájában tevékenyen részt vett, mert az 1906. évi könyvtári iktatókönyv vezetését is az ő kézírásában találjuk. (K 805)

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 134, 135/1903.

MTAK Kézirattár RAL 86, 88/1908.

MTAK Kézirattár RAL 129/1909.

MTAK Kézirattár K 804:1905/245.

Nekr. Ak. Ért. 1931. 238–240. l.

PATAKY MÁRIA (1897–?)

Tanügyi főtanácsos, bölcsészdoktor, latin-szakos középiskolai tanár. Az 1926/27. tanévben a berlini Collegium Hungaricum ösztöndíjas tagja volt. Apja foglalkozása: törvényszéki bíró, Melich János írta róla a könyvtárba kerülése alkalmából, hogy Pataky Tibornak, a miniszterelnökség volt államtitkárának a húga, aki kijelentette, hogy testi erejénél fogva, bármely fizikai munka végzésére vállalkozik.

Pataky Máriát a VKM 1947. július 20-án szolgálatátételre az Akadémia Könyvtárába rendelte, ahol Melich János Lukinich Imre mellé a Széchenyi Múzeumba osztotta be. Az idő tájt a raktárrendezési munkák mellett a Nemzeti Múzeummal együtt rendezett 1848/49-i centenáris kiállítás ügyének intézésével foglalkozott. 1949 végén a VKM felmentette könyvtárosi munkájától és rendelkezési állományba helyezte.

Irod.: MTAK Kézirattár K 831:1947/237, 365.

MTAK Kézirattár K 831:1948/39.

MTAK Kézirattár K 832:1948/328.

MTAK Kézirattár K 833:1949/321.

MTAK Kézirattár K 834:1949/410.

MTAK Kézirattár Ms 10.295/I.

PAUR IVÁN (1805–1888)

Régész, történész, 1858. december 15-től az Akadémia levelező, 1859–1888 között az Archaeológiai Bizottság tagja. Pozsonyban végezte tanulmányait és 1831-ben szerezte meg ügyvédi oklevelét. Ezután 10 esztendőn át az Esterházy hercegi uradalom ügyészeként dolgozott. 1844-től a pozsonyi választótörvényszéken gyakornokoskodott, majd 1847-től a trencsényi választott bíróság titkára lett. Részt vett a szabadságharcban: Görgey Artúr tisztikarában őrnagyként szolgált. Az összeomlás után 5 hónapos szabadságvesztésre ítélték. 1852-től Pesten alkalmi munkákból élt, majd 1855-től a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában napidíjas tisztviselő lett, ahol a középkori oklevelek feldolgozását végezte. Az Akadémia Toldy Ferenc javaslatára 1858 késő tavaszán megválasztotta az Érem- és Kézirattár őrévé. Paur Iván hivatalosan át is vette a gyűjteményeket, azonban "... néhány havi működés után ismét más állomásra [állásba] ment" — olvassuk az Akadémia Igazgatótanácsának jelentésében.

Irod.: MTAK Kézirattár Kisgy. Jk. 1857–1858. 101. f., in: K 1414.

MTA Igazgatótanácsának jelentései 1847–1889. Bp. 1857/58. 40. l.

Megemlékezés: Emlékbeszéd, 6. köt. 6. sz.

PETROVICS FRIGYES (1799–1836)

Történész, jogász, az Akadémia első rendes tagjainak egyike 1830. november 17-től. Bölcséleti és teológiai tanulmányokat folytatott Pozsonyban. 1820-ban a holicai (Nyitra m.) ev. gyülekezet prédikátora. 1821-től a pesti egyetem

törvénytudományi karának hallgatója, Schedius Lajos professzor tanítványa. Schedius ajánlására ifj.gr.Teleki László nevelője lett, akivel együtt tanult jogot Sárospatakon. 1830-ban tette le az ügyvédi vizsgát. 1833-tól Teleki Lászlóval beutazta Európát. Ausztria, Németország, Hollandia, Belgium, Franciaország, Svájc és Anglia könyvtáraiban bújárkodott és az Akadémia megbízásából Magyarország történetére vonatkozó okleveleket és egyéb iratokat másolt, jegyzékbe foglalt. Másolatai Petrovics-gyűjtemény címen a Kézirattárban vannak. (Tört. Oklevélt. 2-rét 37.) Teleki József elnök őt szeretette volna az Akadémia főkönyvtárnokának, azonban erre Petrovics korai halála miatt nem került sor. 1836-ban Münchenben ideglázban halt meg.

Irod.: Megemlékezés: Évkönyvek, 4.köt. 111-115.l.
Névkönyv, 1837.94-96.l.

PODHORSZKY LAJOS (1815–1891)

Nyelvész, 1858.december 15-től az Akadémia levelező tagja . 1840-41-ben Pesten vívómesterként működött, azután több éven át gr.Széchenyi István fiainak nevelője volt. Részt vett a szabadságharcban és emiatt előbb Törökországba, majd Párizsba menekült, ahol az ázsiai nyelvek, elsősorban a kínai nyelv tanulmányozásával foglalkozott. Az amnesztia után Pesten élt, és már 1855-ben arról volt szó, hogy Repiczky János helyébe alkönyvtárnoknak nevezi ki az Akadémia. Ez akkor nem valósult meg. Teleki József akadémiai elnök halála után hagyatéka a könyvtárba került. Ez, és a korábbi feldolgozatlan anyagok arra indították az új akadémiai elnököt gr.Dessewffy Emilt, hogy segítséget adjon Hunfalvy Pálnak a könyvtári munkákhoz. 1856. augusztus 21-én Toldy Ferencnek írt levelében közli, hogy Podhorszky Lajost rendelte segédül a főkönyvtárnok mellé, addig is míg az igazgatóság nem dönt a hely betöltéséről. Az Akadémia jóváhagyta az ideiglenes megbízatást és egy év múlva 1857.június végén alkönyvtárnokká, egyszersmind a Török-magyar történeti kútfők szerkesztőjévé nevezte ki. Podhorszky Lajos közel 3 évig dolgozott az Akadémia Könyvtárában: 1859-ben a száműzött Kara Gyorgyevics szerb fejedelem fiainak nevelését vállalta el Grácban. 1863-ban ismét Pesten élt. Néhány év múlva, 1867-ben újból felmerült könyvtárosi kinevezése, de az Akadémia Lindner Ernőt nevezte ki helyette. Később Párizsba ment és ott élt haláláig.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 13, 38, 74/1856.
MTAK Kézirattár RAL 130, 133/1857.
MTAK Kézirattár RAL 657/1899.

PONYI ISTVÁN (1916–)

Könyvtáros. Apja foglalkozása: MÁV alkalmazott. Középiskoláit Miskolcon végezte, itt érettségizett 1935-ben. 1935–1940 között a jezsuita rend tagja volt. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, ahol 1944. szeptemberében történelem-földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1942-től fizetéstelen egyetemi gyakornok, 1944-től egyetemi tanársegéd volt a budapesti egyetem Bölcsészettudományi-kar Filozófiai Intézetében. 1942–1945 nyaráig az Országos Ösztöndíjtanácsnál volt tisztviselő, ugyanez év augusztus 13-ától az Akadémia főtitkári hivatalában a Magyar Nemzeti Múzeum tudományos tisztviselői státuszában, irodatiszt. Filozófia-pedagógia-pszichológia szakból doktorált 1946. június 13-án. 1947-ben állami ösztöndíjjal Párizsban járt. Ponyi István 1946. június 16-án kérelmezte az Akadémia Könyvtárába való beosztását, amelynek eredményeképpen 1947. október 16-tól itt dolgozott. Munkaterülete: előbb Fludorovits Jolánnal és Földes-Papp Károllyal együtt állították fel a II. világháború alatt elcsomagolt RMK anyagát, később kisegítő szolgálatot látott el az olvasóteremben, majd a könyvtár egyik szakozója (decimátora) lett. 1957. július 11-én távozott a könyvtárból.

Irod.: MTAK Kézirattár K 828:1945/356.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/273.
 MTAK Kézirattár K 831:1947/472.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328.
 MTAK Kézirattár K 833:1949/253.
 MTAK Kézirattár Ms 10,295/I., (1947) 15.1.
 MTAK Kézirattár RAL 274/1947.
 Igt. Jk. 1945–1949. 103.1., in: K 1352.

PRIKKEL ANDRÁS (?)

Akadémiai szolga. Kinevezte az elnök 1831. április 24. (Ak. Névkönyv, 1832. 20.1.) 1843 végéig, vagy 1844 elejéig dolgozhatott az Akadémia főtitkári hivatalában, mert 1844-ben már nem találkozunk a nevével. Ez időszakban mind a hivatali, mind a könyvtári teendők feladatai közé tartozhattak, mert a könyvtárnak külön szolgálja (hivatalsegéde) az első 13 évben nem volt.

Irod.: Névkönyv, 1832. 20.1.

PRIKKEL LAJOS (?)

Az előbbi fia. Nem volt kinevezett akadémiai szolga, csak kisegítő napidíjas-ként alkalmazta az Akadémia némelykor. Bizonyosság erre Teleki József elnök levele Toldy Ferencnek 1839. december 16-ról: "A Prikkel Lajos vétkes tette különösen kedvetlenül érdekelt [érintett] azonban a titoknak Úr által tett minden ideigleni rendelések igen helyesek voltak és általam helyben hagyattak jövődre is. A rossz fiúért az apát megbüntetni nem akarom, és azért reá nézve csak azon óvásokat fogadom el, melyeket a titoknak Úr javallott és ennek következtetésében kérem ne sajnálja a jövő esztendő első napjától kezdve a posta könyvet úgy behozni, hogy a postahivatal maga jegyezze bele a feladott és kiváltott leveleket... Prikkel Lajos azon is kért, hogy a könyvtár körül tett szolgálatairól bizonyítványt adassak, a rossz ember különös tekintetet nem érdemel, de mégis ifjú lévén, hogy még módja legyen a jó útra visszatérni, ezt igen szárazon és minden különös dicséret nélkül ki lehet adni, ha azóta e részben valami hűtlenség nem sült volna ki."

Irod.: Toldy-levelezés, MTAK Kézirattár M. irod. lev. 4-rét 100.

RÁSONYI LÁSZLÓ (1899–1984)

Nyelvész, volt kolozsvári egyetemi tanár, könyvtáros, a nyelvészeti tudományok kandidátusa. Budapesten végezte egyetemi tanulmányait és itt 1921-ben magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet, majd török filológiából doktorátust szerzett. 1921. június végétől másfél éven át mint könyvtári gyakornok dolgozott az Akadémia Könyvtárában. 1923. január 9-én kapott kinevezést a Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Magy. Gyűjteményegyetem létszámába és ettől kezdve szolgálattételre a MTAK-ba osztották be. (Ott is lakott az Akadémia palotájában.) 1923 - 1934 között ösztöndíjakkal több ízben és hosszabb ideig járt külföldön. 1935-1941-ig Ankarában, ezután Kolozsvárott volt egyetemi tanár. A II. világháború után a budapesti Balkán Intézet munkatársa volt, 1949. február 19-től a VKM ismét az Akadémia Könyvtárába osztotta be szolgálattételre. 1935-től fogva Rásonyi Nagy családnéve helyett, belügyminiszteri engedéllyel családja előnevét a Rásonyi nevet használta családnévül.

Rásonyi László két szakaszban közel 27 esztendő-t töltött a könyvtárban. Az első szakasz 13 éve tulajdonképpen felkészülés volt pályájára, így ez időszakról igen kevés adat áll rendelkezésünkre. A második szakaszban — amikor az Akadémia határozatban mondta ki a könyvtáron belül keleti-gyűjtemény létesítését — ő volt a gyűjtemény kialakításának elvi és gyakorlati kivitelezője. Az 1951-ben megnyílt külön keleti-osztály megbízott, majd kinevezett vezetője lett, 1962-ben történt nyugalomba vonulásáig.

Irod.: MTAK Kézirattár K 819:1935/6.
 MTAK Kézirattár K 820:1936/139.
 MTAK Kézirattár K 833:1949/45, 253.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/II.
 Almanach, 1924.77.1.
 Ak.Ért. 1932.145.1.

REPICZKY JÁNOS (1817–1855)

Orientalista, nyelvtudós, könyvtáros, 1847-től akadémiai levelező tag. Apja mészáros volt. Korponán végezte alsó iskoláját, majd Selmecre ment, s "... ott tanulótársait otthon oktatta végezte be a gimnáziumi és bölcsészeti folyamat..." Ezután Pozsonyban az ev. Lyceumba iratkozott be a teológiára. Itt is növendékek tanításából tartotta fenn magát. Ekkor szerette meg a keleti nyelv- és irodalmat, megtanulta a héber, arab és török nyelvet, és foglalkozott az ó-ind nyelvvel is. Az iskola segítségével 1842-ben Tübingenbe ment teológiai tanulmányainak befejezésére. Ewald, e kor legnagyobb hebraistája látta jártasságát a bibliai és arab nyelvekben, ezért felmentette őt e tárgyak tanulása alól és a szanszkrit nyelv elsajátítására ösztönözte. Repiczky "... minden idejét ennek, úgy a többi keleti nyelvek s az összes keleti tudományosságnak, az irodalom, a föld- és néprajz, a keleti bölcsészet és vallások, a történet és költészet teljes és mélybeható tanulmányozásának szentelte: miután ő e nyelveket nemcsak linguistical, hanem tudományos szempontból tekintette, s általok az összes kelet szellemi életének rejtélyeibe kívánt behatolni. Így felkészülve, visszatérvén, Bécsben állapodott meg, hol az udvari könyvtár keleti osztályának kincsei foglalták le, itt kezdte a perzsa nyelv tanulását is..." Ezután Pestre jött és magánórát adásából élt. Toldy az Egyetemi Könyvtárban került vele kapcsolatba, amikor magánórákat is vett tőle a szanszkrit nyelvből. Repiczky nem fogadott el tandíjat Toldytól, azért Toldy álláshoz akarta őt juttatni. Arra biztatta, folyamodjék rendkívüli tanárságért az egyetemhez — a keleti nyelvek tanítására — még ha eleinte fizetés nélkül is. Folyamodott, de a kinevezés késett, így Repiczky kénytelen volt vidéken nevelői állást vállalni. 1847 elejétől ismét Pesten élt mint óra-

adó tanár. Toldy is segítette őt annyiban, hogy az év nyaratól napidíjasként alkalmazta a könyvtárban. 1848 nyarán "... volt az, — írja Toldy — hogy az akadémiai könyvtár írnoki állása megürült. A mi felejtethetetlen másod-elnökünk gr. Széchenyi István, sietett a ritka embert e helyre beiktatni, s őt, tudományos érdemei tekintetéből alkönyvtárnoki címmel és állással ruházni fel. Repiczky János idejének és szorgalmának fele az intézeté volt, melyet szolgált: a nap másik fele leckék által vétetett igénybe... Végre 1851-ben... a cs.kir. közoktatási miniszter... őt a keleti nyelvek magántanárává nevezte ki egyetemünk mellé, hol sorban a török, perzsa és szanszkrit nyelveket tanította..." (Az idézett részeket l.: Toldy F.: Gyászbeszéd Repiczky János felett. Toldy F.: Összegyűjtött művei 5.köt. Pest, 1872. 370-380.l.)

Az Akadémia ugyancsak 1851-ben a Török-magyartörténeti kútfők gyűjtésével és ismertetésével bízta meg. 1854-től tagja volt az Akadémia Történettudományi Bizottságának is. 38 éves korában szívbajban halt meg.

Irod.: MTAK Kézirattár Tört.2-rét 23.
Szentpétery, i.m. 320, 404.l.
Pesti Napló 1855. 74.sz.
Almanach, 1863. 278.l.
Megemlékezés: Ak.Ért. 1855. 325-332.l.

RIEGER PÉTER (?-1918)

Könyvtári altiszt. Kinevezte az elnök 1905.január 1. Kinevezése előtt egy évig próbaidős szolgálatot teljesített, tehát 1904.januárjától állt a könyvtár szolgálatában. 1915-ben kísérletet tett az Akadémia a katonai szolgálat alóli felmentésére, de úgy látszik sikertelenül. 1918-ban elesett a fronton. Özvegyét az Akadémia meghagyta a palotabeli altiszti lakásban.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 10/1905.
MTAK Kézirattár RAL 766/1915.
MTAK Kézirattár RAL 553/1910.
Almanach, 1906.140.l.
Ak.Ért. 1918.362.l.
Ak.Ért. 1919.263.l.

RING ADORJÁN (1806-1884)

Akadémiai írnok. Kinevezte az elnök Pozsonyban 1844.június 22-én. Írnoki teendői mellett időnként az Akadémia Kiadványraktárának kezelését is ellátta és alkalmankint igénybevétték könyvtári írnoki munkára is.

Ring Adorján 1848. júniusában távozott akadémiai állásából, de hamarosan ismét folyamodott az írnoki állásért. 1849. március 17-i levelében Teleki azt írja Toldy Ferencnek: "Ringnek újabb kérésére és újabb ajánltatására elhatározám magamat, őt csakugyan akadémiai írnoknak kinevezni".... Ring Adorján ezután 32 éven át hűségesen szolgálta az Akadémiát 1882-ben történt nyugdíjazásáig.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 10/1849.
 MTAK Kézirattár RAL 12/1853.
 MTAK Kézirattár RAL 697/1859.
 MTAK Kézirattár RAL 401, 466/1884.
 MTAK Kézirattár Ms 4740/65.
 MTAK Kézirattár Tört. 2-rét 23.
 MTA Igazgatótanácsának jelentései 1847-1889. Bp. (1881/82.
 22. l., 1884/85. 32. l.)
 Névkönyv, 1845. 30. l.

RÓMER FLÓRIS (1815–1889)

Régész, művészettörténész, egyetemi tanár, akadémiai rendes tag. Apja pozsonyi cipészmeister, aki fiát iskoláztatta. A pozsonyi alsóbb iskola elvégzése után 15 éves korában a pannonhalmi bencés szerzetesrend gimnáziumába írták be. Tanulmányai befejezése után 1838-ban a győri bencés gimnáziumban a természettan tanáraként működött, majd 1845-től a pozsonyi akadémián tanított természetrajzot. A bencés paptanár a szabadságharcban fegyveresen vett részt, ezért 8 évi fogságra ítélték. 5 esztendő telt el Bécs, Olmütz és Josefstadt börtönében, amikor 1854-ben amnesztiával szabadult. 1857-ben kapott engedélyt tanári munkájának folytatására. Az 1850-es évek végén Ipolyi Arnold és Toldy Ferenc segítségével elnyerte a pesti katolikus főgimnázium igazgatói tisztét és így Pestre költözött. Az Akadémia 1860. októberében levelező, 1871-ben rendes tagjává választotta. Hunfalvy Pál 1861-ben őt ajánlotta az Akadémia Érem- és kéziratára őrének, mely állásra még ugyanez év július 1-ével ki-nevezték.

Rómer Flóris a pesti egyetemen az érem- és régiségtannak 1862 óta magán, 1866-tól ny. rendkívüli, 1868-tól ny. r. tanára volt. Tudományszervezői tevékenysége alapján a szakemberek őt a magyarországi régészet megteremtőjének és első művelőjének tekintik. "Megalapítója, szerkesztője és az első években szinte egyedüli szerzője" az Akadémia Archaeológiai Bizottsága által 1869-ben megindított Archaeológiai Értesítő-nek. Az Archaeológiai Bizottságnak 1862-től haláláig tagja, 1864-1872 között előadójaként dolgozott. Mindezen tevékenysége mellett a Nemzeti Múzeum régészeti osztályának vezetését is ellátta. "1875-ben szerzetéből kilépve mint világi pap előbb c. apát, majd 1877 végén nagyváradi kanonok lett, amikor is egyetemi tanárságáról lemondott".

Rómer személyében kiváló képességű tudóst kapott az Akadémia különálló gyűjteményeinek kezelésére. Az Akadémia — a könyv- és kéziratgyűjteményen kívül — sok más gyűjteményt is tárolt. Ilyenek voltak az érem- és pénz-, régiség- és gipszöntvény, ásvány- és őslénytani gyűjtemények, stb. Az érem- és pénzgyűjtemény kivételével ezek az anyagok, a Trattner-Károlyi házban, a könyvtár és a főttkári hivatal különböző helyiségeiben minden rendszer nélkül álltak. Rómer Flóris feladata volt a kéziratok gondozásán túl, ezeknek az anyagoknak rendszerezése is. 1865-ben a palotába költözés után Rómer javaslatára határozott úgy az Akadémia 1868-ban, hogy "a régiségek és növények egy részét adják ajándékkul a Nemzeti Múzeumnak, más részét az Egyetemnek ...ami teljesezésbe is vétetett".

A könyvtárnak a palotába költöztetése után Rómer Flóris magára vállalta a természettudományos szakok rendezését, felállítását: majd miután ezt befejezte, hozzáfogott a kéziratokkal kapcsolatos munkálatokhoz. Az iratokat tartalmuk szerint 16 szakcsoportba osztotta és az egyes szakokon belül nagyságrendbe állította. A szakcsoportokat úgy állapította meg, hogy azok a gyarapodással még további alcsoportokra bonthatók legyenek. Az ekkor kialakított szakokba dolgozták fel a későbbi kéziratárók az újabb kézíratszerzeményeket egészen 1954-ig. Egyéb javaslatai és jelentései, mint pl. 1. Javaslat a kézirat- és okmánytár gyarapítására, 2. Feljegyzés a kéziratár rendezéséről, 3. A kéziratár okleveleinek rendezéséről, mind a célszerűséget és rendszerességet szolgálták az egyes irományok gyűjtése és kezelése tekintetében.

Rómer Flóris 1869-ben lemondott kéziratárosi tisztéről, de az adatok tanúsága szerint még két évig gondozta a gyűjteményt. Az 1871. évi akadémiai Almanachban még mint Érem- és Kéziratárőr szerepel.

Irod.: MTAK Kéziratár RAL 77:19/1861.

MTAK Kéziratár RAL 439.636/1861.

MTAK Kéziratár RAL 809/1865.

MTAK Kéziratár RAL 1083/1868.

MTAK Kéziratár RAL 420/1869.

MTAK Kéziratár K 801:1869/2.

Almanach, 1862. 8.1.

Almanach, 1890. 365-367.1.

Ak. Ért. 1868. 275, 337-338.1.

Divald K.: A MTA palotája és gyűjteményei. Bp. 1917. 47-50.1.

Jakab E.: A MTA Kéziratárának ismertetése. Bp. 1892. 26-29.1.

Szentpétery, i.m. 443, 457, 483, 539.1.

Rómer Flóris, Ipolyi Arnold, Fraknói Vilmos. Egyház, műveltség, történetírás. (Történetírók Tára) Bp. 1981.

Megemlékezés: Emlékbeszéd, 6.köt. 13.sz.

ROZGONYI MARGIT (1898–1943)

Bölcsészdoktor, okleveles polgári iskolai tanár. 1929. november 4-e óta díjtalan gyakornokként kisegítő szolgálatot teljesített az Akadémia Könyvtárában, ahol a katalóguscédulák rendezésével bízták meg. 1934. március 15-től mint állami tisztviselőt szolgálattételre az Akadémia Könyvtárába osztotta be a VKM, és egyidejűleg havi 100 pengő állami támogatást biztosított számára. Könyvtári munkája alapján az Akadémia a Nemzeti Múzeum létszámába ajánlotta kinevezésre, melyet 1941. március 8-án nyert el. Csaknem másfél évtizedig tartó könyvtárossága idején többféle munkaterületen dolgozott: legutolsó beosztása olvasótermi felügyelet és könyvkölcsonzés, emellett katalogizált is. Önkezeléssel vetett véget életének.

Irod.: MTAK Kézirattár K 814:1930/67.
 MTAK Kézirattár K 818:1934/87, 104.
 MTAK Kézirattár K 820:1936/188.
 MTAK Kézirattár K 824:1941/59.
 MTAK Kézirattár K 825:1943/64-66.
 MTAK Kézirattár RAL 808/1937.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946.

SÁFRÁN GYÖRGYI (1911–1985)

Bölcsészdoktor, tanítóképző-intézeti tanár. Szegeden végezte egyetemi tanulmányait, itt szerezte tanári és doktori oklevelét. Ezután előbb tanárként működött, majd a Nemzeti Múzeum státuszában 1943–1946-ban Szegeden, 1946–1948-ban Budapesten volt kollégiumi igazgató. 1948. augusztus 26-án, saját kérésére az Akadémia Könyvtárába helyezték, ahol 1968. december 31-ig nyugalomba vonulásáig dolgozott.

Sáfrán Györgyi a Könyvtárba kerülésekor az akkor már pontosabban realizálódott igazgatói titkári munkakört töltötte be, majd a feldolgozó osztályon a katalógusok gondozását látta el. 1954–55-ben lett a Kézirattár munkatársa, ahol 1968-ig, illetőleg nyugdíjazása után továbbra is kisegítő munkát végzett, közel másfél évtizedig.

Irod.: MTAK Kézirattár K 832:1948/280.
 Keresztury, i. m. 48. l.
 Megemlékezés: Magyar Nemzet 1985. III. 18.

SAJÓ GÉZA (1903–1984)

Bölcsészdoktor, volt főiskolai tanár, képesített könyvtáros. 1933. június 22-én lépett közszolgálatba, valószínűleg a M. Kir. Testnevelési Főiskola román nyelv megbízott előadójának. A Nemzeti Múzeum tudományos tisztviselői létszámába 1937. október 10-én nevezték ki és ugyanakkor az Akadémia főtthkari hivatalába osztották be levéltári gyakornoknak. Az Akadémia 1938-ra kiadott Almanachjában már mint a levéltár "megbízott vezetője" szerepel. 1941. májusában a kolozsvári Egyetemi Könyvtárba I. osztályú könyvtárórré nevezték ki. 1944. október 25-én a VKM Sajó Géza az OSZK régi- és ritka nyomtatványok osztályára került. Akadémiai levéltárosként végzett tevékenysége folyamán rendezte az Akadémia 1825–1866 közötti évek hivatali iratait és mivel az iratok regisztrálására szolgáló korabeli iktatókönyvek hiányosak voltak, új könyveket készített. (K 1790–1791) Ezek az iratok — a későbbiekkel egyetemben egészen 1949-ig — képezik ma a Kézirattárban külön fondként őrzött Régi Akadémiai Levéltár=RAL anyagát.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 474, 580/1937.

MTAK Kézirattár RAL 422/1939.

MTAK Kézirattár RAL 412/1940.

MTAK Kézirattár RAL 304/1941.

MTAK Kézirattár K 827:1944/237.

MTAK Kézirattár Ms 4711/174.

Almanach, 1939. 117. l.

Ak. Ért. 1940. 365–370. l.

SCHILLER PÁLNÉ RUDAS ERZSÉBET (1903–?)

Bölcsészdoktor, latin–német szakos középiskolai tanár, könyvtáros. Apja foglalkozása: bankigazgató. Szakképzettségén kívül, angol, francia nyelvtudással is rendelkezett. Budapesti egyetemi tanulmányainak befejezése után szinte azonnal az Akadémia Könyvtárába került mint fizetéstelen gyakornok, azonban úgy tűnik, hogy egyelőre rövid ideig dolgozhatott, mert szolgálati idejének kezdetét 1929. július 30-tól számították. 1933-ban a könyvtár kérte kineveztetését a Nemzeti Múzeum létszámába, melynek alapján könyvtári segédórré 1934. június 26-án nevezték ki. Schillerné több mint két évtizedes könyvtári pályafu-

tása alatt, szinte minden könyvtári munkafázisban dolgozott. 1942-től Török Pál mellett vett részt a kéziratok gondozásában. 1944-ben az akkori 1210.sz. M.E. kormányrendelet következtében kényszernyugdíjazták: 1945-ben rehabilitálták. Az 1946.március 5-én kialakított könyvtári munkarend szerint, feladata: A kódexek, újkori kéziratok és a levelestár gondozása, iratmásolás, irattárkezelés, címtározás. A törzsanyag revíziója és kiegészítése. Amikor Keresztury Dezső főkönyvtárnok igazgatása alatt a könyvtári munkaszervezet végleges rendjét kialakították, Schillerné c. főkönyvtárnok ranggal lett a cím-felvételi osztály helyettes vezetője és a sorozati katalógus gondozója.

Irod.: MTAK Kézirattár K 812:1928/153.
 MTAK Kézirattár K 816:1932/194.
 MTAK Kézirattár K 817:1933/22.
 MTAK Kézirattár K 818:1934/241.
 MTAK Kézirattár K 829:1946/101, 229.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328.
 MTAK Kézirattár K 833:1949/253.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/I. (1945) 21.1.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/II.48.1.
 MTAK Kézirattár RAL 79/1944.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946.
 MTAK Kézirattár RAL 274/1947.
 Igt.Jk. 1945-1949.103.1., in: K 1352.
 Almanach, 1929. 87.1.
 Almanach, 1934.106.1.

SCHNEIDER BÉLA (?)

Kisegítő munkákat végzett rövid ideig a könyvtárban. 1929.április 22-én Balogh Jenő főtitkár arra kérte Szinnyi József főkönyvtárnokot, engedje át Schneider Bélát a főtitkári hivatalba adminisztrációs munkákra. 1929-1931. évi akadémiái Almanachban nem találtunk adatokat kinevezésére.

Irod.: MTAK Kézirattár K 813:1929/153.

SIMONYI DEZSŐ (1898-1980)

Bölcsészdoktor, történelem-földrajzszakos tanár, könyvtáros. Apja foglalkozása: dohánygyári gondnok. 1929.június 1-én került az Akadémia Könyvtárába

ideiglenes könyvtártisztnek és 1937. január 1-én véglegesítette állásában az Akadémia elnöke. 1940. július 1-től alkönyvtárnoki kinevezést kapott. Simonyi Dezső több mint három évtizedes szolgálata alatt dolgozott a könyvtári munka minden ágazatában. Nála senki sem ismerte jobban a könyvtár állományát, a bonyolult raktárviszonyokat, a kutatáshoz szükséges segédkönyveket. Járatos volt a kiadványok beszerzési munkálataiban, különösen a külföldi cserekiadványok, akademikák ügyeinek bonyolításában, feldolgozásában. Szükség esetén katalogizált, osztályozott, kölcsönzött és köttetett. 1943-tól ő gondozta a térkép-gyűjteményt és a régi 1890 előtti fontosabb hírlapokat. Megbízásból felügyeletet gyakorolt az altisztek munkája felett, gondoskodott az anyagszertár szükségleteiről, stb. 1947-től ő volt az olvasóforgalmi osztály vezetője, egyben referense.

1959. december 31-én vonult nyugalomba.

Irod.: MTAK Kézirattár K 829:1946/101.
 MTAK Kézirattár K 830:1947/22.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328.
 MTAK Kézirattár K 833:1949/253.
 MTAK Kézirattár RAL 74/1942.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946.
 Almanach, 1943.120.l.

SOMOGYI JÓZSEF, HOLLÓSI (1899–?)

Bölcsészdoktor, nyelvész. Ösztöndíjas gyakornokká kineveztetett 1933. november 1-én a Nemzeti Múzeum létszámába. 1940. december 30-tól könyvtárőr, majd alkönyvtárnok. Az Akadémia Könyvtárába szolgálattételre beosztották 1941. január 18. Somogyi Józsefet az akkori főkönyvtárnok, Szinnyei József, a Kézirattárban levő orientalista-hagyatékok gondozásával, kezelésével bízta meg. Katalogizálta Kégl Sándor keleti könyveit és kézirateit, a Duka Tivadar és Kőrösi Csoma Sándor-gyűjteményeket, Goldziher Ignác irodalmi hagyatékát és levelezését, de ha a szükség úgy kívánta, más munkaterületekbe is besegített, pl. az olvasótermi felügyelet ellátásába.

1944. március 10-én távozott a könyvtárból, mert az újvidéki M. Kir. Keleti Kereskedelmi Főiskolára nevezték ki az angol és a keleti nyelvek: arab-perzsa nyelv tanszékére.

Irod.: MTAK Kézirattár K 824:1941/17.
 MTAK Kézirattár K 826:1943/133, 212.
 MTAK Kézirattár K 827:1944/139.
 MTAK Kézirattár Ms 10.295/I. 21.l.
 MTAK Kézirattár RAL 492/1943.

MTAK Kézirattár RAL 120/1945.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946.
 Almanach, 1943.120.1.

SZABÓ JÓZSEF (1906–1982)

Könyvtári altiszt. Iskolai végzettsége 6 elemi, tanult mestersége: cipész. 1939. szeptember 1-től az Akadémia gazdasági irodájában teljesített szolgálatot, 1943. október 1-től átvették a Nemzeti Múzeum létszámába szerződéses alkalmazottnak és szolgáltatételre az Akadémia Könyvtárába osztották be. 1944. január 1-től kisegítő szolgaként szerepel a könyvtárban, s 1945-ben kapott végleges ki-nevezést.

Munkaköre: Olvasótermi és kölcsönzési kiszolgálás, raktárkezelés, reponálás, bélyegzés, a törzssanyag újrafelállítása, revíziója.

1967. április 30-án vonult nyugalomba.

Irod.: MTAK Kézirattár K 829:1946/101.
 MTAK Kézirattár RAL 338/1944.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946.
 MTAK Kézirattár RAL 274/1947.

SZABÓ LÁSZLÓ, BARTFAI (1880–1964)

Ideiglenesen beosztott nemzeti múzeumi osztályigazgató, kormányfőtanácsos. Az I. világháborúban mint népfölkelő hadnagy vett részt, 1914-től 1918-ig. Elvégezte a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karát. 1904-ben bölcsészdoktori, 1906-ban latin nyelv- és történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Nyelvismerete: ért németül, kevésbé franciául, beszél valamit németül, 1912-ben a müncheni tudományos intézeteket látogatta, 1922–1925-ben gr. Széchenyi István leveleinek összegyűjtését végezte a bécsi levéltárakban. Kötöttetései: 1916-ban koronás ezüst érdemkereszt. 1925-ben kormányfőtanácsosi cím adományozása a VKM 2345/1925.sz. rendelete által. Rendes tagja a Szent István Akadémiának, igazgató és választmányi tagja a Magyar Történelmi Társulatnak és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságnak.

A Nemzeti Múzeumban szakfőnökként kezdte szolgálatát 1904-ben, 1908-ban segédőr lett, majd a VKM-ban osztályigazgató, a levéltári osztály vezetője. Innen a Gyűjteményegyetem helyezte át a MTA Könyvtárába 1924. okt. 29-én. Könyvtári főmunkaterülete az ősnymtatványok és a RMK feldolgozása volt, de

emellett, különösen eleinte más munkákat is végzett, 1937-ben nem találjuk a könyvtár dolgozói között. A Széchenyi-család levéltárosa volt.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 808/1937.
 MTAK Kézirattár RAL 146/1946/31.1.
 MTAK Kézirattár K 819:1935/34.
 MTAK Kézirattár, Ms 10.644.4.1.
 Almanach, 1936.111.1.

SZABÓ MIKLÓS (1884–1960)

Bölcsészdoktor, klasszika-filológus, volt Eötvös-kollégiumi igazgató. A budapesti egyetemen szerezte középiskolai tanári és bölcsészettudományi oklevelét. 1907-től gimnáziumi tanár, 1911-től az Eötvös József Kollégium tanára, 1929-től aligazgatója, 1935–1945 között igazgatója volt. 1945. május 11-től a VKM az Akadémia Könyvtárába osztotta be szolgálattételre.

Mindössze fél évig dolgozott a könyvtárban és ezalatt a rövid idő alatt közbenjárt a Nemzeti Bankban az elrejtett 10 akadémiai láda visszaszerzése ügyében, rendezte az összedőlt szláv-irodalom szak könyveit és részt vett a Siskovics-könyvtár feldolgozásában. 1945. november 10-én a VKM arról értesítette az Akadémiát, hogy Szabó Miklóst a budapesti Középiskolai Tanárképző Intézetbe rendelték szolgálattételre.

Irod.: MTAK Kézirattár K 828:1945/39, 162, 312.

SZALAY LÁSZLÓ (1813–1864)

Jogász, történész, publicista, akadémiai rendes tag. A pesti egyetemen végezte tanulmányait, majd Kölcsey Ferenc mellé került ügyvédbojtárnak Szatmárcsékébe. 1833-ban szerezte meg az ügyvédi képesítést, de gyakorlatot nem folytatott. 1844 nyarától 2 évig szerkesztette a Pesti Hírlap-ot. A szabadságharc idején a kormány követe volt 1848. május 14-től a Majna menti Frankfurtban, később Párizsban és Londonban. Az összeomlás után Svájcban telepedett le és ott publicisztikával, történettudománnyal foglalkozott. Itt írta meg Magyarország története c. művét. 1855-ben amnesztiát nyerve tért haza. A Magyar Tudományos Akadémia 1836. szeptemberében levelező tagnak, egy év múlva segédjegyző- és levéltárnoknak választotta meg. 1838-ban lett akadémiai rendes tag és 1861. december 21-től haláláig az Akadémia főtitkára.

Szalay László segédjegyző- és levéltárnoki tisztségében foglalkozott könyvtári munkával is. Megtaláljuk keze nyomát a Czuczor Gergely által megkezdett

könyvtári lajstromban, (Könyvészet 2-rét 38) valamint a folyóiratok kölcsönző könyvében. (K 879) Levéltárnoki tisztéről 1847-ben mondott le.

Irod.: Névkönyv, 1838. 79. l.

Megemlékezés: Emlébeszédék, 16. köt. 11. sz.

Évkönyvek, 11. köt. 5. sz. 20-42. l.

SZANDTNER PÁLNÉ TÓTH LAURA (1911–)

Bölcsészdoktor, magyar-német szakos középiskolai tanár, könyvtáros. Apja foglalkozása: banktisztviselő. Budapesten végezte az egyetemet. Tanulmányai befejezése után pályáját fizetéstelen kisegítőként kezdte a budapesti Egyetemi Könyvtárban 1934-ben. Véglegesítették 1935-ben, amikor a Nemzeti Múzeum létszámába könyvtári segéd-tisztte neveztek ki 1935. július 1-én, a tudományos tisztviselők létszámába gyakornokká 1937. október 10-én, I. oszt. könyvtári segédőrré 1940. december 30-án, alkönyvtárnokká 1942. december 31-én. 1939-1943 között az Országos Könyvtári és Bibliográfiai Központban dolgozott. 1944. január 1-től az Akadémiai Könyvtárba került, ahol katalogizálással és katalógusgondozással bízták meg. Korszakunkban mindvégig a könyvtár feldolgozó részlegében tevékenykedett. 1968. december 31-én ment nyugdíjba.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 335/1944.

MTAK Kézirattár RAL 146/1946.

MTAK Kézirattár RAL 274/1947.

MTAK Kézirattár Ms 10.295/I. (1947) 17. l.

MTAK Kézirattár Ms 10.295/II. 48. l.

MTAK Kézirattár K 826:1943/318, 433.

MTAK Kézirattár K 829:1946/101.

MTAK Kézirattár K 832:1948/328.

MTAK Kézirattár K 833:1949/253.

Almanach, 1943. 121. l.

SZEBENYOVSZKY ANDRÁS (?)

Könyvtári altiszt. Kinevezte a másodelnök 1872. jan. 16-án. Életéről és munkájáról nem találtunk adatokat. Valószínűleg Molla Izsák időleges távozása után alkalmazták könyvtári szolgának. Az 1883. évi Almanachban szerepel utoljára.

Irod.: Almanach, 1872. 241. l.

SZENTPÉTERY IMRE (1912–1964)

Bölcsészdoktor, jogász. Szentpétery Imre akadémikus, egyetemi tanár (1878–1950) fia. Az egyetem elvégzése után 1935. június 1-től a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba került és ott dolgozott, legutóbb mint miniszteri osztálytanácsos, 1948-ig. A VKM szolgálattételre az Akadémia Könyvtárába rendelte, ahol 1948. szeptember 20-án kezdte meg a munkát. Munkabeosztása: címfeltevő és címtár, azaz katalógusfelügyelő, cédulabeosztó. Gyenge egészségi állapota miatt, hónapokig hiányzott a könyvtárból. Korszakunkban még a könyvtárhoz tartozott, mint rendelkezési állományban levő miniszteri osztálytanácsos.

Irod.: MTAK Kézirattár K 832:1948/391.
 MTAK Kézirattár K 833:1949/253.
 MTAK Kézirattár K 834:1949/410.
 MTAK Kézirattár Ms 10. 295/II. 10. l.
 AL MTAK iratai, 38/1., 65/10.

SZILY KÁLMÁN (1838–1924)

Nyelvész, természettudós, egyetemi tanár, főkönyvtárnok, akadémiai rendes tag. Iskoláit szülőhelyén Izsákon, a középiskolát a pesti piarista gimnáziumban végezte. 1857-től a bécsi polytechnikumon folytatta tanulmányait, melyet 1860-ban fejezett be. Hazatérte után 1861-től Stoczek Józsefnek lett a tanársegédje a József-ipartanoda utódjában a Budai-polytechnikumban. 1862-től igazgatósegéd és ideiglenes tanár, 1869. decemberétől a kísérleti természettan, 1870-től a matematikai fizika és az analitikai mechanikai tanszék ny. r. tanára volt 1889-ig. Időközben 1863–1865-ben két évig ösztöndíjjal Zürich, Berlin és Heidelberg egyetemein tanult, ahol többek között Clausiust, Zeunert, Magnust és Kirchhoffot hallgatta.

A Budai-polytechnikumot az 1871–72-ik tanévben a magyar törvényhozás műegyetem névvel egyetemi fokozatra emelte. Egy év múlva az új egyetem rektora Sily Kálmán lett. Műegyetemi tanársága mellett, tevékeny tagja volt a Kir. M. Természettudományi Társulatnak és a Magyar Mérnök- és Építész-Egyletnek. Ő volt első szerkesztője az 1869. január 1-én megindult Természettudományi Közöny-nek. Sily Kálmán volt az 1903-ban létrejött Magyar Nyelvtudományi Társaság egyik alapítója és 1905-től a társaság folyóiratának a Magyar Nyelv-nek első szerkesztője. 31 évet töltött a Természettudományi

Társulat ügyeinek vezetésében, irányításában. Hosszú életének második felében tevékenysége nagyobb részét a Magyar Tudományos Akadémia tagjaként különféle funkciókban töltötte. Az 1880-as évektől kezdve nyelvtudóssá képezte át magát. Az Akadémia 1865. decemberében levelező, 1873. májusában rendes tagnak, 1883-ban igazgató tagnak választotta meg. 1889 októberétől 1905 tavaszáig az Akadémia főtítkára, 1905-től haláláig főkönyvtárnoka volt. Az Akadémia "tudományos műhelyeiben" a bizottságokban is jelentős, némelyekben meghatározó szerepet töltött be. Az alábbi bizottságok munkájában vett részt:

Könyvkiadó Bizottsági tag 1872-1905.

1872-1889 között a III. (matematikai és természettudományok) osztály delegáltja.

1889-1905 között főtítkári minőségben.

1890-1899 között a bizottság előadója volt.

Matematikai és Természettudományi Bizottsági tag 1879-1924.

Széchenyi Bizottsági tag 1883-1924.

1883-tól mint vendég,

1896-tól rendes tag.

Könyvtári Bizottság tagja 1891-1924,

1905-1924 között előadója.

Nyelvtudományi Bizottsági tag 1896-1924.

Semsey Bizottsági tag 1896-1906.

Szótári Bizottság elnöke 1898-1924.

Irodalomtörténeti Bizottsági tag 1904-1924.

Pénzügyi- és Építészeti Bizottság tagja 1907-1920, illetőleg 1924-ig.

Az általa követett könyvtárpolitikai elveket ismertette főkönyvtárnoki bekezdés-tőjében, hivatala elfoglalásakor 1905-ben.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 185/1905.

Ak. Ért. 1905. 356-358.l.

Természettudósi értékelését l.: Zelovich K.: A MTA hatása a technikai tudományok fejlődésére. Bp. 1926.

Gyarmati I.: Szily Kálmán. in: Fizikai Szemle, 1955.

Megemlékezés: Emlékbeszéd, 21.köt. 21.sz.

Ak. Ért. 1924. 151-153, 211-213.l.

SZINNYEI JÓZSEF (1857-1943)

Nyelvész, egyetemi tanár, főkönyvtárnok, akadémiai rendes tag. Egyetemi tanulmányait a pesti egyetemen végezte, itt szerezte 1878-ban magyar nyelv- és irodalomtanári, a finn nyelv- és irodalomból bölcsészettudományi oklevelét. 1879-

ben tanulmányutat tett Finnországban. Ezután két évig az Ország-Világ c. folyóirat szerkesztője, 1881-től a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának segédőre volt. 1883-tól a pesti egyetemen m. tanár, 1886-tól a kolozsvári egyetemen a magyar nyelv- és irodalom tanáraként működött. 1893-1928 szeptember 1-ig a pesti egyetem urál-altaji összehasonlító nyelvészeti tanszékén, Budenz József utódként ny. r. tanár. 1909/1910-ben a budapesti egyetem dékánja, 1923/1924-ben a bölcsészettudományi kar rektora volt.

A Magyar Tudományos Akadémia 1884-ben levelező, 1896-ban rendes, 1922-ben az Igazgatótanács tagjává választotta. 1906-1938 között az I. (nyelv- és széptudományi) osztály titkára, 1927-től haláláig az Akadémia főkönyvtárnoka volt. Csaknem hat évtizedes akadémiai tagsága alatt, 35 évig szerkesztette a Nyelv- tudományi Közleményeket és több akadémiai bizottság választott tagjaként tevékenykedett:

Nyelvtudományi Bizottság tagja	1889-1943.
elnöke	1898-1943.
Szótári Bizottság tagja	1898-1943.
elnöke	1925-1940.
Semsey Bizottság tagja	1899-1908.
Könyvkiadó Bizottság tagja mint az I. osztály titkára	1906-1938.
Könyvtári Bizottság tagja	1907-1943.
előadója	1928-1943.
Pénzügyi- és Építészeti Bizottság tagja	1924-1943.
Commission Internationale de Coopération Intellectuelle Magyar Nemzeti Bizottsága tagja a MTA részéről 1928-1940	
Néptudományi Bizottság tagja 1929-1943	
Nyelvművelő Bizottság tagja	1933-1943.
helyettes elnöke	1933-1934.
választott elnöke	1934-1937.

Szinnyei József mind egyetemi, mind akadémiai pályája folyamán távol maradt a korát jellemző elméleti és politikai irányzatoktól, harcolt. Pályája kezdetén irodalomtörténettel, később főleg a finnugor nyelvek hang- és alaktanával és magyar nyelvtörténettel foglalkozott. Több iskolai tankönyv szerzője. 16 évig tartó főkönyvtárnoki működése már 70 éves kora utánra esett, amikor az Akadémiában uralkodó szellemi felfogással szemben, a korszak bonyolult hazai viszonyai között, nem tudott kedvező változást kieszközölni a könyvtár fejlesztésében.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 1496/1927.
MTAK Kézirattár RAL 700/1928.

MTAK Kézirattár RAL 146/1946.
 Szentpétery, i. m. 658, 663, 670. l.
 Magy. Könyvszemle 1943. 184. l.
 Megemlékezés: Ak. Ért. 1943. 275-277. l.

TASSY FERENC (1903-?)

Bölcsészdoktor, magyar-olasz szakos gimnáziumi tanár, könyvtáros. 1928-ban a debreceni egyetemen szerezte középiskolai tanári oklevelét. 1929. január 1-től a debreceni Járásbíróságon díjnokként kezdte közszolgálatát, majd ugyanez év szeptemberétől a debreceni Déri Múzeumban díjnok-gyakornok lett. 1930-1948 tavaszáig gimnáziumi tanárként, majd Pesten külügyminisztériumi tisztviselőként dolgozott. Saját kérésére a VKM az Akadémia Könyvtárába osztotta be szolgálattételre 1948. június 20-án. Tanári és hivatali munkája mellett történeti tanulmányokat írt többek között az 1825-27. évi magyar országgyűlésről, melyek szakfolyóiratokban jelentek meg, ezen kívül magyar nyelvtana jelent meg olasz nyelven. A könyvtárba kerülésekor Moravék Endre mellé osztották be, akivel együtt a Kézirattár reviziójában segédkezett, majd 1948 végétől időszakunkban olvasótermi felügyelő és a kölcsönzés vezetője lett. 1963. május 1-ével vonult nyugalomba.

Irod.: MTAK Kézirattár K 832:1948/308, 344, 443, 473.
 Keresztury, i. m. 48. l.

TEREBESI SÁMUEL (?)

Hites- és váltóügyvéd, a Magyar Tudós Társaság írnoka. Kinevezte az elnök, 1842. március 1-én. Erdélyben, a Belső-Szolnok megyei Ketséd nevű községben született. Iskoláit és az ügyvédi gyakorlatot Máramarosszigeten végezte, az ügyvédi vizsgát Pesten 1841-ben tette le. Ez időben Hubay József királyi ügyvédnél volt adjunktus. 1842. január 8-án írt levelében folyamodott Teleki József akadémiai elnökhöz írnoki állásért, amit el is nyert. Egy későbbi 1843-ban Toldy Ferencnek írt leveléből az derült ki, hogy 1841. március 1-től már dolgozott az Akadémiának. Valószínűleg napidíjasként dolgozhatott. Néhány évig viselhette írnoki tisztét az Akadémián, mert az 1845. évi akadémiai Névkönyv nem tünteti fel a nevét. Elképzelhető, hogy a Batthyány és Teleki könyvtárak felállítása és rendezése idején kisegítő írnokként tevékenykedett.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 188/1842.
 MTAK Kézirattár RAL 172/1844.
 MTAK Kézirattár M. irod. lev. 4-rét 99.
 Névkönyv, 1843. 170. l.

TIRAI RICHÁRDNÉ TANGL ERIKA (1901–?)

Könyvtáros, Iskolai végzettsége, bölcsész abszolutorium, történelem szakos. Apja foglalkozása: egyetemi tanár. 1923-tól az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központban dolgozott. A Nemzeti Múzeum státuszában 1929-től a budapesti Egyetemi Könyvtárban könyvtári segédőr, majd könyvtári tisztt, illetőleg főtiszt 1943-ig. 1944 januárjától a Teleki Pál Tudományos Intézetben, 1946. március 1-től az Akadémia Könyvtárában Könyvtári főtisztként működött. Munkaköre az 1946. március 5-i kimutatás szerint: katalogizálás, kötetítés, a törzssanyag revíziója, katalógusrendezés, kiegészítés, a hiányok pótlása. 1949. decemberében a folyóiratok kezelésének teendőit végezte.

Irod.: MTAK Kézirattár K 829:1946/92, 101, 105.
 MTAK Kézirattár K 832:1948/328.
 MTAK Kézirattár K 833:1949/253.
 MTAK Kézirattár RAL 274/1947.
 MTAK Kézirattár Ms 10. 295/I. (1947) 44. l.
 MTAK Kézirattár Ms 10. 295/II. 48. l.
 AL MTAK iratai 69/23.

TOLDY FERENC (1805–1875)

Irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár, akadémiai rendes tag. Magyarországi német családból származott, eredeti neve Schedel, apja foglalkozása postatiszt. Szülei 1807-ben költöztek Pestre, Toldy Ferenc itt kezdett iskolába járni, de 8 éves korától Cegléden tanult a magyar nyelv elsajátítása céljából. A gimnáziumot Pesten és Kassán végezte. 1819-ben Pesten lett bölcsészhallgató: itt ismerkedett meg Bajza Józseffel és másokkal. Az egyetemen esztétikából és irodalomtörténetből képesítést nyert. 1822–1827 között a pesti egyetemen orvosi oklevelet szerzett és rövid ideig orvosi gyakorlatot is folytatott. 1829–30-ban hosszabb utazást tett Nyugat-Európában. A Magyar Tudományos Akadémia 1830. novemberében rendes taggá, 1831. februárjában segédjegyző- és levéltárnokká választotta. 1835–1861 között titoknok (főtípkára) volt, az Igazgatótanács tagja 1871. májusában lett. Az alább feltüntetett akadémiai bizottságok munkájában vett részt:

Történettudományi Bizottság	tagja	1854-1875.
	előadója	1854-1875.
Nyelvtudományi Bizottság	tagja	1856-1875.
	előadója	1856-1861.
	elnöke	1865-1875.
Archaeológiai Bizottság	tagja	1858-1875.
Könyvtári Bizottság	elnöke	1865-1875.
Könyvkiadó Bizottság	delegált tagja	1872-1875.

Egyetemi pályája a következőképpen alakult:

1833-1844 között a pesti egyetem orvosi fakultásán a diétetika rk. tanára.

1843-tól haláláig a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

1850/51-től az esztétika és az irodalomtörténet m.tanára. Az esztétika nemigen vonzotta a hallgatókat, ezért 1856-tól inkább a magyar irodalmi előadásokat tartotta.

1861. április 26-tól haláláig a magyar nyelv- és irodalom ny. r. tanára.

1863/64, 1864/65-ben a bölcsészeti kar dékánja.

1871/1872-ben a bölcsészeti kar rektora.

Szentpétery Imre egyetemi tanár szerint, Toldy Ferenc "... legnagyobb érdeme... a magyar tudománynak európai színvonalon tartása, művelése és ápolása... Működésének ez a része főként a Magyar Tudományos Akadémiához és a Kisfaludy-Társasághoz fűződik..."

Gyulai Pál emlékbeszédéből ismert, hogy Toldy Ferenc "Számos irodalmi és tudományos vállalatot indított meg és szerkesztett ... ott találjuk őt majd minden irodalmi és tudományos társulat keletkezésénél mint kezdeményezőt vagy alapítót..."

Irod.: Szentpétery, im. 454-455, 483, 523-524, 658-687. l.

Megemlékezés: Évkönyvek, 15. köt. 1. sz. 16-28. l.

TOMKA SÁNDOR (?)

Egyike azoknak a tisztviselőknak, akiket a könyvtár alkalmazott írnoknak, illetőleg katalóguscédulák másolására napidíjasként a századfordulón.

Irod.: MTA Kézirattár K 803:1900/193, 448.

TÖRÖK PÁL (1885-1943)

Bölcsészdoktor, c. főkönyvtárnok, egyetemi m. tanár, történetíró. Iskoláit Kolozsvárt, egyetemi tanulmányait Budapesten az Eötvös-kollégium tagjaként vé-

gezte. 1909–1926 között a győri felsőkereskedelmi iskola tanára volt. A Nemzeti Múzeum Orsz. Magy. Gyűjteményegyetem létszámába 1926. június 28-án nevezték ki és szolgálattételre augusztus 3-tól az Akadémia Könyvtárába osztották be. 1935-ben "Az újkori történelem forrásanyaga és történetirodalma" tárgykörből m. tanári képesítést nyert a budapesti bölcsészkaron. 17 évig dolgozott az Akadémia Könyvtárában, ahol a Kézirattár gondozása mellett egyéb gyűjtemények kezelését is rábízta.

A rendelkezésünkre álló adatokból úgy tűnik, hogy Török Pál kedvetlenül végezte a rábízott sokirányú feladatot. Egy későbbi, 1943 elejéről készített jelentése arról tanúskodik, hogy nem érezte magát hivatottnak a magyar irodalom- és a Régi Magyar Könyvtár feldolgozására, méginkább az azidőben a Kézirattárban tárolt keleti (török, perzsa, tibeti, héber, mongol, stb.) nyelvű gyűjtemények katalogizálására, miután mindezen tudománysszakok nem tartoztak választott szaktárgyai közé. Egyes keleti szakokban 1941 elejétől Somogyi József végzett feldolgozó munkát (Kégl Sándor, Goldziher-gyűjtemény). 1942. decemberétől Schiller Pálné dolgozott vele együtt a Kézirattárban, aki a magyar nyelv- és irodalmi anyagok rendezését, feldolgozását és a Goethe-szoba felügyeletét is ellátta. A Régi Magyar Könyvtár gondozásának feladatát Fludorovits Jolán vette át tőle, a térképtár kezelését pedig Simonyi Dezső vállalta magára. Munkakörébe tartozott az ősnymtatványok rendezése, katalogizálása, a Ráth-gyűjtemény és az akadémiai kiadványok őrzött példányainak kezelése, valamint a rölapok és propagandaanyagok rendben tartása.

Valamivel több mint másfél évtizedes könyvtári működése alatt, legnagyobb érdeme a könyvtár értékes kézíratainak és könyveinek a II. világháború pusztításától való megvédése; az elrejtés módszereinek elvi kidolgozása, a munka megszervezése és első etapjának gyakorlati lebonyolítása volt.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 1564/1926.

MTAK Kézirattár RAL 192, 407, 436/1943.

MTAK Kézirattár RAL 146/1946.

MTAK Kézirattár K 812:1927/11.

MTAK Kézirattár K 826:1943/308.

Szentpétery, I. m. 686. l.

Megemlékezés: Magyar Könyvszemle, 1943. 453. l.

TROCSÁNYI ZOLTÁN (1886–1971)

Nyelvész, irodalom- és könyvtörténész, könyvtáros, a nyelvtudományok kandidátusa. Budapesten végezte az egyetemet az Eötvös-kollégium tagjaként. Ezután az Akadémia Könyvtárába került, ahol 1908. szeptember 1-től kezdve ideiglenes könyvtártisztként dolgozott. 1909 őszétől egy évig katonai szolgálatot teljesített. 1912. január 1-től kapott végleges könyvtártiszt kinevezést, mely tiszt-ségében 1913 végéig maradt. 1914. január 1-től az Akadémia főtitkári hivatalának

vezetője volt 1921 tavaszáig. Ezután újságírói tevékenységet folytatott, majd 1935-től az OSZK-ban működött utoljára főkönyvtárnoki címmel. Szerkesztője volt a Magyar Könyvszemlének is. 1939-től a pesti egyetemen a magyar könyvtörténet ny. rk. tanára és ugyanez évtől megbízott előadója, majd 1943-tól ny. rk. tanára az orosz nyelv- és irodalom tanszékének. 1950-ben ment nyugdíjba. Két részletben töltött 3 évi könyvtárossága alatt — Szily Kálmán, Hellebrant Árpád, Heinlein István mellett — minden valószínűség szerint a nyomtatványok feldolgozó munkálataiban vehetett részt.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 360, 441/1909.
 MTAK Kézirattár RAL 568/1911.
 MTAK Kézirattár RAL 5/1914.
 Igt. Jk. 1934-1936. 40. f.
 Almanach, 1914. 147. l.
 Megemlékezés: Népszabadság, 1986. dec. 27.

VARGA GYÖRGY (1875-?)

Könyvtári ruhatáros. Régebben könyvkereskedő. 1943-ban Kolozsvárra került a Minerva Könyvkiadó Vállalathoz. Magyar állampolgárként nem dolgozhatott tovább Kolozsvárott, ezért 1949 májusában engedéllyel hazatelepült. Különbőle alkalmi munkák után 1949. október 1-től szerződéses ruhatárosként dolgozott az Akadémia Könyvtárában.

Irod.: AL MTAK iratai, 65/10.

VARGA MÁRIA (1896-?)

Varga György leánya. 1943-ig Budapesten tisztviselőként dolgozott. Követte édesapját Kolozsvárra. 1949-től édesapja háztartását vezette Budapesten, és vele együtt ketten látták el — mint szerződéses alkalmazottak — a könyvtár ruhatárosi teendőit. Varga Mária a ruhatárosi munkán kívül egyéb, pecsételés, könyvbeszámozás, cédulaelőkészítés, munkákat is végzett. A későbbiekben Varga Mária kinevezett ruhatáros volt. 1960-ban vonult nyugalomba.

Irod.: AL MTAK iratai, 65/10.
 Keresztury, i. m. 48, 49. l.

VARGA SÁMUEL (?)

Könyvtári írnok, ügyvéd és hírlapíró Pesten. 1838 óta dolgozott az Akadémiában, napi, vagy havidíjas írnokként Toldy Ferenc mellett a Batthyány, később a Teleki-könyvtárak rendezése, felállítása idejében. 1839-ben kapott végleges kinevezést az Akadémia elnökétől Teleki Józseftől, aki azt írta, hogy Varga Somát új írnoki állására úgy nevezi ki, hogy a könyvtár összeírását végezze, illetőleg folytassa, és hogy fenntartja a jogot arra, hogy munkáját a jövőben is megszabhassa. Varga Soma 1848 közepéig dolgozott írnokként a könyvtárban. Hivatala ellátása mellett költeményeket és vegyes cikkeket írt a Regélő és a Honművész c. lapokba 1839–41-ben, a Pesti Divatlapba, 1844, a Hölgyfutárba, 1850-ben. Eredeti munkáin kívül, fordításai is vannak.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 192/1839.
 MTAK Kézirattár RAL 241/1841.
 MTAK Kézirattár RAL 94/1845.
 MTAK Kézirattár RAL 9/1850.
 MTAK Kézirattár Tört. 2-rét 23.

VARGA SÁNDOR, KIBÉDI (1902–?)

Bölcsészdoktor, egyetemi c. rk. m. tanár. Az Orsz. Magy. Gyűjteményegyetem létszámába alkönyvtárnokká nevezték ki és szolgálattételre az Akadémia Könyvtárába osztották be, 1929. november 4-én. Az Akadémia 1930. évi Almanachjában a könyvtár tisztviselői között van feltüntetve, az 1931. évben már a főtitkári hivatal irodavezetője, 1943-ban az Akadémia gondnokaként szerepel. 1944-ben külföldre távozott. Tevékenységének nyomaival a könyvtári iratokban nem találkoztunk.

VIDRA FERENC (1899–?)

Könyvtári napibéres altiszt. Iskolai végzettsége 4 polgári. Ért németül, olaszul. Tanult mestersége: bádgos. 1927. januárjában alkalmazták a könyvtárban altisztként azzal, hogy 3 év múlva az Orsz. Magy. Gyűjteményegyetem létszámába nevezik ki és az Akadémia Könyvtárába osztják be szolgálattételre. Valóban 1931-től már mint kinevezett kisegítő szolgálta szerepel a könyvtárnál. 1939. februárjában az OSZK-ba került.

Irod.: MTAK Kézirattár K 811:1926/263.
 MTAK Kézirattár K 812:1927/36, 195.

MTAK Kézirattár K 812:1928/81.

MTAK Kézirattár K 823:1939/60.

MTAK Kézirattár RAL 808/1937.

VISZOTA GYULA (1871–1947)

Irodalomtörténész, középiskolai tanár, volt miniszteri osztályfőnök, a Széchenyi-múzeum igazgatója, akadémiai rendes tag. Apja foglalkozása: községi tanító. Iskoláit Székesfehérvárt, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, 1882-ben középiskolai tanári, 1885-ben bölcsészettudományi oklevelet szerzett. 1893-tól a soproni főreáliskolába kapott kinevezést, később Budapesten a VI. ker. -i gimnáziumban tanított. Utóbb a Kőbányai Főgimnázium igazgatója lett. 1917-ben a VKM-ba rendelték a középiskolai ügyosztály vezetésére. Az Akadémia Szily Kálmán főtitkársága idejében 1896/97-ben határozta el a Széchenyi-Múzeum létesítését. A múzeum számára összegyűlt Széchenyi István kéziratok, könyvek és egyéb relikviák rendezésére, a múzeum bútorainak elkészíttetésére 1902-ben Viszota Gyulát kérték fel.

Viszota Gyula 1902–1905 között minden szabadidejét (másodállásban) a múzeum anyagának összeállítására fordította és ettől kezdve egész életét Széchenyi István kultusza ébrentartásának szentelte. A Széchenyi-Múzeum 1905. évi megnyitása után az Akadémia őt bízta meg a múzeum őréül. A Széchenyi naplók kiadása kapcsán Klebelsberg Kunó kultuszminiszter mentesítette minisztériumi osztályvezetői teendőitől, de fizetését továbbra is a minisztérium folyósította. Az Akadémia 1913 tavaszán levelező, 1932 tavaszán rendes tagjává választotta. 1913–1944 között a Széchenyi-Bizottság előadója volt. A múzeumot ért II. világháborús károkról még ő írta meg a jelentést az Akadémiának. 1947. január 11-én halt meg.

Irod.: MTAK Kézirattár K 828:1945/330.

MTAK Kézirattár RAL 146/1946.

Ak. Ért. 1905. 651. l.

Századok, 1947. 358–359. l.

WEÖRES SÁNDOR (1913–)

Költő, műfordító. Alsóbb iskoláit Pápán és Csöngén, középiskoláit Szombathelyen, Győrött és Sopronban végezte. Egyetemi tanulmányai alatt Pécssett előbb joghallgató, majd földrajz-történelem szakos bölcsészahallgató volt. Ugyanitt esztétikát és filozófiát is hallgatott és itt szerzett bölcsészdoktori oklevelet. 1941–1948 között Pécssett, Székesfehérváron könyvtárban dolgozott, az utóbbi helyen egy ideig mint szabadművelődési titkár. Az Akadémia Könyvtárába 1948.

október 1-én került, de a Népművelési Minisztérium státuszában maradt. Néhány hónapig a Kézirattárban segédkezett, majd olvasótermi felügyelő, végül a folyóiratok kezelője lett.

1951. április 1-én távozott a könyvtárból.

Irod.: MTAK Kézirattár K 833:1949/45, 253, 351, 369.

AL MTAK iratal, 6/4.

AL MTAK iratai, 69/29.

Keresztury, i. m. 10, 37, 49. l.

WODETZKY IMRÉNÉ RÜBLEIN LIVIA (1900–1953?)

Könyvtáros. Iskolai végzettsége: gimnáziumi érettségi, 4 bölcsészeti félév. Apja foglalkozása: minisztériumi tisztviselő. Családi körülményeinek változása miatt, több néven szerepel az iratokban: Bezzegh Antalné, Kakass Béláné, Wodetzky Imréné. 1919. december 17 – 1921 szeptemberéig a VKM-ban előbb napidíjas, később kinevezett számviteli segédtsízt. A Nemzeti Múzeum Orsz. M. Gyűjteményegyetem létszámába 1924. október 30-án kapott kinevezést és november 11-én szolgálattételre az Akadémia Könyvtárába osztották be.

Több mint negyedszázados könyvtári működése alatt, fő munkaköre Györkösy Alajos vezetése mellett a beszerzési ügyek intézése (naplózás, nyomdai reklámálás, stb.) volt. Emellett szükség szerint vonták be a kölcsönzési munkálatokba, a könyvtár hivatalos levelezésének és más adminisztrációs ügyeinek gépelési munkálataiba, az irodai szertár kezelésébe, és természetesen a II. világháború előtti könyvtári értékek elrejtési munkáiba.

Irod.: MTAK Kézirattár RAL 79/1944.

MTAK Kézirattár RAL 146/1946.

MTAK Kézirattár RAL 274/1947.

MTAK Kézirattár K 812:1927/131.

MTAK Kézirattár K 824:1941/325.

MTAK Kézirattár K 829:1946/101.

MTAK Kézirattár K 832:1948/328.

MTAK Kézirattár K 833:1949/253.

MTAK Kézirattár K 834:1949/410.

MTAK Kézirattár Ms 10.295/II. 22, 49. l.

Almanach, 1925. 76. l.

RÖVIDÍTÉSEK

Ak. Ért.	=	Akadémiai Értesítő
AL	=	Akadémiai Levéltár
Almanach	=	Akadémiai Almanach
Emlékbeszédek	=	A MTA elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek
Évkönyvek	=	A MTA Évkönyvei
f.	=	folio
Fiz.O.	=	Fizetési osztály
Gr., vagy gr.	=	Gróf
G.W.	=	Gesamtkatalog und Wiegendrucke
Igt.Jk.	=	Igazgatótanács ülési jegyzőkönyvek
Irod.	=	Irodalom
KB.Jk.	=	Könyvtári Bizottság jegyzőkönyvei
Kisgy.Jk.	=	Kisgyűlési jegyzőkönyvek
l. =	=	lap és lásd
M	=	Méltóságos
MTAK	=	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Nagy.Jk.	=	Nagygyűlési jegyzőkönyvek
Nekr.	=	Nekrológ
NM	=	Nemzeti Múzeum
Névkönyv	=	Akadémiai Névkönyv
Öü.Jk.	=	Összes ülési jegyzőkönyvek
RAL	=	Régi Akadémiai Levéltár
RMK	=	Régi Magyar Könyvek
s	=	segéd
Ssz.	=	Sorszám
VKM	=	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

FORRÁSJEGYZÉK

A jegyzetben közölt forrásokon kívül, felhasználtuk még az alábbiakat:

KÉZIRATBAN:

- RAL 120/1858 Személyzeti kimutatás Toldy Ferencről és régi akadémiai jegyzőkönyvekről.
RAL 697/1859 Személyi adattár 1859.jan.1.-ről: A MTA tagjairól és személyzetéről.
RAL 413/1933 Szily Kálmán főtitkári és főkönyvtárnoki munkásságának bibliográfiája.
RAL 1050/1936 Kérdőívek az alkalmazottak munkaköréről.
RAL 808/1937 Szolgálati és minősítési táblázatok.
RAL 630/1940 Egyéni értesítő lapok 1940-ből.
RAL 502/1942 Egyéni értesítő lapok.
RAL 492/1943 Egyéni értesítő lapok.
RAL 335/1944 Egyéni értesítő lapok.
RAL 337/1944 Származási táblázat.
RAL 338/1944 Nyilvántartási lapok.
RAL 274/1947 A könyvtár alkalmazottainak személyi és szolgálati adatai 1948.jan.30. (Rangsorolási előmunka.)
K 801- K 940 Az akadémiai könyvtár iratai 1831-1949.

NYOMTATÁSBAN:

- Szinnyei J.: Magyar írók élete és munkája, 1-13.köt.
Életrajzi Lexikon I-II. + kiegészítő köt. Bp. 1981.
Magyar Irodalmi Lexikon, Szerk. Benedek Marcell. I-III, köt. Bp. 1963. c. alapvető műveken kívül:
Berlász J.: Az OSZK története 1802-1867, Bp. OSZK, 1981.

Ellenőr. Political Zsebkönyv. A pesti Ellenzéki Kör megbízásából szerk.

Bajza J. 1847.

Jakab E.: A MTA Kézirattárának ismertetése. Bp. MTA, 1892.

A MTA Könyvtára 1826-1961. Bp. 1960.

A MTA Könyvtára 1826-1976. Bp. 1976.

Szücsi József: Bajza József. Az MTA-tól jutalmazott pályamunka. Bp. 1914.

Toldy Ferenc összegyűjtött munkái. V. köt. (Gyászbeszéd Teleki József akadémiai elnök és Repiczky János felett.)

Windisch Éva: Az OSZK könyvtárosai a reformkorban. Bp. 1961.

TARTALOM

Bevezetés	5
I. A könyvtár fejlődése a könyvtárosok kinevezése, alkalmazása és munkássága szempontjából 1831-1949	7
A könyvtár az Akadémia Alapszabály- és Ügyrendjében 1833	9
Könyvtárkezelők 1851-ig	13
A könyvtári munka kialakulása 1831-1838	13
A könyvtárőr kinevezésének akadályai	15
A Teleki-könyvtár átvételének előzményei 1833-1838	16
Újabb nagyarányú könyvtárgyarapodás: a két Batthyány-könyvtár	19
A Teleki-könyvtár átvétele	20
A könyvtár első berendezése	21
A személyzet és a munka alakulása a könyvtár megnyitása után	23
A főkönyvtárnok kiválasztásának szempontjai 1846	24
Alkönyvtárnoki megbízatás	25
Az első főkönyvtárnok kinevezése	26
Választott főkönyvtárnokok	27
Hunfalvy Pál	27
Hunfalvy Pál és Toldy Ferenc kapcsolata	27
Hunfalvy Pál első könyvtári évei	29
Újabb könyvtárosok kinevezése	30
A könyvtár az Akadémia székházában	32
Fröhlich Róbert	34
Heller Ágost	35
Szily Kálmán	37
Ferenczi Zoltán	40
Szinnyei József	43
Melich János	45
Keresztury Dezső	48

II. Az akadémiai könyvtárosok anyagi helyzetének és munkakörülmé-	
nyeinek alakulása 1831-1949	55
Az illetmények alakulása	57
Munkahelyek, munkakörülmények	67
Munkaidő	69
Munkakör	71
Jegyzetek	75
III. A könyvtárosok biográfiája	83
Rövidítések	153
Forrásjegyzék	154

Felelős kiadó: az MTA Könyvtárának főigazgatója

Szerkesztette: Fürth Éva

Alak B/5 — Terjedelem: 14 (A/5) ív

Megjelenés: 1987 — Példányszám: 800

Készült az MTA Könyvtára házi sokszorosító
részlegében

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei
(Publicationes Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae)

1. *Haraszthy Gyula*: A 130 éves Akadémiai Könyvtár. Bp. 1956. 23 p.
2. *Berlász Jenő* – *Sz[akmáryné] Németh Mária*: Az Akadémiai Könyvtár múltja és jelene. Bp. 1956. 30 p.
3. *Csapodi Csaba*: A legrégebb magyar könyvtár belső rendje. A pannonthalmi könyvtár a XI. században. Bp. 1957. 13 p.
4. *Berlász Jenő*: Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása. Bp. 1957. 21 p.
5. *Haraszthy Gyula*: Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a magyar könyvtárügy időszzerű kérdései. Bp. 1958. 16 p.
6. *Gergely Pál*: Arany János és az Akadémia Könyvtára. Bp. 1958. 8 p.
7. *Moravek, Endre*: Die neuen ungarischen Bibliotheksnormen. Wien, 1957. 16 p.
8. *Sz[akmáryné] Németh Mária*: Az Akadémiai Könyvtár, mint a Magyar Tudományos Akadémia célkitűzéseinek könyvtári támogatója. Bp. 1958. 14 p.
9. *Gergely Pál*: Az Akadémia levéltára a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kézirattárában. Bp. 1958. 11 p.
10. *Csapodi Csaba*: Könyvkonzerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1958. 18 p.
11. *Moravek Endre*: Kiadványtípusok a katalogizálás szempontjából. Bp. 1958. 12 p.
12. *Sz[akmáryné] Németh Mária*: A központi folyóirat címjegyzék kérdései. Bp. 1959. 44 p.
13. *Csapodi, Csaba*: L'avenir des périodiques scientifiques. La Haye, 1958. [2] p.
14. *F[ülöpné] Csanak Dóra*: Az Akadémiai Könyvtár története a szabadságharcig 1826–1849. Bp. 1959. 29 p.
15. *Moravek, E[ndre]* – [*Weger*] *Veger, I[mre]*: Kratkij szlovar' vengerszkih bibliograficseszkih terminov i szokrascenij. Bp. 1959. 48 p.
16. *Csapodi, Csaba*: Der geographische Begriff im Katalogsystem der Bibliothek, Wien, 1959. 11 p.
17. *Csapodi Csaba*: A proveniencia elve a könyvtárban. Bp. 1959. 14 p.
18. *Rásonyi László*: Stein Aurél és hagyatéka. Bp. 1960. 40 p. 1 t.
19. *Sáfrán Györgyi*: Arany János és Rozvány Erzsébet. Bp. 1960. 178 p. 11 t.
20. *Rózsa György*: A magyar társadalomtudományok az UNESCO kiadványaiban – Les sciences sociales hongroises dans les publications de l'UNESCO. Bp. 1960. 19 p.
21. *Gergely Pál*: Pápai Páriz-album a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1961. 9 p.
22. *Gergely Pál*: Bartók Béla ismeretlen levelei a Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1961. 15 p.
23. *Sarlóska Vince Ernő*: Bólyai János házassága a köztudatban és a dokumentumok. Bp. 1961. 14 p.
24. *Csapodi Csaba*: Mikor pusztult el Mátyás király könyvtára? Bp. 1961. 25 p.
25. *Moravek, Endre* – *Weger, Imre*: Abbreviaturae cyrillicae. Bp. 1961. 138 p.
26. *Rásonyi László*: A magyar keletkutatás orosz kapcsolatai. Bp. 1962. 19 p.
27. *Tőkés László*: Az Akadémiai Könyvtár mikrokönyv gyűjteménye és fotolaboratóriuma. Bp. 1962. 13 p.

28. *Fráter Jánosné*: „Nemzeti részvét emelte”. 100 évvel ezelőtt kezdték építeni az Akadémia palotáját. Bp. 1962. 14 p.
29. *Büky Béla*: Székely Bertalan hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1962. 24 p.
30. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 2. Instituta scientifica. Bp. 1962. VI, 278 p.
31. *Méreiné Juhász Margit*: Mikszáth Kálmán szellemi és tárgyi hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémián és tájmúzeumainkban. Bp. 1963. 65 p.
32. *Rózsa, [György] George*: The documentation of science organization as an emerging new branch of scientific information. Bp. 1962. 13 p.
33. *Gergely Pál – Molnár Zoltán*: Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány repertórium. 1840–1960. Bp. 1962. VI, 377 p.
34. *Csapodi Csaba*: Mikor szűnt meg Mátyás király könyvfestő műhelye? Bp. 1963. 18 p.
35. *Tökés László*: A mikrokártya és a kutatók. Bp. 1963. 18 p.
36. *Büky Béla – Csengeryné Nagy Zsuzsa*: Székely Bertalan illusztrációi egy tervezett Petőfi-életrajzhoz. Bp. 1963. 15 p.
37. *Gergely Pál*: Az Akadémia szerepe a Nemzeti Színház létrehozásában. Bp. 1963. 9 p.
38. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 3. Instituta paedagogica. Bp. 1963. VI, 377 p.
39. *György, [József] Josef*: Die Goethe-Sammlung Balthasar Elischers in der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Bp. 1963. 29 p. 12 t.
40. *Rózsa György*: Részvételünk és lehetőségek a nemzetközi társadalomtudományi dokumentációban. Bp. 1964. 17 p.
41. *Csapodi Csaba*: Beatrix királyné könyvtára. Bp. 1964. 26 p.
42. *Rózsa György*: Hagomány és korszerűség: az Akadémiai Könyvtár távlati fejlesztéséről. Bp. 1964. 13 p.
43. *Büky Béla*: A tudományos tájékoztatás egyik feladatköre: témamegoszlási statisztikák készítése és alkalmazása. Bp. 1964. 16 p.
44. *Csapodi, Csaba*: Conservation of the Manuscript and Old Book Collections at the Library of the Hungarian Academy of Sciences: methods and results. (1949–1964). Bp. 1965. 48 p. 16 t.
45. *Fráter Jánosné*: Részletek az Akadémiai Könyvtár történetéből. (1865–1875). Bp. 1965. 59 p. 7 t.
46. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 1. Instituta rerum publicarum. Bp. 1965. 621 p.
47. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 7. Instituta communicationis. Bp. 1966. XXII, 355 p.
48. *Sáfrán, Györgyi*: Lettres de Romain Roland à Marianne Czeke dans la Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie. Bp. 1966. 195 p. 4 t.
49. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 4. Religio. Bp. 1966. XVIII, 211 p.
50. *Rózsa [György] George*: Some considerations of the role of scientific libraries in the age of the scientific and technical revolution. — An essay and approach to the problem. Bp. 1970. 25 p.

51. *Simon Mária Anna*: A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeti könyvtári hálózata. Bp. 1966. 52 p.
52. *Fráter Jánosné*: A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottságának működése 1854–1949. Bp. 1966. 61 p. 3 t.
53. *Csapodi Csaba*: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ősnymtatványgyűjteménye. Bp. 1967. 34 p.
54. *H[aranginé] Boros Vilma*: Széchenyi István hátrahagyott iratainak története. Bp. 1967. 57 p. 5 t.
55. *György József*: Az Akadémia Könyvtára egykori Goethe-szobája és nevesebb magyar látogatói. Bp. 1968. 25 p.
56. *Bükyné Horváth Mária*: Az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi periodikumai. Bp. 1968. 50 p.
57. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 6. Instituta oeconomica. Bp. 1969. XIX, 556 p.
58. *Szelei László*: A Magyar Tudományos Akadémia Levéltára az Akadémiai Könyvtárban. Bp. 1970. 60 p.
59. *Sz[abóné] Garai Judit – Ujhelyi Gabriella*: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára orosz és szovjet cserekapcsolatainak vázlatos története. – Ocserki isztorii knigo-obmena Biblioteki Vengerszkoj Akademii Nauk sz ruszszkimi szovetszkimi bibliotekami. Bp. 1970. 46 p.
60. *Molnár Imre*: Peremlyukkártyás dokumentációs rendszerek létesítése kutatóintézeti könyvtárban. Bp. 1970. 134 p.
61. *H[aranginé] Boros Vilma*: Stein Aurél ifjúsága. Hirschler Ignác és Stein Ernő levelezése Stein Aurélról. 1866–1891. Bp. 1971. 148 p.
62. *Apor, [Éva] Eve*: The Persian manuscripts of the Vámbéry-bequest. Bp. 1971. 19 p. 1 t.
63. *Gergely Pál*: A Magyar Tudományos Akadémiára hagyott Vigyázó-vagyon sorsa. Bp. 1971. 97 p. 8 t.
64. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 8. Instituta sanitatis publicae. Instituta caritatis. Instituta varii generis. Bp. 1971. XXI, 559 p.
65. *Bükyné Horváth Mária*: Az Akadémiai Könyvtár periodikumai a tudományos kutatás szolgálatában. Bp. 1971. 232 p. 2 t.
66. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 5. Instituta ad artes litteraturamque spectantia cum siglis periodicorum additis. Bp. 1972. XIX, 477 p.
67. *Vitályos László – Orosz László*: Ady-bibliográfia 1896–1970. Ady Endre önállóan megjelent művei és az Ady-irodalom. Bp. 1972. XXV, 425 p.
68. *Botka Ferenc*: Magyar szocialista irodalom oroszul 1921–1945. Bibliográfia. – Vengerszkaja szocialiszticeszkaja literatura na ruszszkom jazüke 1921–1945 gg. Bibliograficeszkij obzor. Bp. 1972. XIII, 127 p. 9 t.
69. *Szentgyörgyi Mária*: Célkitűzések és reformtörekvések a Magyar Tudományos Akadémián. 1831–1945. Bp. 1973. 170 p.
70. *Fráter Jánosné*: A Magyar Tudományos Akadémia állandó bizottságai. 1854–1949. Bp. 1974. 430 p.
71. *Bendefy László*: Mikoviny Sámuel megyei térképei, különös tekintettel az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának Mikoviny-térképeire. I. köt. Bp. 1976. 360 p.

72. *Bendefy László*: Mikoviny Sámuel megyei térképei, különös tekintettel az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának Mikoviny-térképeire. 2. köt. [Térképek.] Bp. 1976. 24 t.
73. Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe 1840–1970. A–L. Szerk. *Darabos Pál és Domsa Károlyné*. Bp. 1975. 473 p.
74. Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe 1840–1970. M–R. Szerk. *Darabos Pál és Domsa Károlyné*. Bp. 1975. 475–846 p.
75. Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe 1840–1970. S–Z. Repertórium 1840–1970. Szerk. *Darabos Pál és Domsa Károlyné*. A repertóriumot összeáll. *Pétervári Lászlóné és Sz[abóné] Garai Judit*. Bp. 1975. 847–1242 p.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei
(Publicationes Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae)

Új sorozat

- 1(76). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára munkatársainak szakirodalmi munkássága 1950–1975. Bibliográfia. Összeáll. *Fekete Gézané*. Bp. 1976. 80 p.
- 2(77). Fejezetek a 150 éves Akadémiai Könyvtár történetéből. [Cikkgyűjtemény.] Bp. 1976. 62 p.
- 3(78). *Bükyné Horváth Mária*: Az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi periodikum állománya az 1970-es években. Bp. 1977. 78 p.
- 4(79). *Vitályos László*: Ady-Léda-Csinszka. Visszaemlékezések és levelek a költő életrajzához. Bp. 1977. 164 p.
- 5(80). *Scientia et virtus*. Un commentaire anonyme de la Consolation de Boèce. Introduit et publié par *Sándor Durzsa*. Bp. 1978. 87 p.
- 6(81). *Rozsondai Marianne*: Anton Koberger működése és a Koberger-kötések. Bp. 1978. 148 p. 75 t.
- 7(82). *Körmendy Kinga*: A Knauz-hagyaték kódextöredékei és az esztergomi egyház középkori könyvtárának sorsa. Bp. 1979. 150 p. 17 t.
- 8(83). *Bibó István*: A rákoskeresztúri egykori Podmaniczky–Vigyzó kastély története. Bp. 1979. 84 p.
- 9(84). *Vitályos László – Orosz László*: Ady-bibliográfia 1896–1977. 2. bőv. kiad. Bp. 1980. 408 p.
- 10(85). *Rolla Margit*: A fiatal Kaffka Margit. Bp. 1980. 178 p.
- 11(86). *Szántó György Tibor*: Az akadémiai könyv- és folyóiratkiadás története. Bp. 1983. 126 p.
- 12(87). *Rolla Margit*: Kaffka Margit. 2. köt. Út a révig... Bp. 1983. 226 p.
- 13(88). *Bükyné Horváth Mária*: A periodikumok használatának átalakulása az Akadémiai Könyvtárban (1966, 1973, 1980). Bp. 1983. 244 p.
- 14(89). *Náday Károly – Sáfrán Györgyi*: Történeti kutatások Kufsteinban. Czuczor Gergely rabsága. Bp. 1984. 213 p.
- 15(90). *Csapodi Csaba*: A budai királyi palotában 1686-ban talált kódexek és nyomtatott könyvek. Bp. 1984. 112 p.

16(91). *Rózsa György*: „Tudományok és művészségek szeretete . . .” Írások az MTA Könyvtáráról. Bp. 1986. 168 p.

Az MTA Könyvtárának legújabb kiadványaiból:

Arany János akadémiai kézírataiból. Vál.: Antal Helén és Sáfrán Györgyi.

Bp. 1985. MTAK. 180 p.

Ára: 80.– Ft

Szülőhegyi szabályzatok és hegyközségi törvények a 17–19. századból. Szöveggyűjtemény. Összeáll. és a bevezetőt írta: Égető Melinda.

Bp. 1985. MTAK. 208 p.

Ára: 52.– Ft

Az Erdélyi Consilium leveleskönyve és iratai 1705, 1707–1710. Kiadásra rendezte, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta: Bánkuti Imre.

Bp. 1985. MTAK. 372 p.

Ára: 116.– Ft

Magyarországi magánkönyvtárak. I.köt. 1533–1657. Sajtó alá rend.: Varga András.

Bp.–Szeged, 1986. MTAK–JATE. 259 p.

/Adattár a XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 13./

Ára: 80.– Ft

Marth Hildegard: Dutka Ákos kéziratok hagyatéka. /Ms 4183–Ms 4200/.

Bp. 1986. MTAK. 169 p. 6 t.

/MTA Könyvtára Kézirattárának Katalógusai. 17./

Staud Géza: A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai. II.köt.

Bp. 1986. MTAK. 469 p. (I.köt. Bp. 1984. MTAK. 207 p.)

Ára: 126.– Ft

Rózsa György: „Tudományok és művészségek szeretete . . .” Írások az MTA Könyvtáráról.

Bp. 1986. 168 p.

/MTA Könyvtárának Közleményei. 16(91)./

Ára: 52.– Ft

A kiadványok kaphatók:

MAGISZTER AKADÉMIAI KÖNYVESBOLT Bp. V. Városház u. 1.

STUDIUM AKADÉMIAI KÖNYVESBOLT Bp. V. Váci u. 22.

150